

Avrupa Birliğı tarafından
finanse edilmektedir.

LGBTİ+ HAKLARI

VE

YEREL YÖNETİMLER

LGBTİ+ HAKLARI VE YEREL YÖNETİMLER

Yayımlayan: Kaos GL Derneği

Kaos GL Derneği

PK 12 Tunus PTT Kavaklıdere-Ankara

Telefon: +90 (545) 340 82 28

Faks: +90 312 230 6277

E-posta: bilgi@kaosgldernegi.org

www.kaosgldernegi.org

www.kaosgl.org

Tasarım

Ceket Medya

Basım

Ayrıntı Basım Yayım ve Matbaacılık

Hizmetleri Sanayi Ticaret Anonim Şirketi

Saray Mahallesi 126.Cadde No:20 Kazan / Ankara

Bu kitapçık parayla satılmaz. İnsan haklarının desteklenmesi ve ayrımcılıklara karşı bilgilendirme amaçlı etkinliklerde serbestçe kullanılabilir ve dağıtılabilir.

İsveç
Sverige

Bu yayın Avrupa Birliği ve İsveç Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Ajansı'nın (SIDA) desteklediği Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. İçerik tamamıyla Kaos GL'nin sorumluluğu altındadır. Avrupa Birliği'nin veya SIDA'nın resmi görüşlerini yansıttığı anlamına gelmemektedir.

İÇİNDEKİLER

KAOS GL – LGBTİ+ KAPSAYICI YEREL YÖNETİMLER İÇİN POLİTİKA BELGESİ.....	5
YEREL YÖNETİMLERİN LGBTİ+ POLİTİKALARINA VERDİĞİ YANIT Defne GÜZEL	7
İNSAN HAKLARI KENTLERİ YAKLAŞIMI VE YERELDE LGBTİ+ HAKLARI Bahar Özden	47
İSTANBUL'DA ÜÇ BILLBOARD Bahar Yalçın.....	57
YEREL YÖNETİMLERDE LGBTİ+ POLİTİKALARI VE FAALİYETLERİNİN SEYRİ Defne Güzel	63
İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN YEREL YÖNETİMLER VE LGBTİ+ POLİTİKALARI Ege Tekinbaş	69
GÖKKUŞAĞI KENTLER MÜMKÜN MÜ? YEREL YÖNETİMLER BAĞLAMINDA LGBTİ+ HAKLARI AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ VE TÜRK HUKUKU AÇISINDAN İNCELEME İşıl Kurnaz.....	82
YEREL SİYASET, BELEDİYE HİZMETLERİ VE LGBTİ+'LARIN KENT HAKKI Özgün Akduran	135
CİNSEL YÖNELİM VE CİNSİYET KİMLİĞİ TEMELİNDE AYRIMCILIKLA MÜCADELEDE YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLERİN İYİ UYGULAMALARI DERLEMESİ	145

KAOS GL - LGBTİ+ KAPSAYICI YEREL YÖNETİMLER İÇİN POLİTİKA BELGESİ

A) Yönetime Katılım

1. Diyalog: Belediyenin cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri konularında çalışan sivil toplum kuruluşları ile ilgili konularda yapılandırılmış diyalog içinde olması için bir birim ve/ya personel görevlendirilmesi ve bunu açıkça duyurulması.
2. Söz hakkı: Belediye Meclisi, Meclis Çalışma Komisyonu ve Kent Konseyi toplantılarına LGBTİ+ kişilerin ve LGBTİ+ örgütlerinin katılımlarının teşvik edilmesi.
3. Kamu - sivil toplum işbirliği: Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri konularında çalışan sivil toplum kuruluşlarının; Belediye'nin ilgili birimleri, merkezleri, Kent Konseyi veya benzeri yerel yapıları ile birlikte ortak proje veya etkinlik gerçekleştirmesine Belediye'nin destekçi olması.
4. Kolaylaştırıcılık: Belediyenin, seçildiği siyasi partinin genel merkezi ve diğer uygun merkezi ve yerel yönetimler ile diyalog kurma konusunda kolaylaştırıcılık sağlaması.

B) İnsan Haklarını Destekleme

1. Sivil topluma destek: LGBTİ+ sivil toplum örgütlerinin belediyenin fiziksel olanaklarını kullanabileceklerine dair taahhüt verilmesi.
2. Ağ kurma: LGBTİ+ belediye çalışanları için iletişim ağı oluşturulması veya mevcut ağların desteklenmesi.
3. Çalışma hayatı: Belediye birimlerine dair iş ilanlarında, işe alım ve terfi süreçlerinde LGBTİ+ çalışanlara herkesle eşit fırsat tanınması için politika geliştirilmesi ve bunun beyan edilmesi. Belediyenin personel istihdamında LGBTİ+ kotası getirilmesi. Sendikalar ve işverenler ile işbirliği yapılması. Meslek edindirme kurslarının LGBTİ+'ların katılımını teşvik edecek yapıda düzenlenmesi.

4. Sosyal destek: Belediyeye ait sosyal destek, şiddetten koruma, sağlık, bakım ve sosyal hizmet politikalarının ve mekanizmalarının her yaşta LGBTİ+ vatandaşlar ve yabancılar için elverişli hale getirilmesi ve bunun duyurulması.
5. Kültür ve ifade özgürlüğü: Belediyenin işlettiği kültür-sanat merkezlerinde ve sosyal merkezlerde cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri konularını ele alması veya bunları desteklemesi.

C) Ayrımcılık ile Mücadele

1. Mevzuat ve politika: Belediyenin, eşitlik ve etik komisyonlarına dair iç mevzuatını ve politikalarını cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelli ayrımcılığa karşı koruma içerecek şekilde düzenlenmesi (örneğin cinsiyet eşitliği veya eşit muamele belgelerinde). Özellikle kentsel dönüşüm süreçlerinde LGBTİ+ kişilerin hak kaybı yaşamasının önlenmesi.
2. Kurum içi eğitim: Belediyenin, ilgili birimlerine ve kadrolarına; cinsiyet çeşitliliği, eşitlik, sosyal adalet ve ayrımcılık yasağı hakkında ve LGBTİ+'ları hedef alan sosyal ayrımcılık ve önyargılara karşı mevcut imkânların kullanılarak eğitim programları sağlanması.
3. Kamuoyunu bilgilendirme: Belediyenin mevcut basın yayın ve internet alanlarında cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri eşitliğine ve ayrımcılık yasağına dair bilgilendirmeler için alan sağlanması.
4. Yaygınlaştırma: Belediye'nin üçüncü taraflar ile, örneğin yüklenici ve tedarikçiler ile kurduğu ilişkilerde cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve cinsiyet özellikleri temelli ayrımcılıkla mücadeleye dair taahhüdünü ve kriterlerini beyan etmesi.

YEREL YÖNETİMLERİN LGBTİ+ POLİTİKALARINA VERDİĞİ YANIT

Defne GÜZEL

1. GİRİŞ NİYETİNE BİR ÖNSÖZ

LGBTİ+ örgütleri geçmişten bugüne yerel yönetimlerle daima temas haline olmuştur. Bu temaslar kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz netice-lense de yerel yönetimlerde LGBTİ+ faaliyetlerinin ve politikalarının hayata geçirilmesinin 2013 yılından sonra hızlanmasının da temellerini atmıştır. Örneğin 2007 yılında “7 Renk 7 Film LGBT Film Festivali” düzenlenmek istenmiş ve Kaos GL İzmir, Konak Belediyesi’ne başvuru yapmış fakat başvuruları “eşcinselliğin kamusal olmadığı” gerekçesiyle geri çevrilmiştir.¹ Buna karşın 2012 yılında Kaos GL’nin dönemin Çankaya Belediye Başkan Yardımcısı Eser Atak’ı makamında ziyaret ettiği ve ikili ilişkileri güçlendirme kararı alındığı da görülebilmektedir.²

2013 yılında başlayan ve yalnızca kitleleri değil aynı zamanda örgütleri de rüzgârına katan Gezi Direnişi ile LGBTİ+ hareketi kendi siyasallaşma ve politikleşme süreçlerine bambaşka pratikler kazandırmıştır.

27 Mayıs 2013 tarihinde iş makinelerinin Taksim Gezi Parkı’na girmesi ile başlayan protesto süreci sosyal medyanın da etkisiyle yalnızca İstanbul’da ya da Türkiye’de değil, küresel çapta etkisini hissettiren protestolara sahne olmuştur. Bu zaman dilimini sosyal medyada bir örgütlenme, kitlesel haberleşme pratiği ve hem kitlelerin hem de örgütlerin yeniden politikleşme pratiği olarak tanımlamak mümkündür. Öyle ki; bu protesto süreçlerine denk

1 <https://kaosgl.org/haber/izmirrsquode-bastan-kaybetmek>

2 <https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-ve-cankaya-belediyesi-ikili-iliskileri-guclendiriyor>

gelen dönemde 2013 İstanbul Onur Yürüyüşü yüz binlerin katılımıyla ifade edilmektedir.³ Ayrıca Gezi Direnişi esnasında kurulmuş, etkisini eylemler ve protestolar süresince hissettirmiş olan “LGBT BLOK” LGBTİ+ hareketinin dayanışma ve politika sembollerinden biri haline gelmiştir.

Gezi Direnişi sürecini takip eden süreçte Türkiye LGBTİ+ hareketi siyasallaşma ve politikleşme sürecinde yeni pratikler edinmiş ve dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu noktadan sonra LGBTİ+ örgütlerinin ve aktivistlerinin yerel yönetimlerle olan ilişkileri ivme kazanmıştır. LGBTİ+ aktivisti Boysan Yakar 2014 yerel seçimlerinde Şişli ilçesinden açık eşcinsel kimliğiyle belediye meclis üyesi adayı olmuştur.⁴ Daha sonra Şişli Belediye Başkanı Hayri İnönü tarafından Başkan Danışmanı olarak görevlendirilmiştir. Boysan Yakar’ın yanı sıra Sedef Çakmak ise 2014 yerel seçimlerinde Beşiktaş’ta belediye meclis üyesi olarak kampanya yürütmüştür. Sedef Çakmak 2015 yılında Beşiktaş Belediyesi İl Meclis Üyesi olmuştur.⁵ Bu ve benzer katılımlar yerel yönetim anlayışını LGBTİ+ kapsayıcılık adına olumlu bir biçimde sarsmış, LGBTİ+ politikalarının yerel yönetimlerce yapılmasına katkı sağlamış ve LGBTİ+’ların yerel yönetimlerden faydalanmasını hızlandırmıştır.

LGBTİ+ aktivistlerinin yanı sıra LGBTİ+ örgütleri de yerel yönetimler üzerinde etkisini kuvvetli bir biçimde hissettirmiştir. Siyah Pembe Üçgen Derneği ve Kaos GL Derneği’nin “Türkiye Belediyelerinde LGBTİ Eşitlik Politikalarını Güçlendirme Projesi” kapsamında; Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yerel Yönetimler Konferansı, İstanbul ve İzmir’de gerçekleşmiştir. Konferansa; Çankaya, Şişli, Konak, Nilüfer gibi belediyelerin temsilcilerinin yanı sıra Fransa, Hollanda, Slovenya gibi ülkelerden de hak savunucuları ve yerel yönetim çalışanları katılım sağlamıştır.⁶ Bu örneğin yanı sıra bir başka örnek olarak; SPoD, LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü’nü hazırlamış ve protokole belediyelerin imzacı olması için çağrıda bulunmuştur. 2014 yerel seçimlerini takip eden süreçte protokolü taahhüt eden belediyeler Şişli, Beşiktaş, Kadıköy, Akdeniz ve Nilüfer iken 31 Mart 2019 yerel seçimleri sonrası imzacı olan dört aday başkanlığa seçilmiştir.⁷

3 https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Onur_Y%C3%BCr%C3%BCy%C3%BC%C5%9F%C3%BC

4 <http://boysaninevi.com/hakinda/>

5 https://tr.wikipedia.org/wiki/Sedef_%C3%87akmak

6 <https://kaosgl.org/haber/Isquoonyargiyi-azaltmanin-yollarindan-biri-belediye-icerisinde-lgbtirsquolerin-gorunur-olmasirsquo>
<https://kaosgl.org/haber/istanbulda-uluslararası-toplumsal-cinsiyet-esitligi-ve-yerel-yonetimler-konferansi>

7 <https://spod.org.tr/lgbti-dostu-belediyecilik>

LGBTİ+ örgütleri ve aktivistleri ayrıca yıllardır belediyelerin hazırlamış olduğu stratejik planlara da katkı sunmakta ve stratejik plan raporlarında cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ kavramlarının gözetici maddeler arasında yer almasını sağlamaktadır. Belediye personellerine verilen ayrımcılık karşıtlığı eğitimleri, LGBTİ+ farkındalık eğitimleri gibi çalışmalar da yine LGBTİ+ aktivistlerinin ve örgütlerinin çalışmaları arasında yer almaktadır.

Kentin hak ve hukukunun korunması amacıyla Belediye Kanunu'na dayanarak kurulmuş olan Kent Konseyi yapılanmalarını da bu süreç içerisinde anmak gerekir. Ortak yaşam bilincinin geliştirilmesini kendisine görev edinen Kent Konseylerine yıllardır LGBTİ+ aktivistleri ve örgütleri tarafından katılımlar devam etmektedir. Bu bağlamda Nilüfer Belediyesi Kent Konseyi'nin Gençlik Meclisi altında kurulan LGBTİ+ Çalışmaları Grubu'nun 2015 yılında HTB Karşıtı Öğrenci Buluşması'nı organize etmesi⁸ ve 2016 yılında trans aktivist Demet Yanardağ'ın, Konak Kent Konseyi Eşitlik Meclisi Başkanı seçilmesi örnek olarak sayılabilir.⁹

LGBTİ+ örgütleri ve aktivistleri geçmişten bu yana kayda değer bir şekilde yerel yönetimleri kapsayıcılık, LGBTİ+ farkındalığı, LGBTİ+ temsiliyeti, ayrımcılık karşıtlığı, eşit yurttaşlık gibi konularda etkilemeye, değiştirmeye ve dönüştürmeye devam etmektedir.

2. AMAÇ VE ÖNEM

Yerel Yönetimlerin LGBTİ+ Politikalarına Verdiği Yanıt araştırmasının amacı; özellikle 2013 yılında etkisini hissettirmiş Gezi Hareketi'nin ardından günümüze dek olan süreçte yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini hayata geçirmesi hususunda bir bellek çalışması yürütmektir. Bu bellek çalışması yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarına verdiği yanıtı anlamak ve anlatmak açısından önem arz etmektedir.

Yerel yönetimlerin ne derece LGBTİ+ politikaları sergilediğini, bu politikalarındaki istikrarlarını izlemek ve değerlendirmek, bu politikalara güç katmak yahut müdahale etmek açısından önemlidir. Yerel Yönetimlerin LGBTİ+ Politikalarına Verdiği Yanıt araştırması da bu bağlamda bir kaynak görevi üstlenmeye niyetlenmektedir.

8 <https://kaosgl.org/haber/18-sehirden-lgbti-ogrenciler-bursarsquoda-bulusuyor>

9 <https://kaosgl.org/haber/konak-kent-konseji-esitlik-meclisi-baskani-trans-aktivist-demet-yanardag-oldu>

Özellikle geçtiğimiz üç yılda sağ popülizm etkisini küresel çapta arttırmış ve sosyal hareketleri bir belirsizlik silsilesi ile kuşatmıştır. Bu bağlamda sağ popülizm korkutma, kaygılandırma ve sindirme araçlarını LGBTİ+'lar, kadınlar, engelliler, yaşlılar, seks işçileri, HIV'le yaşayanlar gibi dezavantajlı gruplar üzerinde kullanmıştır. Yasal mevzuatta oluşan boşluklar dezavantajlı kişi ve grupların aleyhine doldurulmuştur ve adalet sistemi çözünerek öznel bireysel baş etme yöntemlerine terk edilmiştir. Ankara'da LGBTİ+ etkinliklerinin yasaklanması,¹⁰ Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın 24 Nisan 2020 tarihinde Cuma Hutbesi esnasında LGBTİ+'ları hedef göstermesi¹¹ bu duruma örnek olarak gösterilebilir.

Sağ popülizmin korkutma, kaygılandırma ve sindirme araçları yalnızca dezavantajlı gruplar ve kişiler değil birçok kişi, kurum ve kuruluş üzerinde etkisini hissettirdiği gibi yerel yönetimler üzerinde de etkisini hissettirmiştir. Covid-19 salgını ile bu süreç daha da derinleşmiştir. Öyle ki; kayyum atamaları, içe kapanma stratejileri, "tepki çekmemek" adına LGBTİ+ politikalarının ve gönüllü danışmanlık ve test merkezlerinin duyuru yapılmaksızın hizmete açılması ya da bu merkezlerin kapatılması yaşanan süreçler arasına girmiştir.

LGBTİ+ politikalarının yerel yönetimlerce nasıl işletildiği, aktivistlerin ve örgütlerin yerel yönetimlerle ilişkilerinde ne gibi değişimler yaşandığı, yerel yönetimlerin geçtiğimiz yıllarda neler deneyimlediğini izlemek ve değerlendirmek yukarıda sayılan sebepler göz önünde bulundurulduğunda LGBTİ+ politikalarının yerel yönetimlerce benimsenmesi ve güçlendirilmesi açınsından elzemdir.

3. ANAHTAR BULGULAR VE TAVSİYELER

3.1. Anahtar Bulgular

- a) Sağ popülizmin yükselmesi, 2016 yılında yaşanan OHAL süreci ve çıkarılan KHK'lar yerel yönetimlerde gerçekleştirilen LGBTİ+ politikalarını olumsuz etkilemiştir. Yerel yönetimler LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri hususunda içe kapanma, gerçekleştirmeme, sessiz kalma, gerçekleştirilen hizmetleri duyuru yapmadan faaliyete koyma gibi politikalar izlemektedir.

¹⁰ <https://kaosgl.org/haber/ankarada-bir-yildir-lgbti-etkinlikleri-yasak>

¹¹ <https://kaosgl.org/haber/diyanet-in-cuma-hutbesinde-nefret-islam-escinselligi-ianetliyor>

- b)** Belediyelerin stratejik plan raporunda, faaliyet raporunda veya performans raporunda LGBTİ+, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi kavramlar yıllara göre istikrar kaydetmemiştir.
- c)** LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri, belediye başkanı, başkan yardımcısı, belediye personeli gibi görevli kişilerin inisiyatifinde yürütülmektedir. Gerçekleştirilen görev değişikliği kimi zaman LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri bağlamında olumlu değişimler yaratırken kimi zaman da olumsuz süreçlere sebep olabilmektedir.
- d)** LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü imzacısı olmak yahut Gökkuşluğu Şehirler Ağı üyesi olmak yerel yönetimler açısından LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri bağlamında şeffaflık, güvenilirlik, gözetilme gibi unsurları yaratmamaktadır.
- e)** Belediyelerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri bağlamında görev bilinci, istikrar, moral ve motivasyonları değişkenlik göstermektedir.
- f)** Uluslararası iyi örnekler yerel yönetimlere ilham olmamakta, yerel yönetimler LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dair net, ölçülebilir ve yıldan yıla olumlu anlamda artan bir duruş sergilememektedir.
- g)** LGBTİ+ örgütlerinin yerel yönetimler bağlamında hayata geçirmiş olduğu faaliyetler kaynak personel ve gönüllü yetersizliği gibi sorunlar sebebiyle devamlılığını sağlayamamaktadır.
- h)** Covid-19 salgını yerel yönetimler ile LGBTİ+ örgütlerinin kurmuş olduğu etkileşimi görünür bir biçimde sekteye uğratmıştır.
- i)** Yerel yönetimlerin LGBTİ+'lara sunmuş olduğu hizmetler yine Covid-19 Salgını sebebiyle ulaşılabilirliğini yitirmiş veya ulaşılabilirlik sekteye uğramıştır. Yerel yönetimler bu konunun çözümü için gerçekçi adımlar atmamıştır.
- j)** Yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dönük denetleyici sistemi bulunmamaktadır. Bu durum ise yapılan çalışmaları keyfe keder kılmaktadır.

3.2. Tavsiyeler

- a)** Belediyeler LGBTİ+ yurttaşlarını yurttaş olarak kabul etmeli ve LGBTİ+ yurttaşlarını gözetecek, ayrımcılıktan koruyacak protokolleri ve hizmetleri hayata geçirmelidir.

- b)** LGBTİ+ kültürüne dair olan özel gün ve haftalar belediyeler nezdinde benimsenmeli ve belediyeler bu konuda gerekli kutlamaları yapıp faaliyetler yürütmelidir.
- c)** Belediyeler şehirlerindeki LGBTİ+ örgütleriyle etkileşime geçmeli, örgütleri stratejik planlama süreçlerine dâhil etmeli ve desteklemelidir.
- d)** Belediyeler LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri hususunda gerçekçi bir durum sergilemeli, iç denetleme mekanizmalarını harekete geçirmeli ve bu politikalar ile faaliyetleri kişilerin inisiyatifine bırakmaksızın bir rutin haline dönüştürmelidir.
- e)** Belediyeler LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'ne imzacı, Gökkuşaklı Şehirler Ağı'na üye olmalı, Yerel Eşitlik Eylem Planı'nı LGBTİ+ kapsayıcı bir biçimde oluşturmamalıdır. Hali hazırda protokollere imzacı, ağlara üye olmuş ve eylem planlarını hazırlamış belediyeler ilgili maddelere bağli kalmalı ve gereklilikleri yerine getirmelidir.
- f)** Belediyeler açık kimlikli LGBTİ+ personelleri ayrımcılık karşıtlığını göstermek için istihdam etmelidir.
- g)** Belediyeler yurttaş eşitliğinin LGBTİ+ kapsayıcı bir yerden kurulması için Eşitlik Birimi kurmalıdır. Kurulu birimlerin ise aktif çalışmasını sağlamalıdır.
- h)** LGBTİ+'ların özellikle hizmet aldığı sosyal destek, danışmanlık ve anonim test hizmeti gibi hizmetler tamamen LGBTİ+ kapsayıcı hale getirilmeli ve beklenmeyen koşullara hazırlanarak, alternatif geliştirerek her fırsatta LGBTİ+'lara hizmet vermeyi kesintisiz devam ettirmelidir.
- i)** LGBTİ+ haklarının insan hakları olduğunu göz önünde bulunduran belediyeler bu hakkın siyasi oluşumlardan ve siyaset hallerinden öte bir hak olduğu bilincinde davranmalıdır.
- j)** Kent Konseyi gibi kentin hak ve hukukunu tesis edecek oluşumlara LGBTİ+ yurttaşların dâhil olabilmesi için belediyeler gerekli adımları atmamalı, bu oluşumlarda Eşitlik Meclisi, LGBTİ+ Çalışma Grubu gibi kurumlar hayata geçirilerek LGBTİ+'ların kent hakkındaki söz hakkı arttırılmalıdır.

4. ÖRNEK BELEDİYELERE KISA BİR BAKIŞ

Yerel Yönetimlerin LGBTİ+ Politikalarına Verdiği Yanıt çalışması kapsamında yerel yönetimlerin LGBTİ+ politika ve faaliyetlerine yönelik özet bilgi Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Derneği'nin (SPoD) 2018 yılında hazırlamış olduğu Belediye Eşitlik Endeksi Raporu'ndan¹² derlenmiştir. Nilüfer, Konak, Buca, Çanakkale, Akdeniz, Şişli ve Çankaya belediyeleri rapordan hareketle özetlenmiştir. Eşitlik Endeksi Raporu'nda 30 Mart 2014 tarihinden Aralık 2017 tarihine kadar olan zaman aralığında birçok yerel yönetimin gerçekleştirdiği LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri detaylı bir biçimde anlatılmaktadır. Belediye Eşitlik Endeksi'nden yararlanılarak yapılan bu özetleme yerel yönetimlerin 2014 ile 2017 yılları arasında ne gibi temel LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini hayata geçirdiğini yansıtmaya ve genel bir çerçeve çizme amacı taşımaktadır.

Belediyeler 2013 yılının ardından Eşitlik Birimi kurmak, film ve tiyatro gösterimleri düzenlemek, psiko-sosyal destek hizmetleri sunmak, LGBTİ+ örgütleri ile işbirliği yapmak, ağlara üye olmak ve protokollere imzacı olmak gibi birçok somut adım atmış ve LGBTİ+ faaliyetleri ile politikalarına dönük çalışmaları hayata geçirmiştir.

Nilüfer Belediyesi: Nilüfer Belediyesi'nin aktif olarak hizmet veren bir Eşitlik Birimi mevcuttur. Belediye, yerelindeki sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini desteklemekte ve bu örgütleri de içeren işleyişler yürütmektedir. Ayrıca Gökkuşluğu Şehirler Ağı'na üyedir ve geçmişte LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'ne imzacı olmuştur. İlçe içerisindeki okullarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kadına ve LGBTİ+'lara yönelik şiddet ve şiddet ile mücadele seminerleri düzenlenmiştir. Ayrıca belediye çalışanlarına yönelik LGBTİ+ farkındalık eğitimleri de gerçekleştirilmiştir. Özgür Renkler Derneği ile çeşitli etkinliklerde ortaklık sağlanmıştır. LGBTİ+'lara psiko-sosyal destek hizmeti veren Toplumsal Eşitlik Merkezi ise 2016 yılında kurulmuştur. Nilüfer Müzik Festivali kapsamında cinsiyetsiz tuvalet uygulaması hayata geçirilmiş, festivalde eşitlik birimi stant açtığı gibi Özgür Renkler Derneği'de stant açmıştır. Nilüfer Belediyesi sosyal medya hesaplarında onur haftası için kutlama mesajları yayınlamıştır. Dönemin başkanı Bozbey'de ayrımcılık karşıtı açıklamalarda bulunmuştur. Nilüfer Kent Konseyi Gençlik Meclisi'nin ev sahipliğinde ve o zamanki adıyla Özgür Renkler Topluluğu'nun birlikte düzenlediği 6. Homofobi, Transfobi ve Bifobi Karşıtı Öğrenci Buluşması, Nilüfer Kent Konseyi'nin destekleriyle gerçekleşmiştir.

¹² <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2021/06/belediye-esitlik-endeksi.pdf>

Çanakkale Belediyesi: Çanakkale Belediyesi'nin kadın haklarını korumaya yönelik çalışmalarının tanımlama bölümlerinde "toplumsal cinsiyet eşitliği" ifadesine yer verilmiştir. Hukuki bir güvenceden bahsedilmese de işe alım gücünü arttırmaya yönelik çalışmalar stratejik planda yer almaktadır. Belediye işe alımlarında LGBTİ+ istihdamı konusunda inisiyatifin belediye ile gerçekleştirildiği yüz yüze görüşmelerde belediye tarafından bu konunun altı çizilmiştir. Ece Ayhan Evi'nde toplumsal cinsiyet eğitimi gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Kent Müzesi ve Arşivi'nde toplumsal cinsiyet rolleri eğitimi, şiddetle mücadelede erkeklerin rolü, kadına şiddetle mücadele etkinlikleri ve Gökkuşaklı Film Festivali etkinliği de gerçekleştirilmiştir. Bu etkinliklerin toplumsal cinsiyet konusuna ilişkin olanlarını Çanakkale LGBTİ+ İnisiyatifi üstlenmiştir. Sosyal yaşam evlerinde ayrıca beş film gösterimi gerçekleştirilmiştir. Gösterilen filmler arasında Benim Çocuğum, Zenne ve Danimarkalı Kız filmleri de yer almaktadır. Danışmanlık hizmetleri sosyal yaşam evlerinde yer alan psikolojik destek görüşme odalarında sürdürülmeye devam etmektedir.

Akdeniz Belediyesi: Uluslararası Af Örgütü İnsan Hakları Eğitim Programı kapsamında, Akdeniz Belediyesi'nin ev sahipliğinde ve Kaos GL'nin destekleriyle "toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile mücadele ve çalışma hakkı" temalı buluşma 22-23 Ekim 2016 tarihlerinde Mersin Silifke'de gerçekleşmiştir. Akdeniz Kent Konseyi'nin yeni dönem yürütme kurulunda yer alan Mersin 7 Renk LGBT; Kadın Meclisi, İnsan Hakları ve Sosyal Sorunlar Meclisi, Gençlik Meclisi ve Proje Çalışma Grubu içerisinde faaliyet yürütmüştür. SPoD'un hazırlamış olduğu LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nün imzacısı olunmuştur. Akdeniz Belediyesi Kültür Sosyal İşler Müdürlüğü ve Kadın - Aile Hizmetleri Müdürlüğü, ayrımcı söylem ve eylemlere karşı personeline yönelik bir eğitim çalışması düzenlemiştir. Çalışma hayatında ayrımcılığa karşı trans aktivist Tuna Şahin istihdam edilmiştir. Yüksel Mutlu'nun döneminde Mersin'de varlığını sürdüren 7 Renk Derneği ile yakın ilişkiler kurulmuştur. Ayrıca saldırıya uğrayan translara belediye eş başkanı ziyaretler düzenlenmiştir.

Buca Belediyesi: Buca Belediyesi'nde Eşitlik Birimi mevcut fakat aktif değildir. Belediyenin stratejik planında yalnızca "toplumsal cinsiyet" ibaresi yer almaktadır. Belediye herhangi bir ağı üye değildir. Meclis üyelerine ve belediye personeline toplumsal cinsiyet eğitimi verilmiş fakat bu eğitim LGBTİ+'ları kapsayan bir eğitim olmamıştır. Belediyenin şu an için açık olan bir sığınma evi mevcut değildir. Buna karşın 2017 İzmir Onur Haftası'nda Buca Belediyesi mekân temini sağlamıştır. Kadın danışma birimi Banliyö İstasyonu'na yakın ve merkezi bir konumdadır. Danışmanlık hizmetleri LGBTİ+'lara

açık fakat bu durum kamusal bir biçimde duyurulmamaktadır. Buca Kent Konseyi'nde LGBTİ+ çalışmaları yürüten bir Eşitlik Meclisi mevcuttur. Ayrıca Buca Kent Konseyi'ne, Genç LGBTİ+ Derneği ve Siyah Pembe Üçgen Derneği üyedir. Buca Kent Konseyi daha önce Bursa Büyükşehir Belediyesi Kent Konseyi'nin LGBTİ+'ları ve Özgür Renkler Derneği'ni hedef göstermesini kınama amaçlı bir metin de yayınlamıştır. Eşit Şerit Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları ve Buca Kent Konseyi Eşitlik Meclisi "Cinsiyet Devrimi" adlı belgeselin gösterimini düzenlemiştir. İstanbul Onur Haftası'na Kent Konseyi Eşitlik Meclisi'nden iki LGBTİ+ aktivisti ulaşım ve konaklama desteği ile gönderilmiştir. Son olarak 1 Aralık zamanı Buca Kent Konseyi Eşitlik Meclisi ve Sağlık İşleri Müdürlüğü ortaklığıyla hazırlanan broşür ve kondom dağıtımı yapılmıştır.

Konak Belediyesi: İzmir Konak Kent Konseyi bünyesindeki çalışma gruplarına "LGBTİ Çalışma Grubu" eklenmiştir. 2015 yılı sonuna kadar yürütülecek faaliyetler için bir eylem planı oluşturup, çalışma yönergesini hazırlayan grup, 17 Mayıs tarihi için Uçurtma Şenliği'ne çağrı yapmıştır. Ardından Konak Kent Konseyi bünyesinde Eşitlik Meclisi kurulmuştur. Bu mecliste Siyah Pembe Üçgen Derneği ve Genç LGBTİ+ Derneği üye olarak bulunmaktadır.

Şişli Belediyesi: 2015 yılı Ekim ayından bu yana Şişli Belediyesi'nde Eşitlik Birimi bulunmaktadır. Birim LGBTİ+'ların etkin katılımını desteklemektedir. Eşitlik Birimi'nde LGBTİ+ hareketinden bir aktivist istihdam edilmiştir. Stratejik planda toplumsal cinsiyet kavramı geçmekte, belediye performans raporlarına LGBTİ+'lar dâhil edilmektedir. Ağustos 2016 tarihinde Şişli Belediyesi UNESCO tarafından hayata geçirilen Irkçılık Karşıtı Kentler Ağı'na (ECCAR) ve Hollanda'nın öncülüğünde başlatılan Gökkuşuğu Şehirleri Ağı'na katılmıştır. Kent Konseyi Eşitlik Meclisi altında bir LGBTİ+ çalışma grubu mevcuttur. Belediye, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde SPoD'un belediyecilik protokolünün imzacısı olmuştur. Kurum içi eğitimler stratejik planda yer almaktadır. 2014, 2015, 2016, 2017 yıllarında 17 Mayıs kutlaması amacıyla Belediye Başkanı Hayri İnönü ayrımcılık karşıtı mesajlar yayınlamıştır 17 Mayıs 2017 senesinde de Hayri İnönü Kaos GL Dergisi'ne bir röportaj vermiştir. Yapılan yuvarlak masa toplantılarında oluşturulacak hizmetlere dair LGBTİ+ oluşumlarının varlığına özen gösterilmektedir. Onur haftası ekibi ile her sene haftaya yönelik verilebilecek destek üzerine toplantılar yapılmaktadır. Seyhan Arman'ın yazdığı ve oynadığı "Küründen Kabare" oyunu 2017 Onur Haftası kapsamında Şişli Belediyesi desteği ile Şişli Kent Kültür Merkezi'nde ücretsiz olarak sahnelenmiştir. SPoD ve Lambdaİstanbul Dernekleri ile ortak olarak "yaşayan kütüphaneye" etkinlikleri düzenlenmiştir. Stratejik plan hazır-

lık sürecinde stratejik plan ekibi LGBTİ+ derneklerini davet ederek görüşlerini almıştır. 2014 yılından bu yana Şişli Belediyesi LGBTİ+'lara yönelik sağlık hizmetleri vermeye başlamıştır. Sağlık İşleri Müdürlüğü Binası'nda bulunan poliklinikte çalışma saatleri uzatılarak, haftanın beş günü saat 20.00'a kadar hizmet sağlanmıştır. Poliklinikte cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar için ücretsiz tahlil, rumuz ile kayıt ve anonim test imkânı sağlanmaktadır. Hizmetler planlanırken ve uygulanırken Pozitif Yaşam, TAP Vakfı, Pozitif-iz ve Kırmızı Kurdele Dernekleri ile ortak hareket edilmektedir. Sosyal Destek Müdürlüğü ve Sağlık İşleri Müdürlüğü tarafından sunulan psikolojik danışma hizmetinden ve Eşitlik Birimi tarafından sunulan hukuki danışmanlık hizmetinden LGBTİ+'lar yararlanabilmektedir. LBT Kadınlar sığınma evinde kalabilmektedir. Resmi sosyal medya hesaplarından her yıl düzenli olarak 20 Kasım, 17 Mayıs ve onur haftasına yönelik dayanışma mesajları paylaşılmaktadır. Belediyenin yayınladığı Şişli Hayat Gazetesi'nde onur haftasına her sene yer verilmektedir. Belediye düzenli olarak LGBTİ+ politikalarını billboardlara taşımaktadır. Anonim ve ücretsiz HIV testi hizmeti sunan Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi'ne LGBTİ+ aktivisti Boysan Yakar'ın adı verilmiştir.

Çankaya Belediyesi: "Türkiye Belediyelerinde LGBTİ+ Eşitlik Politikalarının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında Çankaya Belediyesi, Konak Belediyesi, Siyah Pembe Üçgen ve Kaos GL ortaklığında, 30 Mayıs ile 2 Haziran 2017 tarihleri arasında Ankara'da Çankaya Belediyesi içerisindeki 20 müdürlüğe toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ hakları eğitici eğitimi verilmiştir. 17 Mayıs 2017 tarihinde belediye yöneticilerinin katılımıyla temel kavramların ve ayrımcılık karşıtlığının konuşulduğu yuvarlak masa toplantısı yapılmıştır. Bu proje kapsamında Mayıs 2018 tarihinde İzmir'de uluslararası konferans düzenlenmiştir. "Türkiye Belediyelerinde LGBTİ Eşitlik Politikalarının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında 17 Mayıs Uluslararası Homofobi Karşıtı Gün'de Çankaya Belediyesi yetkilileri ile Pembe Hayat ve Kaos GL temsilcileri Çankaya Belediyesi'nde bir araya gelmiştir. 20 Kasım Nefret Suçu Mağduru Transları Anma Günü'nde Pembe Hayat Derneği ile gerçekleştirilmesi planlanan etkinlik Ankara Valiliği tarafından yasaklanmıştır. 2016-2019 YEEP (Yerel Eşitlik Eylem Planı) uygulanma sürecine ilişkin rapor LGBTİ+ örgütlerinin de katılımıyla Aralık 2017 tarihinde gerçekleştirilen toplantıda sunulmuştur. Hazırlık sürecinde LGBTİ+ örgütlerinin de katılımı sağlanmıştır. 2014 yılında ise Eşitlik Birimi kurulmuştur. 2017 yılından itibaren birimin adı Eşitlik ve Farkındalık Bürosu'dur. Kaos GL, Çankaya Belediyesi'nin Cinsiyet Eşitliği Çalışma Grubu'na, sendika temsilcilerine, şoförlere, zabıtalara, Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü personellerine toplumsal cinsiyet eğitimi vermiştir. Uluslararası Af Örgütü'nün Ankara'da Temmuz 2018 yılında düzenlediği Ayrımcılıkla Mü-

cadele ve İnsan Hakları Eğitici Eğitimi'ne Eşitlik ve Farkındalık Bürosu'ndan, Kadın Sığınma Evi'nden birer temsilci katılmıştır. Çankaya Belediye Meclisi'nin 4 Nisan 2016 tarihinde aldığı kararla Kadın ve Aile Hizmetleri Müdürlüğü'nün çalışma usullerine toplumsal cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ifadeleri eklenmiştir. Şubat 2016 genel kurulu sürecinde alınan bir karar ile Kaos GL ve Pembe Hayat'ın bir sonraki dönem Çankaya Kent Konseyi Kadın Meclisi yürütme kurulunda yer alması kararlaştırılmıştır. Mart 2018 Eşitlik ve Farkındalık Ayı kapsamında Kaos GL ile iş birliğinde iki Çankaya Evi'nde Benim Çocuğum belgeselinin gösterimi ve temel kavramlara ilişkin söyleşi gerçekleştirilmiştir. Çankaya Evleri'nde ve Yenimahalle Kent Konseyi Kadın Meclisi'nde verilen Kadının İnsan Hakları Eğitim Programı çerçevesinde ayrımcılık karşıtlığı, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dair bilgilendirme yapılmıştır. Çankaya Belediyesi ve Ankara Barosu, şiddet mağduru kadın, çocuk ve LGBTİ+'lara ücretsiz hukuki danışmanlık ve avukatlık hizmeti sunulmasını içeren bir protokol imzalamıştır. Çankaya Belediyesi Halk Sağlığı Merkezi, 1 Aralık 2016'dan itibaren ücretsiz ve anonim olarak hızlı HIV testi hizmeti vermektedir. Çankaya Belediyesi Halk Sağlığı Merkezi'nde hizmet veren Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi'ndeki çalışma, Çankaya Belediyesi, Türkiye Halk Sağlığı Kurumu ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ve Sağlıkta Genç Yaklaşımlar Derneği iş birliği ile yürütülmektedir. Türkiye'nin ilk mor bayraklı yerel yönetimi olan Çankaya Belediyesi 2016-2019 YEEP sürecinde trans kadınların Kadın Danışma Merkezi ve Kadın Sığınma Evi'ne erişim engellerinin ortadan kaldırılmasına yönelik iş birlikleri hedeflemiştir.

**Yukarıda sağlanan bilgiler SPoD'un hazırlamış olduğu Belediye Eşitlik Endeksi Raporu'ndan alınmıştır ve 2014 ile 2017 yılları arasında kapsamaktadır. Sayılan hizmetlerin bir kısmı günümüzde güncelliğini korumamaktadır.*

5. RAPORLAR VE BAŞLICA HABERLER

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanu'nun 9. Maddesine göre: ***"Kamu İdareleri; kalkınma planları, programlar, ilgili mevzuat ve benimsedikleri temel ilkeler çerçevesinde geleceğe ilişkin misyon ve vizyonlarını oluşturmak, stratejik amaçlar ve ölçülebilir hedefler saptamak, performanslarını önceden belirlenmiş olan göstergeler doğrultusunda ölçmek ve bu sürecin izleme ve değerlendirmesini yapmak amacıyla katılımcı yöntemlerle stratejik plan hazırlarlar."***¹³

13 <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf>

Aynı kanuna göre stratejik plan ise şu şekilde tanımlanmaktadır: ***“Kamu idarelerinin orta ve uzun vadeli amaçlarını, temel ilke ve politikalarını, hedef ve önceliklerini, performans ölçütlerini, bunlara ulaşmak için izlenecek yöntemler ile kaynak dağılımlarını içeren plan.***

Yukarıdaki hususlar da dikkate alındığında stratejik plan hazırlığının yerel yönetimler için elzem olduğu sonucuna varılabilir. Bu bağlamda stratejik plan içerisinde LGBTİ+ kapsayıcı politikaların yer alması LGBTİ+ politikalarının siyaset ve yerel yönetim içerisinde güçlenmesine, LGBTİ+'lara dönük hizmetlerin oluşmasına ve bu hizmetlerin ölçülebilirliğine zemin hazırlamaktadır.

Performans programı raporu ise bir mali yılda kamu idaresinin stratejik planı doğrultusunda yürütmesi gereken faaliyetleri, bu faaliyetlerin kaynak ihtiyacını, performans hedef ve göstergelerini içeren, idare bütçesinin ve idare faaliyet raporunun hazırlanmasına dayanak oluşturan rapordur. Yani bir bakıma stratejik plan doğrultusunda ilgili yıl üzerine oluşturulmuş bütçe rapordur ve ilgili kanun ışığında tasarlanır.

Bahsi geçen performans programı raporu, faaliyet raporuna dayanak oluştururken faaliyet raporu ise ilgili yıl içerisinde kuruluşun hangi faaliyetleri gerçekleştirdiğini sıralayan rapordur.

Çalışma kapsamında Belediye Eşitlik Endeksi üzerinden örnek olarak belirlenmiş belediyelerin stratejik planlama raporları, faaliyet raporları ve performans raporları çevrimiçi ortamda taranmıştır. Bu tarama sürecinde LGBTİ+, toplumsal cinsiyet eşitliği, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramlarının raporlar içerisinde genel olarak kullanımının gerçekleşip gerçekleşmediğine bakılmıştır.

Rapor taramalarını belediyelerin internet siteleri üzerinden LGBTİ+ haberlerine ne kadar yer verdiği ve kaosgl.org haber sitesinde ilgili belediye ile ilişkili nasıl haberler girildiğine dair yapılan tarama süreci izlemiştir. Bu bağlamdan yola çıkarak ulaşılan sonuçlar şöyle örneklendirilebilir:

Nilüfer Belediyesi:

Raporlar: Belediyenin 2015-2019¹⁴, 2017-2019¹⁵ ve 2020-2024¹⁶ Stratejik Plan Raporu'nda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ibarelerinin ekli olduğu görülebilir.

¹⁴ <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/31.pdf>

¹⁵ <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/37.pdf>

¹⁶ <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/45.pdf>

2020 Performans Programı Raporu'na¹⁷ göre 158 sosyal çalışma, 42 toplumsal farkındalığı arttırmaya yönelik eğitim yapılmış ve 10 sivil toplum örgütü ile bu konularda iş birliği yapıldığı kaydedilmiştir.

2019 Yılı Faaliyet Raporu'na¹⁸ göre Ankara Türk Psikologlar Derneği'nde ruh sağlığı çalışanlarına yönelik gerçekleştirilen cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim atölyesine katılım sağlanmıştır. Ankara'da düzenlenen cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği atölyesine katılım sağlanmıştır. TMMOB'un kadın kurultayına katılım sağlanmış ve cinsiyet kimliği ile cinsel yönelim sunumu yapılmıştır. Ayrıca bu faaliyet raporunda dernekler yerleşkelerinde yapılan LGBTİ+ etkinliklerine de değinilmiştir. 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda¹⁹ yalnızca Uluslararası Cinsiyet Eşitliği ve Yerel Yönetim Konferansı'na katılımcı olduğu ve konferansın LGBTİ+ çalışmaları ile ilgili olduğuna dair bilgi verilmiştir. 2017 Yılı Faaliyet Raporu²⁰ LGBTİ+, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği gibi kavramlar açısından daha kapsayıcı olmuştur. Bu faaliyet raporunda LGBTİ+ farkındalık eğitiminden, Gökkuşluğu Şehirler Ağı'na üyelik başvurusu yapıldığından, onur haftası için paylaşımlar yapıldığından, Nilüfer Müzik Festivali'nde Eşitlik Birimi standında LGBTİ+ bayraklarının dalgalandığından, Akdeniz Sempozyumu'na katılım sağlandığından bahsedilmiştir. 2016 Yılı Faaliyet Raporu'nda²¹ 17 Mayıs için Özgür Renkler ile etkinlik yapıldığından, LİS-TAG'ın eşitlik birimi ile ortak bir sunum gerçekleştirdiğinden, Nilüfer Müzik Festivali'nde LGBTİ+ bayraklarının dalgalandırıldığından bahsedilmiştir. Ayrıca yine onur haftası paylaşımlarından, Lefkoşa Belediyesi'ne Eşitlik Birimi kurumu için bilgi aktarımına gidilmesinden, yeni başlayan ve yönetici olan belediye personeline ve mahalle komitelerine LGBTİ+ kavramlar atölyesinin verilmesinden bahsedilmiştir. 2015 Yılı Faaliyet Raporu'nda²² LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nün imzacısı olduğundan, 1 Aralık zamanı Özgür Renkler ile etkinlik yapıldığından bahsedilmiştir.

Haberler: Nilüfer Belediyesi'ne ait web sitesinde LGBTİ+'lar ile ilgili 20 haber²³ yer almaktadır. En son haber 2018 yılında girilmiştir ve 8 Mart eylemlerinde okunan bildirge ile ilgilidir. Yine 2017 yılında 25 Kasım günü ile ilgili bir haberde LGBTİ+ kavramı geçerken 2017 yılında BALGÖÇ Uluslararası Resim

17 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/65.pdf>

18 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/47.pdf>

19 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/43.pdf>

20 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/40.pdf>

21 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/38.pdf>

22 <http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/35.pdf>

23 <http://www.nilufer.bel.tr/arama?q=lgbt>

Yarışması kapsamında Bozbey'in LGBTİ+ kapsayıcı bir konuşma yapması Nilüfer'in haber sitesine taşınmıştır. Özgür Renkler Derneği'nin Bozbey'i ziyareti, 17 Mayıs Etkinlikleri, Gökkuşluğu Şehirler Ağı'na üyelik, personellere yönelik LGBTİ+ eğitimleri, 1 Aralık etkinliği ve Kent Konseyi ile Özgür Renkler Topluluğu'nun yaptığı etkinlik dikkat çeken haberler arasındadır.

Kaos GL'de Nilüfer Belediyesi ile alakalı 17 adet içerik mevcuttur.²⁴ Bu içeriklerden biri Ekim 2020 tarihinde Yeni Akit'in Nilüfer Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nü LGBTİ+ destekçisi olması ve bütçesi sebebiyle hedef göstermesi ile ilgilidir. Ayrıca Beşiktaş Belediyesi Meclis Üyesi Sedat Çakmak'ın Özgür Renkler ile Nilüfer Belediyesi'ni ziyaret etmesi, Nilüfer Belediyesi'nin gönüllü test merkezi ve LGBTİ+ danışmanlık merkezi diğer haberler arasındadır.

Çanakkale Belediyesi:

Raporlar: 2006-2010 yıllarına ait Stratejik Plan Raporu'nda²⁵ cinsel yönelim, cinsiyet kimliği gibi ibareler yer almamaktadır. Raporda dezavantajlı gruplar kavramı kendisine yer bulmuştur. 2020 yılı²⁶ dâhil olmak üzere belediyenin geçmiş bütün performans raporlarında cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet ve LGBTİ+ kavramları yer almamaktadır. Yalnızca 2016 Yılı Faaliyet Raporu'nda²⁷ Ece Ayhan Kültürevi ve Kent Müzesi ve Arşivi'nde yapılan toplumsal cinsiyet eğitimlerine raporda yer verilmiştir.

Haberler: Çanakkale Belediyesi'nin internet sitesinde LGBTİ+ kavramına ilişkin bir haber yer almamaktadır. Kaos GL haber sitesi tarandığında Çanakkale Belediyesi ile alakalı iki haber²⁸ sonuç vermektedir. Bunlardan biri Çanakkale LGBTİ+ İnisyatifi'nin 2017 yılında belediyeye yaptığı ziyaretir. Bu görüşmede özel kalem müdürü ile toplantı alınmıştır. Ayrıca sosyal hizmet uzmanı da toplantıda bulunan kişiler arasındadır. Görüşmede Çanakkale Belediyesi'nde bir eşitlik birimi kurulumunun altını çizilmiştir. İkinci haber ise 2019 yılında Onur Haftası'nı sosyal medya hesaplarından kutlayan Çanakkale Belediyesi'nin hedef gösterilmesini Çanakkale LGBTİ+ İnisyatifi'nin kınaması ile ilgilidir.

24 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=nil%C3%BCfer+belediyesi>

25 <https://www.canakkale.bel.tr/file/80/fhpIVZ4NhP8tyh085m3P65C6r6GIHuO1.pdf>

26 <https://www.canakkale.bel.tr/file/317/vfYe3K1SFudl4S5T8XN2YW8srMtbxIKF.pdf>

27 <https://www.canakkale.bel.tr/file/243/uvV.pdf>

28 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=%C3%A7anakkale+belediyesi>

Akdeniz Belediyesi:

Raporlar: Akdeniz Belediyesi'nin web sitesinden raporlara ulaşamamaktadır fakat raporlar internet üzerinde mevcuttur. 2015-2019 Stratejik Planlama Raporu'nda²⁹ Akdeniz Belediyesi'nin "LGBTİ" kavramına geniş yer verdiği görülebilmektedir. 2020-2024 Stratejik Planlama Raporu'nda³⁰ ise LGBTİ+ kavramı ve diğer kavramlar mevcut değildir. 2016³¹ ve 2017³² performans raporları içerisinde LGBTİ+ dostu belediyeçilik kavramı yer almıştır. 2016 Yılı Faaliyet Raporu'nda³³ "LGBTİ+ dostu belediyeçilik" kavramı yer almaktadır.

Haberler: Akdeniz Belediyesi'nin internet sitesi üzerinde arama butonu bulunmamaktadır. Kaos GL haber sitesi üzerinde Akdeniz Belediyesi kavramına ilişkin 65 adet içerik³⁴ mevcuttur. Haberler üzerinde Kaos GL'nin 2013 yılında Mersin Belediyesi çalışanlarına eğitim verdiği görülebilmektedir. Ayrıca 2013 yılında Mersin'de homofobi karşıtı buluşma gerçekleştirilmiştir ve Akdeniz Belediyesi etkinliği desteklemiştir. Ayrıca Akdeniz Sempozyumları, Mersin Onur Haftası etkinlikleri de bu haberler arasındadır. Akdeniz Belediyesine dair Kaos GL haber sitesi üzerinde geniş içerik mevcuttur.

Buca Belediyesi:

Raporlar: 2020-2024 Yılı Stratejik Planlama Raporu'nda³⁵ hedefler arasında toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığını arttırmak maddesi geçmektedir. Bu hedef doğrultusunda billboard çalışması tasarlanmasına dair bilgi mevcuttur. 2020 Yılı Performans Raporu'nda³⁶ toplumsal cinsiyet eşitliği hedefler arasındadır. Geçmiş raporlarda ise kavramın raporlarda yer alması söz konusu değildir. 2019 Yılı Faaliyet Raporu'nda³⁷ Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Biri'nin tanıtımı yapılmıştır.

29 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/JjwDg+2015-2019_AKDENIZ_BELEDIYESI_STRATEJIK_PLANI.pdf

30 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/4kNou+2020-2024_Akdeniz_Belediyesi_Stratejik_Plan.pdf

31 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/6qcVc+AKDENIZ_BEL_2016_YILI_PERFORMANS_PROGRAMI.pdf

32 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/ynPOK+Akdeniz_Belediyesi_17_PP.pdf

33 http://www.sp.gov.tr/upload/xSPRapor/files/pdsXo+AKDENIZ_BELEDIYESI_2016_YILI_FAALIYET_RAPORU.pdf

34 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=akdeniz+belediyesi>

35 http://www.buca.bel.tr/files/Buca_Belediyesi_2020-2024_Stratejik_Planı.pdf

36 http://www.buca.bel.tr/files/Buca_Belediyesi_2020-Maliyili_Performans_Programı.pdf

37 http://www.buca.bel.tr/files/Buca_2019_faaliyet_raporu.pdf

Haberler: Belediye web sitesinde cinsel yönelim, cinsiyet kimliği ve LGBTİ+ içerikli haber bulunmamaktadır. Kaos GL haber sitesinde Buca Belediyesi kavramına ilişkin 6 haber bulunmaktadır.³⁸ İlk iki haber 2013 yılına dayanmaktadır ve bir sergi ile ilgilidir. 2017 tarihli bir haberde Buca Belediyesi'nin İzmir Onur Haftası kapsamında film gösterimi programına mekân desteği verdiği görülmektedir. Buca Kent Konseyi ve Eşit Şerit ortaklığında gerçekleşen Cinsiyet Devrimi adlı belgesel gösterimine ilişkin bilgiler bir başka haberde göze çarpmaktadır. Bir diğer haber ise Buca Belediyesi Kent Konseyi'nde Eşitlik Meclisi'nin kurulmasına ilişkin bilgilerin yer aldığı haberdır. En yakın tarihli haberde ise şu bilgilere ulaşılmaktadır: Buca Kent Konseyi Eşitlik Meclisi 2016 yılında resmi olarak kurulmuştur. Temel kavramlar atölyeleri düzenlemiştir. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Birimi'nin kurulumuna katkı sağlanmıştır. Özgecan Arslan Danışma Merkezi'nin LGBTİ+'lara da açık olduğu teyidi alınmıştır. Kadın-erkek fırsat eşitliği komisyonunun adının toplumsal cinsiyet eşitliği komisyonu olarak değiştirilmesine ön ayak olunmuştur. Kadın ve aile hizmetleri müdürlüğü iç yönetmeliğinde ve komisyon yönetmeliğinde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılıkla mücadele ilkesi yer almaktadır. Belediye meclis üyelerine sunumlar yapılmıştır.

Konak Belediyesi:

Raporlar: Konak Belediyesi'nin yıllara göre Stratejik Planlama Raporu'nda LGBTİ+, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramları bulunmamaktadır. Belediyenin yıllara göre Performans Raporu'nda da LGBTİ+, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramı geçmemektedir. 2019 Yılı Faaliyet Raporu'nda³⁹ "toplumsal cinsiyet" ibaresinin sıklıkla yer alması dikkat çekerken 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda⁴⁰ Paylaşan Kent Şenliği içerisinde LGBTİ+ standının açıldığına dikkat çekilmiştir.

Haberler: Belediye internet sitesinde LGBTİ+, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği üzerine haber yer almamaktadır. Konak Belediyesi'nin internet sitesinde ilgili kavramlara dair haber yer almamasına karşın Kaos GL haber sitesinde Konak Belediyesi'ne dair 47 haber bulunmaktadır.⁴¹ Bu haberlerin ilki 2007 yılına dayanmaktadır ve Kaos GL İzmir'in film gösterimi için Konak Belediyesi Kültür Merkezi tarafından "eşcinselliğin kamusal olmadığı" gerekçesiyle

38 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=buca+belediyesi>

39 http://www.konak.bel.tr/files/2019-yili-konak-belediyesi-faaliyet-raporu-pdf_30-06-2020_11-34-09.pdf

40 http://www.konak.bel.tr/files/2018-yili-faaliyet-raporu-pdf_25-04-2019_09-55-35.pdf

41 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=konak+belediyesi>

geri çevrilmesiyle alakalıdır. Dikkat çeken bir diğer haber 2016 yılında Konak Kent Konseyi Eşitlik Meclisi Başkanlığı'na trans aktivist Demet Yanardağ'ın seçilmesi olmuştur. Haberler içerisinde Konak Belediyesi ve Kent Konseyi'nin İzmir Onur Haftası'na destek verdiği, Konak Kültür Merkezi'nde basın açıklaması ve etkinliklerin düzenlendiği görülebilmektedir. 2016 yılında Konak Belediye Başkanlığı'nı yapan Sema Pekdaş; *"Kanun önünde eşitlik yeterli değildir. Önyargıları kırmak bizim görevimizdir"* açıklamasında bulunmuştur. Kaos GL ve Siyah Pembe Üçgen Derneği'nin yürüttüğü "Türkiye'deki Belediyelerin Eşitlik Politikalarının Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında Konak Belediyesi çalışanlarına eğitici eğitimi verilmiştir. Konak Belediyesi'nin yıllar içerisindeki LGBTİ+ faaliyetlerindeki istikrarı ve dönüşümü haberlerden görülebilmektedir. Ayrıca belediyenin 2018 yılında hizmete açtığı anonim test merkezi de haberler arasındadır.

Şişli Belediyesi

Raporlar: 2020-2024 Yılı Stratejik Planlama Raporu'nda⁴² cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği kavramı yer almazken LGBTİ+ ve toplumsal cinsiyet kavramları geniş ölçüde yer almıştır. Öyle ki stratejik plan içerisinde LGBTİ+'lara dair eşitlik hedefleri ölçülebilir bir şekilde sıralanmıştır.

2019 Yılı Performans Programı Raporu'nda⁴³ ve seyreden geçmiş yılların raporlarında cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim ibareleri ve bu alanda verilecek çalışmalara ilişkin detaylı bütçe planlarına rastlanabilmekteyken 2020 Yılı Performans Programı Raporu'nda⁴⁴ bu kavramların yerine LGBTİ+ kavramının kullanıldığı görülebilmektedir. 2014 ve sonrası yılların faaliyet raporunda⁴⁵ ilgili faaliyetlere geniş yer ayrılmıştır. Ekim 2014 ile Şişli Belediyesi'nin LGBTİ+'lara sağlık hizmeti verdiği görülebilir. 2015 yılında⁴⁶ Gökkuşluğu Şehirler Ağı'na katılım sağlanmıştır. 2016 yılında⁴⁷ Toplumsal Eşitlik Birimi'nin

42 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2020/6/637280864082952182-%C5%9Ei%C5%9F-li-Belediyesi-2020-2024-Stratejik-Plani.pdf>

43 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/10/637075268897659367-2019-Performans-Program%C4%B1.pdf>

44 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2021/1/637453561194526647-2021-Performans-Program%C4%B1.pdf>

45 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/11/637086477965429030-2014-faaliyet-raporu-01.04.2015.pdf>

46 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/11/637086478023359178-2015-y%C4%B1l%C4%B1-faaliyet-raporu.pdf>

47 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/11/637086478096290708-2016-faaliyet-raporu.pdf>

çalışmalarının anlatılması 2017 yılında⁴⁸ yeniden LGBTİ+'lara dönük sağlık hizmetlerinin verilmesi, 2018 yılında⁴⁹ 20 Kasım mesajının yayınlanması ve 2019 yılında⁵⁰ onur haftasına ilişkin iş birliği raporlar arasında kendisine yer bulmuştur.

Haberler: Belediyenin internet sitesi üzerinde "lgbt" kavramı aratıldığında⁵¹ LGBTİ+'lara ücretsiz sağlık hizmetine ilişkin habere ulaşılabilmektedir. Ayrıca belediyenin üyeliklerine, Toplum Merkezi'nin faaliyetlerine de ilgili kavramlar aratılarak ulaşılabilmektedir. Kaos GL haber sitesi üzerinde Şişli Belediyesi'ne ilişkin 146 adet içerik bulunmaktadır.⁵² 2007 yılından bu yana Şişli Belediyesi'ne ilişkin içerik girilmektedir. Haberler içerisinde LGBTİ+ dostu belediye başkanları, LGBTİ+'lara dönük ücretsiz sağlık hizmeti, anonim test merkezi ile ilgili haberlere ulaşmak mümkündür. Haberlerin büyük çoğunluğu onur haftasına belediyenin yıllar içerisindeki desteği ve HIV konusu ile ilgilidir.

Çankaya Belediyesi:

Raporlar: 2020-2024 Yılı Stratejik Planlama Raporu'nda⁵³ LGBTİ+ kavramı yer almaktadır. Ayrıca cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, toplumsal cinsiyet eşitliği kavramları da yer almaktadır. 2016, 2017, 2018, 2020 Yılı Performans Programı Raporu'nda⁵⁴ "cinsel olarak dışlanan" ibaresi de göze çarpmaktadır. 2018 Yılı Faaliyet Raporu'nda⁵⁵ LGBTİ+ kavramı geçmektedir. 2019 yılı⁵⁶ raporunda ise LGBTİ+ haklarına ilişkin 39 toplantı ile 5 proje yapıldığından bahsedilmektedir.

Haberler: LGBTİ+ kavramına ilişkin üç haber sitede yer almaktadır. Haberler arasında Kaos GL Derneği'nin de iştirak ettiği Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

48 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/11/637086478131888467-2017-faaliyet-raporu.pdf>

49 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2019/11/637086478062021611-2018-faaliyet-raporu.pdf>

50 <https://www.sisli.bel.tr/uploads/files/2020/7/637303437632540862-2019-Y%C4%B1l%C4%B1-Faaliyet-Raporu.pdf>

51 <https://www.sisli.bel.tr/arama?q=lgbt>

52 <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=%C5%9Fi%C5%9Fli+belediyesi>

53 <http://www.sp.gov.tr/upload/xSPStratejikPlan/files/gnJCq+cankaya.pdf>

54 [http://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/2020%20Performans%20Programi_\(16Aral%C4%B1k2019\).pdf](http://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/2020%20Performans%20Programi_(16Aral%C4%B1k2019).pdf)

55 http://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/2018_faaliyetraporu.pdf

56 <http://www.cankaya.bel.tr/uploads/files/%C3%A7ankaya%20belediyesi%202019%20faaliyet%20raporu.pdf>

Eğitici Eğitimi göze çarpmaktadır. Kaos GL haber sitesinde Çankaya Belediyesi'ne ilişkin 41 içerik⁵⁷ bulunmaktadır. Haberlerde Çankaya Belediyesi ve Kaos GL'nin ikili ilişkilerini 2012 yılında güçlendirmeye başladığı görülebilmektedir. Çankaya Belediyesi Ücretsiz ve Anonim Test Merkezi, Kaos GL'nin Çankaya Belediyesi'nin eşitlik planına katkı sunması haberler arasında dikkat çeken içeriklerdendir.

**Yukarıda sunulan bilgiler özellikle haber sayıları bakımından, bu çalışmanın hazırlandığı tarih göz önüne alındığında değişkenlik gösterebilir. Belediyelerin web sitelerinde yer alan haberler, kaosgl.org web sitesinde yer alan haberler ve belediyelerin hazırladığı raporlar güncellenmekte ve yeni içerik girişleri sağlanmaktadır.*

6. ULUSAL VE ULUSLARARASI İYİ ÖRNEKLER

Yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dönük gerçekleştirdiği çalışmaları anlamak ve analiz etmek için Belediye Eşitlik Endeksi'nin özetlenmesi, belediyelerin raporlarının ve haberlerin taranmasının yanı sıra ulusal ve uluslararası iyi örnekleri gözden geçirmek de bu anlama ve analiz etme sürecine katkı sağlamaktadır.

LGBTİ+ ve insan hakları örgütleri özellikle 2013 yılından beri yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarını geliştirmek, değiştirmek ve dönüştürmek adına faaliyetler hayata geçirmektedir. Bu faaliyetler yerel yönetimlere ilham kaynağı olmakta ve yerel yönetimlerdeki LGBTİ+ kapsayıcılığını arttırmaktadır.

Uluslararası bağlamda ise yerel yönetimlerin hayata geçirdiği LGBTİ+ politikaları iyi örnekler olarak hafızalarda yer edinmekte ve LGBTİ+ politikalarını güçlendirmektedir.

6.1. Örgütler Tarafından Hayata Geçirilen Çalışmalar

LGBTİ+ örgütlerinin yerel yönetimleri etkilediği faaliyetler çeşitlilik göstermektedir. Kimi zaman protokollerle, kimi zaman konferanslarla, kimi zaman ise yerel yönetim temsilcilerine dönük gerçekleştirilen eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla LGBTİ+ örgütleri yerel yönetimleri etkilemeye devam etmektedir. Yerel yönetimler nezdinde ise belediyeler LGBTİ+ örgütleri tarafından sağlanan bu faydayı diğer belediyelere aktarmada, eşitlik birimlerine model olarak sunmada ve LGBTİ+'lara dönük hizmetler oluşturmada kullanmaktadır.

⁵⁷ <https://kaosgl.org/arama-sonucu?q=%C3%A7ankaya+belediyesi>

- **LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü:** SPoD, yerel siyasete LGBTİ+ hakları yaklaşımını kazandırmayı hedefleyen çalışmaları doğrultusunda LG-BTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nü hazırlamıştır. Bu protokol ışığında Belediye Başkanlığı adaylarını LGBTİ+ eşitliği konusunda bir tavır sergilemeye davet etmiştir. Şişli, Beşiktaş, Kadıköy, Akdeniz ve Nilüfer belediyeleri ilk aşamada protokole imzacı olan belediyeler arasında yer almaktadır. 31 Mart 2019 yerel seçimlerinde Belediye Başkanlığı adaylarına sunmak üzere SPoD, Genç LGBTİ+ Derneği ile protokol metnini hazırlamıştır. İmzacı adaylar arasından İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne Tunç Soyer, Tunceli Belediyesi'ne Fatih Mehmet Maçoğlu, Şişli Belediyesi'ne Muhammer Keskin, Tunceli Mazgirt Akpazar Belediyesi'ne eş başkanlar Orhan Çelebi ve Songül Doğan seçilmiştir. Protokol metnine imzacı olan adaylar LGBTİ+'ların hak ve özgürlüklerinin korunması ve iyileştirilmesi için somut adımlar atacağını, LGBTİ+'ların hizmetlere erişebilmesi için çalışacağını, Eşitlik Birimi'nin kurulmasına ön ayak olacağını beyan etmektedir. Ayrıca stratejik plan sürecine LGBTİ+'ların dâhil edileceğini, LGBTİ+ dernekleri ve oluşumlarıyla işbirliği kurulacağını, mevzuatların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ekseninde değiştirileceğini, belediye çalışanlarına LGBTİ+ hakları konusunda eğitim verileceğini de beyan etmektedir.
- **Türkiye'deki Belediyelerin Eşitlik Politikalarının Güçlendirilmesi Projesi:** Kaos GL ve Siyah Pembe Üçgen dernekleri iş birliği ile yürütülmüş proje İzmir Konak Belediyesi ve Ankara Çankaya Belediyesi yetkilileri ve çalışanlarına yönelik LGBTİ+ haklarına yönelik çalışmalar gerçekleştirilmesini amaçlamıştır. Proje, insan hakları eğitimleriyle yetkililer düzeyinde kapasite artırımını hedeflemiş ve bu amaçla eğitici eğitimler düzenlenmiştir. Çankaya ve Konak Belediyesi de projeye iştirak etmiştir. Proje kapsamında Uluslararası Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Yerel Yönetimler Konferansı düzenlenmiştir. Belediyelerin eşitlik çalışmalarına yönelik uygulamalar, kapsayıcı yerel yönetim örnekleri çalışmaların başlıkları arasındadır. Ayrıca proje kapsamında; açık kimlikli LGBTİ+'ların yerel yönetimlerde istihdamının ayrımcılığı önlemede ne denli etkili olduğuna, Eşitlik Birimlerinin kurulmasının önemine, belediye sağlık hizmetlerine LGBTİ+'ların erişiminin sağlanmasına dikkat çekilmiştir.
- **Yerel Yönetimler Okulu:** Kaos GL Derneği LGBTİ+'ların İnsan Hakları İçin Farkındalık ve Savunuculuk Projesi ve Time is Now projesi kapsamında yerel yönetimler odaklı aktivizm okulu düzenlemiştir. Aktivizm Okulu'nda yerel yönetimlerdeki iyi modeller konuşulmuş ve yerel yönetimlerden LGBTİ+'ların taleplerinin ne olduğu belirlenmiştir. Üç gün süren okul

kapsamında yerel yönetimlerde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılıkla mücadele yöntemleri tartışılmıştır. Ankara, Antalya, Bursa, Çanakkale, İstanbul, İzmir, Manisa ve Mersin'den LGBTİ+ hak savunucuları, yerel yönetimler okuluna katılım sağlamıştır. Okulda; Avrupa Kentsel Şartı'na göre yerel yönetimlerin topluma karşı görevleri olan güvenli, her türlü kirlilikten uzak, temiz, sağlıklı bir kentsel çevrede yaşamak; sağlık, eğitim, sosyo-kültürel etkinliklerden yararlanmak; ulaşım ve dolaşma hakkını kullanabilmek; yaşadığımız yere dair kararlara katılmak ve alınan kararları denetleyebilmek; insan onuruna yaraşır konutlarda yaşayabilmek ilkelerinin LGBTİ+ perspektifli bir şekilde üzerinden geçilmiştir.

- **Af Örgütü İnsan Hakları Eğitim Programı:** Uluslararası Af Örgütü'nün düzenlemiş olduğu İnsan Hakları Eğitimi Programı kapsamında, Mersin Akdeniz Belediyesi'nin ev sahipliğinde ve Kaos GL Derneği'nin desteği ile 11 belediyeden temsilciler LGBTİ+ haklarını tartışmıştır. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi, Çınar Belediyesi, Van Büyükşehir Belediyesi, Mardin Büyükşehir Belediyesi, Halfeti Belediyesi, Bozova Belediyesi, Yenişehir Belediyesi, Kayapınar Belediyesi, İzmir Konak Belediyesi, Bursa Nilüfer Belediyesi ve Şişli Belediyesi'nden temsilciler eğitime iştirak etmiştir. Uluslararası Af Örgütü İnsan Hakları Eğitimi Programı 2005 yılından beri aktiftir. Mersin'de gerçekleştirilen eğitim kapsamında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığın insan hakları meselesinin temel gündemlerinden biri olduğuna dikkat çekilmiştir. Çalışma kapsamında "LGBTİ+'ların çalışma hakkı kapsamında yerel yönetimde neler yapılabilir?" Sorusuna yanıt aranmıştır.
- **Belediye Eşitlik Endeksi:** Bu araştırmanın "Örnek Belediyelere Kısa Bir Bakış" başlığını da şekillendirmiş olan Belediye Eşitlik Endeksi, SPoD tarafından hayata geçirilmiştir. Çalışma kapsamında yerel yönetimleri izleyen ve denetleyen bir endeks modeli oluşturulmuş ve seçilen belediyeler profilleri, faaliyetleri, LGBTİ+ topluluğu ile iletişimi, hizmetlerde LGBTİ+ farkındalığı, LGBTİ+ haklarının görünürlüğünün sağlanması başlıkları altında izlenmiş ve değerlendirilmiştir. Çankaya, Nilüfer, Çanakkale, Eskişehir Büyükşehir, Odunpazarı, Beşiktaş, Şişli, Buca, Konak ve Akdeniz belediyeleri örnek belediyeleri oluşturmuştur. Bu izleme ve değerlendirme projesi, yerel yönetim birimlerine yönelik yapılan incelemeler esnasında, LGBTİ+ hareketinin öznelere tarafından belirlenmiş göstergelerin oluşturduğu bir Yerel Yönetim Eşitlik Endeksi (YYEE) iskeleti üzerine inşa edilmiştir. Mevcut durum analizinde kullanılan endeks yerel yönetimler nezdinde atılacak gelecek adımlar için de harita niteliği taşıyan pratik bir aktivizm aracı olarak tasarlanmıştır.

6.2. Uluslararası İyi Örnekler

LGBTİ+ politikaları yerel yönetimlerce küresel bazda örnek uygulamalarla hayata geçirilmektedir. Uluslararası iyi örnekler Türkiye'deki yerel yönetimleri etkilemeye devam etmekte ve ilham kaynağı olmaktadır. Kaos GL haber sitesinde editörlerin daha önce uluslararası iyi örnekler bakımından oluşturmuş olduğu “Nasıl Bir Yerel Yönetim” adlı yazı dizisinde⁵⁸ bu örnekler değerlendirilmiştir.

- **Finlandiya:** Finlandiya'daki belediye kanununa göre ülkedeki tüm belediyelerin cinsiyet eşitliğini güçlendirme yükümlülüğü bulunmaktadır. Seçimle işbaşına gelen belediye meclisi dışındaki yerel kamu organlarında yüzde 40 cinsiyet kotası mevcuttur. Ülkenin Turku kentinde “Ayrımcılık Yasağı Eşitlik Komitesi” cinsiyet eşitliğini izlemektedir ve işyerlerinin cinsiyet meselelerine dair en az bir kişi görevlendirmesi gerekmektedir. Finlandiya başkenti Helsinki kendisini “LGBT dostu kent” olarak sunmaktadır. Turizm şirketleri listelerinde Helsinki markasını bu tanımla ve kentin tüm insanlara eşit muamele ilkesinin cinsel yönelimi kapsadığı izahı ile tanıtmaktadır.
- **Birleşik Krallık:** Manchester kenti Cinsiyet Eşitliği Planı oluşturmuştur. Kentte transfobik nefret suçlarını raporlama sistemi geliştirilmiş ve konuya dair bir de toplumsal farkındalığı artırma kampanyası yürütülmektedir. Brighton ve Hove Bölgesi LGBTİ+'lara sağladığı danışmanlık servisleri ile ön plana çıkmaktadır. 2015 yılında “Transların İhtiyaçlarının Değerlendirilmesi Raporunu” yayınlayan kent meclisi, LGBTİ+'lar için ulaşılabilir, güvenli, sağlıklı barınma ihtiyaçlarının altını çizerek özel önlemler geliştirmektedir. Belediye öncülüğünde 2017 yılında düzenlenen “Trans ve Non-Binary Konferansı” ise pek çok yerel partner, sağlık çalışanları, polis, üniversite ve bölge halkını bir araya getirmiştir. Glasgow Kent Konseyi önyargılar, nefret suçları ve cinsiyet temelli şiddet ile mücadeleyi yaygınlaştırmaya ve farkındalığı artırmaya dair bir program uygulamaktadır. Kent, cinsiyet eşitliğini tüm politikaların üretilme ve karar alma aşamalarında dikkate almaktadır.
- **İsveç:** Avrupa'nın ilk LGBTİ+ huzurevi İsveç'in başkenti Stockholm'de 2014 yılında açılmıştır. 2015 yılında Sundbyberg Belediyesi'nin yüzme havuzu için cinsiyetsiz soyunma odaları inşa edilmiştir. İsveç'in çeşitli belediyelerinde ve okullarında “cinsiyet eğitmenleri” LGBTİ+'ları görü-

58 <https://kaosgl.org/haber/nasil-bir-yerel-yonetim-1-dunyadan-iyi-orneklerde-isvec>

nür kılmak için görev yapmaktadır. Fagersta Belediyesi bunlardan biridir. Belediye’de bu alanda çalışan iki cinsiyet eğitmeni, cinsiyet eşitsizliğini okullarda, işyerlerinde, çocuk gruplarında, şirketlerde, ailelerde ve sosyal alanlarda daha görünür hale getirmektedir. Södertälje Belediyesi çalışma yaşamında cinsel yönelim çeşitliliğini araştırmak üzere çeşitli sendikalar ve dernekler ile ortak hareket etmektedir.

7. YEREL YÖNETİM TEMSİLCİLERİ VE LGBTİ+ HAK SAVUNUCULARI İLE GÖRÜŞMELER

Yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerini analiz etmek için belediye temsilcileri ve LGBTİ+ aktivistleriyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yerel yönetimler ve LGBTİ+ örgütleri arasındaki etkileşim yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarının güçlenmesini ve LGBTİ+ örgütlerinin ulaşılabilirliğini doğrudan etkilemektedir. Bu sebeple çalışma kapsamında ulaşılabilen temsilciler ile sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşme kayıtları yapılandırılmıştır. Bu görüşmeler yerel yönetimlerin LGBTİ+ örgütleriyle nasıl bir iletişim içerisinde olduğuna, yerel yönetimlerin günümüzde LGBTİ+ politika ve faaliyetlerine dair ne gibi çalışmalar gerçekleştirdiğine dair ipuçları sunmaktadır.

Özgür Renkler Derneği temsilcisi ile görüşme çıktısı

Özgür Renkler’in Nilüfer Belediyesi olan etkileşimi 2014 yılına dayanmaktadır. Dönemin başkanı Mustafa Bozbey’in de LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü’nü imzalaması bu zamana denk gelmektedir. Belediye bünyesinde var olan Eşitlik Birimi o dönem Özgür Renkler oluşumuyla sıkı ilişkiler yürütmüş bu ilişkilerin de verdiği güçle Özgür Renkler 2016 yılında dernekleşmiştir. Özgür Renkler’in dernek olması Eşitlik Birimi ve dernek ortaklığında yürütülen etkinlikleri de arttırmıştır.

Özgür Renkler ve Eşitlik Birimi ortaklığında 25 Kasım, 17 Mayıs, 1 Aralık gibi önemli gün ve haftalarda tiyatro oyunu gösterimi, atölye, panel gibi birçok etkinlik hayata geçirilmiştir. Ayrıca belediye çalışanlarına verilen LGBTİ+ oryantasyonu da bu çalışmalara dâhildir. Özgür Renkler Derneği bu dönemde Kent Konseyi ve belediye öncülüğünde yapılan 8 Mart yürüyüşlerine de dâhil olmuştur. Nilüfer Belediyesi’nin gerçekleştirmiş olduğu Nilüfer Müzik Festivali içerisinde Özgür Renkler Derneği stant açmış, etkinlikler ve buluşmalar düzenlemiştir. Bursa Kent Konseyi’nin bu etkinlikleri hedef göstermesi üzerine Özgür Renkler Derneği’nin standı kapatılmıştır.

Özgür Renkler Derneği'nin Nilüfer Belediyesi Dernekler Yerleşkesi'nde ofis sahibi olması da yine bu zamana denk gelmektedir. Özgür Renkler Derneği'nin ofisi halen yerleşkede bulunmakta ve dernek, etkinliklerini yerleşkenin atölye, sinema, tiyatro salonlarında gerçekleştirmeye devam etmektedir. Dönemin başkanının LGBTİ+ politikalarını öğrenme çabası sarf etmesi ve LGBTİ+'ları yurttaş olarak benimseyip belediye hizmetlerinden yararlanmalarının önünü açması da dikkat çekici bir diğer husustur. Bu bağlamda yapılan hizmetlerden biri ise Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi'nin hizmete açılması olmuştur.

Yapılan bu etkinliklere Belediye Meclisi'nin LGBTİ+ karşıtı politikalar yürüten üyeleri karşı çıkmış, bu duruma karşın Bozbey LGBTİ+'ların haklarını ve şiddet karşıtlığını savunmaya kamusal olarak devam etmiştir. Yine Mustafa Bozbey dönemine denk gelen ve Eşitlik Birimi'nin de bağlı bulunduğu Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nde yaşanan personel değişikliği belediye ve dernek arasındaki iletişimi zayıflatmıştır. Yeni personeller LGBTİ+ politikalarına gereken yakınlığı göstermemiştir. Bu sebeple dernek ve belediye uzun süredir bir araya gelememekte, birlikte etkinlik tasarlayamamakta ve politika üretememektedir.

Yerel seçimlerde yaşanan başkanlık değişimi ile Belediye Başkanı seçilen Turgay Erdem ise LGBTİ+ politikalarına dair sessizliğini korumaktadır. Bu sessizliğin yanı sıra belediye halen LGBTİ+'lara danışmanlık hizmeti vermekte, Eşitlik Birimi faaliyetlerine devam etmekte, Özgür Renkler Derneği ise belediyenin stratejik planlama sürecine katkı sağlamaktadır. Belediye ile yaşanan bu sürecin yanı sıra Özgür Renkler Derneği ilk önce Nilüfer Kent Konseyi ile ilişkilendirilmiş, Kent Konseyi bünyesinde LGBTİ+ Çalışmaları Grubu kurulmuş ve Homofobi Karşıtı Buluşma diğer şehirlerden gelen aktivistlerin katılımıyla Kent Konseyi binasında gerçekleştirilmiştir. Kent Konseyi ve belediye ile olan iletişim azalmayla birlikte devam etmektedir.

Covid 19 salgının bu ilişkilere yansımaları ise yerleşke binasının ve dernek ofislerinin belediyenin aldığı karar ile kapatılması ve derneğin çalışmalarına evden devam etme metodu gerçekleştirmesi şeklinde olmuştur.

Çanakkale LGBTİ+ İnisiyatifi eski temsilcisiyle görüşme çıktı

Örgüt, belediye ile daha önce hem resmi olmayan hem de resmi kanallarla iletişim kurmuştur. Sosyal hizmet alanında yer alan personelle iletişim kurulmuştur. Sosyal faaliyet evlerinde bulunan sosyal hizmet personelleri inisiyatif ile iletişime geçmiş ve faaliyet teklifinde bulunmuştur. Örgüt, sosyal hizmet uzmanlarıyla toplantılar düzenlemiştir.

Örgüt, daha fazla ortaklık kurulması amacıyla belediye başkanı ile görüşmek istemiş fakat randevu alamamıştır. Bu duruma karşın özel kalem müdürü ile görüşme sağlanmıştır. Görüşme genel olarak olumlu sürmüştür. Belediye tarafından belediyenin inisiyatifi takip ettiği ve her türlü desteği sunmaya hazır olduğu iletilmiştir. İnisiyatif faaliyet raporunu belediye ile paylaşmıştır. Daha sonra belediye Eşitlik Birimi kurulmasını istediğini iletmıştır. Fakat bu talep hayata geçmemiştir.

Çanakkale Belediyesi, LGBTİ+ kültürüne dair önemli gün ve haftalarda mesajlar yayınlamıştır. Belediye Başkanı kendi hesabı üzerinden yaptığı paylaşımı aldığı tepkiler neticesinde silmiştir. 2020 yılında ise bir paylaşım söz konusu olmamıştır.

Ece Ayhan Evi belediye tarafından mekân desteği olarak inisiyatife sunulmuştur. İnisiyatif burayı kullanmış ve belediye yine burada LGBTİ+ belgesel filmlerine yer vermiştir. Fakat belediye bu etkinliklerin altına imzasını atmamıştır ve duyuru yolundan kaçınmıştır.

Belediye politik ayrılmalardan kaynaklı çekincelerini inisiyatifle açıkça paylaşmıştır. O dönemde mecliste yaşanan karmaşa ise göze çarpmaktadır. Bu sebeple belediye desteklerini görünür olmayan bir biçimde sürdürmüştür.

Belediye Başkanı'nın daha önce LGBTİ+ politikalarına yönelik olumlu söylemleri olmuştur.

Daha önce aktivistler başkanla resmi olmayan bir şekilde bir araya gelmiş ve başkanın LGBTİ+ politikalarına dair özgürlükçü bir bakış açısının olduğunu gözlemlemiştir. Başkan LGBTİ+'ları yurttaş olarak kabul ettiğini yüz yüze görüşmede dile getirmiştir.

Belediye LGBTİ+ politikalarına dair çekingen bir tavır sergilemektedir. Ayrıca ilçe belediyelerinde yaşanan LGBTİ+fobik tutumlara Çanakkale Belediyesi'nin dönüştürücü bir adımda bulunmadığı da geçmiş yıllarda gözlemlenmiştir. İlçe belediyelerinde sosyal hizmet uzmanları ciddi bir LGBTİ+fobi gözlemlemektedir.

Muamma LGBTİ+ Derneği temsilcisiyle görüşme çıktısı

Akdeniz Belediyesi, kayyum sürecinden önce LGBTİ+ dostu bir belediye olarak öne çıkmıştır. Yereldeki örgütler belediye ile temas etmiştir ve belediyenin imkânlarından faydalanmıştır. Ayrıca Akdeniz Kent Konseyi ile de bu süreç içerisinde etkileşim güçlü bir biçimde sürdürülmüştür. Özellikle Kadın

Müdürlüğü ile ilişkiler kuvvetlendirilmiş ve tasarılar birlikte oluşturulmuştur. İstihdam edilen trans aktivist, açık kimliği ile Akdeniz Kent Konseyi içerisinde çalışmalarını sürdürmüştür. Yereldeki örgütler Kent Konseyi'nin yürütme kurulunda yer almışlardır.

Kayyum atanması ile bu süreç yok olmuştur. Örgütler belediyeyi kullanamaz olmuşlardır. Kayyumdan sonraki seçimle de yeni seçilen başkan LGBTİ+ örgütleri ile temas kurmamıştır. Şu anda belediyenin fiziksel imkânları LGBTİ+ örgütleri tarafından kullanılamaz durumdadır. Aynı şekilde Kent Konseyi ile de temaslar bitmiştir. Belediye onur haftası paydaşı iken bu paydaşıktan çıkmıştır.

Yüksel Mutlu feminist ve LGBTİ+ dostu bir başkan olarak dikkat çekmektedir. LGBTİ+ örgütleri ile dirsek temasında bulunmuştur. LGBTİ+ dostu kent politikaları çalışması kapsamında Akdeniz Belediyesi de paydaş olmuştur. Yüksel Mutlu döneminde belediye personellerine LGBTİ+ farkındalığı konusunda eğitimler verilmiştir.

Eşitlik Birimi'nin kurulması çalışmaları da kayyum süreciyle birlikte son bulmuştur. Dönüştürülmüş park ve bahçeler kaybedilmiştir. Belediye internet sitesine erişim kısıtlı hale getirilmiştir.

Mersin Büyükşehir Belediyesi ile ilk temaslar Kent Konseyi Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu çalışmalarına LGBTİ+ örgütünün dâhil olmasıyla başlamışsa da seçimlerde yaşanan parti değişikliğiyle temaslar hız kazanmıştır. Şu anda belediye kapsayıcı çalışmalar yürütmeye çalışmaktadır. Stratejik plan ve yerel eşitlik eylem planı süreçlerine Muamma tanınarak davet edilmiştir. Sosyal medyada onur haftası mesajları yayınlamıştır.

Muamma'nın hazırlamış olduğu listeye pandemi sürecinde gıda yardımı yapılmıştır. Ayrıca Kadın Aile ve Çocuk Daire Başkanlığı kurulmuştur. Muamma, bu başkanlık ile temaslarını sürdürmektedir.

Belediye psikologları LGBTİ+ farkındalığı eğitimine Muamma'nın yönlendirmeleri ile tabi tutulmuştur. Muamma'nın hazırlamış olduğu talepler dinlenmiştir. "Gittiğinde Çöz" isimli ihtiyaç sahibi kişilere yapılan yardımlar kapsamında Muamma'dan da liste istenmiştir.

Genç LGBTİ+ Derneği temsilcisi ile görüşme çıktısı

Eşit Şerit'in, Buca Kent Konseyi ile iletişimi 2016 yılına dayanmaktadır. Eşit Şerit üniversitede resmi bir topluluk olmasına rağmen faaliyet göstermesinin önüne bürokratik engeller girmiştir. Darbe sonrası kapatılan üniversite-

lerin öğrencilerinin 9 Eylül'e sevk edilmiş olması 9 Eylül Üniversitesi'ndeki salonların dolmasına ve kullanıma neredeyse kapanmış olmasına sebep olmuştur. Ayrıca Eşit Şerit'in basım yayın işleri de yine bu anlamda sekteye uğramış ve bu durumun biraz da LGBTİ+ politikalarına olan karşıtlıkla ilgisi olduğu düşünülmüştür.

Buca Kent Konseyi'nin üniversiteye olan yakınlığı düşünüldüğünde konsey, Eşit Şerit için bir olanak sağlamıştır. İletişim girişimleri olumlu sonuç vermiş ve bununla da kalınmayıp Kent Konseyi'nin talebi üzerine konseyde Eşitlik Meclisi kurulmuştur. Eşitlik Meclisi üyeliğine Genç LGBTİ+ Derneği ve Siyah Pembe Üçgen Derneği temsilcileri de iştirak etmiştir.

Eşitlik Meclisi, Eşit Şerit'in elini güçlendirmekle birlikte başka topluluklarla da iletişime geçmiş ve Benim Çocuğum Belgeseli'nin gösterimi yahut LGBTİ+ temel kavramlar atölyesi ile eski jenerasyon üyelerin dikkatini toplamış, yeni jenerasyon üyeler için de makale okumaları gibi etkinlikler tertip etmiştir.

Buca Kent Konseyi içerisinde oluşan bu dönüşüm Buca Belediyesi'ne de sirayet etmiş ve meclisin Eşitlik Birimi talebi belediye içerisinde yanıt bulmuştur. Kadın ve Aile Müdürlüğü içerisinde bir Toplumsal Eşitlik Birimi kurulmuştur. Ayrıca Belediye Meclisi içerisindeki Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu olarak isim değiştirmiştir. Gerekli yönergelere LGBTİ+'lar için de çalışılması maddesi eklenmiştir. Böylelikle belediyelerin iç mevzuatlarına LGBTİ+ çalışmaları eklenmiştir.

Eşitlik Birimi, Toplumsal Cinsiyet Komisyonu, Kültür Komisyonu gibi birimlere eğitimler düzenlemiştir. Ayrıca Özgecan Aslan Kadın Danışma Merkezi, LGBTİ+'lara da dönük psikolojik ve hukuki danışmanlık hizmeti vermeye başlamıştır. Bu duruma karşın danışmanlık hizmetleri açıktan duyurulmamıştır.

Eşit Şerit'in sürecin başında talep etmiş olduğu toplantı salonu ve teknik imkân diğer katkılarla birlikte süreç sonunda tamamlanmıştır. Eşit Şerit'in örgütlülüğündeki zayıflama zamanla Kent Konseyi ile iletişimi düşürmüştür. Aktivistlerin ve derneklerin iletişimi meclis ile devam etmektedir. Belediye ve konsey ise bu ilhamla sürecini devam ettirmek ve arttırmak eğilimine gitmemiştir. Bu durum politikaların kurumsal olarak içselleştirilemediğini de belediye nezdinde göstermektedir.

Belediye Başkanları ise bu süreçte düzenlenen etkinliklere katılmış yahut başkan yardımcılarını görevlendirmiştir. Belediye içerisinde yeni dönemle birlikte Araştırma Geliştirme Müdürlüğü de kurulmuştur.

Genç LGBTİ+ Derneği temsilcisi ile görüşme çıktısı

Konak Belediyesi ile aktivistlerin etkileşimi LeGeBİT (Ege Üniversitesi Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Araştırma ve Dayanışma Topluluğu) üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Alsancak Şenliği kapsamında Cadının Bohçası oyununu gösterime girmiştir. Seks işçilerinin yoğunluklu olarak çalıştığı Bornova sokakta nefrete karşı duvar boyama etkinliği gerçekleştirilmiştir. Yereldeki LGBTİ+ örgütleriyle birlikte yürütülen etkinlikte duvarlara nefret karşıtı sloganlar yazılmıştır. Konak Kent Konseyi ile gerçekleştirilen toplantıların ardından LGBTİ+ Çalışma Grubu kurulmuştur. Çalışma grubunun toplantıları konsey içerisinde iki yıl kadar sürmüştür. Meclis ekibi dönemin Belediye Başkanı ile de görüşme gerçekleştirmiştir. Belediye Başkanı Eşitlik Birimi açılmasına dair söz vermiştir. Gerçekleştirilen görüşmelerde Eşitlik Birimi'nin toplumsal eşitlik üzerinden LGBTİ+, engelli, mülteci gibi dezavantajlı gruplara odaklı çalışması tasarlanmıştır. Eşitlik Biriminin açılmasına denk gelen süreçte ise LGBTİ+ Çalışma Grubu dağılma sürecini yaşamıştır. Bu durumda etkisiyle Eşitlik Birimi kadın-erkek eşitliği üzerine yoğunlaşmıştır.

Bu dönem içerisinde Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi açılmıştır. Bu süreçte etkin olarak Siyah Pembe Üçgen Derneği rol oynamıştır. Merkezin LGBTİ+'lar ile düzenli bir iletişimi vardır. Bu iletişim halen devam etmektedir. Örgütler merkezde toplantılar almakta ve nasıl daha kapsayıcı bir yer haline getirilebileceği üzerine tartışmalar yürütmektedir.

Kent Konseyi içerisinde kapanan LGBTİ+ çalışma grubunun ardından Eşitlik Meclisi açılmıştır. O dönemki çalışma grubu bu vesileyle daha üst bir kademeye taşınmıştır. Trans aktivist Demet Yanardağ ise Eşitlik Meclisi Başkanı görevini üstlenmiştir. Kent Konseyi ile etkileşim azalmayla beraber halen devam etmektedir. Kent Konseyi salon temini sağlamakta, Genç LGBTİ+ Derneği ise Kent Konseyi'ni düzenlenen basın açıklamalarına davet etmektedir. Belediye ile olan etkileşim de azalmayla beraber halen devam etmektedir. Eşitlik Birimi, Genç LGBTİ+ Derneği'ni düzenlenen etkinliklere davet etmektedir. Fakat etkinlikler LGBTİ+ odaklı değil kadın odaklı etkinlikler olarak yürütülmektedir. Belediyenin daha çok yapılan çalışmalara salon temini gibi hizmetlerle destek olduğu, doğrudan etkinlik üstlenmediği ve politika üretmediği gözlemlenmektedir.

Sema Pekdaş'ın başkan olduğu dönemde LGBTİ+ örgütleriyle daha sıkı temas kurulduğu görülmektedir. Fakat derneğin ilettiği taleplerde verilen sözlerin tutulmaması, LGBTİ+ politikası üretilmemesi de dikkat çekmiştir. Bu durumda hiyerarşik olarak alt kademe birimlerin ve müdürlüklerin meseleyi

ciddiye almadığı düşünülmektedir. Ayrıca Konak Belediyesi'nin Onur Haftası'na ilişkin paylaşım yapması üzerine LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'ne davet etmek için iletişime geçmeye çalışan dernek belediyeden randevu alamamıştır. Sema Pekdaş'ın yerine gelen Abdül Batur'un ise LGBTİ+ politikalarına Pekdaş'a nazaran daha ilgisiz olduğu gözlemlenmiştir.

Genç LGBTİ+ Derneği yerel yönetim çalışmaları kapsamında Eşitlik Birimi'nin LGBTİ+ kapsayıcı bir biçimde dönüştürülmesi için çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca dernek, Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi'ni örnek bir merkez haline getirip yaygınlaştırma çalışmaları da yürütmektedir. Nitekim merkez çok fazla danışmanlık almakta ve ilgi görmektedir. Bu duruma karşın belediyenin Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi'ni yaygınlaştırıcı haberler paylaşmaması da dikkat çeken bir diğer husustur. Ayrıca merkezin yeri merkezi bir konumda değildir ve bulunabilirlik açısından bu durum bir sorun yaratmaktadır. Dernek bu merkeze yönlendirmeler yapmaya devam etmektedir.

Covid-19 Salgını ve yaşanan deprem ise Genç LGBTİ+ Derneği ve Konak Belediyesi arasındaki iletişimi sekteye uğratmıştır.

Öte yandan İzmir Büyükşehir Belediyesi ile seks işçilerinin ağırlıkta olduğu bir liste hazırlanmıştır ve listeye gıda ve hijyen yardımı gerçekleştirilmiştir. Başkan Tunç Soyer LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü imzacısıdır. Gerçekleştirilen toplantılarda Tunç Soyer'in LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dair ilgisi gözlemlenmiştir.

Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu'nun adı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu olarak değiştirilmiştir. Stratejik Planlama sürecine Genç LGBTİ+ Derneği dâhil edilmemiştir. Onur Haftası zamanı başkan kendi hesabından kutlama mesajı yayınlamıştır.

Toplumsal Adalet Müdürlüğü kurulmuştur ve müdürlükle dernek iletişim halindedir. Yaşanan değişikliklerle derneğin belediye ile olan ilişkisi kuvvetlenmiştir. 20 Kasım'da Benim Çocuğum Belgeseli'nin gösterimi yapılmıştır.

İzmir'de yaşanan deprem örgütle belediye arasındaki iletişimi aksatmıştır.

Şişli Belediyesi Eşitlik Birimi temsilcisi ile görüşme çıktısı

Şişli Belediyesi'nin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine dönük çalışmaları altı yıldır devam etmektedir. Süreç LGBTİ+ aktivisti Boysan Yakar'ın danışman olarak Şişli Belediyesi'nde faaliyet yürütmesi, Sosyal Destek ve Hizmet Mü-

dürlüğü ile Eşitlik Birimi'nin kurulmasına öncülük etmesi ile başlamıştır Eşitlik Birimi sekiz alanda çalışma yürütmektedir. Mülteci, LGBTİ+, kadın, çocuk, engelli, yaşlı, genç, azınlık gibi konu başlıkları bu sekiz çalışma alanını oluşturmaktadır. Eşitlik Birimi bu sekiz grubun belediye hizmetlerine erişimini ve insan hakları temelli çalışmalar yürütmeyi amaçlamaktadır. Eşitlik Birimi bu noktada sivil toplum örgütleri ve belediye arasında da etkileşim kurulmasını sağlamaktadır.

Yapılan işlerde bu sekiz başlığın kesişimsel olarak birbirini içermesine özen gösterilmektedir. LGBTİ+'lara özel hizmetlerin yanında herkes gibi LGBTİ+'ların da faydalandığı hizmetler sunulmaya çalışılmaktadır. Bu kapsamda stratejik planlama sürecine hak temelli çalışan diğer sivil toplum örgütleri gibi LGBTİ+ örgütleri de dâhil edilmektedir.

Sağlık hizmetleri kapsamında Gönüllü Test ve Danışmanlık Merkezi LGBTİ+ kapsayıcı bir şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Bu hizmet seks işçilerinin Şişli bölgesinde ikamet ettiği düşünülüğünde seks işçilerine avantaj sağlamaktadır. Merkez, seks işçilerinin de bu hizmetten yararlanabilmesi için çalışma saatlerini 17.00 ve 20.00 arasında sürdürmektedir. Daha önce feminist bir jinekoloji hizmeti veren belediye şu anda jinekoloji hizmeti vermesine rağmen mesai saatleri dışında ve anonim jinekoloji hizmetlerine devam etmemektedir.

Belediye personellerine düzenli olarak dezavantajlı gruplarla çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliği, LGBTİ+ hakları konularında eğitimler verilmektedir. Bu eğitimler personellerin hak temelli bakış açısını ve çalışmasını güçlendirmeye yönelik eğitimlerdir. Belediyenin "vitrin müdürlükleri" olarak adlandırılabilir, yurttaşla sürekli diyalog halinde olan sosyal destek, medya, kültür sanat, sağlık işleri gibi müdürlük personelleri bu eğitimlerle öncelikli ve daha kapsamlı şekilde desteklenmektedir.

LGBTİ+ örgütleriyle iletişimine özen gösteren belediye hem LGBTİ+ örgütlerine "Şişli ODA" gibi hizmetlerle alan desteği sunmakta, hem LGBTİ+ örgütleriyle çalışmalar yürütmekte, hem de LGBTİ+ örgütlerine farklı kurumlarla, ağlarla etkileşim, iş birliği geliştirme konusunda kolaylaştırıcı, referans olmaktadır.

Şişli Belediyesi 20 Kasım, 17 Mayıs gibi özel gün ve haftaları kutlamakta, personel mail ağına bu günlerin anlam ve önemine ilişkin bilgilendirici mesajlar iletmektedir. Ayrıca kurum içi afişleme çalışmaları da bu günlerde yapılmaktadır.

Pandemi döneminde LGBTİ+'lara dönük artan ayrımcılık ve şiddetin arttığı düşünüldüğünde belediye kendi danışma hatlarının yanı sıra SPoD, Mor Çatı gibi kurumların da danışma hatlarının duyurusunu yapmaktadır. Yine pandemiyle birlikte LGBTİ+'ların istihdamda yaşadığı problemleri göz önünde bulunduran belediye açmış olduğu aşevi ve dikimevi gibi hizmetlerinde dezavantajları grupları kısa süreli istihdam etmekte ve mesleki beceri edinmesine katkı sunmaktadır. Ayrıca pandemi sürecinde LGBTİ+'ların sosyal yardımlara erişiminin güçlendirilmesinde de belediye tarafından gerekli adımlar atılmıştır. Şişli Kadın Danışma Merkezi ile LBTİ+ kapsayıcı ve çok dilli şekilde kadınların psikolojik, hukuki destek, bilgilendirme ve yönlendirme alacakları bir merkezi de faaliyete geçirmiştir.

Şişli Belediyesi diğer belediyeler ile sürekli irtibat halindedir. Diğer belediyelerle karşılıklı öğrenme yapmakta ve LGBTİ+ politikaları ile faaliyetleri konusunda diğer belediyelerle birlikte kapasite gelişim çalışmaları, iş birliği geliştirmeye çalışmaktadır. Yerel seçimlerin akabinde yönetim değişimi süreci diğer belediyelerde olduğu gibi Şişli Belediyesi'nde de aksaklıklara neden olmaktadır. Bu süreçte birimlerin iletişimde yaşanan sarkmalar hizmetleri de etkilemektedir. Burada Eşitlik Birimlerinin yönetim değişikliklerinden etkilenmeyecek şekilde kurgulanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Bu duruma karşın geçmiş dönemde olduğu gibi mevcut belediye başkanı Muammer Keskin'in de LGBTİ+ politikalarına ve faaliyetlerine özen gösterdiği, LGBTİ+ kapsayıcı politika ve hizmetlerin bu dönemde de sürdürüldüğü görülmektedir.

Kaos GL Derneği temsilcisi ile görüşme çıktısı

Daha önce Kaos GL, Çankaya Belediyesi, Siyah Pembe Üçgen ve Konak Belediyesi'nin ortak projesi ile belediye çalışanlarına dönük toplumsal cinsiyet eğitimi gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikler zabıtalı, şoförleri, belediye yöneticilerini de kapsamıştır. Belediye farkındalık aylarında yürütmüş olduğu süreçlere sivil toplum kuruluşlarının iştirakini önemsemektedir.

Semt Evlerinde dernek yurttaşlar ile bir araya gelmekte ve atölyeler düzenlemektedir. Ayrıca bu süreçte film gösterimleri de hayata geçirilmektedir. Etkinlikler interaktif bir şekilde gerçekleşmektedir. Ayrıca HPV Farkındalık Günü için belediye spesifik etkinlikler de gerçekleştirmektedir.

Ayrıca farkındalık ayı kapsamında belediyenin büyük toplantı salonlarında konserler, tiyatro oyunları düzenlenmekte ve bu etkinliklerin öncesinde LG-BTİ+ derneklerinin de bulunduğu paneller düzenlenmektedir.

Eşitlik Eylem Planı belediye için önemli bir bağlayıcılık oluşturmaktadır. Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezi bu bağlayıcılık üzerine hayata geçirilmiştir. Kent Konseyi içerisinde de LGBTİ+ aktivistleri örgütlenmeler gerçekleştirmektedir. Pandemi sürecinin araya girmesi Yerel Eşitlik Eylem Planı'nın takibini zorlaştırmıştır. Yerel Eşitlik Eylem Planı birçok sivil toplum örgütünün katılımıyla gerçekleşmiştir. Spor tesislerinin dezavantajlı grupları kapsayacak bir şekilde dönüştürülmemesi ise eylem planında gerçekleştirilmemiş olan bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Belediyede, Kadın Müdürlüğü'ne bağlı olarak bir de Eşitlik Birimi mevcuttur. Eşitlik Birimi, Kaos GL ile iletişim halindedir. Belediye Başkanı ile bu zamana kadar bir temas kurulmamıştır. Bunun yerine temaslar başkan yardımcıları ile kurulmuştur. Eşitlik Birimi'nin kurulması süreci de Yerel Eşitlik Eylem Planı'na dayanmaktadır.

Belediye pandemi sürecinde LGBTİ+ dernekleriyle kontak kurmuştur. Bu bağlamda gıda yardımı gibi sosyal yardımların yapılmasına Kırmızı Şemsiye, Pembe Hayat gibi diğer dernekler iştirak etmiştir.

Belediyede kapsayıcı bir sığınma evi politikası bulunmamaktadır. Sosyal hizmetlere ayrılan bütçe ise yeterli bulunmamaktadır.

LGBTİ+ yasaklarının Ankara'yı etkisi altına aldığı süreçte belediye Küründen Kabare oyununun gösteriminde geri adım atmamış ve oyunu seyirciler ile buluşturmuştur. Bu süreçlere Kadın Müdürlüğü'nün büyük etkisi bulunmaktadır.

Birimler arasındaki koordinasyon zayıflığı ve belediyenin her an ulaşılabilecek bir alan hissi vermemesi de negatif unsurları arasında durmaktadır.

8. ODAK GRUP TOPLANTILARINDAN HAREKETLE GÜNCEL DURUMA BAKIŞ

Yerel yönetimler hususunda yapılan Belediye Eşitlik Endeksi'nin taranması, haberlerin ve raporların incelenmesi, yerel yönetim ve hak savunucuları ile yapılan görüşmelerin kayıt altına alınması yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine yönelik bir çerçeve çizerken bu çalışma odak grup toplantıları ile kapatıldı. Odak grup çalışmaları çevrimiçi ortamda kadın, LGBTİ+ ve diğer hak örgütlerinden temsilcilerle, belediyelerin farklı kademelerden personelleriyle bir araya gelinerek yerel yönetimlerde LGBTİ+ çalışmaları ve faaliyetlerinin önündeki engeller ile çözüm önerilerinin tespit edilmesi üzerine gerçekleştirildi. Odak grup toplantılarının çıktıları aşağıda dört konu başlığına ayrılıp derlenmiştir.

8.1. Yerel yönetimlerde LGBTİ+'ların ve LGBTİ+ çalışmalarının varlığı

- Yaşanan kayyum atamaları belediyelerin LGBTİ+ faaliyetlerini ve politikalarını olumsuz etkilemiştir. Öyle ki stratejik plan çalışmaları, istihdam çalışmaları, translara yönelik danışmanlık hizmetleri, örgüt etkinlikleri için salon tahsis edilmesi, Eşitlik Birimi kurulması çalışmaları gibi çalışmalar ve hizmetler durmuş ve meclis kararları feshedilmiştir.
- Kadın ve LGBTİ+ çalışmalarına olumlu bakmayan yerel yönetim temsilcilerinin başkanlığa seçilmesi yürütülen çalışmaları olumsuz etkilemiştir. Kadın örgütleri ve LGBTİ+ örgütleri bu belediyelerle iletişim kuramamış ve kazanılan alanlar kaybedilmiştir.
- Pandeminin ortaya çıkışı LGBTİ+ faaliyetlerini ve politikalarını olumsuz etkilese de artan sağ popülizmin etkisiyle de LGBTİ+ faaliyetleri, politikaları ve çalışmaları engellenmektedir.
- LGBTİ+ yasakları yerel yönetimler ile LGBTİ+ örgütlerinin etkileşimini olumsuz yönde etkilemiştir. Yasaklar sebebiyle belediyelerin de LGBTİ+ örgütleriyle ilişkilene ve çalışma yürütmede çekinceli olduğu gözlemlenmektedir. Ayrıca LGBTİ+ yasakları gerçekleştirilen çalışmaların da sönümlenmesine sebebiyet vermiştir.
- Yerel yönetimlerin LGBTİ+ etkinlikleri ve çalışmaları düzenlemesi de eleştirileri beraberinde getirmektedir. Bu eleştiriler kimi zaman LGBTİ+ etkinliklerinin çok fazla yapıldığı üzerinden kurgulanabilmektedir.
- Belediyeler çoğunlukla LGBTİ+ meselesini sahiplendiklerini söylememekte, etkinliklerini duyurmamakta, hizmetlerin yayılımını sağlamamaktadır. Yapılan çalışmalar çoğunlukla Eşitlik Birimi'nin üzerine yüklenmektedir.
- Belediyelerin hazırladığı politika metinlerinde ve raporlarda LGBTİ+ haklarına dönük maddeler yer almamaktadır.
- Kent Konseylerinin görevlerinden biri belediyelerin politikalarını izlemek iken Kent Konseyleri bu görevlerini yerine getirmemektedir.
- Gönüllü Danışmanlık ve Test Merkezleri'nin bakanlıktan aldığı desteklerle de hayatta kaldığı görülebilmektedir. Öyle ki belediyeler kimi zaman bu merkezleri desteklememektedir.
- Gerçekleşen son yerel seçimlerden sonra yerel yönetimlerin savunuculuk perspektifinin ortadan kalktığı gözlemlenmektedir. Ayrıca yöneticilerin,

başkanların, personellerin LGBTİ+ çalışmalarını yapmak istememesi de gözlemlenen bir diğer husustur.

- Bu süreçte yalnızca LGBTİ+ çalışmaları değil feminist çalışmalar da daha “kadın çalışmaları” odaklı faaliyet sürdürmek durumunda bırakılmıştır.
- Görünürlük hususunda bir azalma da sezinlenirken yerel yönetimlerin LGBTİ+ kültürüne ve tarihine yönelik kutlama ve anma mesajlarını da geri çekmesi dikkat çekmektedir.
- LGBTİ+ faaliyetleri ve politikaları hususunda çalışan birimlerin de özel kaleminden alınıp sosyal hizmet müdürlüklerine bağlanması muhatap alınmayı zorlaştıran bir diğer unsurdur.
- Kaymakamlıklar ve valilikler yerel yönetimlerin çalışmalarına müdahale etmektedir. Öyle ki kimi zaman bazı etkinlikleri yasaklamakta, bazıları için yerel yönetimleri tehdit etmekte ve denetim uygulamaktadırlar.
- Siyasi otoritelerin yerel yönetimleri LGBTİ+ çalışmaları üzerinden hedef göstermesi de yerel yönetimleri olumsuz etkilemektedir.
- Yerel yönetimlerde hali hazırda yürümekte olan ilişkiler kişisel ilişkiler, kurumsallıktan uzak stratejiler üzerinden yürütülmek mecburiyetinde bırakılmışlardır.
- LGBTİ+ örgütleri belediyelerin stratejik planlama süreçlerine dâhil edilmemektedir.
- Yerel yönetimlerdeki eşitlik birimi, LGBTİ+ alanında çalışan birimler ve personeller motivasyon eksikliği yaşamakta ve ilk vazgeçilen kurum olma endişesi yaşamaktadır.

8.2. Yerel yönetimlerde yaygınlığının artırılması gereken faaliyetler ve stratejiler

Pandemi öncesinde bazı belediyeler LGBTİ+ farkındalık çalışmalarını yürütmeye devam etmiştir. Ayrıca yine pandemi öncesinde paneller ve kültür sanat etkinliklerini de hayata geçirmiştir. Bu durumun yanı sıra bazı belediyeler pandemide LGBTİ+'lara gıda ve hijyen paketi desteğinde bulunmuştur ve danışmanlık hizmetleri ile test merkezi hizmetlerini halen devam ettirmektedir. Ayrıca bazı belediyeler stratejik plan raporlarında LGBTİ+'lara dönük maddelerini korumaya devam etmektedir ve stratejik plan hazırlama çalışmalarına LGBTİ+ örgütlerini davet etmektedir.

Alternatif olarak kesişimsel işlerin yapılması ve LGBTİ+'ların uzun ve kısa süreli istihdam edilmesi bazı belediyelerde devam etmektedir. Bu çalışmaların yanı sıra uygulanmakta olan şu stratejiler de dikkat çekmektedir:

- Belediye kanalı tıkandığında Kent Konseyi kanalının zorlanması ve stratejilerin buradan hareketle yürütülmesi işleri kolaylaştırmaktadır.
- Kadın müdürlükleriyle iletişimlerin artırılması özellikle Eşitlik Birimi mevcut olmayan belediyelerde LGBTİ+ faaliyetleri ve politikalarının hayata geçirilmesine sebep olabilmektedir.
- LGBTİ+ ve cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelim kavramları kullanılmadığında etkinlikler toplumsal cinsiyet eşitliği başlığı altında hayata geçirilmekte ve bu durum bir strateji olarak ortaya çıkmaktadır.
- Belediyede eşitlik birimi, mecliste eşitlik komisyonu ve kent konseylerinde eşitlik meclislerinin var oluşu faaliyet ve politikaların hayata geçirilmesini kolaylaştırmaktadır.
- Basın aracılığıyla yerel yönetimler üzerinde baskı oluşturma faaliyetlerin hayata geçirilmesinde önemli bir unsur oluşturmaktadır.
- LGBTİ+ konusunu daima sıcak tutmak politikaların ve faaliyetlerin gerçekleşmesine olanak sağlamaktadır.
- Kimi zaman izin almak ve üst kurula hesap vermek yerine faaliyet ve politikaları birim olarak hayata geçirmek de hız almak konusunda yararlı olmaktadır.
- Personellere dönük kültür sanat faaliyetleri bilgilendirici olabilmektedir.

8.3. Yerel yönetimlerde LGBTİ+ faaliyetlerinin ve politikalarının hayata geçirilmesinde karşılaşılan engeller

- Sivil toplum, belediyeler üzerinde yeterince baskı unsuru oluşturmamaktadır.
- Yerel yönetim personellerinin hetero ve cisnormatif bir hayat içerisinde yaşıyor ve LGBTİ+ politikalarından bihaber oluşu sebebiyle LGBTİ+ hakları farkındalığı gündemleşmemektedir.
- Yerel yönetimler basmakalıp siyaset anlayışına sahip olup LGBTİ+ politikalarını öncelememektedir.

- Belediyeler sivil toplum hareketinden öğrenme gerçekleştirmeyi tercih etmemektedir.
- Belediyeler hak temelli bakış açısını yeterince içselleştirememiş konumdadır.
- Yerel yönetimlerin başkanlık sistemi içerisinde ilerlemesi faaliyet ve çalışmalarını engellemektedir.
- Belediyelerin özerkliğinin kısıtlı olması politikalar hususunda belediyelerin elini bağlamaktadır.
- Genel bir örgütlenme, katılım ve savunuculuk sıkıntısı yaşanmaktadır.
- Yerel yönetimler LGBTİ+ yurttaşlar özelinde güven oluşturamamaktadır.
- Muhalefet partisi temsilcisinin yönetime seçilmesi daima LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerinin hayata geçirilmesine olanak vermemektedir. Öyle ki, kimi zaman diğer parti temsilcilerinin yönetiminde olan belediyelerle çalışmak daha büyük kolaylık da oluşturmaktadır.
- Hazırlanan metinler kimi zaman süzgeçten geçirilmekte ve ilgili kavramlar çıkarılmaktadır.
- Kimi farkındalık çalışmaları halen ikili cinsiyet ve kadın-erkek eşitliği üzerinden ilerlemektedir.
- Yerel yönetimler kimi zaman meclisi bahane ederek LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerini gerçekleştirmeye yanaşmamaktadır.
- LGBTİ+ kavramının suçlaştırıldığı ve kötüleştirildiği bir dönemde muhalefet belediyeleri de manipüle olmaktadır.
- Seçmen sayısına göre hareket eden partilerin kitleyi görememesi olumsuz bir izlenim yaratmaktadır.

8.4. Çözüm önerileri

- Üst yönetimimin faaliyetler ve politikaların hayata geçirilmesi konusundaki gücü düşünüldüğünde belediyelerin üst yönetimlerinin LGBTİ+ hakları hususunda farkındalık edinmesi gerekmektedir.
- Kadın örgütlerinin ve feminist örgütlerin LGBTİ+ faaliyetlerinin ve politikalarının hayata geçirilmesi için belediyelere baskı oluşturmaları gerekmektedir.

- Çalışmaların devamlılığının sağlanması adına yerel yönetimlerin yaptıkları iyi çalışmalar hususunda takdir edilmesi gerekmektedir.
- LGBTİ+ sivil toplumunun veri oluşturması ve oluşturacağı verilerle yerel yönetimlere baskı oluşturup yerel yönetimleri etkilemesi gerekmektedir. Ayrıca LGBTİ+ hareketi içerisinde yerel yönetim konusunun uzun soluklu olarak da gündemleştirilmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerin özerkliğinin savunulması için kampanya çalışmaları yürütülmesi gerekmektedir.
- LGBTİ+ faaliyetlerinin ve politikalarının engellere takılmadan hayata geçirilmesi açısından kurum içi mobbing durumuna karşı çalışmaların hayata geçirilmesi gerekmektedir.
- Oluşturulacak kampanyalarla parti politikalarının etkilenmesi gerekmektedir.
- Belediyelerin insan hakları hususuna dair LGBTİ+ kapsayıcı bir standart oturtması gerekmektedir.
- Sivil toplumla belediyelerin düzenli ilişkiler kaydetmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetimlere LGBTİ+ farkındalığının ve politikalarının anlatılması ve zemini sağlam bir dönüştürücülük uygulanması gerekmektedir.
- Belediye birimlerinin bir araya gelmesinin sivil toplumu güçlendireceğinin altının çizilmesi gerekmektedir.
- Belediyelerde özellikle eşitlik politikalarıyla ilgili birimlerde LGBTİ+'ların istihdam edilmesi gerekmektedir.
- Önceki başkanların tavırları yeni başkan üzerinde etkili olmaktadır. Bu sebeple LGBTİ+ dostu başkanların tutumlarını bir veri haline getirmek gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerdeki LGBTİ+ çalışmaları yürüten kişiler için koordinasyon grubu oluşturulması gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerle nasıl iletişim kurulması gerektiği pratiklerine dair rehberler ve yayınlar hazırlanmalıdır.
- Kent konseylerinin belediyeleri izleme çalışmalarını arttırması gerekmektedir.

- Yerel yönetimlerin yerel eşitlik eylem planlarını hayata geçirmesi gerekmektedir.
- Belediye kurumlarının tamamen bir değişim ve dönüşüm süreci içerisine girmesi gerekmektedir.
- Feminist örgütlerin ve LGBTİ+ örgütlerinin yerel yönetim çalışmalarında ortak akılla hareket etmesi gerekmektedir.
- Komisyonların, birimlerin isimlerinin kapsayıcı bir biçimde dönüştürülmesi gerekmektedir.
- Belediye meclislerinde koltuk edinmek ve bu koltukları istikrarlı bir şekilde yürütmek gerekmektedir.
- Uluslararası iyi örneklerin yereldeki belediyelere tanıtılması gerekmektedir ve uluslararası ağlarla yereldeki belediyeler arasında bağlantı kurmak gerekmektedir.
- Pandemi sürecine ilişkin belediyelerin dijital araçları kullanımı artırılması gerekmektedir.
- Kadın örgütlerine LGBTİ+ hakları konusunda savunuculuk çalışmaları yapılması gerekmektedir.
- Sığınmaevlerinin kapsayıcı hale getirilmesi ve uyum süreci gibi spesifik konulara dair danışma hatlarının açılması gerekmektedir.
- Belediyenin hizmetlerini aktif kullanmak gerekmektedir.
- Yerel yönetimlerin birbirleri arasında öğrenme turları düzenlemesi ve ulusal iyi örnekleri görmesi gerekmektedir.
- Yerel yönetim mekânlarının cinsiyetsizleştirilmesi gerekmektedir.
- Hane bazlı sistemler yerine birey bazlı sistemler ve cinsiyetsiz bazlı sistemlerin getirilmesi gerekmektedir.

9. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yerel Yönetimlerin LGBTİ+ Politikalarına Verdiği Yanıt çalışması kapsamında özellikle 2013 yılından bu yana belediyelerin eşit yurttaşlık bilinciyle hareket etmesinin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerini güçlendirdiği görülmüştür. Örnek olarak seçilen belediyeler üzerinde yapılan temel araştırma bu bele-

diyelerin LGBTİ+ hak mücadelesine duyarsız kalmadığını ve ayrımcılıktan arınmış bir kent hakkı niyetiyle hareket ettiğini göstermektedir. Örnek olarak seçilen belediyeler bu amaçla birçok faaliyet ve politika gerçekleştirmiş, LGBTİ+ örgütlerinin ve LGBTİ+'ların kent yönetimine katılımı için çalışmalar hayata geçirmiştir.

LGBTİ+ örgütleri yerel yönetimlerin eylem planı, stratejik plan gibi süreçlerine dâhil olmuş, belediyeleri etkilemiş ve dönüştürmüştür. Bu bağlamda gerekli protokolleri hazırlayan ve ağılara üye olan belediyeler ise bu paydadaki rolünü açıkça göstermiştir. Açık kimlikli LGBTİ+'lar istihdam eden belediyeler ayrımcılık karşıtlığını bu adımla ortaya koymuş, şehirlerindeki LGBTİ+ örgütlerini desteklemiş ve LGBTİ+ yurttaşların hizmetlerden faydalanması için adımlar atmıştır.

Film ve tiyatro gösterimi, LGBTİ+ kapsayıcı şenlikler, paneller, belediye personellerine dönük eğitimler, açık kimlikli LGBTİ+ istihdamı, stratejik raporda LGBTİ+'ların gözetilmesi, LGBTİ+ örgütlerine ofis desteğinde bulunulması, önemli gün ve haftalarda yayınlanan kutlama mesajları, ağılara üye olunması ve protokollere imzacı olunması bu süreçte elde edilen kazanımlar olmuştur.

2013 yılından bu yana bu olumlu ilerleyiş göze çarpmaktadır. Bu olumlu ilerleyiş kimi zaman ise yöneticilerin ve personellerin değişmesi ile sekteye uğramaktadır.

Sağ popülist anlayış ise yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerine tehdit oluşturmaktadır. Bu sebeple belediyelerin LGBTİ+ faaliyetlerinde son birkaç yılda azalma, LGBTİ+ politikalarına yönelik sessiz tutumlar sergileme, cevapsız bırakma gibi stratejiler belirlediği gözlemlenebilmektedir.

LGBTİ+ hakları insan haklarıdır. Her gün, her an, her dakika, her saniye ayrımcılık, nefret ve şiddetle karşı karşıya kalan, eğitim hayatları sonlanan, dışlanan ve ötekileştirilen, işlerinden edilen, sağlık hizmetlerine ulaşamayan, gettolara itilen, açılmaya zorlanan, linç edilen ve öldürülen LGBTİ+'ların hakları bekletilebilecek, sessizce yürütülebilecek haklar değildirler. LGBTİ+'ların insan hakları ve maruz bırakıldıkları hak ihlalleri siyasi oluşumların üstündedir. Yerel yönetimlerin ise bu gerçekle yüzleşmesi, LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini görünür bir biçimde tesis edip yaygınlaştırması gerekmektedir. Ayrıca yerel yönetimler kendilerini pasifize etmeye çalışan, ithamlara ve tehditlere tabi tutan, eşitlik için yaptığı çalışmaları engelleyen ahlakçı ve çağ gerisinde kalmış, LGBTİ+ düşmanı, nefret savunucusu anlayışlara ses çıkarmalıdır.

Sonuçta bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda LGBTİ+ örgütlerine ve yerel yönetimlere çok fazla sorumluluk düşmektedir. Yerel yönetimler LG-BTİ+ politikalarına yönelik görüşlerini kamusal olarak duyurmalı ve LGBTİ+ örgütlerinin “başka bir yerel yönetim mümkün” şiarıyla yerel yönetimleri dönüştürmesine, daha eşitlikçi ve kapsayıcı hale getirmesine ön ayak olunmalıdır. Bu sebeple yerel yönetimler geçmişte yaptığı çalışmaları hatırlamalı, birbirlerini etkilemeli, şehrin LGBTİ+’ları ile dayanışma içerisinde olmalı ve LGBTİ+’ların taleplerine ses vermelidir.

İNSAN HAKLARI KENTLERİ YAKLAŞIMI VE YERELDE LGBTİ+ HAKLARI

Bahar Özden

Giriş

Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık, şiddet ve nefret suçlarına maruz kalan lezbiyen, gey, biseksüel, trans, interseks ya da artı kimliklerden kişilerin (LGBTİ+) hakları uluslararası insan hakları korumasına tabi olmakla birlikte, bu temel haklar çok sıklıkla ihlal edilmektedir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı insan hakları ihlalleri, diğer şiddet, nefret ve ayrımcılık biçimleriyle örn. etnik köken, yaş, din, engellilik veya ekonomik ve sosyal statü temelinde çoklu ayrımcılık ile şiddetlenir. Eşitlik ve ayrımcılık yapmama ilkeleri, uluslararası insan hakları hukukunun temel unsurlarıdır. Bu ilkeler, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin yanı sıra Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme gibi daha özel Birleşmiş Milletler sözleşmelerinde yer almaktadır¹. Uluslararası insan hakları hukuku, hiçbir ayırım gözetmeksizin herkes için geçerlidir ve bu 'herkes'in içinde LGBTİ+lar da vardır. Kısacası, LGBTİ+lar güvenlik, barınma, sosyal güvenlik, mahremiyet, sağlık hizmetleri, eğitim, ulaşım hakları dahil olmak üzere eşit hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu hakların güvence altına alınması, korunması, geliştirilmesi, ayrımcılıkla mücadele edilmesi ve eşitlik ilkesinin hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin halka en yakın yönetim birimleri olarak önemli ve özgün bir rolü vardır. Ancak bu rolün etkin bir biçimde yerine getirilmesi için yerel yönetimlerin insan haklarının korunmasına ve teşvik edilmesine ilişkin bir bakış açısının olması ve aynı zamanda yerel politika ve hizmetler ile insan hakları arasındaki ilişkinin görünür kılınıp desteklenmesi gerekir.

1 Avrupa Konseyi (2019), *İnsan Hakları El Kitabı*, Vol.1, s.

Bu çerçevede **insan hakları kentleri yaklaşımı** LGBTİ+'lar ve kentteki tüm kırılgan gruplar için kapsayıcı ve eşitlikçi bir yerel yönetim anlayışının geliştirilmesinde, insan hakları temelli yaklaşımın yerel karar alma süreçlerine ve hizmetlere yansıtılmasında, sivil toplum ve yerel yönetimler arasında işbirliği geliştirilmesinde araçlar ve imkânlar sunan bir bakış açısı sağlamaktadır.

İnsan Hakları Kenti Nedir?

İnsan hakları kentlerinin dünyanın farklı coğrafyalarında son yirmi yılda yükselişinin nedenleri arasında, artan ve karmaşıklaşan kentsel sorunlar ve derinleşen eşitsizlikler karşısında yerelde çözüm üretme çabası ve pandemi sürecinde de deneyimlediğimiz gibi yerel yönetimlerin en yaşamsal hizmetleri sağlamadaki kritik rolünün yer aldığını söylemek mümkündür. Kentlerde eşitlik ve sosyal adaleti güçlendirme potansiyeline sahip olmasıyla öne çıkan bu yaklaşım bir yandan da çoğu zaman soyut ve teorik idealler gibi algılanan uluslararası insan haklarının gerçekleştirilmesi ve somutlaştırılması için önemli bir vaatte bulunmaktadır².

İnsan hakları ile yerel yönetimleri buluşturan **insan hakları kenti** yaklaşımı, en genel tanımıyla evrensel insan hakları norm ve standartlarının yerel düzeyde uygulanması ve belediyeler tarafından temel referans alınması olarak tanımlanabilir. Bu çerçevede insan haklarının kent politikalarına, uygulamalarına ve hizmetlerine dahil edilmesi ve böylece yerele, gündelik hayata uyarlanması hedeflerini içerir.

Halka en yakın ve gelişmiş idari birim olan belediyeler, merkezi yönetime nazaran, halkın gündelik hayatını doğrudan etkileyen kararlar alır ve hizmetler üretir. Dolayısıyla, insan haklarının teşviki ve korunmasında birincil sorumluluk merkezi yönetimlerde olmasına rağmen; belediyeler, uluslararası ve ulusal insan hakları stratejilerini ve politikalarını gündelik hayatta uygulayarak tamamlayıcı bir rol oynar.

Sürdürülebilir kentler, sosyal kentler, sağlıklı kentler, enerji kentleri, kültürlerarası kentler, yaş dostu kentler, kadın dostu kentler, çocuk dostu kentler, LGBTİ+ eşitliği için gökkuşağı kentleri ve daha birçok benzeri kentsel ağın hedefinde yerel yönetimler yer alırken, amaçları genel olarak kentsel yaşam kalitesinin ve çevrenin iyileştirilmesidir. Bu hedefin temelinde ise sağlık hakkı, çevre hakkı, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar vb. olmak üzere özünde

2 Oomen, B. "The Promise and Challenge of Human Rights City" (2016) in *Global Urban Justice: The Rise of Human Rights Cities* edited by B. Oomen, M.F Davis, M. Grigolo, 1-22, Cambridge University Press,

insan haklarının, yerel yönetim politikaları ve uygulamaları aracılığıyla hayata geçirilmesini sağlamak yer almaktadır.

Bu noktadan hareketle, insan hakları kentleri yaklaşımını bir şemsiye kavram olarak da ele almak mümkündür. Yukarıda ifade edilen ağlarla ortaklaştığı kent sakinlerinin yaşam kalitesini iyileştirme hedefi çerçevesinde; insan hakları kentleri, yerel yönetimlerin, belediyelerin insan hakları temelli bir yaklaşım benimsemesini gerekli kılar. Başka bir deyişle, belediye politikalarının, meclis kararlarının, stratejik plan ve programlarının ve uygulamalarının insan hakları standartları ile uyumlu olması anlamına gelir. Kent sakinlerini hak sahipleri olarak ve belediyeyi görev/yükümlülük sahibi olarak tanımlar. İnsan hakları temelli yaklaşım; bir kişiyi, mağdur veya yardıma muhtaç olarak gören hayır yaklaşımından veya ihtiyaç sahibi olarak gören ihtiyaç temelli yaklaşımdan ayrılarak hak sahibi bireyler olarak değerlendirir. Örneğin katılım, ihtiyaç temelli yaklaşımda bir strateji olarak tanımlanırken hak temelli yaklaşım için temel bir hak ve hedef olarak görülür. Bu bağlamda insan hakları kentleri yaklaşımı da, yerel yönetim hizmetlerini, insan hakları ile ilişkilendirerek, belediyelerin yasal yetkileri dahilinde yükümlülüklerini yerine getirmek üzere **katılımcılık, eşitlik, ayırım gözetmeme, kapsayıcılık ve hesap verebilirlik** ilkeleri doğrultusunda yöntemler sunarak kapasitelerinin geliştirilmesini ve kent yaşamının LGBTİ+'lar ve tüm kırılgan gruplar için iyileştirilmesini destekler.

Küresel düzeyde tek bir tanımı, ortak bir siyasi taahhüt çerçevesi veya standart bir yöntem önerisi olmamakla birlikte, son dönemde "insan hakları kentleri" ve uygulamaları daha sık gündeme gelmektedir. Özellikle yerel yönetimler ile ulusal/bölgesel ve küresel yerel yönetim birliklerinin artan bir oranda bu yaklaşımı sahiplenmesi sonucunda dünyanın farklı coğrafyalarında farklı yaklaşımlara dayanan ve kentlerin kendi yerel koşullarına özgü uygulamalar ve örnekler ortaya çıkmıştır. En genel ifadesiyle, **insan hakları kentleri** uluslararası insan hakları sözleşmelerine atıfta bulunarak yerel politikalarında, plan ve programlarında, kurumsal yapılanmalarında, faaliyet ve hizmetlerinde uluslararası insan hakları ilkeleri ve standartlarını kendine kılavuz edinen katılımcı, kapsayıcı, eşitlikçi, hesap verebilir ve demokratik yerel yönetimler olarak tanımlanabilir.

İnsan Hakları Kentlerinin Tarihsel Gelişimi

İnsan hakları kenti görece yeni bir yaklaşım olarak karşımıza çıksa da, uluslararası insan hakları çerçevesinin çizildiği ilk dönemlerde, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin öncülerinden biri olan *Eleanor Roosevelt* tarafından

insan haklarının yerelle olan ilişkisi en somut biçimde ortaya konmuştur. 1958 Yılında yaptığı bir konuşmasında Roosevelt, evrensel insan haklarının başladığı yeri *eve yakın yerler olarak* tarif etmiş, insan haklarını bireylerin yaşadığı mahalle, gittiği okul, çalıştığı işyeri ile ilişkilendirerek bu hakların oralarda anlamı olmadığı takdirde, hiçbir yerde anlamı olmayacağını belirtmiştir.

Bundan yaklaşık bir 10 yıl sonra 1968 yılında, Fransız sosyolog ve filozof Henri Lefebvre, kentsel eşitsizlikler karşısında anti-kapitalist bir manifesto niteliğinde **“kent hakkı”** ifadesini ilk kez kullanarak kavramsallaştırmıştır. Kent hakkı en genel anlamda, kentsel mekâna ve kentin sağladığı ekonomik, sosyal, kültürel ve tüm imkânlarla kentte yaşayan herkesin eşit erişimini, tüm karar alma süreçlerine katılımını ve bütün yaşayanların temel hak ve özgürlüklerinin tamamını gerçekleştirebilmesi olarak tarif edilebilir. Bu bağlamda kent hakkı, insan haklarının yerelde hayata geçirilmesinin ötesinde kentsel mekânın sosyal ve ekonomik ilişkilerinin, politik süreçlerinin radikal bir biçimde dönüşümünü öngörür. Kent hakkı, dili ve genel yaklaşımı daha az radikal hale getirilerek 2005 yılında hazırlanan UNESCO ve Birleşmiş Milletler HABITAT gibi kurumların da katkı verdikleri **Dünya Kent Hakkı Şartı** içinde özel olarak tanımlanmıştır. Şart, kent hakkını kentlerin sürdürülebilirlik, demokrasi, hakkaniyet ve sosyal adalet ilkeleri doğrultusunda adil bir şekilde kullanılması olarak tanımlamaktadır.

Ancak, anti-kapitalist bir dönüşümü öngören kent hakkı kavramından farklı olarak uluslararası insan haklarının yerelde uygulanmasına odaklanan *“insan hakları kentleri”* ifadesi ilk kez 1997 yılında, merkezi Birleşik Devletler’de bulunan İnsan Hakları Eğitimi İçin Halk Hareketi (*People’s Movement for Human Rights Education*) adlı uluslararası sivil toplum örgütü tarafından kullanılmıştır. Söz konusu uluslararası kuruluş tarafından geliştirilen insan hakları kenti programı kapsamında, aynı yıl **Arjantin’de Rosario Kenti**, aldığı meclis kararıyla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesini Belediye için kılavuz niteliğinde temel ilkeler olarak kabul etmiştir. Böylelikle bugün özellikle LGBTİ+ hakları konusunda öncü ve örnek uygulamalara sahip Rosario 1997 yılında ilk insan hakları kenti olarak adını duyurmuştur. Takip eden dönemde bu örnekten de ilham alan **Graz (2001), Montreal (2006), Mexico City (2010), Barselona (2010), Gwangju (2011), Utrecht (2011), Viyana (2014), York City (2017), Lund (2018)** gibi bazı kentler kendisini insan hakları kenti ilan etmiştir.

Gwangju kenti, 2011 yılında yayımladığı **Gwangju İnsan Hakları Kentleri Deklarasyonu** ile insan hakları kentini, *“yerel bağlamda insan haklarının temel değerler ve kılavuz ilkeler olarak anahtar rol oynadığı bir yerel toplum ve*

sosyo-politik süreç” olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde, yayımladıkları deklarasyonlar veya kabul ettikleri şartlar çerçevesinde, yukarıda adı geçen kentler uluslararası insan hakları ilkelerini kendilerine rehber edinerek sorumluluk almış ve bu ilkelerin kentsel politikalara, hizmetlere yansıtılması için eylem planları hazırlamak, göstergeler oluşturmak, insan hakları temelli izleme ve etki analizleri yapmak, insan hakları eğitimleri vermek, belediye bünyesinde insan hakları ofisleri açmak, sivil toplum örgütleri ve üniversitelerin katılımı ile komiteler oluşturmak gibi çalışmalar başlatmıştır.

Öte yandan insan hakları kentleri, kentlerin bir araya gelerek oluşturdukları ağlar ve yerel yönetim birlikleri aracılığı ile, 2000’li yıllardan itibaren, bölgesel ve küresel düzeyde de teşvik edilmiştir. Dünyadaki yerel yönetimleri çatısı altında toplayan en geniş katılımlı küresel yerel yönetim birliği olan *Birleşmiş Kentler ve Yerel Yönetimler Teşkilatı* ve bünyesinde yer alan *Sosyal İçerme, Katılımcı Demokrasi ve İnsan Hakları Komitesi*; **Kentte İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı (2001)** ile **Kentte İnsan Hakları Küresel Şartı’nın (2011)** yerel yönetimler tarafından imzalanmasını ve uygulamaya koyulmasını teşvik etmekte ve yerel yönetimlere bu alanda destekler sunmaktadır.

Ayrıca, 2011 yılından beri her yıl Güney Kore’nin **Gwangju** şehrinde düzenlenmekte olan **Dünya İnsan Hakları Kentleri Forumu (World Human Rights Cities Forum)**, insan hakları kentleri yaklaşımına ve uygulamalarına destek veren, bu alanda çalışan yerel, bölgesel ve küresel aktörleri bir araya getiren bir buluşma noktası olmuştur. Farklı bölgesel deneyimler ve girişimler arasındaki bağlantıların güçlendirilmesi amacıyla yukarıda adları sayılanlar dahil olmak üzere kentleri, ağları, platformları, uzmanları, akademisyenleri ve sivil toplum örgütlerini her yıl buluşturan Forum, yerel yönetimlerin insan hakları ve yerel demokrasi için küresel gündemlerinin tanımlanmasında ve yaygınlaştırılmasında da önemli bir rol oynamaktadır.

Yerel Yönetim ve sivil toplum kuruluşları tarafından sahiplenilen ve geliştirilen *insan hakları kentleri* yaklaşımı, merkezi yönetimleri muhatap alan bölgesel ve küresel uluslararası kuruluşlar nezdinde de karşılık bulmuş ve desteklenmiştir. Bu çerçevede, özellikle Avrupa Konseyi ve bünyesinde yer alan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından geliştirilen; yerel demokrasi, özerklik ve yerindenlik ilkelerinin temel niteliklerini ortaya koyan Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile **Avrupa Kentsel Şartı I (1992)** ve yeni bir kentlilik için manifesto olarak geliştirilen **Avrupa Kentsel Şartı II (2008)**, yerel yönetimler için kentli haklarına ilişkin rehber niteliğindeki en önemli politika belgeleri arasında yer almıştır.

Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi'nin benimsediği temel yaklaşıma göre, yerel yönetimler yurttaşların gündelik ihtiyaçlarına çok daha yakın olmalarından dolayı her gün insan hakları meseleleri ile ilgilenmek durumundadır. Bu nedenle insan hakları ve yerel yönetimler arasında açık ve güçlü bir bağ vardır. Hizmetlerini yürütürken, yerel yönetimler eğitim, sağlık, çevre gibi doğrudan insan haklarıyla ilişkili olan ve sınırları içinde yaşayanların insan haklarından yararlanma imkânlarını güçlendiren veya zayıflatan konularda kararlar alır ve hizmetler üretirler.

Birleşmiş Milletler'in, 2015 tarihli "İnsan Haklarının Desteklenmesi ve Korunmasında Yerel Yönetimlerin Rolü Hakkındaki Araştırma Temelli Rapor"³unda, yerel yönetimlerin insan hakları alanındaki görevleri üç ana kategoriye ayrılmıştır: Haklara saygı gösterme, hakları koruma ve hakların kullanılmasını sağlama. **Haklara saygı gösterme** görevi yerel yetkililerin kendi eylemleri yoluyla insan haklarını ihlal etmemesi gerektiğini ifade eder. Bunun için yerel yetkililerin kendi yetki alanlarındaki kişilerin haklarına ve özgürlüklerine karışmaktan kaçınmaları gerekmektedir. Sağlık hakkı bağlamında, yerel yönetimler örneğin göçmen ve mülteci grupların, kendi bünyelerindeki sağlık tesislerinden yararlanmalarına imkân vermelidir. **Hakları koruma** görevi üçüncü tarafların, bireylerin hak ve özgürlüklerini ihlal etmemelerini sağlamaya yönelik önlemlerin alınması anlamına gelir. Örneğin, koruma görevi kapsamında kadınlara karşı şiddet riskini azaltacak daha güvenli kentsel mekânlar yaratılması yerel yönetimlerin sorumlulukları arasındadır. **Hakların kullanılmasını sağlama** görevi yerel yönetimlerin halkın insan hak ve özgürlüklerinden yararlanmalarını kolaylaştırmak için eyleme geçmeleri gerektiği anlamına gelir. Örneğin yerel yönetimler kendi bünyeleri içindeki eğitim olanakları veya yönlendirme ile göçmen ve mültecilerin eğitime erişim hakkının, meslek edindirme kursları ile çalışma hakkının sağlanmasına destek olabilirler. Bireylerin haklarından yararlanırken ayrımcılığa uğramalarını engelleme görevi çerçevesinde, yerel yönetim içinde eşitlik birimleri oluşturabilirler.

İnsan Hakları Kentleri Mümkün!

Yerel yönetimler engelli kişiler, cinsiyet ayrımcılığına maruz bırakılanlar, LG-BTİ+'lar, çocuklar, yaşlılar ve göçmenler, mülteciler gibi kırılgan durumdaki grupların haklarının korunması ve desteklenmesine özel bir önem göstermelidir.

3 Human Rights Council, (2015) *Role of Local Government in the Promotion and Protection of Human Rights – Final Report of the Human Rights Council Advisory Committee*, UN Doc. A/HRC/30/49, 2015, para. 21-26.

Kentte İnsan Haklarının Korunması Avrupa Şartı (2000) kenti, kendi siyasal, sosyal, ekonomik, kültürel ve ekolojik gelişiminin koşullarını sağlayan kent sakinlerine ait ve aynı zamanda onlara dayanışma sorumluluğu yükleyen kolektif bir alan olarak tanımlar. Yerelde insan hakları ve gerçek anlamda eşitlik, ayrımcılığı önleyerek ve kentin yönetimini, kurumlarını ve hizmetlerini, kent sakinlerinin farklılaşan ve çeşitlenen ihtiyaçlarına göre uyarlayarak sağlanabilir. Yerelin çeşitliliği zengin bir kaynaktır ve tüm farklılıkları göere- rek, bilerek, dahil ederek ortak ve kapsayıcı bir insan hakları kenti yaratmak mümkündür. Kentte farklı kırılgan grupların yerel hizmetlere eşit erişimi ve kamusal alanda güvenliği ancak katılımı mümkün kılan kamu politikalarıyla gerçekleşebilir. Kapsayıcı ve erişilebilir hizmet sunumunun en temel adımı, yerel hizmetlerin ve kamusal mekânların planlama ve tasarım süreçlerine o hizmetleri ve o mekânları kullanan ya da ayrımcılık, dışlanma veya farklı nedenlerle kullanamayanların doğrudan dahil edilmesidir.

Örneğin bir mahallede mevcut yeşil alanların, parkların planlanması ve tasarımı ancak orada yaşayan ve o parkı kullanan farklı grupların ihtiyaçlarını anlayarak ve dikkate alarak kapsayıcı hale gelebilir. Hangi grupların parkı ne şekilde, ne sıklıkta kullandığının, günün farklı saatlerinde erişilebilirlik ve güvenlik açısından, örneğin LGBTİ+’ların ve kadınların görünmeyen, bilinmeyen ve planlamada dikkate alınmayan gündelik deneyimlerinin ve ihtiyaçlarının o gruplar ile birlikte tespit edilmesi, görünür kılınması ve tasarıma dahil edilmesi gerekir. Bu kapsayıcı süreçler yerel yönetimlerin de işlerini kolaylaştırarak hak temelli hizmet tasarımı ve hizmetlerin daha etkin hale gelmesini sağlayacaktır. Ancak bu şekilde yerel hizmetler ve kamusal mekânlar herkes için daha erişilebilir ve daha güvenli hale getirilebilir. LG- BTİ+’ların ve diğer kırılgan grupların yerelde insan haklarının korunması ve desteklenmesi, yerel yönetimler tarafından toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı, farklılıkları gören, dikkate alan, ve katılımcı bir planlama ve herkes için erişilebilir yerel hizmetler geliştirerek mümkün olabilir.

LGBTİ+’ların maruz kaldığı ayrımcılık- sosyal dışlanma- şiddet /homofobi ve / veya transfobi ve nefret suçlarına karşı yerel yönetimlerin ayrımcılıkla mücadele, eşitlik, kentsel hizmetlere erişilebilirlik, katılım ve kamusal alanlar- da güvenlik başlıklarında yapması gerekenlerin uzun ve kapsamlı bir listesi mevcuttur. Karar alma süreçlerine katılımdan kapsayıcı hizmetlere, toplumsal farkındalık yaratılmasından LGBTİ+ görünürlüğünün sağlanmasına, işbirliklerinden güçlendirme programlarına kadar cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği eşitliğinde yerel yönetimler hatırı sayılır bir potansiyele sahiptir. Be-

lediyeler ulaşımdan sosyal yardımlara, park bahçelerden sağlığa, kültürden eğitime kadar geniş yetki alanları ve kaynakları ile LGBTİ+'ların kenti eşit kullanmalarına yönelik politika ve hizmet geliştirme noktasında önemli bir role sahiptir ⁴.

Örneğin, Hollanda'da Nijmegen Belediye Meclisi, bakım evlerini ve yaşlı bakım hizmetlerini LGBTİ+'lar için daha erişilebilir hale getirmeyi amaçlayan, bakım kurumlarının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği bakımından kapsayıcılığını gösteren "Pembe Geçiş Anahtarı"⁵ uygulamasını başlatmıştır. Belediye tarafından LGBTİ+'lar ve aileleri için kapsayıcılığı kontrol etmek üzere düzenli denetimler yapılmaktadır. Başlatıldığı 2008 yılından bu yana, bu uygulamanın kapsamı yıllar içinde yaşlı bakımından LGBTİ+ kronik hastalıklar ve ruh sağlığı sorunları için bakım tesislerine ve benzeri diğer hizmetlere yaygınlaştırılmıştır.

LGBTİ+'ların maruz kaldığı homofobi ve transfobinin bir ifadesi olarak tekrar eden nefret suçlarına yönelik yerel yönetimler düzeyindeki bir çözüm özel olarak eğitim almış yerel yönetim çalışanları (psikologlar, zabıta vb.) ve yerel LGBTİ+ grupları ile ortaklaşa yürütülen programlardır. Bu programlara bir örnek Madrid Belediyesi tarafından "Homofobi ve Transfobiye SON"⁶ adıyla yürütülmektedir. Program, LGBTİ+'ların katılımı ile nefret suçları ve ayrımcılıkla mücadele konusunda uzmanlaşmış bir ekip oluşturmuştur. "SOS Homofobi" yardım hattı, cinsel yönelimleri ve cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, takip, fiziksel ve sözlü şiddet veya her türlü ayrımcılığa maruz kalan LGBTİ+'lara yönelik destek ve yönlendirme yapmaktadır.

İnsan hakları kentleri yaklaşımı yerel yönetimler ve sivil toplum örgütleri için bir insan hakları ve eşitlik mücadelesi olan LGBTİ+ haklarının kentlerde hayata geçirilmesinde önemli bir ortak zemin ve dil oluşturarak belediyeler için insan hakları temelli yaklaşım çerçevesinde bir dizi somut dayanak, yapı, araç ve gösterge⁷ tanımlar.

4 Avcı, E., Kır, H., (2020), *LGBTİ+ Hak Savunucuları ve Sivil Toplum Örgütleri İçin Yerel Yönetimlerle Çalışma Rehberi*, SPOD Yayını

5 Council of Europe (2019), *Human Rights Handbook for Local Authorities and Regions*, Vol. 1. p.132

6 Council of Europe (2019), *Human Rights Handbook for Local Authorities and Regions*, Vol. 1. p.148
<https://rm.coe.int/human-rights-handbook-for-local-and-regional-authorities-vol1/168093aaf2>

7 RWI, 2021, *İnsan Hakları Kentleri Göstergeleri*, [http://rwistanbul.org/files/IHK_Gostergeler\(1\).pdf](http://rwistanbul.org/files/IHK_Gostergeler(1).pdf)

DAYANAKLAR:

- Ulusal ve bölgesel insan hakları sözleşmeleri
- Tüm haklar
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri
- Uluslararası insan hakları izleme mekanizmaları

YAPILAR

- Deklarasyon/ Taahhüt
- Seçilmiş temsilciler
- İnsan Hakları Ofisi
- Danışma konseyi
- Ortaklıklar
- Yerel izleme ve değerlendirme
- Yıllık raporlama

ARAÇLAR

- İnsan hakları temelli yaklaşım
- Anaakımlaştırma
- Kapasite geliştirme-eğitimler
- Bütçeleme
- Eylem Planları
- Göstergeler
- Ayrıştırılmış veri
- Etki değerlendirme
- İletişim& farkındalık

Buna iyi bir örnek kendini İnsan Hakları Kenti olarak tanımlayan Barselona Belediyesinin 1990'lı yıllardan bugüne geçirdiği dönüşümün kendisidir. Siyasal **dayanak** olarak 1990'lı yıllardan beri sivil toplum örgütleri ile işbirliğinde insan haklarına ve kent hakkına odaklanan Barselona Belediyesi, hakları gözeten ve katılımcı süreçleri destekleyen **kurumsal yapılar** oluşturmuştur:

- 1995 yılında seçilmiş Belediye temsilcilerden oluşturulan Sivil Haklar Meclis Komisyonu,
- 1998 yılında kurulan Ayrımcılıkla Mücadele Birimi,
- 2004 yılında kurulan LGBTİ+ Meclisi,
- 2017 yılında kurulan Barselona Ayrımcılık Gözlemevi vb.

Barselona bu sayede kentte insan haklarının korunmasına ve desteklenmesine odaklanan politikaları ve uygulamaları adım adım hayata geçirme imkânı bulmuştur. Belediyenin tüm kurumsal yapısını ve hizmetlerini kapsayan ve anaakımlaştırma **aracı** olan LGBTİ+ Eylem Planının ilkinin 2010-2015 döneminde ikincisini de 2016-2021 döneminde uygulamıştır. Bugün kent hakkı, insan hakları temelli yaklaşım, kültürlerarası ve feminist perspektifi temel alan kavramlar üzerine kurulu Haklar Kenti Barselona Programı⁸, herkesin kent tarafından tanınan ve garanti edilen tüm insan haklarına eşit erişimini hedeflemiştir. Belediye ve sivil toplum örgütlerinin işbirliğiyle geliştirilen bu ortak yapılardan en sonuncusu 2017 yılında oluşturulan Barselona Ayrımcılık Gözlemevidir⁹. Ayrımcılığa maruz bırakılan LGBTİ+ ve tüm kırılgan gruplara mümkün olan en iyi desteği sunmak amacıyla yerelde deneyim ve bilgilerin paylaşıldığı ve işbirliğinin güçlendirildiği bir çalışma alanı niteliğindedir. Her yıl düzenli izleme ve raporlama yaparak, kentte meydana gelen ayrımcılık türleri hakkında farkındalık yaratmayı ve sorunun kökenine inen stratejiler tasarlayabilmek için veri toplamının geliştirilmesini hedeflemiştir.

Sonuç olarak insan hakları kentleri yaklaşımı, LGBTİ+'ların haklarının güvence altına alınması, yerel yönetimlerin eşitlikçi kentsel politika ve hizmetler sağlaması için alabilecekleri sorumlulukları tanımlayarak kapsayıcı toplumların geliştirilmesinde bütüncül bir bakış açısı sağlar. Bu açıdan, yerel politikaların doğrudan insan hakları çerçevesini göz önüne alarak geliştirilmesi ve insan hakları kentlerinin yerelde örneklerinin çoğalması için üçlü sacayağını oluşturan **dayanakların, yapıların ve araçların** hayata geçirilmesi için destekleyici bir çerçeve oluşturur.

*Bu yazı, Avrupa Birliği'nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB'nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.

⁸ [Barcelona City of Rights Programme](#)

⁹ [Barcelona City Council, 2020, Barcelona Discrimination Observatory 2020 Report, p.6](#)

İSTANBUL'DA ÜÇ BILLBOARD

Bahar Yalçın

“Mahremiyetin karşıtı, doğrudan doğruya aleniyet veya yayın değildir; ifşadır, sırrı açığa vurmaktır.”

Jürgen Habermas

İstanbul'un 3 ilçesinde billboard kullanımı üzerine bir yazı yazmayı düşününce temadaki benzerlik sebebi ile aklıma “Üç Billboard Ebbing Çıkışı, Missouri” filmi geldi. Film, bir kadının; tecavüze uğrayıp öldürülen kızının katilinin yakalanması ile ilgili bir ilerleme kaydedilemeyince, bulunduğu kentin çıkışında üç billboard kiralarak polis şefine mesaj iletmesi etrafında dönüyor. Benim bahsedeceğim olay ise Kadıköy, Şişli ve Beşiktaş ilçelerinde belediyelerin 2016 yılının 8 Mart'ında, Lambdaistanbul LGBTİ Dayanışma Derneği tarafından hazırlanan görselleri billboardlarına taşıması ile başlıyor ve verilen tepkilere karşı geliştirilen tutuma odaklanıyor.

Her iki olayda da (filmde ve İstanbul'da) billboardların kamusal bir iletişim aracı olarak “açığa vurma” işindeki başarısı öne çıkıyor. Bu başarının altında kuşkusuz belirli bir kitle yerine “kafasını çevirip bakan” herkese hitap etmesi ve mesajın içeriğinin netliği yatıyor. Ben de bu sebeple İstanbul'un en fazla insan sirkülasyonunun bulunduğu ilçelerde, billboardlarda “Lezbiyenim, biseksüelim, interseksim, transım; okulda, işte, mecliste, her yerdeyim!” yazmasının (bkz. Figüre 1.) etkileri üzerine, kendi deneyimlerimden yola çıkarak; (1) yerel yönetim LGBTİ+ ilişkileneşine yönelik neden bu örneği ayrı bir yerde tuttuğumu, (2) belediyelerin tutumu arasındaki farkları, (3) bu farklardan da yola çıkarak yerel yönetimlerden olası beklentileri, sırasıyla ele almak istiyorum.

Figure 1. Billboard görseli

2014-2019 Yılları arası Kadıköy Belediye Meclis Üyeliği, başkan yardımcılığı görevlerinde bulundum. Kadıköy Belediyesi, Şişli ve Beşiktaş gibi 2014 yılında yerel seçimlerde, SPoD tarafından hazırlanan LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nü de imzaladı. Sonrasında da özellikle, Meclis'te Toplumsal Eşitlik Komisyonu ve Strateji Geliştirme Müdürlüğü içerisinde Toplumsal Eşitlik Birimi'nin kurulmasının ardından hem personelin ayrımcılığa karşı kapasite ve tutum geliştirmesine yönelik eğitimler hem de LGBTİ+ örgütleri ile bir araya gelme, mekan tahsisi ve organizasyon desteği konularında çalışmalar yürütüldü. Koruyucu önleyici sağlık hizmetleri alanında da (HIV testleri gibi) çalışmalar başlatıldı ancak seçim dönemi bittiğinde ne yazık ki sonuçlanmamıştı. Tüm bu çalışmaların yürütülmesinde içeride eşitlik birimi gibi bir koordinasyon biriminin olması önemliydi ancak yapılan çalışmaların etkin bir hal almasındaki en önemli ayak bunun Belediye Meclisi'nde ve dolayısıyla yönetimde bir karşılığının olmasıydı.

Bugün belediyeler karşımıza; "hizmet" ile özdeşleştirilirken, "siyasetleştirilmiş" ve siyasetten arınma halini bir marifet olarak tanımlayan kurumlar olarak çıkıyor ya da çıkartılıyor. Burada "siyaset" algısının toplumdaki karşılığının kayırmacılıkla eşdeğer olduğunun farkında olmakla birlikte seçimle geline kurumlar için "tavırsızlığın" kendisinin siyasi bir tavır olduğunu kabul etmek gerekiyor. Bu sebeple toplumsal cinsiyete yönelik yapılacak çalışmaları, eşitlik birimlerine ya da farklı isim altında olsa da sadece idari yapılanmalara bırakmak şekli birtakım gereklilikleri yerine getirmeye ve çalışmanın gidişatını karar verme yetkisi olmayan kadroların becerisi ve et-

kisine bırakmaya sebep oluyor. Bu durum; bahsedilen birimlerde kimi zaman çalıştıkları yöneticileri karşısına alarak kimi zaman kendi ilişki ağları ve özverileri ile tüm topluma mal olan pek çok uygulamayı hayata geçiren kadroların çalışmalarını inkar etmiyor. Aksine bunun güçlenebilmesi ve kişisel inisiyatiflerden çıkabilmesi için siyasi kadroların buradaki rolünün ve beklentilerin iyi tarif edilmesi gerekiyor.

Billboard örneğini ele almamdaki sebep de tam olarak, yapılan çalışmanın etkileri üzerinden seçilmişlerin pozisyon alma biçimlerinin alandaki önemini altını çizmesi. Yukarıda bahsedildiği üzere, billboard çalışması tam da ilk başta Habermas'tan yapılan alıntıda olduğu üzere, yapılan bir yayın, duyuru, etkinlik vb.den öte bir "açığa çıkarma"ya sebep oldu. Kapalı toplantılar, basın bildirileri, sosyal medya paylaşımları gibi sadece ilgili olanların takip ettiği kapalı devre iletişim hatları ötesinde bir yankı uyandırdı. Özellikle ulusal medyada ve basında görünürlüğün kısıtları düşünüldüğünde toplumun tamamına aynı düzeyde bir mesajı iletmenin aracı oldu. Nitekim bu durum özellikle homofobi ve transfobiyi kendi siyasi hatlarının bir parçası kılan kimşelerin de galeyani ile bu belediyelere yönelik bir saldırının örgütlenmesine yol açmıştı.

Bu saldırının hedefinde yoğun olarak Kadıköy oldu. Bunun sebebi hem Kadıköy'deki billboardların konumlarının görünürlüğü artırması ve uzun süre kalması hem de Belediye'nin yaptığı çalışmanın arkasında durduğunu belirten açıklamalar yapmasıdır. Beşiktaş ilçesinde zaten billboard kullanımı olacağına dair bir teyit bulunsa da uygulama olmamış ya da hiçbir şekilde gündeme yansımamıştır.¹ Ancak o dönemde Beşiktaş Belediye Başkanının bir sosyal medya paylaşımı ile ilgili tutumu yukarıda bahsettiğim idare ve karar vericiler arasındaki uçuruma bir örnektir. Belediye Başkanı tarafından yapılan açıklama;

"Sosyal medyada çalışan bir arkadaşımızın işgüzarlığı için bizi seven ve takip eden tüm yurttaşlarımdan özür dilerim. Biz sadece Hz. Muhammed Mustafa (Sav) ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün değerlerinin peşinde Devletimizin ve Milletimizin askeri oluruz... İnsanlarımızın değerlerine, kültürlerine, inançlarına ve tercihlerine saygı göstermek Beşiktaş'ımızın ve Beşiktaş Belediyesi'nin en önemli yaşam ve yönetim düsturudur. Bunu gösterirken özenli olmak, abartmamak, topluma doğru anlatmak da hassasiyetlerimizin

¹ Kişisel notlarımda hiç asılmadığı yazıyor, bu konuda çıkan haberleri de taradığımda bulamadım ama teyit edebileceğim bir kaynağım bulunmamaktadır. Çıkan haberler Kadıköy ve Şişli'den bahsetmektedir. <https://t24.com.tr/haber/chpli-belediyeler-billboardlarini-ig-bt-orgutune-acti,330410>

başında gelir... Bu anlayışa uymayan hiçbir davranış, tutum, lisan, yaklaşım bizde karşılık bulmaz.”²

Bu açıklamayla Başkan Murat Hazinedar, hem kendi imzaladığı LGBTİ+ Dos-tu Belediye Protokolü’nü hem de o güne kadar kendi çalışma arkadaşlarının ve ekibinin çabalarını yok sayan, yürütülen mücadeleyi geriye götüren bir adım atmıştır. Bu anlamda seçilmiş kişilerin basitçe ağızlarından çıkan ifadelerinin toplumdaki yankısının ilmek ilmek örülen süreçlerin tam karşısında duran bir algıyı kuvvetlendirdiğini görebiliyoruz. Elbette ki daha az şahit olsak da bunun tersi de mümkündür. Ancak genelde gözden kaçan; bu üç belediyenin ve hatta bu çalışmaya dahil olmayan pek çok belediyenin programında “sosyal demokrat” yazan bir partinin adayları olarak seçilmiş olmalarıdır.

Billboard tartışmasına geri dönecek olursak, Kadıköy’deki tartışmayı ilk başlatan isim dönemin AKP Kadıköy İlçe Başkanı İsa Mesih Şahin, Twitter hesabından yazılı olarak, “Kadıköy Belediyesi’nin aile ve toplum değerlerimizle örtüşmeyen Kadınlar Günü kutlamasını kınıyoruz”³ açıklaması yaptı ve ardından Change Org.’da Kadıköy Belediyesi’nin bu billboardları kaldırması için imza kampanyası açıldı.⁴ Bu kampanyayı da “kaldırılmasın” kampanyası takip etti.⁵ Bu süreçte belediyenin hem basın danışmanlığından hem de Belediye Başkanı Aykurt Nuhoğlu’ndan yerel yönetim olarak herkesi temsil etmek zorunda olduklarını ve bu sorumluluğu taşıdıklarını belirten bir açıklama yapıldı.⁶

Bu olayın içerideki yankılarına baktığımda o dönemle ilgili hatırladığım “dışarıdan kıskırılan” tepkiden çok “içeriden gelen sinik” tepkidir. Buradaki “içeriden”deki kasıt hem bazı CHP yöneticileri hem de kendisini toplumla iletişim konusunda birikimli gören bazı profesyonellerdir. Bu sinik tepkinin özünü Hazinedar’ın açıklamasındaki “abartmayalım”da özetlemek mümkün. Bu “abartmayalım”ı biraz açarsak; tamam biz “destek verelim”, iletişimde olalım ama taraf olmayalım, kendi düşüncemizi beyan etmeyelim, toplumun

2 <https://kaosgl.org/haber/lgbti-orgutlerinden-besiktas-belediyesi-ve-hazinedar-aciklamasi>

3 <https://ilerihaber.org/icerik/akpli-baskandan-aciklama-aile-ve-toplum-degerlerimizle-ortusmeyen-kadinlar-gunu-kutlamasini-kiniyoruz-51334.html>

4 https://www.change.org/p/kad%C4%B1k%C3%B6y-belediyesi-bu-billboard-u-kald%C4%B1rs%C4%B1n?recruiter=57285220&utm_source=share_petition&utm_medium=twitter&utm_campaign=share_twitter_responsive

5 <https://www.change.org/p/kad%C4%B1k%C3%B6y-belediyesi-nin-billboardlar%C4%B1-kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1n>

6 <https://m.bianet.org/bianet/print/172694-kadikoy-belediye-baskani-ndan-8-mart-afisleri-aciklamasi>

genel yapısını gözetelim, şimdi bunun zamanı değil, savunur gibi olmayalım, çok da öne çıkarmayalım vb. olarak bu listeyi uzatabiliriz. O dönem bu abartmayalcıların telkinleri; “billboardları uzatmadan değiştirilim, açıklama yapmayalım, polemige girmeyelim, uzamasın gündemde kalmasın” yönündeydi. Ancak Belediye Başkanı dolayısıyla da yönetimin iradesi hem belirtilen süre kadar görselleri korumak hem de konu ile ilgili açıklama yaparak bunun bir yönetim anlayışı meselesi olduğunu vurgulamak oldu.

Bugün kaybedilen pek çok mevzide bu “abartmayalım” sinikliğinin ve “totale oynayalım” popülizminin çok büyük bir payı olduğuna inanıyorum ve ne yazık ki belediyeler tam olarak bu tavrın birer sembolü olma yolunda ilerliyorlar. Buradan hareketle toplumsal muhalefetin ve mücadelenin her alanının yerel yönetimlerden beklentilerini ve bu yönetimler üzerindeki iddialarını daha cüretkar ortaya koymasının önemli olduğunu düşünüyorum. Buradaki cüretkarlıktan kastım; belediyelerin zaten vermesi gereken hizmetlerin ve desteklerin sağlanmasının ötesinde temsil ettikleri siyasi programların tutarlılığını hedef almaktır. Bu tutarlılık tam olarak hayatımızı derinden etkileyen siyasetin dili ile ilgilidir. Bu dili değiştirmenin de bir aracı yereli siyasileştirmekten geçiyor.

Bunun için öncelikle belediyelere seçilen ekiplerin siyasi programlarında nasıl bir kamusal yaşam olduğunu anlayabilmek için önce “mahremiyet”i nasıl tanımladığına bakmak gerekiyor. Kluge, “kendimi kamusal olarak ifade edemem mahremiyetin tiranlığıdır”⁷ diyor. Bizde bu tiranlığın karşılığı olan “geleneksel Türk aile yapısına” bakışı politikleştirmek; bakım, ev içi hizmetler, şiddet, günlük yaşam döngüsü, ev içinde erişilebilen veya erişilemeyen alt yapı hizmetlerine kadar pek çok alanı kamusal bir mesele haline getirecektir. Dolayısıyla yerel yönetimlerin vaatlerini aktaran programların ve söylem dilinin, neyi “mahremiyet ve kutsallar” olarak tarif ettiğine bakarak nasıl bir toplumsal yaşam hayal ettiğini anlayabiliriz. Yerel yönetimlerin hizmetlerini, ortaya koyduğu toplum hayalinden ayırarak parça parça projeler olarak değerlendirmek, yerelde siyaseti dönüştürücü bir güç olmaktan uzaklaştıracaktır. Dolayısıyla tek tek kişilerin ya da projelerin önemini yadsımadan ancak bununla da yetinmeden bütüncül bir yaklaşım talep etmek ve tutarlılığı izlemek önemli olacaktır.

Siyasi programların tutarlılığının anlaşılmasında mercek altına alınacak olan ikinci konu temsil ya da meşruiyet krizi olarak da tanımlanabilecek “adına

7 Alexander Kluge'den akt. Meral Özbek, “Giriş; Kamusal-Özel Alan, Kültür ve Tecrübe”, Kamusal Alan, Hil Yayın, 2015, s. 601-659

konuşma” alışkanlığıdır. Billboardları yarattığı etki açısından önemli kılan bir diğer unsur da “doğrudanlığıdır”. Doğrudan kişilerin kendi adına verdiği mesaj için alanı yaratmak ve bu mesaja eklemelenmeye çalışmamak da siyasi bir tutumun gerekliliğidir. Buradaki doğrudanlıktaki kasıt bir grup erkeğin her cümleye “kadınlarımız” diye başlama parodisini de kapsayan bir temsil krizini işaret etmekle birlikte aynı zamanda her türlü toplumsal hareketliliğin soğurulmasını da kapsamaktadır. Biraz daha açmak gerekirse; belediyelerin toplumla sadece hizmet alan-veren ilişkisi kurması gibi toplum adına mücadele alanlarını da kendine mal ederek, toplumsal muhalefetin kendisini hizmetleştirerek görünürlük devşirmesi üzerine gidilmesi gereken bir meseledir. Belediyeler elbette ki toplumsal mücadele alanlarına kulak vermeli, örgütlenmeyi desteklemeli bunun için yasal mücadele zeminini samimiyetle takip etmeli ve doğru zamanda doğru bilgilendirmeyi yapmalı, tavrını belirtmeli ve o tavrın gereğini yapmalıdır. Ancak mevcut örgütlenmelerin desteklenmesi ve güçlenmesini sağlamak yerine kendisini bir sözcü haline getirmek ya da sağladığı tüm desteği görünürlük çalışmaları adına göze sokmak mücadelelerin toplumsallaşmasını engellemektedir. Bu sebeple destekçi ya da sponsor konumundan politik bir özne olmaya ve bunun hakkını vermeye zorlanmalıdır. Buradaki politik özne olmanın gereği, seçilmiş ve kamu kaynaklarının yönetiminde olan insanların bireysel aktivizmleri değil, yönettiği kaynakları, bütçeyi, yatırımları kendi siyasi programları ile tutarlı kullanırma sorumluluğunu almalarıdır.

Özetle, kendimizi anlatmanın en yaratıcı yolu çoğu zaman iletişim ajanslarının cin fikirlilikleri yerine bir şeyi olduğu gibi ve elimizdeki en basit araçla söylemek olabilir. Burada verilen mesajın kendi gücü kadar, yarattığı eylemin kendisinin tavrı almaya zorlaması da etkilidir. Bugün ise ülkede çok açık bir tavrı alma sorunu vardır. Siyaseti tavrı almaktan uzaklaştıran her ne ise onu kayırmacılıkla özdeşleştiren de aynı şeydir. Bu sebeple belediyelerden sunmaları gereken hizmetlerin yanında bu hizmetleri birlikte tanımlamayı, kendi adımıza uygulama zeminini ve siyasi programları ile tutarlılıklarını da talep etmeli, olmadığı durumları da ifşa etmeliyiz.

* Bu yazı, Avrupa Birliği’nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB’nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.

YEREL YÖNETİMLERDE LGBTİ+ POLİTİKALARI VE FAALİYETLERİNİN SEYRİ

Defne Güzel

GİRİŞ

Geçmişten bugüne LGBTİ+ örgütleri ve aktivistleri çeşitli biçimlerde yerel yönetimlerle temas halinde oldu. Bu temaslar ise yerel yönetimlerin LGBTİ+ alanındaki faaliyetlerinin özellikle 2013 yılından sonra hızlanmasına zemin hazırladı. Örneğin; 2007 yılında “7 Renk 7 Film LGBT Film Festivali” düzenlenmesi istemiyle Kaos GL İzmir, Konak Belediyesi’ne başvuru yaptı fakat başvuruları “eşcinselliğin kamusal olmadığı” gerekçe gösterilerek reddedildi.¹ Buna karşın 2012 yılında Kaos GL’nin dönemin Çankaya Belediye Başkan Yardımcısı Eser Atak’ı ziyaretinde “ikili ilişkileri güçlendirme” kararının alınması gibi olumlu bir gelişme yaşandı.²

2013 yılında esen Gezi Direnişi rüzgârı ile LGBTİ+ örgütlerinin ve aktivistlerinin yerel yönetimlerle ilişkilenebilmesi bambaşka bir süreçte evrildi. Protesto süreçlerine denk gelen 2013 İstanbul Onur Yürüyüşü yüz binlerin katılımıyla ifade edildi.³ Yerel yönetimlerle ilişkinin ivme kazandığı bu döneme dair örneklemeler yapmak gerekirse; LGBTİ+ aktivisti Boysan Yakar 2014 yerel seçimlerinde Şişli ilçesinden açık eşcinsel kimliğiyle belediye meclis üyesi adayı oldu ve daha sonra dönemin Şişli Belediye Başkanı Hayri İnönü tarafından Başkan Danışmanı olarak görevlendirildi.⁴ Bir başka örnek ise; SPoD, 2014 yılında hayata geçirdiği LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü’nü ha-

1 <https://kaosgl.org/haber/izmirrsguode-bastan-kaybetmek>

2 <https://kaosgl.org/haber/kaos-gl-ve-cankaya-belediyesi-ikili-iliskileri-guclendiriyor>

3 https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stanbul_Onur_Haftas%C4%B1

4 <http://boysaninevi.com/hakkinda/>

zırlayarak bir kampanya yürüttü ve Protokolü belediye başkan adaylarına imzaya açtı.⁵

Yaşanan bu gelişmeler yalnızca belediye yapılanmalarını değil kent konseyi yapılanmalarını da etkiledi. Örneğin; Nilüfer Belediyesi Kent Konseyi Gençlik Meclisi altında kurulan LGBTİ+ Çalışma Grubu, Özgür Renkler'in ortaklığıyla 2015 yılında HTB Karşısı Öğrenci Buluşması'nı organize etti.⁶ Bu örneğin yanı sıra; Aktivist Demet Yanardağ 2016 yılında Konak Kent Konseyi Eşitlik Meclisi Başkanı seçildi.⁷

Burada bahsedilen veya bahsedilmemiş örnekler gösteriyor ki LGBTİ+ aktivistleri geçmişten bugüne yerel yönetimleri kapsayıcılık, farkındalık, eşit yurttaşlık yönünde değiştiriyor, dönüştürüyor ve güçlendiriyor.

SAĞ POPÜLİZM VE PANDEMİ KISKACINDA LGBTİ+ MÜCADELESİ

Geride bıraktığımız son üç yıl ise hayatlarımızı derinden etkileyen gelişmelere sahne oldu. Bu üç yılda yaşananlar yerel yönetimlere dair bir bellek ve strateji çalışmasını elzem hale getirmekle birlikte özellikle yükselen sağ popülizm içinde bulunduğumuz dönemde sosyal hareketleri bir belirsizlik silsilesi ile kuşattı. Sağ popülizm korkutma, sindirme, kaygılandırma gibi yöntemlerini LGBTİ+'lar, engelliler, yaşlılar, seks işçileri, HIV'le yaşayanlar gibi dezavantajlı gruplar üzerinde kullandı. Yasal mevzuattaki boşluklar dezavantajlı kişi ve grupların aleyhine olacak biçimde kullanıldı. Örneğin, düzenlenmek istenen 2021 İstanbul Onur Yürüyüşü "genel ahlak" ve "genel sağlık" gibi muğlak ifadelerle Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı.⁸ Adalet sistemi çözünerek öznel bireysel baş etme yöntemlerine terk edildi. Ankara'da LGBTİ+ etkinliklerinin yasaklanması⁹, Diyanet İşleri Başkanı Ali Erbaş'ın Cuma Hutbesinde LGBTİ+'ları ve HIV'le yaşayanları hedef göstermesi¹⁰, OHAL süreci ve yerel yönetimlere kayyum atamaları yaşanan süreçte örnek teşkil etti.

5 <https://m.bianet.org/bianet/lgbti/206430-lgbti-dostu-belediyecilik-protokolu-hangi-maddeleri-kapsiyor>

6 <https://kaosgl.org/haber/heteroseksizm-karsiti-ogrenciler-nilufer-kent-konseyirsguonde-bulustu>

7 <https://kaosgl.org/haber/konak-kent-konseyi-esitlik-meclisi-baskani-trans-aktivist-demet-yanardag-oldu>

8 <https://kaosgl.org/haber/beyoglu-kaymakamligi-ndan-lgbti-onur-yuruyusu-gunu-eylem-yasagi>

9 <https://kaosgl.org/haber/ankarada-bir-yildir-lgbti-etkinlikleri-yasak>

10 <https://kaosgl.org/haber/diyanet-in-cuma-hutbesinde-nefret-islam-escinselligi-ilanetliyor>

Bu gelişmeleri izleyen dönemde Covid-19 pandemisinin tüm dünyayı etkisi altına alması, sosyal temasın giderek azalması LGBTİ+'ların sorunlarını ve ihtiyaçlarını daha da görünmezleştirdi. Dışlanan bir grup olarak sosyalleşmenin LGBTİ+'lar için hayati bir önem taşıdığı göz önünde bulundurulduğunda ve yaşanan krizlerden en çok dezavantajlı grupların etkilendiği düşünüldüğünde bu dönemde LGBTİ+'ların kaygı ve stres durumları artış gösterdi. Bu dönemde bir de devletin en üst yetkilileri tarafından sistematik olarak hedef gösterilen LGBTİ+'ların şiddet önleme mekanizmalarına olan ihtiyaçları da gözle görülür bir biçimde arttı. LGBTİ+'lar pandemi sürecinde ekonomik sıkıntı, çalışma hakkının ihlali, sosyal izolasyon, yaşam hakkının ihlali, nefret suçu ve nefret söylemi gibi birçok sorunla ve insan hakkı ihlaliyle baş etmek durumunda bırakıldı. Pandemi döneminde de çalışmak zorunda kalan trans seks işçilerinin iş sağlığı ve iş güvenliği devlet gündemine girmesi şöyle dursun bir de bu dönemde yapılan polis baskınlarıyla seks işçileri pandeminin ortasında evlerinden edildi.¹¹ Yaşanan bu ve benzeri durumlar halen etkisini koruyarak devam etmekle birlikte bu sürecin detayları LGBTİ+ örgütlerinin hazırladığı pandemi raporlarından okunabilir.¹²

Son dönemde yaşanan bu sorunlar yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları ve faaliyetlerini de olumsuz yönde etkiledi. Pandeminin de etkisiyle bu dönemde yerel yönetimler LGBTİ+ etkinliklerini hayata geçiremedi. Kayyum atamaları yerel yönetimlerdeki LGBTİ+ faaliyetlerini ve politikalarını durma noktasına getirirken artan sağ popülizm ve muhafazakârlaşma sebebiyle yerel yönetimler LGBTİ+ politikaları ve faaliyetleri bakımından medyada hedef haline getirildi.¹³

SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Yerel yönetimlerle çalışma konusunda deneyim kazanmış LGBTİ+ örgütleri son dönemde belediyelerle çalışmada yaşanan güçlükleri masaya yatıra-

11 <https://kaosgl.org/haber/bayram-sokak-ta-trans-kadınlar-bir-kez-daha-gozaltına-alındı-polis-sokagi-kapattı>

12 <https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/Pandemi-Raporu.pdf>
<https://gencigbti.files.wordpress.com/2020/09/covid-19-salginında-lgbti-toplulugunun-durumu.pdf>
http://www.ozgurrenkler.org/wp-content/uploads/2021/04/BURSADA-YASAYAN-LGBTİ-LARIN-YASAM-DENEYİMLERİ-VE-RUH-SAGLIĞI-ARASTIRMA-RAPORU_A5.pdf
<https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/Pandemi-Su%CC%88recinde-LGBTİ%C%87ların-Sosyal-Hizmetlere-Eris%CC%A7imi-Aras%CC%A7tırma-Raporu.pdf>

13 <https://kaosgl.org/haber/muhafazakar-medya-lgbti-kurumlarına-ic-dusman-muamelesi-cekıyor>

bilmek için bir dizi faaliyet düzenledi ve düzenliyor.¹⁴ Kaos GL Derneği de bu çerçevede, Eşit Haklar İçin Savunuculuğu Güçlendirme Projesini hayata geçirerek bir dizi çalışma yürüttü. LGBTİ+ örgütleri, yerel yönetim, belediye eşitlik birimi, kadın örgütleri temsilcileri ve hem LGBTİ+ örgütleri hem de yerel yönetimlerle temas halinde olan aktivistlerle çevrimiçi bir araya gelerek bir dizi odak grup çalışması düzenledi. Sorunların ve çözüm önerilerinin masaya yatırıldığı bu toplantıların çıktıları yaşanan sorunları özetler ve bu sorunlara somut, pratik çözümler üretir nitelikteydi.

Yaşanan başlıca sorunlar:

Gerçekleştirilen toplantılarda aktarılanlar gösterdi ki özerkliklerinin kısıtlı olması politikalar hususunda belediyelerin ellerini bağlıyor. LGBTİ+ kavramının suçlaştırıldığı ve kötüleştirildiği bir dönemde muhalefet partisi belediyeleri de LGBTİ+ hakları konusunda manipüle oluyor. Yaşanan kayyum atamaları belediyelerin politikalarını ve faaliyetlerini olumsuz yönde etkiliyor. Artan LGBTİ+ etkinlikleri yasakları da iletişimi olumsuz yönde etkiliyor. Bu yasaklardan LGBTİ+ örgütleri ve belediyeler birlikte zarar görüyor. Kaymakamlıklar ve valilikler belediyelerin LGBTİ+ faaliyetlerini yasaklıyor hatta kimi zaman bu faaliyetlerin gerçekleşmemesi için belediyeleri tehdit ediyor.

Gerçekleşen son yerel seçimlerden sonra yerel yönetimlerin savunuculuk perspektifinin ortadan kalktığı görülüyor. LGBTİ+ çalışmalarını hayata geçirmede sergilenen isteksizlik, sindirme ve manipülasyon stratejilerinin etkili olduğunu gösteriyor. Bu duruma örnek olarak yerel yönetimlerin LGBTİ+'lara dönük kutlama mesajlarını azaltması gösteriliyor.

Çözüm önerileri:

Yapılan odak grup çalışmalarında dile getirilen çözüm önerilerinden bazıları şöyleydi:

- Mevcut sorunlar göz önünde bulundurulduğunda belediyelerin üst yönetimleri de dahil bütün kademeleri LGBTİ+ hakları hususunda farkındalık sahibi olmalı.

14 <https://kaosgl.org/haber/belediyeler-ve-lgbti-haklari-soylesilerinde-sira-viyana-belediyesi-nde>
<https://spod.org.tr/wp-content/uploads/2021/05/LGBTI%CC%87-Hak-SAVunuculari-ve-Sivil-Toplum-O%CC%88rgu%CC%88tleri-l%CC%87c%CC%A7in-Yerel-Yo%CC%88netimlerle-C%CC%A7alis%CC%A7ma-Rehberi.pdf>
<https://genclgbti.org/lgbti-dostu-belediyecilik-protokolu/>

- İlham ve güç vermesi açısından iyi örnekler yerel yönetimlere sunulmalı ve yerel yönetimler LGBTİ+ faaliyetleri konusunda takdir edilmeli.
- Oluşturulacak kampanyalarla parti politikalarını etkilemeli ve belediyelerin farklı kademelerinde aktivist LGBTİ+'lar istihdam edilmeli.
- Belediyeler, sivil toplum kuruluşları ve Kent Konseyleri tarafından izlenmeli. LGBTİ+ haklarının savunuculuğu için sivil toplum örgütleri işbirliği ile belediyeler üzerinde baskı oluşturulmalı.
- Belediyeler insan hakları hususuna dair LGBTİ+ kapsayıcı bir politika zemini oluşturmalı.
- Yerel yönetimlerin özerkliğinin tehlikede olması LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini de yerel yönetimler düzeyinde olumsuz etkiliyor. Yalnızca kayyum atamaları yahut iktidar partisinin belediye başkanlığına gelmesi değil, belediye kanun ve mevzuatlarında yapılmak istenen değişimler de belediyelerin savunuculuk perspektifini ortadan kaldırma riski barındırıyor. Bu sebepler göz önüne alındığında belediyelerin özerkliği için kampanya çalışmaları yürütülmeli.
- Yerel yönetimlerde LGBTİ+ çalışmaları yürüten birimler Türkiye genelinde koordinasyon halinde olmalı. Bu koordinasyon için uygun iletişim ortamı yaratılmalı.
- Belediyelerin hizmetleri LGBTİ+'lar tarafından aktif kullanılmalı. Bunun için belediyeler danışma hattından sığınma evine, tuvaletlerden personel farkındalığına kadar LGBTİ+'lar için kapsayıcı bir değişim dönüşüm sürecine girmeli.

SONUÇ

Yerel yönetimlerin eşit yurttaşlık bilinciyle hareket etmesi LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini geçmişten bugüne güçlendiriyor. Bugün birçok belediyenin LGBTİ+'lara hizmet verdiğini, LGBTİ+ aktivistlerini ve örgütlerini kent yönetimine dahil ettiğini olumlu sonuçlarıyla birlikte görüyoruz. Bu olumlu sonuç hem LGBTİ+ örgütlerini ve aktivistlerini hem de belediyeleri değiştirip dönüştürüyor. Öyle ki bir kısım belediyeler günümüzde LGBTİ+'larla çalışmaya ve LGBTİ+ çalışmaları yürütmeye devam ediyor.¹⁵ Ayrıca yerel eşitlik eylem planlarında ve raporlarında CYCK (cinsel yönelim, cinsiyet kimliği) ibarelerini geçirerek kapsayıcı bir siyaset oluşturuyor.¹⁶

15 <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/231849-sisli-de-dikimevi-acildi>

16 <https://www.ibt.istanbul/Uploads/2021/3/Yerel-Esitlik-Eylem-Plani.pdf>
<http://www.nilufer.bel.tr/i/pdf/45.pdf>

2013 yılından bu yana yükselen olumlu seyir kendisini daha bir çok örnekle yerel yönetimlerde gösteriyor. Belediyeler LGBTİ+ sivil toplum örgütlerinin etkinlikleri için salon tahsis ediyor, LGBTİ+ kültürüne dönük önemli gün ve haftalarda kutlama mesajları yayınlarak etkinlikler düzenliyor, yerel eşitlik eylem planları hazırlayarak şehrin silüetini LGBTİ+'lar için kapsayıcı bir biçimde değiştiriyor ve LGBTİ+ dostu bir belediyecilik anlayışı sergileyeceğini ilgili protokollerle taahhüt ediyor. Buna karşın sağ popülist anlayış ise bu yükselişe karşı bir tehdit oluşturuyor. Hatırlatmak gerekir ki; LGBTİ+'ların insan hakları siyasi oluşumların üstündedir. Yerel yönetimlerin bu gerçeğe yüzleşmesi, LGBTİ+ politikalarını ve faaliyetlerini görünür bir biçimde tesis edip yaygınlaştırması gerekiyor. Ayrıca yerel yönetimler kendilerini pasifize etmeye çalışan, ithamlara ve tehditlere tabi tutan, eşitlik için yaptığı çalışmaları engelleyen ahlakçı ve çağın gerisinde kalmış, LGBTİ+ düşmanı, nefret savunucusu anlayışlara ses çıkarmalıdır. Sonuçta bu hususlar göz önünde bulundurulduğunda LGBTİ+ örgütlerine ve yerel yönetimlere çok fazla sorumluluk düşüyor. Yerel yönetimler LGBTİ+ politikalarına yönelik görüşlerini kamusal olarak duyurmalı ve LGBTİ+ örgütlerinin “başka bir yerel yönetim mümkün” şiarıyla yerel yönetimleri dönüştürmesine, daha eşitlikçi ve kapsayıcı hale getirmesine ön ayak olunmalıdır. Bu sebeple yerel yönetimler geçmişte yaptığı çalışmaları hatırlamalı, birbirlerini etkilemeli, şehrin LGBTİ+'ları ile dayanışma içerisinde olmalı ve LGBTİ+'ların taleplerine ses vermelidir.

* *Bu yazı, Avrupa Birliği'nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB'nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.*

İYİ UYGULAMA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN YEREL YÖNETİMLER VE LGBTİ+ POLİTİKALARI

Ege Tekinbaş

Giriş

Yerel yönetimlerle ilgili çalışma yapanların en sıklıkla karşılaştığı cümle: “Yerel yönetimler halka en yakın yönetim birimidir” yargısıdır belki de. Bu cümle doğrudan olmasa da yerel yönetimlerin o yönetim biriminde yaşayan halkı tanıdığı, onlarla doğrudan bir iletişim ve ilişkilene içinde olduğu ön kabulünü de içerir. Oysa gerçek her zaman bu ön kabul ile uyumlu olmaya-bilir. Yerel yönetimler, her ne kadar günümüzde hizmet verdikleri toplulukların farklı kimliklerin bir arada yaşaması ile inşa olduğunu anlamaya ve bu yönde hizmet ve politika geliştirmeye başlamış olsa da LGBTİ+lar¹ özellikle muhafazakâr ülkelerde bu dönüşümden en az fayda gören grupların başında gelmektedir². 2019 Yılında Polonya’da başlayan ve onlarca yerel yönetim tarafından benimsenen “LGBTİ+ karşıtı tutum belgeleri” bu dışlayıcı ve ayrımcı yaklaşımın belki de en somut örneğidir³. Buna karşın son on yılda LG-BTİ+ kişi ve grupların politika oluşturma, uygulama ve geri bildirim süreçlerine eşit paydaşlar olarak katılımına yönelik yükümlülüklerini açıkça tanıyan, bu yükümlülüklerin insan hakları ve temel özgürlüklere yönelik bağlılığın bir parçası olduğundan hareketle özel politikalar geliştiren yerel yönetimlerin sayısı da azımsanamayacak kadar fazladır. Bu yazı, söz konusu iyi örnekler ve uygulama araçları üzerinden başarılı politika ve yöntemleri sıralayarak benzer çalışmalar gerçekleştirmek isteyen yerel yönetimlere destek olmayı amaçlamaktadır.

1 Bu yazıda LGBTİ, LGBTİ+, LGBTQ, LGBTQİ+ ve LGBTQ2+ kısaltmaları atıf yapılan kurumların kullanımlarına göre değişken olarak kullanılmıştır.

2 Birleşmiş Milletler (2015). “Discrimination and violence against individuals based on their sexual orientation and gender identity: Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights”. Human Rights Council, 29. Oturum, 4 Mayıs 2015.

3 Greime, Reid (2021). “Global Trends in LGBT Rights During the Covid-19 Pandemic”. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/news/2021/02/24/global-trends-lgbt-rights-during-covid-19-pandemic>

UNESCO Kanada Komisyonu – LGBTQ2+⁴ İçermesi için Uygulama Araçları⁵:

Kanada Kapsayıcı Belediyeler Koalisyonu⁶ tarafından Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) için hazırlanan bu rehber Birleşmiş Milletler'in insan hakları ve temel özgürlüklere yönelik sözleşmelerine ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarına dayanarak hazırlanmıştır ve Kanada'daki iyi uygulama örneklerini temel almaktadır.

Rehber, kapsayıcı politikaların yerel yönetimler için yaratacağı faydaları 4 temel başlıkta gruplamaktadır:

Yerel ekonomiye yönelik faydalar

- İşgücü için cazibe merkezi olma
- Çalışanların verimliliğinde artış

Toplumsal hayata yönelik faydalar

- Aktif vatandaşlıkta artış
- Daha güçlü toplumsal bağlar
- Daha güvenli bir toplumsal yaşam

Daha verimli belediyeler

- Daha iyi hizmet sunumu
- Daha az şikayet
- Daha az risk

Ayrımcılık vakalarını yönetebilme

- Hazırlıklı ve donanımlı olma
- Sonuca yönelik çözüm üretebilme

Rehber, LGBTQ2+'lara yönelik kapsayıcı politika üretmek ve uygulamak için harekete geçmek isteyen belediyelerin yapabilecekleri temel çalışmaları şu şekilde gruplamıştır:

4 LGBTQ2+ kısaltması lezbiyen, gey, biseksüel, trans, queer, çift ruhlu kişiler ve diğer kimlikleri tanımlamak için kullanılmakta olup "çift ruh" kimliği daha çok Kanada'daki yerel topluluklarda yaygın olan bir çift toplumsal cinsiyet kimliğini tarif etmektedir.

5 <https://bcrefugeehub.ca/wp-content/uploads/2020/04/CIMToolkitLGBTQ2PlusInclusiveness.pdf>

6 <https://en.ccunesco.ca/networks/coalition-of-inclusive-municipalities>

- Kentte yaşayanlara yönelik destek hizmetleri
- Çalışanlara yönelik destek programları
- İşyeri kültüründe dönüşüm
- İşe alım pratiklerinde dönüşüm
- Kentte yaşayanların güvenliğine yönelik programlar
- Kapsayıcı kentsel altyapı
- Topluluk programları
- Kent halkına yönelik danışma ve katılımcı programlar

Rehber, bu konuda çalışma yapan yerel yönetimlere kavramsal çerçeveye yönelik temel bilgileri sağlamakta ve “kesişimsellik” ilkesini temeline almaktadır. Böylece, yerel yönetimlere cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin keşitği başka kimlikler (örneğin göçmenlik, etnik kimlik, yaş, anadil, yoksulluk gibi) ile oluşabilecek farklı ayrımcılıkların farkında olmaları tavsiyesi verilmektedir⁷.

Rehber, LGBTQ2+ kişi ve grupların yaşadıkları yaygın ayrımcılıklar ve zorluklar üzerinden 7 temel müdahale alanı belirlemiş ve bu alanlarda Kanada içerisinde iyi örneklerle yer vererek öneriler geliştirmiştir:

1. İletişim ve Katılım: Belediyeler, yerel yönetimlerin sınırı içinde yaşayan herkesle eşit iletişim kurabilmeli ve iletişimde kullandığı dil ve araçlar açısından kapsayıcı olmalıdır. Doğru ve kapsayıcı veri toplama da bu açıdan ele

Hamilton Belediyesi (Ontario Eyaleti) LGBTQ2+ Danışma Komitesi şehirdeki içirme ve katılım çalışmalarını değerlendirmekte ve bu çalışmalara yön vermektedir. Pandemi ile beraber Komite toplantıları çevrimiçi (online) yapılmakta olup bu toplantılar Youtube üzerinden yayınlanmaktadır.

alınmalıdır. Belediyeler, veri toplarken cinsel yönelimler ve cinsiyet kimlikleri açısından sınırlayıcı ifadelerden kaçınmalı, kişilerin kendi cinsiyet kimliklerini ifade edebilecekleri seçenekleri sağlamalıdır.

2. Suç ve Kolluk: LGBTQ2+'ların günlük yaşamda, iş hayatında, sosyal ilişkilerde, kamusal alanlarda, okullarda ve adalet sistemi içerisinde sistemli ayrımcılığa uğramalarından ve yaygın biçimde şiddet içeren eylemlerin

⁷ Kesişimsellik ilkesi bir sonraki bölümde detaylı şekilde açıklanmaktadır.

Vancouver Polis Departmanı Vancouver Belediyesi ile işbirliği içerisinde **translara yönelik ilk temas politikası** geliştirmiştir. Bu politika dil ve davranıştan kaynaklı ayrımcılığın önüne geçmeyi ve güven ortamı tesis etmeyi hedeflemektedir.

hedefi olmalarından hareketle rehber, yerel yönetimlere LGBT2Q+'lara yönelik suçlar konusunda kollukla işbirliği halinde olmalarını, toplum temelli çalışmalarla söz konusu şiddete yönelik farkındalık yaratmalarını ve hayatta kalanlara yönelik destek mekanizmaları geliştirmelerini önermektedir. Kolluk kuvvetlerinin ayrımcı uygulamalar konusunda yetkin olmadığı hallerde yerel yönetimler hayatta kalanların kolluğa erişiminde ya da kentte güvenli alanlar yaratılmasında kolaylaştırıcı bir rol oynayarak ek mağduriyetler yaşanmasının önlenmesinde etkin olabilirler.

3. İnsan Kaynakları: LGBTQ2+'ların işe alımda ve yükselmede yaşadıkları ayrımcılıkla mücadelede belediyeler işe alım süreçlerini gözden geçirmeli, görünür ve gizli ayrımcılık içerebilecek süreç ve pratikleri düzeltmelidirler. Bu kapsamda kişilerin kendi cinsiyet kimliklerini ifade özgürlüğü sağlanmalı bu yöndeki beyanlar esas alınmalıdır. Cinsiyet doğrulama ameliyatı ya da benzer tıbbi gereksinimler için çalışanların izin kullanması sağlanmalıdır. Çalışanlara yönelik cinsiyetçi dil ve tutumlara yönelik dönüştürücü eğitimler ve atölye çalışmaları belediyelere tavsiye edilen eylemler arasındadır.

Winnipeg Belediyesi – İşte Onur (Pride at Work): Winnipeg Belediyesi İşte Onur girişiminin üyesi olup bu kapsamda LGBT2Q+ çalışanlarına yönelik güvencelerini kurumsal bir taahhüt haline getirmiştir.

4. Gençlik Çalışmaları: LGBTQ2+ gençlerin okul ve aile yaşamında ayrımcılıkla karşılaşma riskleri ve risklerin yüksek maliyetli sonuçları sebebi ile belediyeler, gençlere yönelik farkındalık yaratma çalışmaları yapmalı, zihinsel dönüşümü teşvik etmeli, koruyucu ve destekleyici toplum temelli programlar sağlamalı ve LTBT2Q+ gençleri karar süreçlerine dahil etmelidirler. Belediyelerin düzenledikleri kaynaştırıcı gençlik çalışmaları içinde farkındalık yaratmaya yönelik kaynaştırıcı çalışmalar dahil edilmelidir.

Trans Gençler İçin Eylem Planı – Toronto Belediyesi: Toronto Belediyesi trans gençleri desteklemeye yönelik çalışmalarını yönlendirebilmek amacı ile katılımcı bir eylem planı hazırlamıştır.

5. Yaşlılara Yönelik Çalışmalar: Yaşlı LGBT2Q+'lar, kesişimsellik açısından yaklaşıldığında en çok ayrımcılık yaşayan grupların başında gelmektedir. Bu ihtiyaçtan hareketle rehber, belediyelere bu alanda çalışan sivil toplum örgütlerini destekleyerek ve kendi yaşlı bakım ve destek hizmetlerini kapsayıcılık açısından güçlendirerek çalışmalar yapmalarını önermektedir.

Yaşlı LGBTQ – 519 Programı: 519 isimli Toronto Belediyesi destekli program yaşlı LGBTQ'lara kitap kulübü, rekreasyon odaklı aktiviteler, kültürel etkinlikler ve özelleşmiş onur haftası etkinlikleri sağlamaktadır. Aynı programın göçmen LGBTQ'lar için yerleşim desteği programları ya da farklı ihtiyaç sahibi LGBTQ'lar için barınma ve yasal destek programları gibi çok sayıda özelleşmiş farklı destek programları da bulunmaktadır.

6. Altyapı ve Rekreasyon: Kentsel altyapının LGBT2Q+'ların ihtiyaçlarına cevap vermesi beklenir. Bu kapsamda kamusal alanlarda yer alan tuvaletlerin, kıyafet değiştirme alanlarının, spor alanlarının ya da benzer ortak alanların özellikle trans ve “non-binary” kişiler için güvenli ve erişilebilir hale getirilmesi gerekir. Ayrıca, bu alanlarda görevli personelin ayrımcılık, homofobi, trans dışlayıcılık gibi konularda eğitilmesi önerilir.

Trans ve tüm cinsiyet kimliklerine yönelik kapsayıcı parklar ve rekreasyon alanları – Vancouver Belediyesi: Belediyenin Parklar Birimi altında oluşturulan bir çalışma gurubu parklar ve yüzme havuzlarında trans ve tüm cinsiyet kimliklerine yönelik özel programlar geliştirmiş ve kullanıcı deneyimlerini düzenli kayıt altına alarak ayrımcılık yaşanan noktalara müdahalelerde bulunmuştur.

7. Sağlık: Sağlık hizmetlerinin doğrudan belediyeler tarafından verilmediği durumlarda, belediyeler, sağlık hizmetlerine yönelik savunuculuk yapabilir, bu hizmetlere erişim güçlüğü yaşayan LGBT2Q+'lara erişime yönelik aracılık sağlayabilir, sağlık hizmet sağlayıcılarına yönelik ayrımcılık ve ötekileştirme ile mücadele eğitimleri ya da grup terapileri, sosyal hizmet uzmanı desteği gibi psikolojik destek programları sunabilir.

Ontario Gökkuşaağı Sağlık Programı: Merkezi ve yerel yönetimlerin desteği ile yürütülen bu program LGBT2Q+'lara ve ailelerine yönelik sağlık eğitimi ve sağlık hizmetlerine erişimde bilgi ve destek sağlamaktadır.

Büyükşehir Belediyelerinin LGBTİ Politikalarında Kesişimsellik Projesi ve Rehber Kitabı⁸

Dünya Büyükşehir Belediyeleri Birliği (Metropolis) tarafından geliştirilen bu kapsayıcı rehber kitap Montevideo (Uruguay), Barselona (İspanya), Berlin (Almanya), Buenos Aires (Arjantin), Meksiko (Meksika) ve Medellín (Kolombiya) şehirlerinde başlayan ve daha sonra başka büyükşehirlerin de katılımı ile zenginleşen bir projenin çıktı ve önerilerini içeren zengin bir kaynak olarak LGBTİ+ politikalarındaki önemli ihtiyaç ve eksikliklere cevap verme amacı taşıyor.

Kesişimsellik nedir, neden önemlidir?

Yukarıdaki bölümde de değinildiği üzere, kesişimsellik, kişi ya da grupların taşıdığı birden fazla kimlik özelliğinin içiçe geçerek katmanlı bir ayrımcılık ve dışlanma oluşturması olarak tanımlanabilir. Bu rehber, LGBTİ+'lar açısından söz konusu kesişimsellik oluşturabilecek diğer kimlik faktörlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Sosyal sınıf
- Engellilik
- Dini ve ruhani inanışlar
- Yaş
- Etnisite, köken

Büyükşehirlerin barındırdığı nüfus yapısının heterojen olmasından yola çıkan rehber, bu şehirlerde yaşayan LGBTİ+ nüfusun da benzer bir heterojenliğe sahip olduğunu ve bu sebeple yerel yönetimlerin tek tip LGBTİ+ politikalarının çoğu zaman çok katmanlı ayrımcılığı önlemede yetersiz kalacağını ve LGBTİ+ kişi ve grupları tek tip bir küme olarak ele almanın eksik ve hatalı olacağını vurguluyor.

LGBTİ+ kişi ve grupları tek bir yekpare grup olarak ele almanın ve LGBTİ+ politikalarını yerel yönetimlerde tek bir birimin sorumluluğu ile sınırlamanın farklı kimlikleri sebebi ile ayrımcılığı farklı yönleri ile yaşayan kişi ve grupları daha çok ayırıştıracağı ve marjinalleştireceği üzerine duran rehber, bir diğer risk olarak da “pink washing” / “pembe ile yıkama” kavramını ele alıyor.

8 <https://www.metropolis.org/sites/default/files/resources/Intersectionality-in-LGBTI-policies.pdf>

Buna örnek olarak da Katalunya Belediyesinin cinsiyet eşitliği ve çeşitliliği planı kapsamında LGBTİ+ dostu gece mekânları sertifika projesini projenin ksenofobi (yabancı düşmanlığı), islamofobi, vb. çeşitli ayrımcılıkları LGBTİ+ dostu etiketi altında meşrulaştırmasından duydukları endişe ile iptal etmelerini veriyor. Bu bağlamda, her ne kadar alınan bu karar doğru olsa da kesişimsellik açısından daha da doğru yaklaşımın böyle bir sertifika programının çoklu ayrımcılıkları kapsayacak şekilde yapılması olduğu açıklanıyor.

Bu örnekten de görüldüğü üzere kesişimselliği odağına almayan LGBTİ+ politikaları, tüm LGBTİ+ kişi ve gurupları kapsamayacağı gibi başka ayrımcılıkları meşrulaştırmak gibi istenmeyen bir amaca da hizmet etme riski taşıyacaktır.

Belediyeler için temel çalışma alanları

Rehber, yerel yönetimler için kesişimsel LGBTİ+ politikalarını oluşturmanın temel ilkesinin hedef kitleyi ve kesişimsel kimliklerini tanımlamak ve bu kimliklerin eşit ve hakkaniyetli temsili ile ihtiyaç, politika ve eylemleri belirlemek olduğunu açıklıyor. Bu bağlamda çalışma alanları, politika ve eylemler yerel yönetimlere ve hedef kitlelerine özgü olarak farklılık gösterecek olmakla beraber bazı çalışma alanları yerel yönetimler için büyük oranda ortaklaşacaktır. Bu temel çalışma alanları şunlardır:

- Eğitim
- Güvenlik ve şiddetsiz yaşam
- İstihdam
- Kültür-sanat
- Spor
- Sağlık ve cinsel / üreme sağlığı
- Kamusal alana erişim ve kullanım
- Katılım, güçlenme ve aktif hemşerilik
- Kurumsal yapılar

Rehbere göre yerel yönetimlerden beklenen LGBTİ+ kişi ve grupların farklı kimlik ve aidiyetleri ile kesişecek ihtiyaç ve taleplerinin bütünsel bir yaklaşım ile ele alınarak gerçek anlamda kapsayıcı politika ve hizmetlerin tasarlanması ve hayata geçirilmesidir.

Örnek çalışma: Mahalledeki Gökkuşağı

Turin Belediyesi tarafından Polis teşkilatının Mahalle Güvenliği ekibine verilen LGBTİ+ farkındalık eğitimleri bu anlamda olumlu bir örnek çalışmadır. Kamusal alanların denetiminden sorumlu polislere bu eğitim programı kapsamında belediye tarafından okullarda ve kamusal alanlarda yaşanan homofobik istismar ve taciz vakalarını ele almaya yönelik bir eğitim verilmiştir. Eğitimin bir bölümü LGBTİ+'ların cinsiyet, etnisite, dini inançlar gibi farklı kimlikleri sebebi ile yaşadıkları farklı ayrımcılıkları dinlemeye ayrılmıştır. Ayrıca, eğitim kapsamında farklı sosyal ve kültürel yapıardan LGBTİ+'lar ailelerine açılma süreçlerini anlatmışlar ve bu bağlamda yaşanan zorluklar ve ayrımcılık hikâyeleri tartışılmıştır. Eğitimin olumlu çıktılarından biri özellikle Müslüman topluluklardaki LGBTİ+'lara yönelik önyargı ve önkabullere dair zihinsel değişim olarak ölçülmüştür.

Kesişimsel LGBTİ+ politikaları oluşturmak ve hayata geçirmek için temel araç ve ilkeler

Kesişimsel LGBTİ+ politikalarının yerel yönetimlerin planlama, uygulama ve izleme süreçlerinde ele alınması beklenmektedir. Bu kapsamda yerel yönetimlerin stratejik plan ve bütçe süreçleri önemli girdi noktalarıdır. Bunlara ek olarak belediyelerin özelleşmiş eylem planları yapmaları da önerilmektedir. Rehber, tüm planlama, uygulama ve izleme – değerlendirme süreçlerinde bazı temel ilke ve araçların kullanılmasını önermektedir.

- **Kurumsal yapı:** Yerel yönetimlerin kesişimsel yaklaşımı ilk olarak kendi kurumsal yapıları içerisine dahil etmeleri beklenir. Kurumsal eğitim ve farkındalık çalışmalarına ek olarak personelin farklı kimlik politikalarının etkilerine yönelik politika ve hizmet üreten bölümlerde rotasyonu ya da personelin kesişimsel özelliklerinin analizi ve eşit temsil edilmeyen grupları daha çok işe almaya yönelik aktif politikalar önerilen yöntemler arasındadır.
- **İletişim:** Hemşerilerle sağlanan iletişimde farklı grupların farklılaşan ihtiyaçlarına cevap verildiğinden emin olunmalıdır. LGBTİ+ politikaları açısından ele alındığında, örneğin, sunulan hizmetin eğitim seviyesinden, etnisiteden ve engellilik durumundan bağımsız tüm LGBTİ+'lar tarafından anlaşılabilceğinden emin olunmalıdır.

Berlin Lezbiyen Görünürlüğü Ödülü

Berlin Senatosu tarafından düzenlenen Berlin Lezbiyen Görünürlüğü Ödülü lezbiyenlerin tüm farklı kimlik ve aidiyetlerini içerecek şekilde temsiliyetini amaçlar. Etkinliğin sembolü olarak dildeki cinsiyet aidiyetini kaldırmaya yönelik kullanılan cinsiyet yıldızı (*) seçilmiş ve böylece bu ödülün engellilik, cinsiyet kimliği, etnik köken, ırk, sosyal statü, yaş, dini inanç gibi çok çeşitli kimliklerden tüm lezbiyenleri kapsadığı vurgulanmıştır.

- **Katılım:** Benzer şekilde, belediyeler tarafından oluşturulan katılımcı yapı ve süreçlerin de LGBTİ+’ların farklılaşan kimliklerine cevap verecek şekilde oluşturulması ve tüm bu farklı kimliklerin deneyim, ihtiyaç ve taleplerinin planlama, uygulama ve izleme – değerlendirme süreçlerine dahil edilmesi beklenmektedir. Bu sayede daha az temsil edilen ve çoğu zaman ihtiyaçları göz ardı edilen grupların (örneğin yaşlı ya da engelli LGBTİ+’lar) sesleri katılımcı süreçlere dahil edilmiş olacaktır.

Herkes İçin Toronto: İletişim ve Katılım için bir örnek

Toronto Büyükşehir Belediyesi tarafından teşvik edilen bilinçlendirme ve şehir halkı arasında diyalogu teşvik etme girişimi kapsamında her yıl farklı gruplara odaklanan kampanyalar yürütülüyor: Örneğin İslamofobi, genç translar, evsizler, ırkçılık ve yerli halklar. Yapılan kampanyalarda bu grupların kesişimselliği temel alınıyor. Belediye Meclisi tarafından sağlanan fon yardımı ile sivil toplumdan oluşan bir danışma komitesi tarafından uygulanacak projeler belirleniyor ve uygulanıyor. Şehir genelinde billboardlar ve diğer iletişim araçları ile belirlenen mesajlar hemşeriler ile paylaşıyor.

Avrupa Konseyi Üye Ülkelerinden Örnek Çalışmalar⁹

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından Ocak 2021’de yayımlanan “Yükselen anti-LGBTİ Nefret Söylemi ve Ayrımcılığı Kapsamında LGBTİ Kişileri Korumada Yerel ve Bölgesel Yönetimlerin Rolü” raporu ve tavsiye kararı kapsamında üye ülkelerdeki endişe verici ve olumlu gelişmelerin yanısıra yerel yönetimler tarafından son dönemde hayata geçirilen örnek uygulama ve deneyimler de paylaşmakta ve merkezi, bölgesel ve yerel yönetimlere yönelik tavsiyeler geliştirmektedir. Yerel yönetimlerin LGBTİ+ politika ve uygulamaları açısından karşımıza çıkan örnek uygulamalar üç ana grupta özetlenebilir.

9 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680a28860

Belediyelerarası işbirliği, kardeş şehir uygulamaları ve ağlar: Belediyeler, diğer belediyelerle işbirliği ve kardeş şehir uygulamalarını LGBTİ+ hakları üzerinden hayata geçirmek suretiyle çeşitli faydalar yaratabilirler. Örneğin, LGBTİ+'lara yönelik iyi uygulama ve politikalarını kardeş şehirler ile paylaşarak deneyim ve bilgiyi aktarabilirler. Ayrıca, kardeş şehirlerden yerel yönetim çalışanlarını ve sivil toplum temsilcilerini deneyim paylaşımı kapsamında davet ederek sivil ağları ve yerel yönetim ağlarını güçlendirebilirler. Son olarak, kendi yerel topluluklarında Onur Haftası etkinliklerinde güvenlik tehdidi yaşanan şehirlerin belediyeleri, ilgili birimlerinde çalışanlarını ve şehirdeki sivil toplum temsilcileri ile aktivistleri kardeş şehirlerinin Onur Haftası etkinliklerine gönderebilir ve bu şekilde ülkelerarası LGBTİ+ dayanışmasını güçlendirebilirler. Benzer şekilde farklı belediyeler bir araya gelerek tematik ağlar oluşturabilir ve benzer politikaları desteklemek için güçlerini birleştirebilirler. Ayrıca, Avrupa yerel yönetimlerinin anti-LGBTİ+ politikalarına imza atan Polonya yerel yönetimleri ile kardeş şehir ilişkilerini sonlandırması da ayrımcılığa karşı politik dayanışma açısından önemli bir örnektir.

RE. A. DY Ağı - İtalya: Yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki işbirliğine iyi bir örnek İtalyan RE.A.DY Ağıdır. 2006'da Roma ve Torino Kent Konseyleri, özellikle cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğiyle ilgili ayrımcılık karşıtı konularla ilgilenen bir kamu idareleri ağı olan RE.A.DY'yi başlattı. Kurulduğu günden bu yana genişleyen ağın şu anda İtalya genelinde beş bölgesel yönetim, on bir il, elli belediye meclisi, üç belediye bölgesi, üç il eşitlik kurumu ve bir yerel yönetim birliği dahil olmak üzere yetmiş üç ortağı var. Ağın ortakları, LGBTİ'lerin sosyal içermesini teşvik etmek için politikaları ve en iyi uygulamaları paylaşıyor ve ayrımcılığa karşı koruma sağlayan idari eylemleri ve düzenlemeleri teşvik ediyor. Ulusal mevzuat ve politikaların yokluğunda, İtalyan yerel ve bölgesel yönetimleri bu ağ vasıtasıyla kendi yönetimleri altındaki LGBTİ'lerin yaşamlarının iyileştirilmesine öncülük etmiştir.

Gökkuşaklı Şehirleri Ağı:- Hollanda Mayıs 2013'te başlatılan Ağın üyeleri iyi uygulamalara yönelik fikir alışverişinde bulunur, projeler üzerinden işbirliği yapar ve kampanya materyallerini paylaşır. Amsterdam Şehri LGBTİ Birimi ve Hollanda Sosyal Gelişim Merkezi, Hollanda hükümeti tarafından desteklenen Ağın koordinasyonundan sorumludur. Gökkuşaklı Şehirlerinden yetkililer her yıl toplanır ve toplantılar arasında bir e posta listesi aracılığıyla iletişim kurar. Aktif bir LGBTİ politikası olan veya geliştirme niyeti olan herhangi bir şehir veya bölge bu gayri resmi ağa üye olabilir.

Köln Onur Festivali - Almanya: Temmuz 2019'da Köln şehri, Köln Onur Yürüyüşü sırasında Köln'ün 22 kardeş şehrinden 6'sından aktivistlerin katıldığı 4 günlük bir festivale ev sahipliği yaptı. Bu şehirler İstanbul (Türkiye); Katowice (Polonya), Cluj-Napoca (Romanya), Tel Aviv (İsrail), Liverpool (İngiltere) ve Barselona (İspanya) oldu. Festivalin ana teması "gurur aktivistleri ve [kardeş şehirlerin] gurur hareketlerinin tarihi" oldu. Köln'ün kardeş şehirleri daha sonra Köln Belediye Başkanını Katowice (Polonya) ve Cluj (Romanya) dahil olmak üzere yerel gurur etkinliklerine davet etti. Uluslararası dayanışma gösteren bu proje, LGBTİ'lerin insan haklarını geliştirmek ve korumak için yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki işbirliğinin gerekli olduğunun önemli bir kanıtı oldu.

Sivil Topluma Destek: Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresinin söz konusu raporu kapsamında yerel yönetimlere özellikle tehlike altında olan ve yoğun ayrımcılığa uğrayan LGBTİ+'lara yönelik hizmet sağlayan sivil toplum örgütlerine destek vermeleri önerilmiş ve bu alanda kimi iyi uygulama örnekleri sıralanmıştır. Bu örnekler arasında özellikle LGBTİ+'lara yönelik barınma desteği, psiko-sosyal destekler, adli danışmanlık ve şiddet önleme / şiddetten korunmaya yönelik destekler öne çıkmaktadır.

ALMANYA: Berlin'de, Schwulenberatung Derneği LGBTİ göçmenler için yaklaşık 100 kişilik sığınak kapasitesi sağlıyor. Belediye'nin Sağlık ve Sosyal İşler Dairesi kentin imar planında yaptığı düzenlemelerle bu merkezin kurulmasını kolaylaştırdı.

BELÇİKA: 2018'de Brüksel Belediyesi'nin desteğiyle, cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle aileleri tarafından reddedilen gençlere destek ve geçici barınma sağlamak için bir sığınak oluşturuldu. Apartman, 18 ila 25 yaş arasındaki insanları üç aya kadar barındırıyor ve beş cephede destek sağlıyor: sağlık, sosyal ve adli, sosyo-kültürel, eğitim ve istihdam ve uzun süreli barınma. Ayrıca, Flanders Bölgesi Eğitim Bakanlığı, 1999 yılından beri STK'ların okullarda LGBTİ sorunları hakkında farkındalık yaratma çabalarını desteklemektedir. 2003'ten bu yana bakanlık, uzun vadeli ve kapsamlı bir yaklaşım geliştirmek için LGBTİ STK'sı Çavaria'yı sistematik olarak desteklemiştir.

Diyalog ortamı oluşturma ve görünürlük sağlama: Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikaları açısından en temel görevlerinin başında diyalog ortamı sağlama ve LGBTİ+'ların görünürlüğünü artırma olduğunu altını çizmektedir. Bu doğrultuda Onur Haftası kapsamında yapılan çalışmalar, politika ve tutum belgeleri, strateji belgeleri, farkındalık yaratma çalışmaları ve kültürel faaliyetler iyi uygulama örnekleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

SLOVENYA: Ljubljana Kent Konseyi çeşitli paydaşlar ve STK'ların kapsamlı istişarelerinin ardından onayladığı sosyal bakım stratejisi kapsamında LGBTİ+'ların ailelerine yönelik programları, okullarda bilinçlendirme girişimlerini ve kamu kurumlarında LGBTİ+ katılımına ilişkin eğitim programlarını desteklemeyi taahhüt etti.

DANİMARKA: Kopenhag'da, Onur Yürüyüşü ile sonuçlanan bir haftalık bir festival olan Kopenhag Onur Yürüyüşü, dünyanın en eski yıllık LGBTİ+ film festivallerinden biridir. Kalıp yargılara meydan okumayı ve keşfetmeyi, çağdaş toplumsal cinsiyet tartışmasını etkilemeyi ve medyada LGBTİ+ hikâyelerinin görünürlüğünü artırmayı amaçlayan festival süresince şehrin farklı salonlarında 10 güne kadar gösterimler düzenleniyor.

GÜRCİSTAN: 2018 Yılında 17 Mayıs Uluslararası Homofobi, Transfobi ve Bifobi ile Mücadele Günü münasebetiyle Tiflis Belediye Başkanı, "Ülkemizde ve şehirimizde herkes fikrini ifade etme imkanına sahiptir. Bu demokrasinin bir parçasıdır, dolayısıyla kimsenin hakları kısıtlanamaz" şeklinde bir beyan yayınladı.

Sonuç: Ortaklaşan İlke ve Prensipler

Bu yazı kapsamında ele alınan 3 farklı iyi uygulama rehberi yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarına yönelik farklı açılardan öneri ve araçlar geliştirmekle beraber bazı temel ilke ve prensipler çerçevesinde ortaklaşmaktadırlar. Bu ilke ve prensiplerin LGBTİ+ politikalarını oluşturma, uygulama ve izleme - değerlendirme süreçlerinin her birinde yerel yönetimler tarafından dikkatle uygulanması bu yazıda konu edilen iyi uygulama örneklerinin başarısını yakalamada kilit bir öneme sahiptir.

Politika ve tutum belgeleri: LGBTİ+ politikaları oluşturan ve uygulayan yerel yönetimlerin bu konudaki temel tutumlarını kamuoyunun erişimine açık, farklı kesişimsellikteki kişi ve grupların erişebileceği ve anlayabileceği dil, araç ve biçimlerde paylaşıyor olması politikaların kurumsal düzeyde ve hemşeriler tarafından sahiplenilmesinin temel adımıdır. Belediye Başkanları ve diğer üst düzey belediye yönetiminin bu konuda açık mesajlar vermesi de önemli bir tutum göstergesidir.

Görünürlük: Yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarının temel unsurlarından birinin LGBTİ+'ların kamusal alandaki görünürlüklerini arttırmak olması beklenir. Bunun için onur haftası etkinlikleri önemli bir araç olmakla beraber, LG-BTİ+ Danışma Kurulları, gökkuşağı renklerinin ve bayrağının kent genelinde sembol olarak kullanımı, kamusal alanlarda cinsiyet temelli dil ve işaretlemelerden kaçınmak gibi yöntemler de LGBTİ+'ların kent hakları bağlamında kamusal alanda var olmalarını kolaylaştıracak uygulamalardır.

Katılımcılık ve Kesişimsellik: Yukarıda sıklıkla dile getirildiği üzere, yerel yönetimlerin LGBTİ+ politikalarını oluştururken LGBTİ+'ların süreçlere aktif ve eşit katılımını sağlamaları ve bunu yaparken de farklı kimliklerden LG-BTİ+'ların temsiliyetine özen göstermeleri beklenir. Bu bağlamda, oluşturulan ve uygulanan politikaların da kesişimsellikten doğan ihtiyaçlara cevap vermesi gerekir.

LGBTİ+'ları gören veri ve analiz: Politika oluşturma ve planlama süreçlerinin ilk adımı cinsiyete ve diğer aidiyetlere göre ayrıştırılmış verinin toplanması ve analiz edilmesidir. Oysa günümüzde cinsiyet kimliği ve cinsel yönelim veri toplama süreçlerinde büyük oranda dışarıda bırakılmaktadır. Cinsiyet bilgisi toplanan hallerde, verinin kişilerin kendi cinsiyet kimliklerini ifade etmelerine izin verecek esneklikte toplanması bu eksikliği gidermeye yönelik önemli bir ilk adımdır.

İç işleyiş, kurumsal yapılar ve personele destek: Hemen hemen tüm iyi uygulama örneklerinin ortak noktası belediyelerde bu çalışmaları planlamak ve uygulamak için özelleşmiş birimler kurulmasıdır. Buna ek olarak belediyede çalışan personele yönelik kapsayıcı eğitimler verilmesi, LGBTİ+ çalışanlara yönelik ayrımcılık ve hak ihlallerinin önlenmesi ve düzenli iç denetimler yapılması ve açık LGBTİ+'ların cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerini baskı, taciz ve hak ihlali olmayan özgür bir ortamda ifade edebildikleri bir çalışma ortamının yaratılması belediyelerin en temel ödevlerinin başında gelmektedir.

Özetle, yukarıda alıntılanan iyi uygulamalarda da görüldüğü üzere, yerel yönetimler LGBTİ+ politikaları ve hizmetleri kanalı ile tüm hemşerilerin kendilerini eşit, ait ve güvende hissettikleri kentler yaratmaktan sorumludurlar. Bu sorumluluk, yerel yönetimler için bir tercih değil, insan hakları ve temel özgürlükler bağlamında bir yükümlülüktür.

* *Bu yazı, Avrupa Birliği'nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB'nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.*

GÖKKUŞAĞI KENTLER MÜMKÜN MÜ?

YEREL YÖNETİMLER BAĞLAMINDA LGBTİ+ HAKLARI

AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ

VE TÜRK HUKUKU AÇISINDAN İNCELEME

İşıl Kurnaz

YEREL YÖNETİMLER BAĞLAMINDA LGBTİ+ HAKLARI¹

Giriş

Yerel yönetimler, vatandaşlık hukukunun ve vatandaşlık haklarının somut anlamda cisimleştiği en küçük ve ulaşılabilir yaşamsal birimlerdir. Bu yüzden de Devlet tüzel kişiliğinin genişliği ve büyüklüğü karşısında, vatandaşlık hukukunu ve haklarını görebileceğimiz en somut birim, belediyeler olur. Bu yüzden de insan haklarının gerçekleştirilmesinin ilk adımı yerelde başlar. LGBTİ+ hakları, merkezi politikalar içinde görünmez kılınsa bile, yerelde LGBTİ+ örgütlenmelerinin yaygınlaştırılması ve LGBTİ+ haklarını tanıyan bir belediyeciliğin mümkün olmasıyla dönüşüm ve değişim gerçekleşebilir ve merkezi siyasete taşınabilir. Yerel politikalara hem feminist hem de hak temelli bir yaklaşımla bakıldığında, derinde ve karanlıkta kalan meseleler ve hak ihlalleri tespit edilebilir ve bu ihlallerin giderilmesi, hak temelli bir belediyecilik mümkün kılınabilir.²

LGBTİ+'ların hikâyelerini kendilerinden duymak, açtıkları davalarla fikri takibini yapmak, uğradıkları hak ihlallerinin peşlerine nasıl düştüklerini görmek,

1 İşıl Kurnaz, Ph.D. Cand. ve Ar. Gör. Bilkent Üniversitesi, Anayasa Hukuku ABD; LL.M. Lund Üniversitesi Uluslararası İnsan Hakları Hukuku.; web-sitesi: <http://www.hukuk.bilkent.edu.tr/index.php?page=kisi&id=37>

2 İlknur Üstün, Türkiye'de Yerel Siyaset ve Feminizm: Kadın Koalisyonu, Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce Cilt 10: Feminizm içinde, İletişim Yayınları, 1. Baskı, 2020, s. 637.

yerel siyasette var olma çabalarını izlemek ve en önemlisi yerel düzeyde eşit bir yaşamın onlar için nasıl mümkün olduğuna kafa yormak, hak temelli ve eşit bir yerel yönetimin imkânlarını gösterir. Yönetimin merkezileşmesinin en önemli risklerinden biri de aşırı merkeziyetçiliğin olduğu yerlerde, yönetimin vatandaştan uzaklaşmasıdır.³ Bu yüzden LGBTİ+'ların, yerel yönetimlere tabi kılınanlar değil, yerelin yani ortak alanın müşterek bir parçası olarak görülmesi ve kaynak kullanımında onlara da eşit pay verilmesi çok önemlidir. Belediye Kanunu gereği herkes için olduğu iddia edilen ve herkese eşit şekilde ulaştırıldığı varsayılan hizmetler, derinden bakıldığında LGBTİ+'ları kapsamayabilir ve onların kentteki, yerel birimdeki görünürlüklerini azaltabilir. Bunun örnekleri, hak ihlaline uğrayan LGBTİ+'lerin açtıkları ve aşağıda incelenen davalarda görülebilir: Nüfus sicilindeki cinsiyet kaydı düzeltilmediği için belediye işlemlerini yapamayan, ismini değiştirmek istemesine rağmen engelle karşılaştıran, yerel seçimlerde bu sebeple oy kullanamayan LGBTİ+'lar buna örnektir. LGBTİ+'ların yerelde yok sayılması, *hayatla, hayatın içindekilerle arasındaki bağı koparmaktır*.⁴

Yerel yönetimlerde LGBTİ+ haklarının yaşamsallığını gösteren önemli örneklerden biri de Kadın Koalisyonu'dur. Koalisyon, LGBTİ+ hareketinden kadınların yarattığı dayanışma ağları ile mahalle birimlerinde LGBTİ+ kadınların somut sorunlarına somut çözümler yaratma amacını gütmüştür.⁵

Yerel politikalar söz konusu olduğunda, yerel eşitlik birimleri, yerel eşitlik eylem planları, sadece temsiliyeti ya da sembolik üyelikleri değil aynı zamanda programı ve atılacak adımları da içeren protokoller, kadın daire başkanlıkları, LGBTİ+ meclisleri kurulması, yerel yönetimlerde LGBTİ+ haklarının başlama-sının ve yerelden merkeze yayılmasının en önemli adımlarıdır. Bu örnekler, salt Türkiye'de değil, dünyada da "gökkuşağı şehirler ağı", Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin çok yeni tarihli kararları bağlamında tartışılmıştır. Yerelde LGBTİ+ haklarının tanınmasının önemli örneklerinden biri de yerel yönetimlerin olumlu yaklaşımı ve Bulaşıcı Hastalıklar Daire Başkanlığı'nın işbirliği ile az sayıda da olsa birkaç şehirdeki anonim HIV testi ve danışmanlık birimlerinin açılmasıdır. Bu örnek de göstermektedir ki yerel yönetimlerle işbirliği, LGBTİ+ haklarının gerçekleştirilmesinin, en küçük yaşamsal birimdeki en önemli yoludur. İstanbul'da Şişli ve Beşik-

3 "Yönetim merkezileştikçe, yerden de insandan da çekilir, uzaklaşır.", Üstün, age, s.620.

4 Üstün, age, s.624.

5 Kadın Koalisyonu için bkz, Üstün, age.; Aksu Bora, 19 Ağustos 2002: Kadın Koalisyonu kuruldu <https://catlakzemin.com/19-agustos-2002-kadin-koalisyonu-kuruldu/> ; <https://kadinkoalisyonu.org/>

taş Belediyesi, İzmir’de Konak Belediyesi, Ankara’da Çankaya Belediyesi ve Mersin Büyükşehir Belediyesi, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ile dayanışarak, bu merkezleri açmıştır.⁶ Ankara Çankaya Belediyesi Kent Konseyi Kadın Meclisi’nde KAOS-GL Derneği’nden temsilci olması, yerel yönetimler ve LGBTİ+’ların haklarının bir arada oluşuna dair önemli bir örnektir.⁷

Bütün bu örnekler ve bağlam içinde, LGBTİ+’ların politik birer özne olarak yerel yönetimlerde var olması, hak temelli belediyeciliğe yönelik bir çaba olduğu kadar, yasal ve anayasal hakların gerçekleştirilmesinin de önemli bir dayanağı olmaktadır. Bu sebeple Anayasa Mahkemesi içtihadının, ayrımcılık yasağına ilişkin tedbirlerin, kamu hizmetlerinin eşit sunulmasına dair ilkenin hayata geçirilmesinin yolu, yerel birimlerin en küçük yaşamsal birimler olduğunu göz önünde bulundurarak, mahalleden başlayarak tüm hayati birimlerde LGBTİ+ haklarını tanımaktır. Bu ise öncelikle hem Belediye Kanunu, hem Mahalli İdareler Kanunu, hem İl İdaresi Kanunu gibi mevzuatın ve hakların, tüm vatandaşlara eşit şekilde ve ayrımcılık gözetilmeden uygulanması ile mümkündür. Ayrıca yerel birimlerin yani belediyelerin de bağlı olduğu Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı ile Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin kararlarına uygun şekilde eşit ve adil hizmetin yerelde LGBTİ+’lara sağlanması, anayasal yükümlülüktür.

A. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin Güncel Gelişmeleri Bağlamında Yerel Yönetimler ve Cinsel Kimliğe İlişkin Haklar

Anayasa’nın 123. maddesine göre, idare kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. Kuruluş ve görev itibarıyla idarenin bütünlüğü ilkesi demek belediyecilik gibi yerel ve yerinden yönetimlerin esası olan bir kamu hizmetinin, idare hukuku prensipleri gereğince merkezi idare tarafından hiyerarşik bir denetime değil, vesayet denetimine tabi olduğu anlamına gelmektedir. Bir yerel yönetim için vesayet denetimi, yerel yönetimin merkezi idare ile arasında hiyerarşi olmadığını vurgulamak için oldukça önemlidir. Çünkü vesayet denetimi söz konusu olduğunda, merkezi idare ile yerel yönetim arasında bir hiyerarşiden değil, yerel yönetimin sadece idarenin bü-

6 https://www.kirmizikurdele.org/post/ucretsiz-anonim-h%C4%B1v-testi?gclid=CjwKCAjw64eJBhAGEiwABr9o2B9lUs3EQxLtoCzbiHfri8Gm5eqXpEAIQDISG5WMnQYLrKJGIWr08xoCk9QQAvD_BwE

7 Çankaya Belediyesi, Kent Konseyi, Kadın Meclisi, <https://www.cankayakentkonseyi.org.tr/menu/107/kadin-meclisi.html>

tünlüğü gereği mali ve idari açıdan denetlenmesi söz konusudur. Bu açıdan yerel yönetimlerin tabi olduğu idari vesayet hukuken dar yorumu tabidir yani sadece kanunla düzenlenir. Merkezi idare kanunda düzenlenmemiş bir vesayet yetkisini, yerel idare üzerinde kullanamaz. İdari vesayet yetkisi hiyerarşik yapı içindeki bir yetki değildir. Yani yerel idarenin personel özerkliği, mali ve idari özerkliği tanınmak zorundadır ve merkezi yönetimin hiyerarşisine tabi değildir. Bu açıdan vesayet yetkisi çok sınırlı ve yasa ile düzenlenmiş yetkileri içerir ve yerel yönetimlerin özerkliği açısından oldukça önemli bir denetim türüdür.

Anayasa'nın 127. maddesi, yerel yönetimleri düzenlemiştir. Buna göre mahalli idareler, il, belediye veya köy halkının mahalli müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kuruluş esasları kanunla belirtilen ve karar organları, gene kanunda gösterilen, seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan kamu tüzel kişileridir. Mahalli idarelerin kuruluş ve görevleri ile yetkileri, yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenir. Bu açıdan yerinden yönetim ilkesi, yerel demokrasinin tartışılmaz bir parçası; yerel demokrasi ise demokratik temsil ve karar alma süreçlerine katılımın içkinliği hasebiyle *kamusal-lik* kavramıyla yakından ilişkilidir Nitekim yerinden yönetim ilkesi gereği, yerinden yönetimler ayrı birer kamu tüzel kişiliğine sahip oldukları için merkezi idarenin hiyerarşisine dahil olmadan ve *sui generis* (kendine özgü) yapıları sebebiyle idari özerkliğe sahiptirler.⁸ Söz konusu ayrımın, özerklikleri gereği yerel yönetimlere önemli ayrıcalıklar ve yetkiler tanıdığı Anayasa Mahkemesi kararlarınca da sabittir:

“Anayasa’da merkezî idare-mahallî idare ayrımının yapılması, mahallî idarelerin organlarının seçimle göreve gelmesinin öngörülmesi, seçimlerinin sürelili olması, kararlarını kendi organları eliyle alması ve uygulatması, kendilerine özgü bütçelerinin bulunması gibi yetki ve ayrıcalıklar tanınmış olması, *bu idarelerin özerkliklerinin somutlaşmış hâlidir*. [abc] Nitekim Anayasa Mahkemesinin kimi kararlarında da, Anayasa’nın 127. maddesi uyarınca mahallî idarelerin idari ve mali özerkliklerinin bulunduğu vurgulanmıştır. İdari özerklik icrai karar alma yetkisini de içermektedir. Merkezî idarenin bu kuruluşlar üzerindeki vesayet yetkisi yerindelik ve hukukilik denetimleriyle sınırlı olup vesayet, yerinden yönetim kuruluşları yerine geçerek icrai karar alma yetkisini içermez.”⁹ Hiyerarşik denetim, merkezden taşraya hiyerarşik bir bağ içinde örgütlenmiş genel idarenin kendi örgütü içinde bu hiyerarşiye bağlı

8 Bahtiyar Akyılmaz vd., Türk İdare Hukuku, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2014, s. 298.

9 AYM, 27.02.2014, E. 2012/87, K. 2014/41, R.G. Tarih-Sayı: 26.7.2014-29072.

kalarak denetlenmesidir. Yani yasa ile tanınmasına gerek kalmadan, merkezi idarenin kendi içindeki hiyerarşik ilişkiye dayanır. İçişleri Bakanlığı ile merkezi idarenin taşra teşkilatı olan Valilik birimleri arasındaki ilişki ve denetim buna örnektir. Onlar arasındaki hiyerarşik denetim, hukuka uygunluk denetimi olduğu kadar, hiyerarşinin doğal bir uzantısı olarak yerindelik denetimini de kapsar. Yani merkezi idare, taşra teşkilatının kullandığı yetkilerin kendilerine göre “yerinde” olup olmadığını denetleyebilir. Ancak vesayet denetimi ayrı tüzelkişiliklere sahip yerel idare ve kamu kurumlarının, kamu yararı amacıyla devlet tüzel kişisi tarafından denetlenmesidir. Buradaki önemli fark, hiyerarşik üst altına emir ve direktif verebilirken, vesayet denetimine tabi olan yerel yönetimler, merkezi yönetimden emir ve direktif alamamalıdır. Vesayet denetimine tabi olan yerel yönetimlerin eylemleri, merkezi idare tarafından “yerinde” olup olmadığı yönünde incelenmez. Denetim sadece hukuka uygunluk ile sınırlıdır ve yerindelik denetimini kapsamaz.

Yerel yönetimler personel bakımından, idari ve mali bakımından özerktirler. Yani personelleri merkezi idareye bağlı değildir, özerk bir yönetimleri vardır ve kendilerine ait bütçeye sahiptirler. İdari vesayet, bu özerkliğin istisnasıdır ve kamu yararı amacıyla getirilmiştir. Yerinden yönetimin, Devlet tüzel kişiliğinden tamamen bağımsız görülmemesi ve denetimsiz bırakılmaması için yargısal denetime kapı açan, yerel yönetimi yargı denetimine tabi kılan ayırık bir usuldür.

Tüm bu idari çerçeve göz önüne alındığında yerel yönetimler, yerel özerklik hakkı, siyasal bir hak olan halkların yerel düzeyde kendi işlerini yönetme hakkıdır. Hakkın esası, Yerel Özerkliğe İlişkin Avrupa Şartı’nda açıkça belirtilmektedir.¹⁰ Yerel özerkliğin, yerel düzeyde halkların varlıklarının tanınması ile ilgili olduğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu gerçeklikten yola çıkan Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 2021 yılını LGBTİ+ haklarının yerel düzeyde tanınması konusunda çalışmalar yapılması hususunda özel bir yıl olarak belirlemiştir.¹¹

Kongre’nin Güncel İşler Komitesi, 2021 yılında LGBTİ+ haklarının kentsel ve yerel düzeyde tanınmasına ilişkin raporunu yayımlamıştır. 17 Haziran 2021 tarihli Raporu’nda¹² Komite, öncelikle LGBTİ+ kısaltmasının açılımı ve bu

10 Zülfiye Yılmaz, Yerel Yönetimlerin Özerklik Hakkı: Yerel Özerkliğe İlişkin Avrupa Şartı’nın Taraf Devletlerde Uygulanması ve Türkiye Karşılaştırması, Onikilevha Yayınları, 2019, s.59.

11 [https://www.coe.int/en/web/congress/lgbti-rights#{%2274676454%22:\[1\]}](https://www.coe.int/en/web/congress/lgbti-rights#{%2274676454%22:[1]})

12 <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a28860>

ifadeyi tercih nedenlerinden bahsetmiş, daha sonra ise “eşcinsellik propagandası, üçüncü cinsiyet ideolojisi, toplumsal cinsiyet ideolojisi ya da LGBT ideolojisi” gibi popülist kavramsallaştırmalarla, şehirlerin ve yerel yönetimlerin içindeki LGBTİ+ varlığını ve temsiliyetini “yasadışılaştırmak” açısından yarattığı tehlikelerden bahsetmiştir. Gerçekten de kent hakkı, David Harvey’in tanımıyla “kent kaynaklarına ulaşma bireysel özgürlüğünden çok öte bir şeydir: Kenti değiştirerek kendimizi değiştirme hakkıdır. Bireyselden çok ortak bir haktır.”¹³ Kolektif niteliği haiz bu hak, kentlerdeki tüm bireyleri ayrımcılık yapmadan içine almayı gerekli kılar. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda da idari vesayet ve yerinden yönetim ilkeleri eliyle tanınmış olan özerk bir yerel yönetim, Yerel Özerkliğe İlişkin Avrupa Şartı’nın da 2. Maddesinde tanımlandığı üzere, yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkânı anlamını taşır.¹⁴

Kent hakkının ve yerel yönetimlerin kamusal hizmette ayrımcılık yapmadan hizmeti yürütmesi gereğinin normatif dayanağı aşağıda da inceleneceği üzere Anayasa’nın 10. Maddesinde kaynak bulan eşitlik ilkesidir. Bu ilke, ayrımcılık yasağını da içermekte ve LGBTİ+’ların, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda açıkça tanınmış olmasa dahi temel hak ve hürriyetlerinin, yerel yönetimler ekseninde ayrımcılık gözetilmeden gerçekleştirilmesini gerekli kılar.

17 Haziran 2021 tarihinde Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Dunja Mijatović, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanı ile Adalet Bakanı’na bir çağrıda bulunarak 2015’ten beri engellenen onur yürüyüşleri, LGBTİ+ haklarına ilişkin her toplantı ve etkinliği yasaklayan genel valilik emirleri ve LGBTİ+’ları toplumsal damgalamaya maruz bırakan her türlü eylemi örnek göstererek, bu nefret söylemi ve suçlarının son bulmasına yönelik çağrıda bulunmuştur.¹⁵ Bu çağrıların, toplumsal bir muhalefete dönüşmesi ve yargısal mücadelede dayanak noktası olarak ölçü alınması, Türkiye’de yaşanan sistematik şiddetin, uluslararası mücadelenin de dikkatini çekerek sonlandırılması açısından oldukça önemlidir. Bu açıklamanın akabinde, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, 17 Mayıs 2021 tarihinde Polonya’da-

13 David Harvey, “Kent Hakkı”, Çev. Meriç Kırmızı, www.sendika.org (“The Right to the City,” New Left Review 53, Eylül-Ekim 2008, s. 23-40.

14 Yılmaz, age, s.61.

15 <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/turkish-authorities-should-stop-the-stigmatisation-of-lgbti-people>

ki toplumsal cinsiyet karşıtı hareketin güçlenmesiyle beraber (anti-gender movement) yerel yönetimlerdeki yerel ve bölgesel otoritelerin ve karar alıcıların, LGBTİ+ hakları ile ilgili olarak ne yapabileceklerine ilişkin kararını yayımlamıştır.¹⁶ Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi bu kararında, 2019'dan beri Polonya'da 90 yerel yönetim otoritesinin kendilerini "sözde LGBT ideolojisinden bağımsız" kıldıklarını açıklayan metinlere imza attıkları ya da "Aile Haklarına İlişkin Yerel Yönetim Şartı" hazırlayarak bunları imzaladıklarını belirttikten sonra bu yaklaşımın, kutuplaşmış bir toplumda nefret suçları ve söylemini kentler bazında artıracağından duydukları endişeyi dile getirmişlerdir. Yerel özerklik ve yerinden yönetim ilkelerinin, her durumda per se / kendiliğinden bir insan hakları ve LG-BTİ+ hakları politikası getirmeyeceği ve kentlerdeki LGBTİ+'ların haklarının, her zaman bu ilkelerin salt normatif varlığı ekseninde korunmadığının göstergelerinden biri de bu açıdan Polonya'dır. Avrupa Konseyi, Polonya ekseninde verdiği bu kararında, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin 380 numaralı 2015 tarihli kararını ve 370 numaralı 2015 tarihli tavsiye kararını hatırlatmıştır. Yerel ve bölgesel yönetimlerde, lezbiyen, gay, biseksüel ve transseksüellerin haklarının korunması ile cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli her türlü ayrımcılığın yerel düzeyde önlenmesine ilişkin tedbirlerin alınmasını öneren bu kararlar, yerel yönetimler düzeyinde LGBTİ+ haklarının, yine eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı çerçevesinde sağlanmasına yönelik bağlayıcı kararlardır.

380 sayılı 2015 tarihli Kararı'nda Kongre, güvenli bir kent hakkının ancak LG-BTİ+'ların ayrımcılığa ve nefret suçuna uğramadıkları ve bunların mağduru olmadıkları bir kent ile sağlanabileceğini vurgulamış ve devletin pozitif yükümlülüğü olarak eğitim hakkı bağlamında LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılıkla mücadele etmenin belediye yükümlülüklerinden olduğunu ifade etmiştir. Kamusal hizmetin sağlanmasında eşitlik ilkesi gereği hastaneler, toplu taşıma, sivil toplumla ilişkiler, belediye projeleri bağlamında LGBTİ+'ların varlığının tanınması gerektiğini vurgulamıştır.¹⁷ "Gökkuşağı Kentler" oluşturmının öneminden bahseden Kongre, bu Gökkuşağı Kentler Ağı'nın (*rainbow cities network*) yerel yönetimlerce tanınmasını önermiştir.

16 The role of local and regional authorities with regard to the situation of LGBTI people in Poland <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a287d7>

17 Guaranteeing lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people's rights: a responsibility for Europe's towns and regions Resolution 380 (2015) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168071acad>

370 Sayılı 2015 tarihli Kararı'nda Kongre, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne, üye devletleri harekete geçirmek için çağrıda bulunmuştur.¹⁸ LGBTİ+'ların haklarının gerçekleştirilmesi için savunuculuk ağının kentsel bazda oluşturulması gerektiğini düşünen Kongre, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin 2010 tarihli Tavsiye Kararı'nı dayanak olarak almıştır. Buna göre kentlerin, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği eksenindeki ayrımcılıkla mücadele etmesinin, Avrupa Konseyi'nin gerekliliklerinden olduğu vurgulanmıştır.¹⁹ Bu konudaki temel bağlayıcı normlardan biri 1728 numaralı 2010 tarihli cinsel kimlik temelli ayrımcılığı yasaklayan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Kararı ile 1948 numaralı 2013 tarihli Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi'nin bu ayrımcılıkla mücadele edeceğini beyan ettiği ve İnsan Hakları Komiseri'ni Avrupa'da cinsel kimliğe yönelik ayrımcılık üzerine çalışmaya davet ettiği karardır.²⁰ 2010 Tarihli Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Tavsiye Kararı'nda (Recommendation 1915 2010) ²¹ üye devletlerin, LGBTİ+ haklarındaki ayrımcılıkla mücadele edip etmedikleri hususunda denetlenmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Bu açıdan yerel yönetimlerin, cinsel kimliğe yönelik hakları sağlamanın, etik ve ilkesel bir tutum kadar, hukuki ve bağlayıcı bir yükümlülük olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Zira Türkiye Cumhuriyeti de aşağıda incelenecek olan ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkeleri gereği, Anayasa Mahkemesi içtihadından da anlaşılacağı üzere yerel ve bölgesel düzeyde, LGBTİ+'ların haklarını kentsel bazda tanımakla mükelleftir.

Gerçekten de Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin 17 Haziran 2021 tarihli raporu, 470 sayılı Karar ile 458 sayılı Tavsiye Kararı'nı içermektedir.²² 470 Sayılı Kararı'nda Kongre, üye devletlere, cinsel kimlik temelli eşitliğin yerel ve bölgesel düzeyde sağlanmasının imkânlarına ilişkin olarak önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler, kentsel politikalar oluşturulurken belediyelerin;

18 Guaranteeing lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people's rights: a responsibility for Europe's towns and regions Recommendation 370 (2015)

<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680718cad>

19 Recommendation CM/Rec(2010)5 of the Committee of Ministers to member states on measures to combat discrimination on grounds of sexual orientation or gender identity

https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cf40a

20 Resolution 1728 (2010) Final version Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity

<http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-EN.asp?fileid=17853&lang=en> ve

21 Discrimination on the basis of sexual orientation and gender identity

22 40th SESSION Second part Report CG(2021)40-18 17 June 2021 Protecting LGBTI people in the context of rising anti-LGBTI hate speech and discrimination: The role of local and regional authorities, <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680a28860>

- Eğitim, kültür ve istihdam alanında ayrımcılık karşıtı şekilde örgütlenmesini sağlayacak politikaların güdülmesi;
- Yerel yönetimlerin ayrımcılıkla mücadele ederek LGBTİ+ hakları konusunda etik ilkeleri benimseyeceğine ilişkin etik şartları hazırlaması ve imzalaması;
- Nefret suçu ve cinsel kimliğe yönelik nefret söylemiyle mücadelede etik ilkelerin ortaklaştırılması;
- Yerel halk ile iletişim halinde olan yerel yönetimlerde görevli memurların eğitilmesi, LGBTİ+ kapsayıcı politikalar ve yerel etkinliklerin artırılması;
- Belediyenin verdiği danışma, eğitim, kamu sağlığı, halk evleri, sağlık gibi hizmetlerde ayrımcılık güdülmeden LGBTİ+'lara yönelik güvenli bir alan yaratılması;
- LGBTİ+'ların örgütlenmeleri için belediyenin maddi imkânlarının sağlanması;
- LGBTİ+ haklarıyla ilgili etkinliklerin yaratılması ve bunların şiddetten uzak şekilde gerçekleşmesinin sağlanmasıdır.

458 Sayılı Tavsiye Kararı'nda Birleşmiş Milletler'in "Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri" (Sustainable Development Goals) programına yer verilmiş, bu kapsamda salt Avrupa düzeyinde değil tüm Birleşmiş Milletler ülkeleri nezdindeki insan hakları politikalarının "kimseyi arkada bırakmamak" (leaving no one behind) olduğu vurgulanmıştır. Avrupa Birliği'nin 2020 yılında "eşitlik birliği" (union of equality) kapsamında hazırladığı 2020-2025 politika belgesinin konusunun, LGBTİ+ Eşitlik Stratejisi olduğu küresel düzeyde ifade edilmiştir.²³ Bu belgede Avrupa Birliği, yerel düzeyde "gökkuşağı masalarının" oluşturularak LGBTİ+ hakları konusunda yerel farkındalık yaratmanın gerekliliğinden bahsetmektedir. Avrupa Birliği bütçeleri ve fonlarıyla, LGBTİ+ hakları konusunda sivil toplumun yerel düzeyde desteklenmesi gerektiğini ifade eden bu politika belgesi ayrıca, yerel yönetim bağlamında "LGBTİ+ görünür şehirler" politikasını desteklemektedir.

²³ Brussels, 12.11.2020 COM(2020) 698 final COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/lgbtiq_strategy_2020-2025_en.pdf

Bütün bu yasal çerçeve, ancak yerel yönetimler ve kentleşmeye dair kapsamlı bir politikanın gerçekleştirilmesiyle yani kent hakkının, LGBTİ+'lar için eşit ve ulaşılabilir şekilde tanımlanmasıyla mümkündür. *Ekonomiden, siyasetten bağımsız bir kentleşme politikası söz konusu olmadığından, bir anlamda kentsel düzenin diğer politika alanlarındaki uygulamaların başarısının da bir göstergesi olduğu söylenebilir. Kentler bütün ekonomik sektörlerle, hizmet alanlarına ev sahipliği yaptığından, kentsel düzen insan yaşamına ilişkin bütün kararlardan etkilendiğinden dolayı diğer alanlardaki başarı ya da başarısızlıklar kentsel yaşamda kendisini gösterecektir.*²⁴

B. Türkiye Örneği: Anayasal ve Yasal Mevzuat Ekseninde Yerel Yönetimler ve LGBTİ+ Hakları

Anayasa Mahkemesi kararları, Anayasa md. 153 gereği gerçek ve tüzel kişileri bağlar. Anayasa Mahkemesi'nin eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı ekseni, gerek istihdam gerek nefret suçu ve söylemi gerekse ayrımcı muamele konularındaki içtihadı, bu açıdan anayasallık ilkesi etrafında kurulmuş olan kamu tüzel kişisi niteliğindeki belediyeleri de bağlamaktadır. Yerel yönetimler, hem Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler hem de Anayasa'nın eşitlik ilkesi gereği bu içtihadı gerçekleştirecek bir yönetim anlayışıyla hareket etmek zorundadırlar. Bu etik ilkenin ötesinde, anayasal bir zorunluluk olarak ifade edilmelidir.²⁵

Bu açıdan yerel bazlı çalışmalar yapılması, yerel düzeydeki suçların ve kriminalizasyon ağının tespiti, Belediye Kanunu'nun 76. Maddesi kapsamında kent konseylerinin harekete geçirilmesi ve buralara LGBTİ+'ların katılımının sağlanması en önemli ayakları oluşturacaktır.²⁶ Bu açıdan önemli bir örnek, Gürcistan'daki Inclusive Vakfı'nın Ilga Europe ile birlikte, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı istihdamda ayrımcılığın yasaklanmasına ilişkin Ulusal Rapor'a olan katkısıdır.

Bu yerel çalışmalardan biri de Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği'nin (SPoD) hazırlıklarıdır. SPoD, 2014 Yerel Seçimleri için belediye başkan adaylarına LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Proto-

24 Bülent Duru, Cumhuriyet'in 100. Yılına Doğru Türkiye'nin Kentleşme Politikası: Sorunlar ve Çıkış Yolları, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Politika Notu.

25 Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans & Interseks Dernegi (ILGA) Avrupa Bölgesi Lesbian, Gay, Bisexual, Trans & Intersex Association (ILGA) Hayata Geçirelim: Etkili bir LGBTT İnsan Hakları Savunuculuğu İçin Altı Adım

26 Gürcistan Ulusal Raporu http://inclusivefoundation.org/home/files/Gürcistan_shadow_report_on_employment_issues_related_to_sexual_orientation_en.pdf

kolü imzalatmıştır. Daha sonra seçimi kazanmış olan Belediye Başkanları'na ulaşmış ve seçilmiş yerel yöneticilere LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolünü de imzalatmıştır. Yerel yönetimlerde bu protokoller artık sadece temsil değil, bir programı da içermektedir.²⁷ Çünkü belediyelere, somut adımların nasıl atılacağını da önermektedir. LGBTİ eşitliği ve yerel haklar, birbirinden ayrılmaz iki parçadır. Bu seyirdeki ilk siyasi atılım, 18 Nisan 1999 Yerel Seçimleri'nde Demet Demir'in, ÖDP'den Beyoğlu Belediye meclis üyesi adaylığıyla, Türkiye'de yerel seçimlerde aday olan ilk trans olmasıdır. 2001 yılındaki 1 Mayıs gösterilerinde Kaos GL'nin ilk defa kendi pankartıyla ve grup kimliğiyle alana çıkışıyla Türkiye'deki eşcinseller ve translar kamusal alanda örgütlü biçimde var oldular. Daha sonra Lambdaistanbul da 2002 ve 2003 yıllarında İstanbul'daki 1 Mayıs gösterilerine kendi kortejleriyle katıldılar.²⁸

LGBTİ+ Siyasi Temsil ve Katılım Platformu, LGBTİ'lerin yerel seçimlere ilişkin bağımsız ve ortak bir siyasi tutum sergilemesi için örgütlendi. LGBTİ'lerin yerel siyasi taleplerini duyurmak amacıyla, "*LGBTİ'ler için yaşanabilir bir şehir mümkündür*" sloganıyla Platform, yerel seçimler öncesinde kurumsal siyasi yapıları LGBTİ hakları konusunda bir tutum almaya zorlamayı amaçladı. LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü'nü Halkların Demokrasi Partisi (HDP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Türkiye Komünist Partisi (TKP) ve Demokratik Sol Parti'den (DSP) 40 belediye başkan adayı imzaladı. İmzacılar arasında beş büyükşehir belediye başkan adayı da vardı. CHP'den Beyoğlu, Beşiktaş ve Şişli'den belediye meclis üye adayları, HDP'den Kadıköy, Beyoğlu, Avcılar, Şişli ve Ankara Çankaya'dan meclis üyesi adayları, BDP'den Mersin Yenişehir belediye meclis üyesi adayları, TKP'den Ankara Çankaya belediye meclis üyesi adayı, DSP'den ise Mersin Mezitli belediye meclis üyesi adayı açık LGBT kimlikleriyle seçimlere katıldılar. 30 Mart 2014 yerel seçimlerinde LGBTİ +Dostu Belediyecilik Protokol Metni'ni imzalayan dört belediye başkan adayı seçimleri kazandı, böylelikle İstanbul'da Aykurt Nuhoğlu (Kadıköy), Murat Hazinedar (Beşiktaş), Hayri İnönü (Şişli), Mersin'de ise Yüksel Mutlu (Akdeniz) LGBTİ dostu politikalar uygulamayı taahhüt ederek seçilen ilk belediye başkanları oldular. Belediye meclis üyeliklerine CHP'den aday olan Boysan Yakar ve Sedef Çakmak, Şişli ve Beşiktaş belediyelerinde danışmanlık görevine getirildi. Trans aktivisti Elif Tuna Şahin ise Mersin Akdeniz Kent Konseyi sekreteryasında göreve başladı. SPoD'a göre, Halkların Demokratik Partisi'nin adayları olan Selahattin Demirtaş'ın LG-

27 Üstün, age, s.625.

28 Yerel Siyasette LGBTİ Hakları SPoD LGBTİ - Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği Birinci Baskı İstanbul, Aralık 2014, Yayına Hazırlayanlar: Sezen Yalçın; Deniz Şapka; Mehmet Akın; Sultan Ekinci; Çeviri: Cansu Atlay

BTİ haklarına verdiği “ama’sız” destek ve LGBTİ haklarının Cumhurbaşkanlığı seçim kampanyasında bir söylem olarak yer alması, LGBTİ hareketinin siyasi görünürlüğü anlamında geline çok önemli bir noktaya işaret etmektedir. LGBTİ haklarını siyasi olarak savunmanın oy kaybettirmediğini göstermesi açısından bu seçimlerin önemi ayrıca ifade edilmiştir.

2014 yerel seçimlerine yönelik olarak Bağımsız Seçim İzleme Platformu, seçimlerde çok sayıda Roman, engelli, LGBTİ ya da Müslüman olmayan bireyin siyasi partilere adaylık başvurusunda bulunduğunu ancak siyasi partilerin aday listelerinde seçilebilecekleri yer ve sıralarda yer vermediğini raporunda belirtmiştir.²⁹ Bu seçimlerde siyasi partilerce aday gösterilen LGBTİ’lerin toplam sayısı 9’dur. LGBTİ adayların 7’si İstanbul, 1’i Bursa ve 1’de Mersin’e bağlı ilçelerde 3 farklı siyasi parti tarafından aday gösterilmiş, ancak meclis üyesi seçilememiştir. Ayrıca YSK sandık kurulu üyelerine insan hakları eğitimi verilmesinin önemi, bu seçimlerle ortaya çıkmıştır zira en fazla sorunun, oy kullanımı sırasında bir transın, eğer kimlik değişimi yapmamışsa mavi ya da pembe kimliği taşımasından kaynaklanmaktadır. Halbuki kişi, taşıdığı kimliğin rengiyle uyumlu toplumsal cinsiyet kodlarına uygun davranmak ve görünmek zorunda değildir. Bu gerek AİHM gerek AYM içtihadıyla sabit olan ve açıkça özel yaşamın gizliliği ile ilgili olan bir mesele iken, translar için bir hakkın kullanımının imkânsızlaştırılması anlamı taşımaktadır. AYM’nin Turgay Karaca Başvurusu göstermiştir ki kişinin isminin erkek mi kadın mı ismi olduğu, taşıdığı nüfus cüzdanının renginin varsaydığı cinsiyet kimliği ile dahi uyumlu olmak zorunda değildir. Bunun inkârı, kişinin hem özel yaşamın gizliliği, hem kişisel verilerin korunması hem de maddi ve manevi bütünlük haklarının, bizzat bir başka siyasi katılım hakkını yerel düzeyde kullanmak istediği için, ihlali anlamını taşır. Bu hakların yanında AİHS md. 14 bağlamında ayrımcılık yasağının ihlal edileceğini söylemek de mümkündür.

Yerel düzeyde LGBTİ+ haklarının tanınmasının önemi, LGBTİ+ Dostu Belediyecilik Protokolü’nü imzalamış belediyelerin performanslarına bakıldığında, LGBTİ dernekleriyle belediye arasındaki işbirliğini güçlendirmek amacını taşıyan “Eşitlik Birimi”nin kurulması, LGBTİ hakları için eğitimler düzenlenmesi, Onur Haftası etkinliklerine destek ve katılım sağlanması gibi çeşitli adımların atıldığı görülebilir. Ancak bu adımların sürekliliği ve sürdürülebilirliği de ayrı bir başlıkta oldukça önemlidir. Örneğin, “Gökkuşáğı Şehirleri Ağı” ortak yaşam alanlarındaki saygı, çeşitlilik ve kapsayıcılık ilkelerini temel

29 Bağımsız Seçim İzleme Platformu :30 Mart 2014 Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Gözlem Raporu; Yayına Hazırlayanlar Dr. D. Çiğdem Sever, E. Ezra Elbistan, G. Zekiye Şenol, Nejat Taştan

almakta ve üyeleri LGBTİ vatandaşlarının yaşadıkları şehirlerde hiçbir ayrımcılığa veya şiddete maruz kalmayacakları sorumluluğunu benimsemektedir. Ancak Türkiye'den hiçbir büyükşehir ya da şehir belediyesi, bu ağa üye değildir. İlçe düzeyinde ise Bursa Nilüfer, İstanbul Şişli ve Beşiktaş Belediye'leri ağa üye olduklarını açıklamışlardır.³⁰

Yerel yönetimlere katılım hakkı, salt kişinin bireysel haklarının kullanılması ile ilgili değildir. Bu hak ayrıca yurttaşlık, seçme ve seçilme, kamu hizmetine girme gibi siyasal katılım haklarıyla ve yönetime katılma hakkı bağlamında kolektif haklarla da ilişkilidir.³¹

Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Temelinde Ayrımcılıkla Mücadelede Yerel ve Bölgesel Yönetimlerin İyi Uygulamaları Derlemesi³² önemli bir örnek teşkil etmektedir. Raporda Konsey, transların hakları, yerel görünürlük, yerel ve bölgesel düzeyde işbirliğinin cinsel kimliğe yönelik farkındalık artırmadaki önemine değindikten sonra sosyal hakların bir parçası olarak sağlık hizmetlerine erişim, barınma ve istihdam olanaklarına değinmiştir.

Yerel ve bölgesel yönetimlerin, çoğunlukla ayrımcılığın nasıl üstesinden gelineceği ve LGBTİ haklarının nasıl güvence altına alınacağı konusunda bilgisi olduğunu vurgulayan Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, bu açıdan onlara yol göstermek adına bir rapor hazırlamış³³ ve LGBTİ kişilerin haklarının güvence altına alınması ve Avrupa şehirleri ile bölgelerinin bu konuda nasıl sorumluluk alabilecekleri üzerine bir tavsiye kararı almıştır.³⁴

Konsey, Torino Şehir Meclisi örneğini vermektedir. Belediye Yönetmeliğinin değişikliğe giden Torino Şehir Meclisi, 223/1989 sayılı Cumhurbaşkanlığı

30 <https://www.rainbowcities.com/the-rainbow-cities/>

31 Bülent Tanör'e göre Türk hukukunda yönetime katılma hakkı adeta yok sayılmaktadır. Bülent Tanör, Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu, BDS Yayınları, s.167.

32 Compendium of good practices on local and regional level policies to combat discrimination on the grounds of sexual orientation and gender identity (2016); <https://edoc.coe.int/en/lgbt/7068-compendium-of-good-practices-on-local-and-regional-level-policies-to-combat-discrimination-on-the-grounds-of-sexual-orientation-and-gender-identity.html#>

33 Report on guaranteeing lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people's rights: a responsibility for Europe's towns and regions (Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin (LGBT) haklarını güvence altına almak üzerine: Avrupa şehirleri ve bölgelerinin üstüne düşen sorumluluk hakkında rapor), CG/2015(28)9FINAL, hazırlayan Yoomi Renström; ve 370 (2015) sayılı Kongre Tavsiye Kararı, 24-26 Mart 2015.

34 380 (2015) sayılı Kongre Kararı

Kararnamesi'nin 4. maddesine gönderme yapmıştır.³⁵ Sözü geçen madde, nüfus kaydı açısından aileyi, "aynı şehirde ve aynı konutta birlikte yaşayan, birbirlerine evlilik, akrabalık, evlat edinme, vesayet bağlarıyla veya duygusal bağlarla bağlı kişiler topluluğu" olarak tanımlar. Bu maddeye dayanarak birlikte yaşayan çiftleri tanıyan yeni bir belediye yönetmelik tasarısı hazırlanmış ve 2010 yılında Torino Şehir Meclisi tarafından onaylanmıştır. Sonuç olarak, birlikte yaşayan heteroseksüel veya eşcinsel çiftler birlikte yaşama sertifikasını Nüfus Dairesine başvurarak elde edebilirler.

Bu sertifika, Torino şehrinin sunduğu belediye ve sağlık hizmetlerinden yararlanmak açısından birlikte yaşayan çiftlerin evli çiftlerle aynı haklara sahip olmasını sağlar. Ancak, yalnızca yerel düzeyde resmi geçerliliği olan birlikte yaşama sertifikası ulusal düzeyde verilen hizmetlere erişimi sağlamaz. Bunun ötesinde, birlikte yaşayan heteroseksüel veya eşcinsel çiftlerin ulusal mevzuatın yalnızca evli çiftlere tanıdığı hak ve imtiyazlardan (örneğin ebeveynlik hakları veya mali yardımlardan) faydalanmasına da olanak vermez.

Berlin Şehir Eyaleti'nin de uygulamadaki iyi bir örnek olduğunu söyleyen Avrupa Konseyi'ne göre; Ulusal bir eylem planının veya belirli politik önlemlerin olmayışı, Almanya'nın Berlin Şehir Eyaleti (Land of Berlin) bölgesel yönetimini, "Berlin kendi kaderini tayin etme ve cinsel çeşitliliği benimseme taraftarıdır!" başlığıyla LGBTİ kişilerin durumunu iyileştirme amacını taşıyan kapsamlı ve detaylı bir eylem planı tasarlamaya yöneltti. Bu girişim çerçevesindeki önlemlerin büyük kısmı şimdiden hayata geçirilmiştir. Berlin kamu idaresi ve kolluk kuvvetlerinde duyarlılığı artırma ve eğitim gibi alanlardaki diğer önlemler ise uygulamaya konulmuştur veya sürdürülmektedir. LGBTİ yurttaşların çeşitli kentsel komitelere ve danışma kurullarına katılımı da teşvik edilmektedir. Berlin Senatosu eylem planına sadık kalarak LGBTİ meselelerinin de yer bulduğu "2011-2016 Hükümet Politikaları Kılavuzu"nu hazırlamıştır.

Yapabilirlikler yaratmak anlamında yerel yönetimlerin, LGBTİ+'ların haklarının yerel düzeyde harekete geçirilmesi hususunda bir "lütufları ya da takdir marjları olmadığını" söylemek, bu hakların gerçekleştirilmesinin anayasal ve yasal çerçevenin ve içtihadın bir gerekliliği olduğunu vurgulamak önemlidir. Bu açıdan Avrupa Konseyi de iyi yöndeki uygulama pratiklerini aktarırken, bu Belediyeler'in zaten halihazırda yükümlü oldukları bir hak grubu ile ilgili çalıştıklarını vurgulaması ayrıca önemlidir. Bu haklar yalnızca bir politika bö-

35 Kaos-GL Çevirisi, <https://kaosgldernegi.org/images/library/2017yerel-bolgesel-yonetimler.pdf>

lümünün sorumluluğu değil, ortak bir sorumluluk olarak görülürse gerçekleştirilmiş olur. Örneğin, Amsterdam Belediyesi'nde *işyerinde Onur çalışma grubu kurulmuş ve LGBTİ devlet memurlarının ve idari çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi* çalışmaları yapılmıştır. Bir diğer yaklaşım ise HIV taşıyıcısı olan belediye çalışanlarının çalışma koşullarının sosyal devlet ilkesi gereğince düzenlenmesi, serofobi³⁶ mağduru olmalarının engellenmesi ve istihdam alanına güvenli ve sağlıklı şekilde katılımlarının sağlanmasıdır. Şemsiye örgütlere destek verilmesi, LGBTİ+ hakları temelli çalışan sivil toplum kuruluşları ve örgütlenmelerle işbirliği yapılması, mahalli idare kapsamındaki HIV pozitif bireylerin kent yaşamına katılımının sağlanması da Avrupa Konseyi'nin tavsiyeleri arasında yerini bulmuştur.

Bir diğer yapılabilir örnek Bulgaristan'dan gelmektedir. Bulgaristan'da, Sofya'da bulunan GLAS Foundation nefret suçları ve diğer olaylarla ilgili veri toplamaktadır. Bunun Türkiye'deki yerel yönetimler bazında da yapılması gerekir. Kentlerdeki şiddet ve ayrımcılık vakalarının toplanacağı bir havuz oluşturulmalıdır. Bu vakalar takip edilerek cezasızlığa giden süreç engellenmelidir. Bulgaristan örneğinde Bulgar polis memurlarının Hollandalı LGBTİ polis ağı olan "Pink in Blue" tarafından düzenlenen eğitime katılması sağlanmıştır.

Yerel ve merkezi idarenin birlikte çalışarak şehir sınırlarını aşan işbirliğine gidişlerine iyi bir örnek Hollanda'da görülebilir. 2007 yılından beri, Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı yerel düzeyde LGBTİ politikaları geliştirip uygulamaya koymak için belediyelerle birlikte çalışmaktadır. Aktif bir LGBTİ politikası izleyen veya böyle bir politika geliştirmeye niyetli herhangi bir şehir veya bölge bu gayriresmi Gökkuşáğı Şehirleri Ağı'na üye olabilir. Mevcut üyelere, güncel politikalarına ve üyelik işlemleriyle ilgili daha fazla bilgiye www.rainbowcities.com internet sitesinden ulaşılabilir.³⁷

Avrupa Konseyi, Madrid Belediyesi ile yaptığı yazışmalardan kentlerde LGBTİ+'ların güvenliğinin sağlanması ile ilgili olarak çalışma planı hazırlamıştır. Bu açıdan Madrid Belediyesi doğru bir örnek teşkil etmektedir zira Avrupa Konseyi üye devletlerindeki bazı şehirlerde toplum destekli polis memurları, tematik yardım hatları ve eşitlik birimleri; şiddet, taciz ve ayrımcılık vakalarında LGBTİ topluluğuna destek sunmaktadır. Bu türden desteklerin

³⁶ Serofobi (HIV pozitif bireylere karşı ayrımcılık),

³⁷ Gökkuşáğı Şehirler'in faaliyet raporları: www.movisie.com/sites/www.movisie.com/files/One-pagers-Rainbow-Cities-Network.pdf.

bir örneği, Madrid Belediye Sarayı'nın yerel bir STÖ ile birlikte "STOP Homo-Transfobia" (Homofobi ve Transfobiye DURDUR) adı verilen bir programı yürüttüğü Madrid'tedir. "SOS Homophobia" adı verilen yardım hattı ise cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, takip, fiziksel ya da sözlü şiddet ya da herhangi bir ayrımcılığa uğrayan LGBTİ kişilere yöneliktir.³⁸ Hem Madrid hem de Barselona'da nefret suçları ile mağdurun cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimini hedef alan her türlü suç konusunda uzmanlaşmış özel bir savcılık bürosu bulunmaktadır.³⁹

Avrupa Birliği'nin 2020-2025 LGBT Eşitlik Strateji Belgesi, kentsel düzlemde LGBTİ+'ların maruz kaldığı şiddet vakalarını çarpıcı şekilde açıklamaktadır. Buna göre, Pandemi ile artan şekilde LGBTİ+'ların %38'i nefret temelli tacize, interseks bireylerin %22'si fiziksel ve/ veya cinsel saldırıya, %21'i ise nefret temelli fiziksel ya da cinsel şiddete uğramıştır.⁴⁰ Avrupa Birliği, bu oranların artışında, yasaların uygulanacağına dair güven ortamının olmasının, Pandemi koşullarında LGBTİ+'ların daha savunmasız ve kırılgan hale gelmelerinin, popülist rejimlerin siyasi söylemlerindeki günah keçilerinin her zaman LGBTİ+'lar olmasının, homofobik saldırıların cezasız kalmasının etkili olduğunu vurgulamıştır. Yerel seçimlerde kimi belediyelerin "LGBTİ+ olmayan özgür alan" (*LGBTİ+ freezone*) gibi ifadeleri seçim propagandalarına işlemelerinin, LGBTİ+'ları etiketleyerek güçsüzleştirdiği de ayrıca vurgulanmıştır.

Avrupa Komisyonu'nun nefret söylemi ile ilgili olarak düzenlediği Haziran 2021 tarihli toplantıda nefret söylemlerinin %33.1'inin cinsel kimliğe yönelik olduğu vurgulanmıştır.⁴¹ Bu açıdan ifade edilmesi gereken şey, mesleki ve yerel etik ilkelerin (code of conduct) bağlayıcı birer metin olarak belediyelerin taahhüdüne sunulmasıdır. Türkiye özelinde açıkça tanınmış olmasa dahi Anayasa, yasalar ve uluslararası bağlayıcı sözleşmeler ile Anayasa Mahkemesi içtihadı, bunu takdir marjının ötesinde hukuken gerektirmektedir.

38 Madrid Şehri, LGBT kişiler için Özel Bilgilendirme Programı Koordinatörü Manuel Ródenas ile e-posta yazışması, 6 Mart 2014.

39 <http://content.met.police.uk/Article/Lesbian-Gay-Bisexual-and-Transgender-Borough-Liaison/1400018932800/1400018932800>

40 COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS Union of Equality: LGBTIQ Equality Strategy 2020-2025, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/lgbtiq_strategy_2020-2025_en.pdf , s.25.

41 European Commission, *Countering illegal hate speech online: 5th evaluation of the Code of Conduct*, 22 June 2020.

C. Yerel Yönetimler, LGBTİ+ Hakları Çalışmalarından Ötörü Yaptırıma Maruz Kalabilir mi?

Kuşkusuz, LGBTİ+ haklarını tanıma politikaları izleyen yerel otoriteler, toplumsal cinsiyet karşıtı hareket güden popülist merkezi idarelerce, “LGBTİ+ ideolojisi” yaymaktan ötürü birtakım idari yaptırımlarla karşılaşabilirler. Bu ulusal ölçekte Anayasa’nın yerel özerkliğe ilişkin güvencelerine ve devletin, merkezi ve yerel tüm otoritelerince eşitlik ilkesine uygun ve ayrımcılık yasağını dikkate alarak eşit kamu hizmeti sunması yükümlülüklerine aykırı olacaktır. Yerel yönetimlere her müdahalenin, demokratik temsil ve kamusal hayatın yereldeki yansımalarına bir müdahale olduğu iddia edilebilir. Bu hem bir temel hak olarak seçme ve seçilme/serbest seçim hakkına – Anayasa md.67 ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ek Protokol 1 md. 3- hem de demokratik temsil kavramına aykırı bir ihlal niteliği taşımaktadır.

Tüm bu çerçeve, yerel yönetimlerin haklarının ve özerkliklerinin etkili başvuru hakkı kapsamında yargısal denetiminin nasıl yapılacağı sorusunu doğurmaktadır. Kendi kaderine terk edilen ve hukuki sınırları her geçen gün tahrip edilerek dar alanlara hapsedilen yerel yönetimlerin hem iç hukukta hem de uluslararası hukukta öngörülen haklarının ihlali halinde ne yapacakları muammadır. Bu muammaya dayalı Anayasa Mahkemesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önündeki talep edilebilirlik konusu, bu sebeple Türk hukukunda bir “Anayasa meselesi” teşkil etmektedir. Yerel yönetimlerin, Anayasa’da öngörülen haklarını Anayasa Mahkemesi’nde, AİHS’de serbest seçim hakkı bağlamında öngörülen haklarını ise AİHM önünde talep edebilmeleri sorunu, insan hakları koruma mekanizmalarının, egemenlik yetkisinin yekpare vücut bulduğu devlet tüzel kişiliği karşısında ne kadar etkili olduklarının da meselesidir. Bu sebeple bu konu ne salt o yerelin kamusuna ait bir meseledir ne de salt bireysel temel hak ve özgürlüklerin korunmasıyla sınırlıdır. Bu talep edilebilirlik ve yargısal düğüm, bizatihi ve geniş anlamda, ilgili yerelle sınırlı kalmayan bir kamunun hak talebi sorunudur.

Anayasa’da yerel yönetimlerin yargı yoluna gidebilmesi bakımından en önemli güvencesi 127. maddede öngörülen organlık sıfatının kazanılmalarına ilişkin itirazların çözümü ile ve kaybedilmesinin yargı yoluyla denetleneceği hükmüdür. Ayrıca 2577 sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu’nun 33. maddesine göre geçici tedbir olarak görevden uzaklaştırılmaya ilişkin davalarda yetki, ilgilinin görevli olduğu yer idare mahkemesidir. Ancak yukarıda çizdiğimiz yasal çerçevenin keyfiliği ve muğlaklığının yol açmış olduğu seçilmiş organların, seçildikleri süre boyunca görevde kalmalarına ilişkin güvenceleri hiçe sayarcasına görevden uzaklaştırılmaları konusundaki ihlalin Anayasa Mahkemesi karşısındaki durumu oldukça trajiktir.

2010 Yılında 5982 sayılı kanunla yürürlüğe giren ve herkes bakımından Anayasa ve AİHS/Ek Protokoller ile temel hak ve hürriyetlerin⁴² ihlali halinde koruma mekanizması sağlayan bireysel başvuru yolu, 6126 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 46. maddesi uyarınca kamu tüzel kişilerinin bireysel başvuruda bulunma ehliyeti olmadığından bu yol belediyelere kapanmıştır. Kamu tüzel kişileri bireysel başvuruda bulunamadığından, ilgili başvurular kişi yönünden kabul edilemezlik sebebiyle ret ile malul olacaktır. Doktrinde kamu tüzel kişilerinin kategorik olarak bireysel başvuruda bulunma ehliyetinden dışlanmaları eleştirilmektedir. Zira kamu tüzel kişileri, kamu gücü ve ayrıcalıkları kullanma statüleriyle vardılar.⁴³ Dolayısıyla kamu gücü ve ayrıcalığını hâlihazırda kullanamayan bir kamu tüzel kişinin, haklarının ihlali gerekçesiyle başvuru yapabilmesi mümkün olmalıdır. Ayrıca kamusal ayrıcalığın söz konusu olmadığı durumlarda, kamu gücü kullanmayan kamu tüzel kişilerine en azından taraflar arası eşitlik ilkesi gereği adil yargılanma hakkı tanınmalıdır.⁴⁴

AİHM Ek Protokol 1/3. maddesi, serbest seçim hakkı başlığı altında yasama organının seçilmesini güvence altına almaktadır. Uygulamaya baktığımızda, AYM önünde konu bakımından bireysel başvuruda bulunabilme ehliyeti en küçük ortak bölen içindeki hak kesişim kümesiyle sınırlanmıştır. İç hukukta seçme ve seçilme hakkı bakımından yasama organı üyeleriyle yerel yönetimler arasında bir sınırlama olmamasına rağmen, yani iç hukuktaki düzenleme AİHS'ye göre daha genişletici yoruma elverişliiyken, en küçük ortak bölen formülasyonu önemli bir engel olarak durmaktadır. Ayrıca AİHS md. 53'deki, sözleşme hükümlerinden hiçbirinin, herhangi bir yüksek sözleşmeci tarafın yasalarına ve onun taraf olduğu başka bir Sözleşme uyarınca tanınmış olabilecek insan hakları ve temel özgürlükleri sınırlayacak veya onları ihlal edecek biçimde yorumlanamaz şeklindeki hüküm gereği, daha geniş koruma sağlayan iç hukuk hükmü esas alınabilecekken, AYM bu yolu tercih etmemektedir. Örneğin, 29 Mart 2009 seçimlerinde belediye başkanı seçilen ve 6 ay sonra ceza soruşturması kapsamında tutuklanan, 2014'e dek tutuklu kalan Şırnak Belediye Başkanı Ramazan Uysal, tutukluluk sebebiyle

42 Bireysel başvurunun kapsama alanını daraltan bu düzenleme, ilgili kanunun yapım çalışmaları sırasında haklı olarak eleştirilmiştir. Ece Göztepe bu norm alanına, "en küçük ortak bölen" demektedir: "*Norm alanı içinde kalsa bile normatif düzenlemelerin lafzının birebir örtüşmemesi nedeniyle "en küçük ortak bölene" oluşturan metni esas almak, yani her iki metindeki daha geniş koruma sağlayan normatif düzenlemeyi göz ardı etmek*". Ece Göztepe, "Anayasa Mahkemesinin Bireysel Başvuruya İlişkin İki Buçuk Yıllık İçtihadının Kısa Bir Değerlendirmesi", **Anayasa Yargısı Dergisi**, Sayı 32, 2015, s. 20.

43 Gözler, **Mahalli İdareler Hukuku**, s.125.

44 Ece Göztepe, "Anayasa Mahkemesinin Bireysel...", s. 31-33.

temsil görevini yerine getiremediğini iddia etmiş ve AİHS Protokol 1/3'teki serbest seçim hakkının ihlal edildiğine dair başvuruda bulunmuştur. Ancak AYM bu başvuruyu, konu bakımından kabul edilemez bulmuştur.⁴⁵

Benzer bir durum Mansur Yavaş ve Cumhuriyet Halk Partisi Başvurusu'nda karşımıza çıkmış, yalnızca yasama organına ilişkin tanınan serbest seçim hakkı hasebiyle AYM önünde başvuru yapılamayacağı kararı verilmiştir.⁴⁶ Türk hukukunda *actio popularis*⁴⁷ yani kamu yararı gözetilerek üçüncü kişiler tarafından yapılan başvurular da kabul edilmediğinden, vatandaşların başvuru yapması da mümkün olmayacak, mağdur sıfatının yokluğu sebebiyle bu başvurular da kabul edilemezlikle malul olacaktır. Bunun uygulamadaki örneği ise yine AYM'nin bir gerçek kişinin yerel yönetim hakkının ihlali iddiasını da konu bakımından yetkisizlik kararı ile sonuçlandırmasıdır.⁴⁸ Gerek kamu tüzel kişilerinin, kamu gücü ve ayrıcalığı kullanamadığı haklarından dolayı başvuruda bulunamaması sebebiyle kişi bakımından kabul edilemezlik kararları, gerekse serbest seçim hakkına dair daraltıcı yorumun esas alınarak konu bakımından kabul edilemezlik kararı verilmesi yerel yönetimlerin haklarını AYM önünde korumasız bırakmaktadır.

AİHM içtihadı da belediye seçimlerini, il genel meclisi seçimlerini, belediye meclisi ve ilçe meclisi seçimlerini, serbest seçim hakkının konusu dışında bırakmıştır.⁴⁹ Yani bu seçimler LGBTİ+'lara karşı bir ayrımcılık ile sakat olduğunda, insan hakları yargılamasının konusu dışında kalmaktadır. AİHS md. 34, kamu tüzel kişilerinin başvuru ehliyetini tanımazken, sadece "hükümetten bağımsızlık" kriterini esas alarak kamu gücü kullanmayan kamusal kuruluşların başvurularını kabul edilebilir bulmaktadır.⁵⁰

D. LGBTİ+ Haklarında Yasal Çerçeve ve Türkiye'nin LGBTİ+ Haklarıyla İmtihani

Türkiye'deki LGBTİ+ hareketinin tarihi, aynı zamanda yasal mücadele eliyle hakların görünür olmasının da tarihidir. Bu noktada, Anayasa Mahkemesi'nin

45 Ramazan Uysal, B.N. 2014/ 830, K.T.:11.05.2017

46 Mansur Yavaş ve Cumhuriyet Halk Partisi Başvurusu, B.N. 2014/5425, K.T.23.7.2014

47 Gianni Buquicchio, Venedik Komisyonu Başkanı Bireysel Başvurulara İlişkin Kararların Etkileri, **Anayasa Yargısı** Dergisi, Sayı 33, 2016, s. 20; Tolga Şirin, **Türkiye'de Anayasa Şikâyeti (Bireysel Başvuru) İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Almanya Uygulaması ile Mukayeseli Bir İnceleme**, On İki Levha Yayınları, İstanbul, 2013, s. 39-43.

48 Süleyman Erte Başvurusu, B.N. 2013/469, K.T.16.4.2013.

49 Yılmaz, **Yerel Yönetimlerin Özerkliği...**, s.571.

50 AİHM, *Radio v. Fransa*, B.No:53984/00, 30/3/2004

ilk kararı 1986 tarihli 2559 sayılı PVSK'nın 5. maddesine ilişkindir. Burada, "genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanların" parmak izlerinin alınması öngörülmüş ve Anayasa Mahkemesi, Anayasa'ya aykırılık öngörerek hükmü iptal etmiştir. Ancak hükmün gerekçesi de aynı şekilde insan haklarına aykırılıklar içermektedir. "Eğer madde sadece gerekçede belirtil-diği gibi tavır ve davranışları toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyecek nitelikte bulunan eşcinselleri kapsamış olsa idi, toplum sağlığı gözetilerek bent hükmünün haklı bir gerekçeye dayandığı söylenebilirdi.

2559 Sayılı Yasanın 5. maddesi ile polisin, bazı kimselerin parmak izlerini ve fotoğraflarını almaya yetkili kılındığı haller, bütün unsurlarıyla sübjektif hiçbir takdire yer vermeyecek biçimde açıkça belirtilmiştir."

Eşcinsel hakları konusunda çalışma yürüten Kaos-GL derneği, eşcinsellere ilişkin nefret söyleminde bulunan bir internet sitesi hakkında ceza kovuşturması yürütülmemesinden ötürü Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuş, Mahkeme, tehdidin belli bir eşige ulaşmamasından hareket ederek ihlal kararı vermemiştir.

Bunun dışında Anayasa Mahkemesi'nin Gayri Tabii Mukarenet Kararı da bir o kadar önemlidir. Askeri Ceza Kanunu'nun, eşcinsel askerler açısından değerdendirilmesi yapılmış ve Askeri Yargıtay 1. Dairesi tarafından yapılan başvuruda Anayasa Mahkemesi, Türk Silahlı Kuvvetleri'nden çıkarma cezası öngören hükmün, askerlik hizmetinin gereği gibi yürütülmesine ilişkin olduğunu ifade etmiştir. Ancak insan haklarında stratejik davaların, hem yargıçların ve yargı organının şahsi ve kurumsal değer yargılarına bağlı olduğunu, hem de dava sürecinin uzun vadeli hedeflerinin olduğunu düşündüğümüzde, bu kararda başkanvekili Engin Yıldırım tarafından yazılan ve önemli LGBTİ+ hak savunucularının rapor ve yayınlarına atıfta bulunan karşı oyunun da bir o kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz.

Ancak LGBTİ+ haklarının aynı zamanda önemli birer stratejik insan hakları davası olduğunu düşündüğümüzde, Kosta Rika'da Kasım ayında eşcinsel evlilikleri yasaklayan hükmün Anayasa Mahkemesi eliyle ilga edilmiş olması oldukça önemli bir kazanımdır.

Thomas Paine, 1791'de insan haklarını yazarken, henüz o yıllarda insan haklarının, devletin tamamlayıcı parçası olduğunu, sınırlarını ve imkânlarını deşmişti. Paine'nin sözleriyle:

“Fakat bir kanunu kuvvet kullanarak ihlal etmektense, ona, aynı zamanda hatalı taraflarını göstermek ve ilgasını sağlamak için her delili kullanarak itaat etmek yeğdir. Zira hükümeti, toplum prensipleriyle insan hakları üzerine kurmak gibi basit bir ameliye ile her güçlük ortadan kalkmış ve bütün cüzüller candan bir birleşme haline getirilmişlerdir.”

Thomas Paine, henüz o yıllarda insan hakları ile devlet arasındaki doğrusal ilişkiyi ifade etmiştir. Bu sebeple, stratejik insan hakları davaları, gelişen insan haklarının rejiminin, anayasal bir devletle nasıl uyum içinde olabileceğinin imkânıyla yakından ilgilidir. Kurumlar ve bürokrasinin ihlaller konusundaki kabarık sicili düşünüldüğünde, stratejik davalar, devletlerin, kendilerinin tabii olduğu hukuk rejimi eliyle nasıl içtihat ve uygulama geliştirmeye yönlendirilebileceğinin yegâne yoludur. Onları suçlu ilan etmeden önce atılacak adımların, insan hakları temelli bir yaklaşımla nasıl mümkün kılınabileceğini gösterirler.

LGBTİ+ hakları konusundaki stratejik yaklaşımın, kendini adım adım göstereceği aşikârdır. Dünden bugüne kısa vadede ulaşılabilecek hedeflerden çok, uzun erimli mücadelelerin yasal kazanımlar yoluyla perçinlenmesi, LGBTİ+ haklarındaki gelişmelerin önemli ayağını oluşturur. Bunun bir örneği, 14 Ocak 2019 tarihinde, Avrupa ülkelerindeki LGBTİ+ hakları konusundaki indeks olan Gökkuşağı Haritası⁵¹nda son sıralarda olan Litvanya’da⁵² yaşandı. Üst mahkeme, eşcinsel vatandaşların yabancı eşlerine oturma izni verilmemesini ayrımcı olarak telakki ederek, *“oturma izni vermeyi reddetme koşulu yalnızca kişinin cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimine dayanamaz”* hükmünü vermiştir.⁵³ Bu bağlamda yargısal anlamda başarı sağlamak oldukça önemli ve elzemdir. Anayasa Mahkemesi içtihadının takip edilerek doğru başvuru usulleriyle alınan ihlal kararları, başvuru sahiplerinin ötesinde etki sağlayarak kamusal politikanın değişmesinde rol oynayabilir.

Anayasa Mahkemesi’ne yapılacak başvurular, taraf ve dava ehliyeti gözetilerek bir mağdur başvuru nezdinde açılmalıdır. Yani somut bir başvuru olmalı ve bu mağdur başvuru hakkının hak ve menfaat ihlali açıkça dayanakla-

51 Ilga-Europe, Rainbow Map: <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope> (Son erişim tarihi: 27.04.2020)

52 Latvia is worst place to be gay in EU, index shows: <https://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/latvia-is-worst-place-to-be-gay-in-eu-index-shows/> (Son erişim tarihi: 27.04.2020)

53 Lithuania’s top court grants residence permits for same-sex foreign spouses: <https://www.gaystarnews.com/article/lithuanias-top-court-grants-residence-permits-same-sex-foreign-spouses/#gs.XxicFyZe> (Son erişim tarihi: 27.04.2020)

riyla ortaya koyulmalıdır. Bu dayanaklar, ayrımcılık yasağı ile ilişkisi gözetilerek gösterilmeli, bu stratejik davanın amacı ve sonucundaki etki kamuoyuyla paylaşılarak stratejik davanın kamusal amacı sağlanmalıdır.

Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak bireysel başvurular, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Anayasa'nın ortak koruma alanındaki hakların temel alınmasından ötürü AİHS içtihadının da dikkate alınması gerektiği söylenebilir. Bu anlamda AİHM, cinsel yönelime ilişkin içtihadını açıkladığı raporunu Şubat 2021'de güncellemiştir.⁵⁴ Burada cinsel kimliğe ilişkin öncü içtihadı açıklayan rapor da ayrıca AYM başvuruları bakımından dikkate alınmalıdır.⁵⁵ Cinsel kimlik, özel yaşama saygı hakkı kapsamındaki hususlardan biri olarak hem AİHS md. 8 hem de Anayasa md.20 bağlamında koruma altındadır.⁵⁶ Bu kimliğe yönelik her müdahale, AYM bakımından da ihlal sonucu doğurmalıdır. Ayrıca AİHM, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ayrımcılık yasağını norma bağlayan 14. Maddesi açıkça zikretmese dahi cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine yönelik ayrımcılığı, bir ayrımcılık temeli olarak kabul etmektedir. Zaten daha sonra 12. Protokol'ün 1. Maddesinde "cinsel yönelim" ayrımcılık temelleri arasında sayılmıştır. Anayasa Mahkemesi tarafından da ölçü norm olarak dikkate alınması, Anayasa md.90'ın gerektirdiği bir zorunluluktur.

Bu açıdan Anayasa Mahkemesi'ne açılacak bir stratejik davada dikkat edilmesi gereken husus, yol, yöntem ve başvuru koşullarıdır. Bunlar, öncelikle kural olarak doğrudan, güncel ve kişisel bir hak ihlali yaşamış olan, yani mağdur statüsüne sahip bir gerçek kişinin bireysel başvuruda bulunma şartının sağlanmasıdır.⁵⁷ Burada güncel, kişisel ve doğrudan mağduriyetin bir kriter olarak AYM tarafından arandığını söylemek mümkündür ancak mağdur statüsünün her zaman dolaylı ve potansiyel mağdur statüsünü de içermediğini kabul ederek dikkatli olunmalıdır. AYM başvurularında, henüz başvurucuya uygulanmamış ancak potansiyel olarak uygulanması mümkün olan ve uygulandığında da temel hak ve özgürlükler bakımından ihlal sonucu doğabilecek normların da dava edilebilirliği yoluna başvurmak mümkündür. Dolaylı mağduriyet, mağdurun kendisi değil, yakınları tarafından başvuru yapılmasıdır ancak AYM içtihadı, dolaylı mağduriyeti ancak yaşam hakkı ve işkence yasağı ile sınırlamıştır. Bu açıdan cinsel kimlik eksenli ihlallerin, yaşam hakkı

54 https://www.echr.coe.int/documents/fs_sexual_orientation_eng.pdf

55 https://www.echr.coe.int/Documents/FS_Gender_identity_eng.pdf

56 Dr. Gülay Arslan Öncü, Özel Yaşama ve Aile Yaşamına Saygı Hakkı: Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-8, Anayasa Mahkemesi Yayınları, Ocak 2019, s.62-63.

57 Revşan Deniz Yıldırım Çobanoğlu, Avukatlar için Karşılaştırmalı AYM-AİHM Kabul Edilebilirlik Rehberi, Ankara Barosu Yayınları, 2020.

ve işkence yasağı oluşturduğu durumlarda, mağdurun yakınlarının dolaylı mağdur sıfatıyla başvuru yapabilmesi mümkündür.

Potansiyel mağduriyet, yukarıda da açıklandığı gibi kişiye uygulanma ihtimali olan bir kamu gücünün doğuracağı mağduriyete ilişkindir. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı ve akabindeki nefret söylemi niteliğindeki açıklamalarda örnek gösterildiği gibi potansiyel mağduriyetin açıkça temellendirilerek başvuru yapılması teorik olarak mümkündür ancak Anayasa Mahkemesi'nin henüz potansiyel mağduriyeti kabul ettiğine ilişkin bir kararı bulunmamaktadır.

Kişi bakımından Anayasa Mahkemesi'ne cinsel kimliğe ilişkin hakları götürme yetkisine sahip olan diğer bir mağdur statüsü ise özel hukuk tüzel kişileridir. Özel hukuk tüzel kişileri yani bu alanda çalışan hak temelli örgütler, kendi tüzel kişiliklerinin alanında olan haklarla ilgili olarak bireysel başvuruda bulunabilir. Bu bağlamda örgütlenme özgürlüğü de cinsel kimliğe ilişkin haklara temel oluşturabilir, LAMBDAİSTANBUL örneği bunlardan biridir. Ancak dikkat edilmesi gereken husus, dernek ve vakıfların, kendi faaliyet alanlarında dahi olsa, üyeleri adına başvuru yapamayacak olduklarıdır.

Anayasa Mahkemesi başvurularında usulden yani yanlış başvuru yapıldığı için başvurunun kabul edilemezlik ile sonuçlanması mümkündür. Bu açıdan dikkat edilmesi gereken hususların yanında, cinsel kimliğe ilişkin haklardaki ayrımcılık yasağı iddiasının temellendirilmesi oldukça önemlidir. Bu ayrımcılık yasağı ihlalinin ispatı ile ilgilidir. Özellikle doğrudan değil dolaylı ayrımcılık iddiası söz konusu olduğunda AİHM içtihadında, ispat külfeti, başvuruda değil, devlettedir. Dolaylı yoldan yapılan ayrımcılık ile ilgili deliller konusunda, ayrımcılık ile ilgili delil başlangıcı⁵⁸ niteliğindeki bir belgenin sunulması durumunda, ispat külfetinin yer değiştirmesi gerektiği Avrupa alanında, uluslararası alanda ve Mahkeme tarafından çok geniş bir şekilde kabul edilmiştir.⁵⁹ Dolaylı yoldan yapılan ayrımcılık durumunda, eğer baş-

58 Delil başlangıcı, iddia konusu hukuki işlemin tamamen ispatına yeterli olmamakla birlikte, söz konusu hukuki işlemi muhtemel gösteren ve kendisine karşı ileri sürülen kimse veya temsilcisi tarafından verilmiş veya gönderilmiş belgedir.

59 Dolaylı ayrımcılık söz konusu olduğunda ispat külfetinin bireyden devlete geçmesi ile ilgili olarak öncü AİHM kararları için bkz.: Timichev v. Rusya, Başvuru Numarası: 55762/00 – 55974/00, 13.12.2005, paragraf 57. ; Hoogendijk v. Hollanda, Başvuru Numarası: 58641/00, 6.1.2005. Ayrıca Mahkeme'ye göre Mahkeme'nin hangi tür delilleri ispat külfetini ters çevirmek için kabul ettiğini belirtmesi gerekmektedir. Bu açıdan Mahkeme, Interights ve İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün de görüşleri doğrultusunda Hugh Jordan kararındaki (HUGH JORDAN v. Birleşik Krallık, (Başvuru No.: 24746/94), 4 Mayıs 2001) esaslara dayanarak, eğer Mahkeme istatistiklerin tek başına ayrımcı bir uygulamayı ortaya koyamadığını savunmaya devam ederse, başvurucuların orantısız bir şekilde maruz kaldığı

vurucu bir tedbirin veya belirli uygulamanın açık bir şekilde, bir insan kategorisine, diğerine göre daha az lehe olacak şekilde muamele gösterildiğini ortaya koyarsa, ayrımcılık karinesi vardır. İspat külfeti bu durumda devlete geçmektedir ve devletin delil başlangıcının yerinde olmadığını göstermesi veya haklı bir durumun olduğunu ortaya koyması gerekmektedir.⁶⁰

ANAYASA MAHKEMESİ'NE BİREYSEL BAŞVURU

Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru, anayasada tanımlanan ve aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ile ek protokollerde yer alan temel hak ve özgürlüklerden herhangi birinin ihlali halinde başvurulacak bir yargı yoludur.

Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) bireysel başvuru yapılabilmesi için ihlal edildiği iddia edilen hak ve özgürlük hem Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve ek protokollerde koruma altına alınmış olmalıdır.

Anayasaya Mahkemesine bireysel başvuru hakkı, 12/09/2010 tarihli 5982 sayılı kanunla, 1982 Anayasasının 148 ve 149 maddelerinde yapılan değişikliklerle hukuk sistemine girmiştir.

Bireysel başvuru hakkı, 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Yargılama Usul-leri Hakkında Kanunun 45. maddesi ile 51. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Aynı yasanın 76. maddesinde; bireysel başvuru hakkı ile ilgili yapılan düzenlemenin 23/09/2012 tarihinde yürürlüğe gireceği belirtilmiştir.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru usulüne ilişkin hükümler, Anayasa Mahkemesi İç Tüzüğü 59 ile 84. maddeleri arasında ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

olayların sonuçlarını ölçebilmek için önemli bir delil olan sosyal bağlamın dikkate alınmasını önermektedir. Hugh Jordan kararında Mahkeme, polis şiddetinin ırkçı ayrımcılık içerdiğine ilişkin iddiayı, istatistiki verinin varlığına rağmen kabul etmemiş ve bu yüzden Interights ve İnsan Hakları İzleme Örgütü, ispat külfetiyle ilgili raporlar sunmuştur. Nachova vd. v. Bulgaristan, (Başvuru No: 43577/98) kararında da aynı yorumunu devam ettiren Mahkeme, ırkçı ayrımcılığın ispatı için istatistiki verinin tek başına yeterli kabul edilemeyeceğini söylemiş ancak ilk defa Hoogendijk v. Hollanda kararında, istatistiki verinin bu dava özelinde dolaylı ayrımcılık iddiası için yeterli olduğunu vurgulamıştır.

60 Dilşad Çiğdem Sever, "Ayrımcılığı İspatlamak: Güçlükler ve Olanaklar", *içinde* Uluslararası Ayrımcılık Konferansı, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, İstanbul 2018, s. 90-91.

Hakları ihlal edilen kişiler, idari ve yargısal yollarının tamamını tükettikten sonra Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yapabilirler. Yasama işlemler, düzenleyici idari işlemler, Anayasa Mahkemesi kararları ve Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler aleyhine bireysel başvuru yapılamaz. Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru süresi, son olağan kanun yolunun tüketilmesinden itibaren 30 gündür. Tüm olağan yargısal yollar tüketildikten sonra 30 gün içinde bireysel başvuru formu ve ekli belgelerin Anayasa Mahkemesine gönderilmesi gerekir. Başvuru süresinin kaçırılmaması için, başvuru formunun, Anayasa Mahkemesine gönderilmek üzere 30 gün içinde mahkeme kalemine ya da yurt dışı temsilciliklerine teslim edilmesi yeterlidir. Anayasa Mahkemesine başvuru süresi, başvuru formu ve eklerinin teslim edildiği gün dikkate alınarak hesaplanır. Anayasa Mahkemesine (AYM) bireysel başvuru yapabilmek için, [Anayasa Mahkemesi Bireysel Başvuru Formu](#) usulüne uygun bir şekilde doldurulmalıdır. Bu form şu şekilde doldurulmalıdır:

- Öncelikle ilgili yerlere kişisel bilgiler doğru ve açık yazılmalıdır.
- Daha sonra bireysel başvuruya konu olay ve tüm yargısal süreç tarihi sıralamaya uygun bir şekilde özetlenmelidir.
- Başvuru formuna eklenecek belge ve kararlar numara verilmek suretiyle eklenmelidir.
- Başvurucunun nüfus cüzdan fotokopisi mutlaka başvuruya eklenmelidir. Nüfus cüzdan fotokopisi gönderilmeyen başvurular sırf bu nedenle reddedilmektedir (Fotokopi belge ve kararların aslına uygunluğu onaylanmalıdır).
- Başvuru formunda bireysel başvuruya konu edilen olay ve yargısal süreç nedeniyle, Anayasada ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde düzenlenen hangi hakların ihlal edildiği belirtilmelidir.

Tüm bu gelişmeler, dünyada da LGBTİ+'ların görünürlük mücadelesinin, eşitlik savaşı ve ayrımcılık yasağına karşı her yerde içtihat yoluyla geliştirilebilecek potansiyeli olduğunu göstermektedir. Anayasa Mahkemesi'ne açılacak olan etki davaları stratejik bir yolla denenmelidir. Bu dava örneklemeleri göstermektedir ki stratejik bir dava açılırken bu davalardan etkilenecek kişilerin/grupların ve ne gibi bir etki yaratılabileceğinin tespit edilmesi gerekir. Hedeflenen kişi veya gruplar dışında hedeflenmeyen bazı kişiler üzerinde olumsuz etki yaratılma ihtimali de risk analizi sürecinde değerlendirilme-

lidir.⁶¹ LGBTİ+ hakları için açılacak d stratejik davanın yeknesak ve pozitif tanımı yapılamasa da asgari unsurları ile dikkat edilmesi gereken noktaların açıklanması elzemdir. Stratejik davanın unsurları tüm davaların ortak noktasından anlaşılabilceği üzere bu dört unsur ile açıklanabilir: **i. Taraf ve dava ehliyetlerinin tartışılması bağlamında bir mağdur/başvurucunun varlığı; ii. bu mağdur/başvurucunun hak/menfaat ihlali; iii. stratejik davanın açılmasındaki amaç(lar); iv. stratejik davanın sonucundaki etki**

Tüm bu stratejik dava aşamaları ve esasa ilişkin içtihat dikkate alınarak söylenebilir ki Anayasa Mahkemesi, LGBTİ+ hakları için oldukça önemli bir zemini şimdiden sunmuştur. Yapılması gereken bu zeminden çıkan kararların takip edilerek, esasa ilişkin iddiaların hak temelli şekilde tartışılmasını sağlamak ve LGBTİ+'lara, zaten halihazırda ve doğuştan sahip oldukları hakları, kullanabilmek imkânını yaratmaktır.

Bu açıdan LGBTİ+ hakları bağlamındaki stratejik davaların ilki Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği'nin kapatılma davasıdır. 18 Mayıs 2006 tarihinde Lambdaistanbul LGBTT Dayanışma Derneği Tüzüğü'nün İstanbul İl Dernekler Müdürlüğü'ne teslim edilmesi ve alındı belgesiyle birlikte bu dernek resmîyet kazanmıştır. Derneğin feshiyle ilgili idare tarafından yapılan talep ve bu taleple ilgili yargısal sürecin ardından, Beyoğlu Cumhuriyet Savcılığı'nın açtığı dava, Beyoğlu 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde 19 Temmuz 2007 tarihinde görülmeye başlanmıştır. Yargılama süreci sonunda 29 Mayıs 2008 tarihinde Derneğin feshine karar verilmiş ve gerekçeli kararda “Davalı derneğin kurulmasının toplumumuzun genel ahlakına aykırı olup olmadığı hususunda somut olay bulunmasa da, toplumumuzda Ataerkil aile yapısının güçlü bir şekilde mevcut olması, Aile mefhumuna atfedilen kutsiyet, akraba bağları, din ve görgü kuralları, söz konusu farklı cinsel yönelim sahibi erkek ve kadınların azlığı ve bu tür taleplerin dillendirilmeye başlanması olgusunun çok kısa bir döneme tekabül etmesi ve hatta ülkemizin kırsal kesiminden ziyade sadece metropol şehirlerde ortaya çıkmış bulunması hususları hep bir arada değerlendirildiğinde, toplumumuzun aşağı yukarı tamamına yakın bir kesimi tarafından tasvip edilmeyen, ahlaka ve edebe aykırılık olarak kabul edilen ve nitelendirilen bir yapı arz ettiği söylenebilir.” ibarelerine yer verilmiştir.

61 Risk analizi süreci de literatürde “keşişimsellik” teorisiyle anlatılmış, bir stratejik amaç ve etki unsurundan ötürü, başvuru ötesine geçen sonuçlarının, bir başka grup ya da bazen bizatihi başvuru nezdinde olumsuz etki yaratabileceğinin göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilmiştir. MCCHR Strategic Litigation Training for Lawyers: A Facilitator's Manual, Malaysian Centre for Constitutionalism and Human Rights Kuala Lumpur 2014, s.36-37. <https://cdn.lb.my/sites/9/20170117005847/Strategic-Litigation-Training-for-Lawyers.pdf> (Son Erişim Tarihi: 03.03.2021)

Lambdaistanbul, Beyoğlu 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin bu kararını temyiz etmiştir. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi'nde 25 Kasım 2008 tarihinde duruşmalı olarak görülen yargılama, insan hakları örgütleri ve aktivistlerinin yoğun desteğiyle gerçekleşmiştir. Yargıtay 7. Hukuk Dairesi, 25 Kasım 2008 tarihli ilamıyla Beyoğlu 3. Asliye Hukuk Mahkemesi kararını esastan bozmuştur. Yargıtay'ın gerekçeli kararında:

“...[D]erneğin amacının genel olarak lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişiler arasındaki birlik ve dayanışmanın güçlendirilmesi, bunların toplumun bir parçası olarak varolduklarının kanıtlanması, toplumda özgürlükçü bir ortamın oluşturulması, bu ortamda lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin de kendilerini ifade edebilmelerinin sağlanması, bu kişiler hakkında toplumda oluşan yanlış bilgi ve kanaatlerin düzeltilmesi, toplum dışına itilmelerinin önlenmesi ve bu konudaki ayrımcılığa son verilerek toplumla bütünleşmelerinin sağlanması olduğu anlaşılmaktadır. [...] Kanunlarımızda da lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüel kişilerin aralarında örgütlenerek birlik ve dayanışmalarını sağlama amacıyla dernek kuramayacaklarına ilişkin, bir hüküm bulunmamaktadır. Hal böyle olunca davalı derneğin amaçlarının hukuka ve ahlaka aykırı olduğundan da söz edilemez.” ifadelerine yer verilmiştir. Yargıtay'ın bozma kararı sonrası mahkeme bu karara uyarak fesih davasını reddetse bile, ahlaki değer yargılarının ölçü norm olarak esas alındığı ve sırf sınırlandırıcı ya da yasaklayıcı bir hüküm bulunmadığından bahisle bozma kararı verilmesi tartışmaya açıktır. Ryan Thoreson, ahlaki değer yargılarının İnsan Hakları Hukukundaki izdüşümünü deşerken, bu değer yargılarının bir norm olarak hukuki argümantasyona esas alınmasının, insan haklarının evrenselliği ile devletlerin egemenlik yetkisinin bir dengesi meselesi olduğunun altını çizer. Thoreson'a göre ahlaki değer yargılarının normatif kaynak oluşu, uluslararası insan hakları hukukundaki sınırlandırıcı şartlara benzemektedir. Buna göre devletlere yüklenen pozitif insan hakları yükümlülüklerinin, onların egemenlik ve takdir yetkileriyle olan sıkı ilişkisi göz önüne alınmakta ve değer yargısı bazlı normlar, normların yorumlanmasının sınırı/sınırlandırıcı şartı olarak tarif edilmektedir. İşte bu sınırlandırıcı şartlar ve devletin takdir yetkisinin, LGBTİ+ hakları söz konusu olduğunda nasıl bir seyir izlediği ile Türkiye bağlamında Anayasa Mahkemesi esas olmak üzere yargı kararlarının bu konuda ne söylediği bu çalışmanın kapsamını oluşturacaktır. Gerçekten de cinsiyet araştırmaları ve hukukun bir arada düşünülmesi, var olan bir sosyal gerçekliğin, biçimsel hukuk eksiklerini kapatması sonucu doğurabilecektir.

Ahlaki değer yargılarının, hukuki tavsif ve gerekçelendirmelerde dikkate alınmasının en yaşamsal örneği, İstanbul Sözleşmesi tartışmalarında kendisini göstermiştir. Anayasa'nın 90. maddesine göre kanun hükmünde olan ve kanunlarla çatışması durumunda, kendisinin uygulanmasının gerektiği İstanbul Sözleşmesi, 9 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 3. maddesinin verdiği yetkiye dayanarak çıkarılan bir Cumhurbaşkanlığı Kararı ile yürürlükten kaldırılmıştır. Ancak çekilme işlemine karşı Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı'nın yaptığı açıklama, açık bir nefret suçu örneği oluşturmaktadır.

Açıklamada şu ifadeler yer almaktadır:

“Bilindiği üzere Türkiye, kadının toplumdaki statüsünü koruma ve kadına yönelik her türlü şiddetle mücadele etme konusundaki güçlü bağlılığını göstererek İstanbul Sözleşmesi'nin ilk imzacısı olmuştur. Başlangıçta kadın haklarının güçlendirilmesini teşvik etmeyi amaçlayan İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmeye çalışan bir kesim tarafından manipüle edilmiştir. Türkiye'nin sözleşmeden çekilme kararı alması da bu nedene dayanmaktadır.

İstanbul Sözleşmesi ile ilgili ciddi endişeleri olan tek ülke Türkiye değildir. Avrupa Birliği'nin 6 üyesi (Bulgaristan, Macaristan, Çekya, Letonya, Litvanya ve Slovakya) İstanbul Sözleşmesi'ni onaylamamıştır. Polonya da eşcinsel grupların toplumsal cinsiyet hakkındaki fikirlerini tüm topluma empoze etme girişimini gerekçe göstererek sözleşmeden çekilmek için adımlar atmıştır.”

Cumhurbaşkanı Kararı, yalnızca normlar hiyerarşisi ve yetki ve usulde paralellik ilkesini tahrif ettiği için değil, bunun ötesinde nefret suçu ve söylemlerini destekleyici nitelikte sonuçlar yaratacağı için de açıkça ayrımcılık yasağını ihlal eden bir düzenleme içermektedir. Anayasal hak ve özgürlükler ile eşit vatandaşlığı hedef alan İletişim Başkanlığı açıklaması gerekçe olarak “eşcinselliğin normalleştirilmesini” gösterirken, İstanbul Sözleşmesi'nin ve Türkiye'nin taraf olduğu diğer insan hakları sözleşmelerinin yani Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve BM Medeni ve Siyasi Haklara Dair Sözleşme ile BM Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşme-CEDAW'nin mücadele ettiği nefret söyleminin bizatihi kendisini yeniden üretmektedir. CEDAW Komitesi'nin 35 No'lu Genel Yorumu (2017) uyarınca toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ve ayrımcılığı önlemek, uygar her devletin saygı göstermesi gereken bir milletlerarası örf ve âdet kuralıdır. Belirtilen gerekçe insan hakları hukuku bakımından kabul edilir değildir.

Ancak buradaki daha ciddi sorun, Anayasa Mahkemesi tartışmaları bağlamında kendisini gösterecektir. Zira bireysel başvuru usulü gereği, Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunulduğunda, başvurunun bir örneği, Adalet Bakanlığı'na gönderilmektedir. Anayasa değişikliği ve 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 49/2 maddesi; 'Bireysel başvurunun kabul edilebilirliğine karar verilmesi hâlinde, başvurunun bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına gönderilir. Adalet Bakanlığı gerekli gördüğü hâllerde görüşünü yazılı olarak Mahkemeye bildirir.' hükmüne amirdir. İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararına karşı, iç hukuk yolları tüketilerek bireysel başvuru yapma ihtimali doğduğunda, başvuruların bir örneği Adalet Bakanlığı'na gönderilecektir ve Adalet Bakanlığı'nın, Cumhurbaşkanlığı'nın bu açıklaması ile kendisini ne derece bağlı sayacağı meselesi, olası bir insan hakları davasında Anayasa Mahkemesi'ni yönlendirici bir tutum alınıp alınmayacağı hususunda önem arz edecektir.

Anayasa Mahkemesi'nin kavramsal açıdan yaptığı hataların giderilmesi de bu açıdan başka önemli bir husustur. Zira Mahkeme, terminolojik açıdan travesti/ cinsiyet değiştirme ameliyatı gibi uluslararası insan hakları hukukunun terk ettiği kavramları kullanmaktadır. Halbuki Uluslararası İnsan Hakları Mevzuatının Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Alanlarında Uygulanmasına İlişkin İlkeler, Endonezya'nın Yogyakarta Kentinde 6-9 Kasım 2006'da yapılan Uzmanlar Toplantısının ardından kabul edilmiştir ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın önlenmesi açısından önemli ilkeleri belirlemiş ve yeknesak bir terminoloji oluşturmuştur. İnsan hakları uzmanlarından oluşan bir grup bu ilkeleri hazırlamış, geliştirmiş, tartışmış ve nihai hale getirmiştir.

Türkiye'deki yasal seyri düşündüğümüzde, anayasal anlamdaki temel hak ve özgürlük rejiminin belirleyici olduğunu ancak yasaların oldukça yetersiz ve LGBTİ+'ları korumasız bıraktığını söylemek mümkündür. Türk hukukunda, LGBTİ+ kimliği hiçbir zaman cezai anlamda suç kategorisine yekten konularak kriminalizasyon süreci doğrudan yaşanmamıştır. Ancak bu, yasaların, toplumun ve kurumların LGBTİ+'lara karşı korumacı bir yaklaşımda olduğunu göstermemektedir. LGBTİ+'lar için bu riskler de kentsel anlamda yerel yönetimlerde LGBTİ+ haklarının güçlendirilmesinin önemini anlatmaktadır zira Belediye Kanunu anlamında "mahalin müşterek ihtiyaçlarının karşılanmasıyla görevli kılınmış" yerel otoritelerin, bu mahalin kapsamına LGBTİ+'ların da dahil olduğunun bölgesel düzeyde kabul etmesi gerekmektedir. Belediye Kanunu, hemşehrlik hukuku kavramına yer verir. Bu hukuk, herkesin ikâmet ettiği beldenin hemşehrisi olduğunu söyler. Yani hemşehr-

lerin, belediye karar ve hizmetlerine katılma, belediye faaliyetleri hakkında bilgilenme ve belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır. Yardımların insan onurunu zedelemeyecek koşullarda sunulması zorunludur. Belediye Kanunu, hemşehri hukukunu, hemşehrilik bilincinin geliştirilmesi görevi olarak tanımlar ve bu görevi, kent konseylerine vermiştir. Kentsel yönetime katılma aracı, kent konseyleridir.

Türk hukukunda, bu sosyal gerçeklik ve homofobiden de anlaşılacağı üzere, LGBTİ+’lar 1980’lere kadar hiç tanınmamış ve görünmez sayılmışlardır. LG-BTİ+’ları görünmezlik perdesi ardına resmen saklayan ilk yasa, 12 Eylül 1980 darbesinin ardından askeri cuntanın çıkarmış olduğu bar ve gece kulüplerinde kadın görünümü erkeklerin istihdamını yasaklayan yasadır. Transkadın şarkıcı Bülent Ersoy’un da bu yasayla sahne yasağı alması, kamusal anlamdaki ilk görünür tartışmalardan biridir.

Darbenin ardından 1988 yılında, 743 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun Bazı Maddelerinin ve 818 sayılı Borçlar Kanunu’nun 49. maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun çıkmış, buna göre transların cinsiyet uyum ameliyatı olabilmemesinin yolu açılmıştır.

Yeşim Atamer ve Damla Taşkın’ın da Transseksüellere İlişkin Hukuksal Düzenlemeleri inceledikleri makalelerinde, Türk hukukundaki transseksüellere ilişkin yasal seyir üç dönem olarak ele alınmıştır. Bu dönemler i. Hiçbir düzenlemenin olmadığı ve Yargıtay’ın önüne gelen dosyada, yurtdışında cinsiyet değiştirme ameliyatı geçirerek bu değişikliği nüfus siciline geçirmek isteyen Bülent Ersoy başvurusunu, Türk hukukunda kimseye keyfiyetine tabi olarak cinsiyet değiştirmek hakkı verilmediği gerekçesiyle reddettiği 1988 öncesi dönem; ii. 1988 yılında yukarıda da kısaca değinilen TMK md. 29’a eklenen 2. fıkra ile cinsiyet geçiş ameliyatına izin verilen dönem; iii. 2002 yılında yeni TMK’nın yürürlüğe girmesiyle başlayan ve nüfus siciline cinsiyet kaydının düzeltilmesini isteyen kişinin, ameliyat öncesi ve sonrası iki aşamalı yol izlediği dönem. Bu bağlamda özellikle TMK md. 40’daki üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartına ilişkin eleştiriler ve ilgili hükmü Anayasa’ya aykırı bulan norm denetimi kararı önemlidir.

Bunların dışında, dolaylı yoldan LGBTİ+ ayrımcılığını ve homofobi/ transfo-biyi önleyecek hükümler de Anayasa’nın temel hak ve özgürlükler rejiminden çıkarılabilir. Anayasa Mahkemesi kararlarında, LGBTİ+ hakları bağlamındaki meseleleri genellikle Anayasa’nın md.10’daki kanun önünde eşitlik; md. 17’de kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı ve md. 20’deki özel hayatın gizliliği hükümlerinde ele aldığı görülmüştür:

Bunların dışında 5237 sayılı TCK'ya 2014 yılında eklenen 122. madde ile nefret suçlarının tanımlanmış olması bir dönüm noktasıdır.

Gerçekten de Türkiye, LGBTİ+'lara yönelik nefret söylemi ve nefret suçunun hayli görünür olduğu ülkelerden biridir. LGBTİ+'ların İnsan Haklarını İzleme ve Hukuk Komisyonu 2007 raporuna bakıldığında, Ocak-Ekim ayları arasında, sadece basına yansıyan nefret cinayetleri rapor haline getirilmiştir. Raporda, İstanbul Şişli'de aynı evde kalan 2 travestinin kimliği belirsiz kişilerce bıçaklanarak öldürülmüş olduğu; 2006 Nisan ayında Eryaman 3. ve 4. Etap'ta zorunlu seks işçiliği yapan veya o bölgede ikamet eden kadınların, 25-30 kişilik bir grup tarafından darp edildiği belgelenmiştir. Bu gibi haber ve suçlar istisna değildir, çok kısa bir süre önce 9 Ocak 2019'da İzmir'de Hande Şeker isminde bir transkadın polis memuru tarafından öldürülmüş, polis memuru tutuklanmıştır.

Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği de Temmuz 2016'da trans izleme projesi başlatmış ve Türkiye'de translara karşı bedensel hasar, cinsel saldırı, mala zarar verme, ayrımcı muamele, psikolojik şiddet, nefret söylemi ve benzeri hak ihlallerini kayıt altına almıştır. 2015-2016 aralığında tespit edilen 7 trans cinayeti vardır; toplanan 326 vakanın %30'u tehdit ve psikolojik şiddet; %18'i ciddi bedensel hasar, %44'ü ayrımcı muamele ve %16'sı da nefret söylemidir. Bu suç tiplerinin yerel düzeyde tespiti, merkezi idareye bildirilmesi, bu bölgelerin LGBTİ+'lar için güvenli alan haline getirilmesi oldukça önemlidir.

Bu bağlamda, Pembe Hayat Derneği'nin Hollanda Büyükelçiliği ile beraber 2011 yılında düzenlediği toplantının temasının, "Nefrete Karşı Bize Bir Yasa Lazım" olması oldukça anlamlıdır. Gerçekten de ulusal ve uluslararası koruma mekanizmaları, nefret suçunun ve söyleminin tanımlanması, ayrımcılık yasağına ilişkin ilke ve hükümler kapsamına LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılığın da alınması süreci, bu suçların ve LGBTİ+'lara yönelik cezasızlığın önüne geçecektir.

Bu bağlamda, anayasal temel hak ve özgürlükler rejimi kadar mühim bir mesele de TCK md. 122'de düzenlenmiş olan nefret ve ayrımcılık hükmüdür:

Burada önemli olan noktalardan biri, doğrudan ayrımcılık ve dolaylı ayrımcılık arasındaki ayrımdır. Türk Hukukunda dolaylı ayrımcılık türü yasaklanmamış, yukarıda değinilen TCK hükmünde ayrımcılık kavramına yer verilmiştir. Buna göre, doğrudan ayrımcılık bir gerçek ya da tüzel kişi veya topluluğun, hak ve özgürlüklerden karşılaştırılabilir durumdakilere kıyasla eşit şekil-

de yararlanmasını engelleyen veya zorlaştıran her türlü farklı muameledir. Dolaylı ayrımcılık ise, görünüşte tarafsız olan bir hükmün, uygulama ya da ölçütün salt belli bir gruba ait kişileri bu gruba ait olmayan diğer kişilerle karşılaştırıldığında dezavantajlı konuma sokmasıdır. Ece Göztepe'ye göre dolaylı ayrımcılık, “ancak bir yasanın ruhunu ve satır aralarını okumayı gerektirir”. Çünkü dolaylı ayrımcılık, aslında ayrımcı değil ‘miş gibi yapma’ faaliyetinin, onu satır aralarından gören gözler tarafından ifşa edilmesi yoluyla açığa çıkarılabilir. Anayasa Mahkemesi içtihadında da ayrımcılık yasağına ilişkin değerlendirmelerin oldukça eksik yapıldığı söylenebilir. Bunun maddi bir hak talebinden ziyade, ikincil ve tali bir unsur olarak değerlendirilebildiğini gördüğümüz kararlarda, Anayasa Mahkemesi'ne yapılacak stratejik başvuruların, ayrımcılık yasağı hususunda ihlal kararlarına yönelik olması, içtihadi anlamda önemli bir zemin sağlayacaktır.

Önemli örneklerden biri Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (BM-MSHS), 23. maddenin 2. fıkrasıdır. Bu maddeye göre, evlenecek yaşta olan erkek ve kadınlara, evlenme ve aile kurma hakkı tanınacaktır. Literatürde de tartışıldığı üzere; madde, erkekler ve kadınların birbiriyle heteroseksüel bir birliktelik bağlamında evlenme hakkını tanınamış; evlenme hakkını erkekler ve kadınlara tanımıştır. Joslin Davasında, Joslin, 23. maddenin, eşcinsel ilişkileri de heteroseksüel ilişkiler kadar koruduğu iddiasıyla başvuruda bulunmuş; Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi ise, “erkek ve kadın” ibarelerinin ayrı ayrı kullanılmalarının, taraf devletlerin sözleşme yükümlülükleriyle sınırlı olarak okunması gerektiğini ifade etmiştir. Bu gibi, hükmün kendisinin bizzatı bir ayrımcı uygulama ya da kapsam dışılık öngörmediği, ancak uygulamanın ya da ölçütün hükmün lafzındaki kapsamı daralttığı durumlarda dolaylı ayrımcılık vardır. ICCPR md. 23/2, bu türden bir dolaylı ayrımcılığın örneklerinden kabul edilebilir.

E. LGBTİ+ Haklarıyla İlgili Anayasa Mahkemesi İçtihadı⁶²

Kanadalı yönetmen Xavier Dolan'ın 2012 tarihli filmi Laurence Anyways'te, kendisine ait olmayan bir beden içinde yaşayan Laurence adında bir edebiyat öğretmenin, en sonunda cinsiyet uyum ameliyatı olmaya ve trans oluşunu kamusal anlamda görünür olarak yaşamaya karar verme süreci an-

62 Bu bölümde incelenen kararların bir kısmı bu makalede incelenmiştir ancak kararlar güncellenerek bu yazıda yer almıştır: Işıl Kurnaz, LGBTİ+ Haklarının Korunmasında Anayasa Yargısı ve Stratejik İnsan Hakları Davaları: Türkiye Örneği. Türkiye Barolar Birliği Dergisi (148), 9-46, <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2020-148-1911>. :

latılır. Filmde Laurence, ailesi ve toplumla çatışma hâlindeyken, trans olup bunu gizlemek zorunda kalmayı, “**30 yıldır suyun altında nefesini tutmaya**” benzetir.⁶³ Hayatları boyunca nefeslerini suyun altında tutmaya çalışan translar, en sonunda görünürlük mücadelesiyle beraber yasal ve hukuki anlamda var olmaya başlamışlar, bebek adımlarıyla da olsa taleplerini kamusal anlamda seslendirebilmenin yollarını ve kanallarını açmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda anayasa yargısının, temel hak ve özgürlükleri geliştirme yoluyla kullanılabilecek olması, onu dinamik ve geliştirici bir içtihadın da parçası haline getirebilecektir.

Anayasa Mahkemesi’nin kurulduğu 1962 yılından 1986 yılına kadar geçen sürede, LGBTİ+ haklarıyla temas eden herhangi bir kararı yoktur. 1986’dan sonra ise peyderpey artan sayıda içtihat, kimi zaman ileri gidiş, kimi zaman geri dönüşlerle örülmüştür. Bu bağlamda bu bölümde incelenecek kararlar, norm denetimi ve bireysel başvuru kararlarından seçilmiş, tarihsel bağlamın ve seyrin, ilerleme anlamında doğrusal bir takibini yapabilmek için yıl bazlı olarak norm denetimi ve bireysel başvuru kararları olarak ayrı ayrı ifade edilerek, geçmişten ileriye doğru anlatılmaya çalışılmıştır. Anayasa Mahkemesi’nin LGBTİ+ hakları ile ilgili olarak vermiş olduğu son karar 27 Ocak 2021 tarihli Turgay Karaca başvurusudur. Bu başvuru da açıkça göstermektedir ki LGBTİ+lerin hak ihlalleri, Anayasa Mahkemesi tarafından ayrımcılık yasağı bağlamında oldukça eksik bir incelemeye tabi tutulmaktadır.⁶⁴

1. 1986 Tarihli, 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu’nun 5. maddesine karşı açılan iptal davasına ilişkin soyut norm denetimi kararı:

İlgili hüküm uyarınca, *genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanların parmak izlerinin alınması* öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi, ilgili kuralı iptal etmiştir. Bunun sebebi, kuralın kişi özgürlüğünü, polisin özne ve keyfi değerlendirmelerine göre kısıtlaması ve genel ahlak ve edep kuralları referansı ile içeriği belirsiz bir düzenleme öngörmesidir. Bu açıdan Anayasa’ya aykırı bulunmuştur. Ancak kararın gerekçesinde Mahkeme, hükmün belirsizliği ve keyfiliğini değerlendirirken, hükümden çıkarılacak anlamın doğrudan eşcinselleri ve “*kendini başkalarının zevkine terk edenleri*” kapsadığının açıkça ifade edilmemesi olduğunu söylemiştir: “**559 sayılı Yasa’nın**

63 Laurence Anyways, Yönetmen: Xavier Dolan, 2012, Fransa, <https://www.imdb.com/title/tt1650048/> (Son erişim tarihi: 02.03.2020).

64 Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı bu açıdan oldukça önemlidir. AİHM, cinsel yönelime ilişkin davaların karar özetlerinin yer aldığı belgesini 2021 Şubat ayında güncellemiştir. https://www.echr.coe.int/documents/fs_sexual_orientation_eng.pdf

5. maddesine (F) bendi olarak eklenmiş bulunan bu kuralla ne gibi bir toplumsal faydanın amaçlandığı ve kimleri kapsadığı yönü açık değildir. Bent hükmünün getiriliş nedeni yasa tasarısına ilişkin gerekçede: 2559 sayılı Kanun'un (D) bendinde "kendisini başkalarının zevkine terk edenler" ibaresinin açık olmayıp tefsire muhtaç yanları bulunduğu, günümüz dünyasında aktüel bir konu haline gelen kadın, erkek eşcinsel kişiler ile bunlara aracılık edenlerin faaliyetlerinin takibini ve gereken önleyici zabıta tedbirlerinin alınmasını sağlamak, şeklinde açıklanmıştır. Eğer madde sadece gerekçe de belirtildiği gibi tavır ve davranışları toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyecek nitelikte bulunan eşcinselleri kapsamış olsa idi, toplum sağlığı gözetilerek bent hükmünün haklı bir gerekçeye dayandığı söylenebilirdi".

Dolayısıyla bu iptal kararından, olumlu bir insan hakları yaklaşımı çıkarmayacağımızı, hükmün iptal edilmiş olmasının temel hak ve özgürlükler lehine ileri atılmış bir adım olduğunu söyleyemeyeceğimizi belirtmek gerekir. Bu durumda açıkça görülüyor ki temel hak ve özgürlüklere ilişkin yorumun yapılabilmesi, salt formalist bir anlayışla mahkemelerin insan haklarına aykırı hükümleri iptal etmeleri sonucunda yapılamayacaktır. Zira bu kararın gerekçesinden ve satır aralarından, Mahkeme'nin LGBTİ+lara yaklaşımının sakıncalarını okumak mümkündür. Eğer hüküm, ayrımcılığı belirli bir grubu hedef alarak meşrulaştırıyor olsaydı, Mahkeme hükmü iptal etmeyecekti. Anayasa Mahkemesi'nin gerekçesindeki bu yaklaşım, yasama organına, bu yönde bir hüküm çıkarılabileceği konusunda da telkin vermesi sebebiyle eleştiriye açıktır. Umberto Eco, kutsiyet atfedilen değerlerin yorumlanma sürecini incelerken, bir metnin belirli bir kültür açısından kutsal hale gelir gelmez, kuşkulu bir okuma sürecine ve bunun sonucu olarak da hiç kuşkusuz aşırı bir yoruma tabi tutulacağını söyler.⁶⁵ Burada da kutsiyet atfedilen değerler, yasa koyucu ve yargı organınca yoruma tabi tutulduğunda, aşırı bir yorum faaliyeti devreye girerek temel hak ve özgürlüklere içkin alan kapatılmış olur. "*Genel ahlak ve edep kurallarına aykırı olarak utanç verici ve toplum düzeni bakımından tasvip edilmeyen tavır ve davranışta bulunanların parmak izlerinin alınması*" konusunda, genel ahlak ve edep kurallarına atfedilen kutsallık, belli bir grubun vatandaşlık haklarından diğerleri aleyhine mahrum bırakılmasına ve eşit olmayan bir muameleyle tabi tutulmasına yol açar.

65 Umberto Eco, Yorum ve Aşırı Yorum, Ayrıntı Yayınları, 3. Basım, Ekim 2019, s.58.

Anayasa Mahkemesi'ne göre de “[e]şitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, bazen yan yana ve bazen de aynı şeyi ifade etmek üzere kullanılabilen kavramlardır. Günümüzde eşitlik ilkesi insan haklarına ilişkin uluslararası sözleşmelerin ayrılmaz parçasıdır. Başka bir deyişle eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, uluslararası hukukun en üstünde yer alan temel hukuk normu olarak kabul edilmektedir. Bu itibarla eşitlik ilkesi, hem başlı başına bir hak hem de diğer insan hak ve özgürlüklerinden yararlanılmasına hâkim, temel bir ilke olarak kabul edilmelidir”.⁶⁶ Ayrımcılık, isteyerek veya istemeyerek, icrai ya da ihmali biçimde, bir hukuk sisteminde eşit durumda olduğu kabul edilen kişilere, bir hak veya yükümlülükle ilgili olarak, aralarında geçerli bir neden olmaksızın eşit davranılmaması olarak tanımlanabilir.⁶⁷ Ancak bugün hukuk sisteminde eşit durumda olmadığı düşünülen kişiler arasında, bir hak ve yükümlülükle ilgili olarak geçerli bir neden olmaksızın eşit davranılmasının da dolaylı olarak ayrımcılık oluşturabileceği de kabul edilmektedir. Yani herkes farklı ve herkes eşittir ancak farklı durumda olanlara aynı muamelenin yapılması, eşitlik ilkesi ile değil dolaylı ayrımcılık durumu ile açıklanabilir. Dolayısıyla bu karar, aslında gerekçesiyle dolaylı bir ayrımcılığın yapılabilmesini mümkün kılmakta, yasa koyucuya bu ayrımcılığın yapılabilmesi için imkân ve neden yaratmaktadır. Vatandaşlar arasında, hiçbir somut nedene dayanmadan yapılan bu ayırım şüphesiz ki Anayasa'nın eşitlik ilkesine aykırı nitelik taşır. Ayrıca parmak izi gibi kişisel veri olduğu Anayasa Mahkemesi'nce de karara bağlanmış bir konuda⁶⁸, bu türden bir ayırımla kişisel veriyi depolamak, özel yaşamın gizliliğini ihlal etmek demektir.⁶⁹

2. Aydın 3. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 5237 sayılı TCK'nın 226. maddesi-nin 4. fıkrasının “doğal olmayan yoldan” ibaresinin, Anayasa'nın 12, 17, 20 ve 40. maddelerine aykırılığına ilişkin somut norm denetimi başvurusu: TCK md. 226/ [4], “Şiddet kullanılarak, hayvanlarla, ölmüş insan bedeni üzerinde veya doğal olmayan yoldan yapılan cinsel davranışlara ilişkin

66 Tuğba Arslan Kararı, Başvuru No: 2014/256 para. 107. Karar tarihi: 25.06.2014. (Son erişim tarihi: 02.05.2020)

67 Ulaş Karan, “Bireysel Başvuru Kararlarında Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik İlkesi”, Anayasa Yargısı, Sayı: 32, 2015, s. 237-238.

68 Parmak izini kişisel veri olarak koruyan Mahkeme içtihadı için: E. 2013/122, K. 2014/74, 9.4.2014; E. 2014/149, K. 2014/151, 2.10.2014; E. 2013/84, K. 2014/183, 4.12.2014; E. 2014/74, K. 2014/201, 25.12.2014; E. 2014/180, K. 2015/30, 19.3.2015; E. 2015/32, K. 2015/102, 12.11.2015.

69 Parmak izini özel yaşamın gizliliği bağlamında koruyan AlİHM içtihadı için: Peck/Birleşik Krallık, B. No: 44647/98, 28.01.2003; Sciacca/İtalya, B. No: 50774/99, 11.01.2005; S. ve Marper/Birleşik Krallık (Büyük Daire), B. No: 30562/04, 30566/04, 04.12.2008; Alkaya/Türkiye, B. No: 42811/06, 09.10.2012; K.U./Finlandiya, B. No: 2872/02, 02.12.2008.

yazı, ses veya görüntüleri içeren ürünleri üreten, ülkeye sokan, satışa arz eden, satan, nakleden, depolayan, başkalarının kullanımına sunan veya bulunduran kişi, bir yıldan dört yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır” hükmünü içerir. Mahkeme, gerekçesinde,

“Diğer yandan ‘doğal olmayan yol’ ibaresinin kişiden kişiye veya toplumdaki topluma farklılık gösterebileceği düşünülebilir ise de kanun metni bir bütün olarak değerlendirildiğinde ve korunmak istenen hukuki yarar da göz önüne alındığında söz konusu davranışların şiddet kullanarak, hayvanlarla veya ölü insan bedeni üzerinde cinsel davranışlar gibi tüm demokratik toplum düzenlerinde doğal yol olarak kabul edilmesi mümkün olmayan, demokratik toplumun ahlaki standartları üzerinde olumsuz etkisi bulunan hatta bizzat kendisinin suç olarak kabul edildiği düzeye ulaşmış cinsel davranışları ifade ettiği anlaşılmaktadır. ‘Doğal olmayan yol’ kavramının bu çerçevede doktrin, uygulama ve yargı kararlarında belirlenerek anlam ve içerik kazanacağına şüphe yoktur. Dolayısıyla itiraz konusu kuralın ‘belirlilik’ ve ‘kanunilik’ ilkelelerine aykırı bir yönü bulunmamaktadır” demıştır.

Mahkeme’ye göre, doğal olmayan yol kavramı, uygulamada eşcinselleri kapsamayacak şekilde yorumlanacak ve içerik kazanacaktır. Dolayısıyla belirlilik ve kanunilik ilkelerine aykırılık yoktur. Mahkeme’nin bu kararında ahlaki bir referans ile kendisi suç teşkil etmeyen cinsel faaliyetler de belli ahlak standardına aykırı olarak depolanırsa suç sayılmaktadır.⁷⁰ Gerçekten de karşı oy yazan Serdar Özgüldür ve Serruh Kaleli, ilgili hükme ilişkin Yargıtay’ın yorumunu ifade ederken şu risklere değinmişlerdir: **“Öte yandan, ‘doğal olmayan yoldan’ ibaresinin bizzat kendisi dahi tam anlamıyla belirsizlik yaratmaktadır. Nitekim dosyanın incelenmesinde, özellikle öğretide yer alan aksi yöndeki görüşlere ve bizzat yasanın hazırlanmasında görev yapan ceza hukukçusu bir bilim adamının uygulamanın yanlış istikamette seyrettiğine dair beyanlarına karşın, Yargıtay içtihatlarında, karşılıklı rızaya dayalı olsa bile, ‘anal, oral, grup seks, lezbiyen, eşcinsel ilişki, enest ilişki’ ihtiva eden ürünlerin 226 ncı maddede belirtilen şekillerde bulunması halinde, ‘doğal olmayan yoldan’ yapılan cinsel davranışın varlığı kabul edilecek hüküm kurulduğu anlaşılmaktadır. ‘Enest’ hariç, cebir, şiddet içermeyen ve rızaya dayalı bu hallerin, gerçekte ‘özel hayatın gizliliği’ koruması altında olduğu ve bunun bir özgürlük sorunu teşkil ettiği hususu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin yerleşik kararları ile ortaya koyulmuştur. Tüm**

⁷⁰ Tolga Şirin, Homofobinin Anayasal Üretimi: Anayasa Mahkemesi ve Eş Cinsellik Kararları, *Anayasa Hukuku Dergisi*, cilt 7, sayı 14, 2018, s.513-562.

bu vakıalara rağmen, uygulamanın farklı bir istikamette seyretmesi, kuralın her türlü yorumu açık olduğunu, diğer bir deyişle ‘belirli olmadığını’ açıkça ortaya koyucu mahiyettedir. Oysa ‘belirlilik ilkesi’ hukuk devleti olmanın en önemli göstergelerinden biri olup, ‘hukuki güvenlik’ ilkesi ile de doğrudan bağlantılı bir ilkedir. Bu bakımdan, iptal istemine konu kuralın hukuk devletine aykırılığı açıktır. Yine, yukarıda işaret edildiği üzere, mevcut haliyle kuralın Anayasa’nın 20. maddesiyle koruma altına alınan ‘özel hayatın gizliliği’ ilkesini de ihlâl ettiği izahtan varestedir.”

Dolayısıyla bu kararla da LGBTİ+’lar, bir tür keyfiliğe terk edilmekte ve içeriği belirsiz bir normun uygulayıcılar elindeki insafına ve lütfuna bırakılmaktadırlar. Zira Mahkeme’nin doğal olmayan yoldan cinsel ilişki ifadesiyle, hukuken hangi belirli ve öngörülebilir durumu kastettiği belirli değildir. Bu ifadenin uygulamaya bırakılması, belli bir grubun uygulamanın ve yargı organlarının takdirine terk edilmesi demektir. Halbuki yukarıda görüldüğü üzere uygulama farklı istikamette seyretmiş ve uygulamacıların ahlaki değer yargıları, doğal olmayan yoldan cinsel ilişki kavramının içini doldurmuştur. Ahlaki değer yargılarının, hükme ne dereceye kadar esas alınabileceği konusundaki eserinde Thoreson, Dudgeon davasının kazanımlarından bahsetmişti. Yukarıda değindiğimiz üzere AİHM’in bu içtihadı ile, insan hakları normları, toplumsal ahlaki değer yargıları nezdinde ikinci plana düşürüldüğünde, insan hakları hukukunun esas alınması gerekir. Nitekim Anayasa’nın 90. maddesinin 5. fıkrasının son cümlesini dikkate aldığımızda, Devlet’in ayrımcılığı önlemedeki pozitif yükümlülüğü, insan hakları normlarının esas alınacağına ilişkin normatif kural ile birleşir. Bu durumda herhangi bir cinsel ilişki biçiminin doğal ya da doğal olmayan şeklinde tasnif edilmesinin hukuken imkânsız olduğunu görebiliriz. Eşitlik gibi anayasal normlar ile tanımlanan bir sistemde, normlar arasında bağlantılar kurmak şarttır.⁷¹ Bu durumda, hukuk sisteminin bütünü göz önüne alındığında, bu türden bir karar ile eşitlik ilkesinin yine diğer anayasal normlarla bağlantısı kurulmadan keyfi bir şekilde ihlâl edilmesinin yolunun açıldığı ortadadır.

3. Gayri Tabii Mukarenet Kararı:

Askeri Yargıtay’ın 1. Dairesi, 22.5.1930 tarihli ve 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu’nun 22.3.2000 tarihli ve 4551 sayılı Kanun’un 31. maddesiyle değiştirilen 153. maddesinin ikinci fıkrasının Anayasa’nın 2., 10. ve 20. maddelerine aykırılığını ileri sürerek, normun Anayasa Mahkemesince iptaline karar verilmesini talep etmiştir. İlgili hüküm şudur:

71 Ann Scales, Hukuki Feminizm: Aktivizm, Savunma ve Hukuk Kuramı, Çev. Ceren Akçabay, Dost Kitabevi Yayınları, Kasım 2019, s.140.

“Bir kimseyle gayrî tabîî mukarenette bulunan yahut bu fiili kendisine rızasıyla yaptıran asker kişiler hakkında, fiilleri başka bir suç oluştursa bile, ayrıca Türk Silahlı Kuvvetlerinden çıkarma cezası, erbaşlar için rütbenin geri alınması cezası verilir”.

te bulunmaları halinde karşılaşacakları cezai yaptırımın özel hayata saygı isteme hakkına müdahale olduğunu kabul etse de bu müdahalenin askeri disiplini korumak ve sürdürmek amacını haiz olduğunu vurgulamış ve askerlik hizmetinin gereği gibi yürütülmesini sağlamak gibi meşru gayelerle yapıldığını ifade etmiştir. Ayrıca kararda Mahkeme, “söz konusu davranışlar tüm toplum düzenlerinde doğal olarak kabul edilmesi mümkün olmayan, toplumun ahlaki standartları üzerinde olumsuz etkisi bulunan cinsel davranışlardır” diyerek açıkladığı gayri tabii mukarenet fiiline öngörülen cezayı, genel ahlak ve toplumsal ahlaki standartları referans alarak iptal istemini reddetmiştir. Buradaki önemli tartışmalardan biri, aynı fiilden iki kez yargılama olmayacağını garanti altına alan *ne bis in idem* ilkesidir. Zira asker kişilerin gayri tabii mukarenette bulunmalarından dolayı 6463 sayılı Türk Silahlı Kuvvetleri Disiplin Kanunu gereğince disiplin soruşturması ve 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu gereğince de cezai soruşturma öngörülmektedir. Ancak Mahkeme’ye göre kanun önünde eşitlik ilkesi öngören Anayasa’nın 10. maddesi, *eylemli değil hukuksal bir eşitlikten* bahsetmektedir ve kimi kişi ya da topluluklar için değişik kural ve uygulamaların ortaya çıkması zorunlu olabilir. Bu bağlamda TSK’nın görev ve askerlik hizmetinin de özellikleri gereği, hüküm Anayasa’ya aykırı bulunmamıştır.

Anayasa Mahkemesi’nin bu kısıtlayıcı yorumu ışığında, AİHM içtihatları ve uluslararası hukukun öngördüğü ayrımcılık yapmama yükümlülüğünün iç hukuka gereği gibi yansıtılmadığı ifade edilebilir. Engin Yıldırım’ın karşı oyunda belirttiği şu husus önemlidir:

“İnsanlar insan oldukları için değerlidir ve insan haysiyeti doğuştan kazanılan, insanın sırf insan olduğu için vazgeçilmez ve başkasına devredilemez haklara sahip değerli ve saygıyı hakeden bir varlık olduğunu ifade etmektedir. Her insan sadece insan olmaktan kaynaklanan bir değere, erdeme ve saygıya sahiptir. Dokunulmaz bir niteliği olan insan haysiyeti herkesin konumu ve doğuştan gelen değişmez ve değişebilir özellikleri ne olursa olsun eşit olarak sahip olduğu ve devletçe korunması ve saygı gösterilmesi gereken hayati bir insani değerdir. İnsanın öz saygı gereğince kendini gerçekleştirme, geliştirme ve kendi kaderini tayin etme imkân ve fırsatlarına sahip olması insan haysi-

yetinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. İtiraz konusu kural askerlik mesleğinin onurunu korumak adına farklı cinsel yönelimleri olan asker kişilerin insan haysiyetini göz ardı etmektedir. Bu bağlamda cinsel yönelim insan haysiyetiyle yakından bağlantılıdır. Diğer asker kişiler ve toplumun genelinden farklı cinsel yönelime sahip olan asker kişilerin cinsel yönelimleri kişiliklerinin değişmez bir parçasını ve kökleşmiş bir yönünü temsil etmektedir. Bu kişiler farklı cinsel yönelimlerinden dolayı diğer insanlardan daha mı az değerlidir, haysiyet sahibidir? LGBTİ+ insanlar ne yaptıkları için değil ne oldukları⁸⁶ veya ne olarak algılandıkları için kuraldaki gibi ayrımcı muamelelerle karşılaşmakta, tabir caizse, ‘makbul’ vatandaş olarak görülmemektedir”.

Burada, askerlik hizmetinin ne tür cinsel davranışı kabul edip hangi tür cinsel davranışı yasakladığı, cinsel davranışının kişinin askerlik hizmetiyle ne derece bir ilgisi olduğu da açıklanmamış, bu konu boşlukta bırakılmıştır. Ayrıca, askerlik hizmeti gereği belli başlı cinsel davranışların yaptırıma tabi tutulabileceği kendiliğinden *per se* kabul edilirse, diğer devlet hizmetleriyle askerlik hizmetleri arasında cinsel davranış temelli ne tür bir ayırım yapılacağı sorusu da gündeme gelir. Bu hüküm, askerlik ile cinsel yönelim arasında keyfi bir korelasyon kurmakta, bu keyfiliğin sonucu ise asker kişileri, suç teşkil etmeyen bir fiilden ötürü yaptırıma uğratmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsel davranış konusunda bir normatif alan varmış gibi, cinsel davranışları makbul ve makbul olmayan şeklinde ayırma tabi tutan bir içtihat, laik hukuk yorumuyla bağdaşmamaktadır. Umberto Eco’nun Yorum ve Aşırı Yorum dikotomisine yeniden dönersek, “laik kutsal metinlerin” yorumu şeklinde bir oksimoronla⁷² karşılaşmış oluruz. Laik bir hukuk sisteminde, cinsel davranışların arasında kutsiyet ayrımları yaparak, bu davranışta bulunan bireyleri farklı muameleye tabi tutmak, sistemin bütünü için tehlike arz eden bir aşırı yorum örneği olacaktır. Hukuk sisteminin temellerinde olan eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı, normun aşırı yorumlanmasıyla kendi kendini imha etme tehlikesiyle karşı karşıyadır.

4. ZA Başvurusu: Niğde’nin Bor ilçesinde bir ilköğretim okulunda din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği yapan ZA hakkında okul hademesine eşcinsel ilişki teklif ettiği, kasabada bazı kişilerle bu şekilde ilişkide bulunduğu yönündeki iddiaya istinaden soruşturma açılmış, MEB Yüksek Disiplin Kurulu Kararı ile görevine son verilmiştir. Zonguldak İdare Mahkemesi’ne iptal davası açan başvuruçunun davası reddedilmiş, karar kesinleşmiştir. Daha

72 Karşıt anlamlı ya da karşıt çağrışımlı sözcüklerin bir arada kullanması.

sonra 5525 sayılı Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Bazı Disiplin Cezalarının Affı Hakkındaki Kanun'un yürürlüğe girmesini takiben mesleğine iade edilmesini talep eden başvurunun talebi reddedilmiştir. Ret kararı Danıştay 12. Dairesi'nin kararıyla onanmıştır. Başvurucunun, öğretmenlik mesleğine yeniden atanma, eğer o olmuyorsa da genel idare hizmetleri sınıfında bir görevde çalıştırılması talebine ilişkin bireysel başvurusunda Anayasa Mahkemesi, özel hayatın gizliliği yönünden inceleme yapmış ve şu sonuca ulaşmıştır: *"Bu itibarla somut olayda cinsel yönelimi dikkate alınarak başvuru hakkında işlem tesis edildiğini söylemek mümkün görünmemektedir. Diğer bir ifadeyle bireysel başvuruya konu idari işlemde başvurunun yeniden öğretmenliğe atanma talebinin cinsel yönelimi nedeniyle değil so-ruşturmaya konu fiilleri nedeniyle reddedildiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle başvurucuya farklı bir muamelede bulunulmadığı sonucuna varılmıştır"*.

Anayasa Mahkemesi'nin değerlendirmelerindeki başvurunun görev yaptığı okuldaki davranışlarına odaklanıldığı savıyla ayrımcılık yasağının ihlal edilmediği sonucu bu açıdan oldukça şüphelidir. Zira başvurunun okul hademesine eşcinsel ilişki teklif ettiği, hademenin iddiasından öteye gitmemiş; başvuru ZA sadece kasabada bazı kişilerle cinsel ilişkide bulunduğunu kabul etmiştir. Bu noktada karşımıza çıkacak soru, eğer ZA heteroseksüel bir erkek olsaydı ve kasabadaki kadınlarla heteroseksüel birliktelikler yaşasaydı, bu durum onun öğretmenlik mesleğinden çıkarılması sonucunu doğuracak mıydı? Bu noktadaki cevabın özel hayatın gizliliği hakkının koruması kapsamında olduğu düşünüldüğünde, Anayasa Mahkemesi gerekçesindeki, başvurunun durumu ile çocukların sağlıklı yetiştirilmeleri arasındaki toplumsal menfaat argümanı geçerliliğini yitirecekti. Bu durumda Engin Yıldırım'ın da karşı oyunda ifade ettiği gibi, idarenin başvurunun talebini reddederken kullandığı *"iffetsizlik/ huzur bozuculuk argümanları"* başvurunun cinsel yöneliminden ötürü ayrımcılığa uğradığı sonucunu kanıtlamaktadır. Özkan Agtaş'a göre *"cinsel davranışları boyunduruk altına sokmak, yasanın belki de en eski takıntılarından biridir. Fakat yüzyıllar boyunca yasanın hedeflediği şey, hakiki bir cinsiyet talebinde bulunmak değil, belirli cinsel davranışları, evlilik ilişkilerini merkeze alarak yasaklamaktır. (Eş)cinselliği, bir hakikat ve bir müdahale alanı olarak inşa eden şey, yasadaki çok norm olmuştur: Yasanın cezalandırdığı şey belirli bir cinsel ilişki türüydü, oysa normun patolojik ilân ettiği şey bir tür olarak eşcinselliktir"*.⁷³

73 Özkan Agtaş, "Hakiki Cinsiyet, Yasanın Boyunduruğu ve Siyasi Öznellik," *Fe Dergi* 4, sayı 2, 2012, 31-33.

Burada da yasa değil, ama yasa koyucunun elindeki norm ile uygulayıcılar yani yorumcular eliyle eşcinsellik, kriminalizasyonun öznesi haline gelmiş, yani belirli bir cinsel davranışın bizatihi kendisi bir cezalandırılacak pratik olmuştur. Eşcinselliğin yasaklanabilecek bir cinsel yönelim olmadığını bir kenara bıraksak bile, böyle bir kriminalizasyonun normatif olarak var olmadığı sistemde, uygulayıcılar eliyle yaratılan bu pasif cezalandırma, sistemin bütününe işleyerek, hukuk düzenini kendi ilkelerine yabancılaştırmaktadır.

5. Cemal Duğan Başvurusu: Bu başvuru, kişilerin cinsel yönelimlerinden dolayı ayrımcılığa uğramaması gerektiğinin, özel hayat kavramının kişinin cinsel *tercihinin* ayrılmaz bir parçası olduğunun, sadece cinsel *tercihe* dayalı olarak maruz kalınabilecek bir uygulamanın kişinin kimliği üzerinde olumsuz etkiler doğuracağına adının konduğu ilk karardır. Bu sebeple diğer bireysel başvuru kararlarında sıklıkla referans verilen bu başvuru, *travesti* başvurusunun, yolda yürürken kolluk görevlilerince, rızası hilafına Emniyet Müdürlüğü'ne götürülüp iki/üç saat boyunca hürriyetinden yoksun bırakılarak, hakkında idari para cezası uygulandığına ilişkindir

Anayasa Mahkemesi, kişiye trafik para cezası kesilmesinden ötürü eşitlik ve özel hayata saygı hakkına yönelik bir müdahalede bulunulmadığını vurgulasa da *travesti* bireyin, trafiğin düzenini bozuyor olduğu kanısıyla neden trafik şube yerine, Ahlak Büro Amirliği'ne götürüldüğünün cevabını vermemiştir. Bu anlamda Engin Yıldırım'ın karşı oyunda dikkat çekilen husus şudur: Engin Yıldırım, aynı eylemi heteroseksüel bir birey gerçekleştirseydi, muhtemelen herhangi bir şubeye götürülmeden sadece idari para cezasının verilerek salıverileceğini vurgulamıştır. Bu durumda translar nezdinde ayrımcı muamelenin olduğu ve bu değerlendirmenin yapılmamasının Anayasa Mahkemesi açısından eksiklik olduğu ortadadır. Burada, homofobik ve transfobik bir yorumla söz konusu ayrımcı müdahalenin cinsel kimlik boyutu yok sayılmıştır. Nefret söylemi ve nefret suçuyla mücadelede yanımıza almamız gereken hukuk normları, uygulayıcıların elinde bu söylemlerin yaşayabileceği mekânlar haline gelmiştir.⁷⁴

6. Onurhan Solmaz Başvurusu: Başvuru, İzmir'de yaşayan travesti ve transseksüeller hakkında bir yerel gazetede çıkan köşe yazısına ilişkindir. Transseksüel başvurusunun, kendisinin ve kendisiyle aynı kimliğe sahip bireylerin aşağılandığı ve halkın kin ve düşmanlığa sevk edildiğini belirterek şikâyetinde bulunduğu köşe yazısı hakkında kovuşturmayla yer olmadığı kararı

74 Agtaş, age, s.32.

verilmiştir. İlgili nefret söylemi ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirildiği için, transseksüel başvuru, bireysel başvuruda bulunmuştur. Anayasa Mahkemesi değerlendirmesinde, etkili başvuru ve ayrımcılık yasağının ancak başka hakla bağlantılı olursa inceleneceğini belirterek, kabul edilemezlik kararı vermiştir.

Halbuki bu yorum eleştiriye oldukça açıktır. Somut olayda, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dolayısıyla cinsel kimliğe yönelik bir ayrımcılık söz konusudur ve cinsel yönelim ile cinsiyet kimliği açıkça özel hayatın gizliliği kapsamındadır.⁷⁵ Dolayısıyla somut olaydaki ayrımcılık yasağının ihlalinin, açıkça anayasal bir hak grubuyla ilişkilendirilmesi mümkündür ve hatta Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrası gereği AİHS kararları doğrudan uygulanabilir niteliktedir.⁷⁶ Burada değinilmesi gereken bir başka husus ise nefret söylemi ile cinsel kimlik arasındaki ilişkidir. Kararda önemsizleştirildiği gibi etkili başvuru ve ayrımcılık yasağının bu şekilde ihlal edilemeyeceğini söylemek mümkün değildir. AİHM'in Orlandi ve Diğerleri v. İtalya kararında vurguladığı gibi, cinsel kimlik özel yaşamın bir parçasıdır.⁷⁷ Somut olayda bir nefret söylemi iddiası vardır ve AİHM'in Vejdeland ve Diğerleri / İsveç⁷⁸ kararında belirttiği gibi, şiddete çağrı olmasa bile, halkın bir bölümüne hakaret eden, alay ya da iftira içeren söylemlerde bulunmak da nefret söylemini oluşturur, bu da köken ya da ırk temelinde yapılan ayrımcılık kadar ciddidir. Bu kararda eşcinsellikle ilgili dağıtılmış bir broşürden ötürü İsveç makamları başvuru-lara okuldan uzaklaştırma ve para cezası vermiştir. AİHM kararında, broşürlerde “*eşcinselliğin bir cinsel sapma eğilimi olduğu ve toplum üzerinde ahlaken yıkıcı etkiler doğurduğu*” ifadelerine yer verildiğini, ayrıca broşürlerin, eşcinselliğin HIV ve AİDS'in yerleşmesine yol açtığı ve pedofilinin önemini azalttığına işaret ettiğini söyler. AİHM'e göre bu ifadeler, nefrete dayalı eylemlere teşvik etmese bile, çok ciddi ve ön yargılı ifadelerdir. Nefrete teşvik için mutlaka şiddet kullanmaya çağrı gerekmez, belirli bir gruba hakaret,

75 AİHM, cinsel kimliği özel hayat bağlamında korumaktadır:

“Mahkeme, heteroseksüel bir çoğunluğun homoseksüel bir azınlığa karşı güdümlü önyargısını oluşturan politika ve kararları onaylamayı ısrarlı şekilde reddetmiştir. (...) Olumsuz tutumlar, geleneğe atıflar ve belli bir ülkedeki genel varsayımların kendisi, tıpkı farklı ırk, köken veya renge yönelik olumsuz tutumlarda olduğu gibi, Mahkeme tarafından farklı muamele için yeterli bir haklı görme nedeni sayılmaz. (...)”

Bavey ve diğerleri v. Rusya, İHAM, 67667/09 44092/12 56717/12, 20/06/2017, § 70.

76 Rıza Türmen, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin İç Hukukumuza Etkileri, *Anayasa Yargısı Dergisi*, 17. Cilt, 2000, s.32-42.

77 Orlandi ve Diğerleri v. İtalya, Başvuru no. 26431/12.

78 Vejdeland ve Diğerleri v. İsveç, Başvuru no. 1813/07.

alay ya da iftira eden söylemler de nefret söylemidir. AİHM, İsveç Yüksek Mahkemesi'nin insanların ifade özgürlüğü hakkını kullanırken başkalarını gereksiz yere incitici ifadelerden kaçınmaları gerektiği yolundaki görüşünü paylaşmış ve başvuruçuların ifade özgürlüklerinin ihlal edildiği şikayetini reddetmiştir. Türk Ceza Kanunu md. 122 bağlamında nefret söylemi ile değerlendirilebilecek ve özel hayata ilişkin ayrımcılık yasağının ihlali sonucunu doğurabilecek bir olayda Mahkeme, homofobinin pratik uygulamalar eliyle yeniden açığa çıkarılmasına ses çıkarmama tercihinde bulunmuştur. TCK md. 122 nefret ve ayrımcılık suçunu, pozitif bir düzenlemeye kavuşturmuş olsa da henüz yasalaşmadan da eleştirilmiştir. 2021 yılı itibarıyla Türkiye, nefret suçlarını mevzuatında tanımış ve “cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği” hukuken korunan temeller arasında kapsamamıştır; 2014 yılında yürürlüğe giren Ceza Kanunu 122. maddedeki düzenleme, cinsel yönelimi veya cinsiyet kimliğini içermemektedir. Sadece “*dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep*” bağlamındaki nefret suçları kanunla tanınmıştır. Bu durum, “nefret suçlarının kâğıt üzerinde kaldığı” yorumuyla eleştirilmiştir.⁷⁹ Ancak hukuken, yaşanan bariz nefret suçu ve ayrımcılık yasağı ihlallerinin yine de stratejik bir genişletici yorumla TCK md. 122 bağlamında cezalandırılmasının önünde bir engel yoktur. Yasa koyucu burada açık bir şekilde koruma grubu belirlemiş ve bu koruma gurubuna yönelik seçimlik ve bağlı hareketleri suç olarak düzenlemiştir ancak kanun gerekçesinde “*Nefret suçlarında hedef mağdurdan öte mağdurun üyesi olduğu sosyal gruptur. Fail için ise ön yargı, açık veya örtülü şekilde suçun işlenme motivasyonunu oluşturmaktadır. Ayrımcılık temelli olması nedeniyle nefret suçu, fail ve mağdur ile birlikte tüm toplumu yakından etkilemektedir. Bu kapsamda Türk Ceza Adalet Sistemine daha uygun olacak şekilde TCK’da, ayrımcılık suçuyla birlikte nefret suçu da düzenlenmektedir.*” Ayrıca suçun tanımı madde metninde yoktur. Gerek madde metninde, gerekçesinde ve gerekse değişiklik gerekçesinde bu suçun tanımı yapılmamıştır. Yargıtay, bir kararında bu suçun tanımında öğreti ve uluslararası belgelerde kabul gören nefret ve ayrımcılık suçu ile nefret söylemi tanımlarının dikkate alınması gerektiğine işaret etmiştir. Yargıtay’a göre “*TCK’da yapılan bu düzenleme karşısında, ‘nefret suçu, ayrımcılık ve nefret söylemi’ kavramlarının bilinmesi zorunlu hale gelmiştir. Ancak, yasa koyucu bu kavramların yasada tanımlanması yoluna gitmemiştir. Bu nedenle öğreti ve uluslararası belgelerde kabul gören nefret ve ayrımcılık suçları ile nefret söylemi tanımlarının benimsen-*

79 TCK 122 hayal kırıklığı: Nefret suçu kâğıt üstünde kaldı: <http://www.agos.com.tr/tr/yazi/17260/tck-122-hayal-kirikligi-nefret-sucu-kagit-ustunde-kaldi>

mesi gerekir.”⁸⁰ Diyerek suçun tanımının verilmemiş olmasından dolayı suçun tavsifinde uluslararası insan hakları hukuku anlayışının söz konusu olabileceğini vurgulamıştır.

7. Üreme Yeteneğinden Sürekli Yoksunluk Şartına İlişkin Karar: TMK md. 40'ta cinsiyet uyum ameliyatı izni için öngörülen üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartının, Anayasa'nın 10.,17. ve 20. maddelerine aykırılığı ileri sürülerek iptaline karar verilmesi yönünde yapılan norm denetimi karardır. Yeşim Atamer'in de ifade ettiği gibi, üreme yeteneğinden sürekli yoksunluğun ameliyat öncesi bir ön şart olarak aranması, zaten aynı sonuç cinsiyet uyum ameliyatında sağlanacağı için, henüz ameliyat olmadan ek bir müdahaleye maruz kalmayı doğuracaktır. Bu anlamda Edirne 1. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin itirazı oldukça önemlidir. Üç aşamalı cinsiyet uyum rejimini açıklayan Anayasa Mahkemesi'ne göre, üreme yeteneği bulunan transseksüel kişinin tıbbi yöntemlere uygun ameliyat olduğunda bu yeteneğinden zaten sürekli yoksun kalacağı kuşkusuzdur; dolayısıyla ön şart, kişinin maddi ve manevi varlığı ile özel hayatı yönünden ölçüsüz sınırlama doğurmaktadır. Bu nedenle hüküm, iptal edilmiştir.

Bu karar olumlu bir adım olarak görülse de Tolga Şirin kararı eleştirmiş ve Mahkeme'nin konuyu kişinin maddi ve manevi varlığı ile özel hayatı ile ilgili ele alırken, etraflı değerlendirmelere girmekten sakınmış olduğunu söyleyerek sadece bir ölçülülük değerlendirmesi yaptığını vurgulamıştır.⁸¹ Gerçekten de meselenin salt ölçülülük ile ilgili olmadığı ve ayrımcılık yasağı boyutuna girilmesi gerektiği söylenmelidir. Aksi halde uygulama eliyle yaratılan homofobi ve transfobi aşılamayacak ve TCK md. 122 önemli bir kırılğan grubu, koruma kapsamına almamış olacaktır. Türk Ceza Kanunu'na nefret ve ayrımcılığa ilişkin 122. maddeyi ekleyen 6529 sayılı Kanun'un gerekçesinde “Nefret suçlarında hedef mağdurdan öte mağdurun üyesi olduğu sosyal gruptur. Fail için ise ön yargı, açık veya örtülü şekilde suçun işlenme motivasyonunu oluşturmaktadır. Ayrımcılık temelli olması nedeniyle nefret suçu, fail ve mağdur ile birlikte tüm toplumu yakından etkilemektedir. Bu kapsamda Türk Ceza Adalet Sistemine daha uygun olacak şekilde TCK'da, ayrımcılık suçuyla birlikte nefret suçu da düzenlenmektedir” denilmiştir. Yargıtay içtihadı ve aşağıda ifade edilecek AİHM Protokolü ekseninde, genişletici bir yorumla bu madde kullanılarak LGBTİ+’lara yönelik nefret suçu ve ayrımcılık yasağı ihlalleri cezalandırılabilir.

⁸⁰ Yargıtay 18. Ceza Dairesi'nin 30.03.2016 tarih ve 2015/26353 E., 2016/6373 K.

⁸¹ Tolga Şirin, age, s.20.

8. Ankara 4. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin cinsiyet değişikliğine ilişkin TMK md. 40/2 hükmünün Anayasa'nın 17. maddesine aykırılığı itirazı: İtiraz konusu, transseksüel yapıda olan kadınların, sırf erkekliğe ilişkin cinsel organ ameliyatı olmamaları sebebiyle kadın kimliği taşımaya zorlanmalarının, maddi ve manevi varlığın korunmasını düzenleyen 17. maddeye aykırı olduğunun ileri sürülmesidir. Bu karar, LGBTİ+ haklarındaki terminoloji anlamında yukarıda tartışılan ve kişinin ameliyatlı/ ameliyatsız olup olmadığı fark etmeksizin, kendisini trans olarak tanıdığı noktada trans olduğu kabulünün tartışılmaya açılması açısından önemlidir. Çünkü Anayasa Mahkemesi kararında, transın cinsiyet uyum ameliyatı geçirmeden nüfus sicilini değiştirmek istemesini tartışmış ancak buradaki ayrımcı muameleyi tespit edememiştir. Anayasa Mahkemesi'ne göre, transseksüel yapıda olan kişinin cinsiyet uyum ameliyatı olmaksızın nüfus sicilindeki cinsiyetinin değiştirilerek, biyolojik cinsiyetinden farklı bir cinsiyete sahip olabileceğinin hukuken kabul edilmesinin, toplum düzeninde olumsuz yansımaları olacaktır. Bu sebeple hüküm, Anayasa'ya aykırı görülmemiştir ve itiraz reddedilmiştir.

Mahkeme'nin *ameliyatlı/ ameliyatsız* ayrımını tartışmaya açmış olduğunu düşünmek mümkün ancak eksik olan bir husus söz konusu: AYM'nin transların kimi durumda ameliyatsız oldukları için nefret suçu ve nefret cinayetlerinin mağduru olduğunu işaret etmesi ya da ameliyatlı olan trans-bireylerin de yine başka türden nefret suçlarına maruz kaldıklarını tespit etmesi gerekirdi. AİHM içtihadının trans aktivisti Christine Goodwin v. Birleşik Krallık⁸² Büyük Daire kararına baktığımızda göreceğimiz gibi, cinsiyet uyumu sadece cinsel kimliğin belirlenmesi açısından rol oynamaz. Nüfus sicili de kişinin özel hayatının bir parçasıdır ve buna yönelik maddi/ manevi yansımalar doğurmaktadır. Trans-kadın Christine Goodwin, cinsiyet uyum ameliyatı olduktan sonra yaşadığı bölgede nüfus sicilini değiştirememiştir. Bunun sonucu olarak kadınlara tanınan erken emeklilik hakkından, sosyal güvenlik yardımlarından, evlenme hakkından mahrum olduğu gibi çalıştığı işyerinde ismi ile cinsiyeti arasındaki uyumsuzluktan ötürü sorunlar yaşamakta ve çalışma hakkından da yoksun kalmaktadır. Büyük Daire, translara yönelik hukuki tanıma ve sosyal kabulün artık açık olduğu günümüzde, transların cinsel kimliklerinin nüfus sicilleri yönünden tanınmasını engelleyecek bir toplumsal ihtiyaç olmadığını vurgulamıştır. Goodwin kararı bu konudaki en eski tarihli karar ve cinsiyet uyum ameliyatı geçirmiş olan translar açısından cinsiyetin hukuken tanınması usulüne erişim konusunda devletlerin yükümlülüklerini ortaya ko-

82 Christine Goodwin v. Birleşik Krallık, Başvuru No: [28957/95](#)

yuyor.⁸³ Ancak cinsiyetin hukuken tanınması için bir ön koşul olarak sunulan cinsiyet uyum ameliyatı geçirmiş olma şartının Anayasa'ya uygunluğu tartışması AİHM'de A.P., Garçon ve Nicot v. Fransa⁸⁴ kararında tartışılmıştır. AİHM, trans-kadın başvuruçuların doğum belgelerindeki cinsiyet hanesinin düzeltilmesinin, *dış görünüşlerindeki değişikliğin geri döndürülemez olması koşuluna* bağlanmasının yani cinsiyet uyum ameliyatı geçirmiş olmanın bir ön-şart olarak konulmasının özel hayata saygı hakkının ihlali olduğuna karar vermiştir. 19 Ocak 2021 tarihinde verilmiş X ve Y v. Romanya kararı ise bu yaklaşımı pekiştirmiştir.⁸⁵ Bu kararda AİHM, cinsiyet uyum ameliyatı olmak istemeyen başvuruçuların, yerel mahkemeler tarafından *çözumsuz bir ikilem içinde* bırakıldığını vurgular: Çünkü yerel mahkemelere göre, başvuruçular ya maddi ve manevi bütünlüğe saygı hakkından tamamen feragat ederek cinsiyet uyum ameliyatı olmalı; ya da özel hayata saygı hakkından feragat ederek cinsiyet kimliklerinin hukuken tanınması talebinden vazgeçmelidirler. AİHM bu durumun, Devletlerin kamu yararı ile ilgili kişilerin bireysel yararları arasında kurması gerekirken adil dengeye aykırı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Her iki kararda da Mahkeme, başvuruçuların cinsiyet uyum ameliyatı olmaması gerekçesiyle cinsiyet kimliklerinin yerel yetkililerce tanınmamasının özel hayata saygı hakkına haksız bir müdahale teşkil ettiğine karar vermiştir.

Anayasa Mahkemesi'nin de yine iç hukukun bir parçası olan AİHM'in ilgili içtihadını göz önüne alarak, bu yönde ve hak ve özgürlükler temelinde bir karar vermesi gerekirdi. Demokratik toplumda gereklilik unsurunu taşımayan bu türden bir yasağın, hangi toplumsal ön kabule dayanarak hukuk dışı bir ayrımcılığa yol açtığı tartışılabilirdi. Maddi ve manevi bütünlüğü koruyan Anayasa, bu açıdan transların bütünlük haklarının yargı yoluyla göz ardı edildiği bir uygulamanın konusu olmuştur.

83 Kararın 93. paragrafı oldukça önemlidir: "The Court held that there had been a violation of Article 8 (right to respect for private and family life) of the Convention, owing to a clear and continuing international trend towards increased social acceptance of transsexuals and towards legal recognition of the new sexual identity of post-operative transsexuals. Since there are no significant factors of public interest to weigh against the interest of this individual applicant in obtaining legal recognition of her gender re-assignment, the Court reaches the conclusion that the notion of fair balance inherent in the Convention now tilts decisively in favour of the applicant." Mahkeme, özel hayata saygı hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşırken, süregelen uluslararası eğilimin, transların toplumsal olarak tanınması ve cinsel kimliklerinin hukuken tanınması yönünde olduğunu vurgulamıştır. Mahkeme'ye göre kişinin cinsiyetinin hukuki olarak tanınması konusunda, kamu yararını, başvuru bireyin yararı aleyhine öncelemek için geçerli bir sebep yoktur. Ayrıca Sözleşme'nin yapısında olan adil denge burada başvuru lehinedir.

84 A.P., Garçon ve Nicot v. Fransa, Başvuru no : 79885/12, 52471/13 ve 52596/13, Karar tarihi: 06.04.2017

85 X ve Y v. Romanya, Başvuru no. 2145/16 ve 20607/16, Karar tarihi: 19.01.2021

9. M.K. Başvurusu: Başvurucu, ergenlik çağından itibaren kendisini erkek olarak hisseden ancak doğumda atanmış cinsiyeti kadın olan bir trans-erkektir. Sağlık Kurulu Raporu alarak Şanlıurfa 3. Asliye Hukuk Mahkemesi'nde cinsiyet uyum ameliyatı olmak isteyen başvurunun bu talebi, mahkemece reddedilmiştir. Başvurucu, ret kararına karşı Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunmuştur. Başvurucu, Asliye Hukuk Mahkemesi'ne dava açtığı sırada, yukarıda norm denetimi kararında ele alınan üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartı, cinsiyet uyum ameliyatı için bir ön şarttı. Ancak başvuru, kişinin ancak iradesiyle kısırlaştırılma işlemine ön şart olarak tabi olabileceğini, sırf ameliyat olmak istediği için bunun zorunlu olarak gayri-iradî uygulanmasının, maddi ve manevi varlık yönünden ihlal teşkil ettiğini söyleyerek, bu işleme rıza göstermemiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi, norm denetimi kararına atıfta bulunarak kişilerin üreme yeteneğine sahipken de cinsiyet uyum ameliyatı olabileceklerini ifade etmiş ve başvurunun maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkının ihlal edildiği sonucuna ulaşmıştır.

Bu karar, ilgili norm denetimi kararından sonra, üreme yeteneğinden sürekli yoksunluk şartının, ölçüsüz bir sınırlama olarak telakki edildiği ilk bireysel başvuru kararı olması hasebiyle de önemlidir. Ancak bu karar da aynı diğer kararlar gibi, ayrımcılık yasağına ilişkin bir tespit yapmaktan kaçınmaktadır. Bu tespitten ısrarla kaçınılması, Türk hukukunda ve vatandaşlık ilişkilerinde "*cinsel vatandaşlık*"⁸⁶ olarak tarif edilen ve kamusal alanın ötesine geçen vatandaşlık taleplerini kapsamaya çalışan bir eşit vatandaşlık fikrinin henüz kabul edilmediği sonucunu da doğurur. Cinsel vatandaşlık kriminalize edilmemiştir ancak eşit vatandaş taleplerinin de dışında bırakılmıştır.

10. Sinem Hun Başvurusu: Anayasa Mahkemesi'nin bugüne kadarki gelgitli ve bir ileri iki geri olarak mütereddit ve çekingen verdiği LGBTİ+ haklarına ilişkin kararlardan başlıca olanlar ifade edilmiştir. Sinem Hun Başvurusu, başvuru avukatın, LGBTİ+ hakları savunuculuğu yapan bir sivil toplum kuruluşunun avukatı olması sebebiyle, stratejik insan hakları davası olarak görülebilir.

⁸⁶ Ruth Lister, *Sexual Citizenship, Handbook of Citizenship Studies*, Haz. Engin F. Isın ve Bryan Turner, Londra: Sage Publications, 2002, s.191-208.

Stratejik davalar, insan haklarına ilişkin sistemsel sorunlarının çözülebilmesi için hukuki yolların ve yasal sürecin aracı kılınarak, belli bir başvuru ya da örgüt tarafından dava edilebilmesidir.⁸⁷ Stratejik dava, sistemsel bir sorunun çözümünde yarattığı değişim, hukuki uygulamanın etkisinin artırılması, politika aracılığıyla siyasal aktörlerin katılımı, kamusal görünürlüğün artması, bilincin yükseltilmesi ve daha geniş çapta gelişmelerin sağlanması yoluyla başarıya ulaşır. Dolayısıyla buradaki amaç, kamusal görünürlüğün ve sistemsel sorunun tespitine yönelik görülebilir. Bu başvuru, kendisini “sapıkların avukatı” olarak hakaret içerikli habere konu eden Habervaktim.com sitesine yöneliktir. Başvurucunun şikâyeti üzerine, ifadenin ağır eleştiri sınırları içinde kaldığı ifade edilerek, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmiştir. Anayasa Mahkemesi’ne yapılan bireysel başvuruda, “sapıkların avukatı” ifadesi, nefret suçu ya da söylemi olarak değerlendirilmemiş ve başvurunun şeref ve itibara saygı hakkı ile diğer tarafın ifade ve basın hürriyeti arasındaki dengenin, bu ifade ile bozulmadığı belirtilmiştir. Bu karara yazdığı karşı oyda Osman Alifeyyaz Paksüt, *“İnternet gazetesinin ifade hürriyeti ile nefret söylemlerine karşı, devletçe koruma altına alınması gereken bir grubun avukatlığını yapan başvurunun kişilik haklarının ihlal edildiği”* sonucuna ulaşmıştır. Gerçekten de bir gruba “sapık”, o grubun hak savunuculuğunu yapan avukatlara da “sapıkların avukatı” diyerek nefret söyleminde bulunan internet sitesinin ifadelerini, basın hürriyeti kapsamında değerlendirmek oldukça eleştiriye açık bir durumdur. Bu konuda da yine AİHM’in Vejdeland ve Diğerleri kararı hatırlanmalı ve nefret söyleminin, kırılgan gruplara karşı şiddete çağırmasa bile çok ağır sonuçları olabileceği göz önüne alınmalıdır. Bu ifadeler, ifade özgürlüğü kapsamında korunamayacak denli ağır ve hedef gösteren ifadelerdir. Özkan Agtaş’ın vurguladığı korelasyonla ifade edilecek olursa, *“Yüzyıllar boyunca cezalandırmanın ayrıcalıklı konularından olmuş kimi cinsel davranışların yasanın boyunduruğu altında tutulması gide-rek daha zor açıklanabilir/haklılaştırılabilir bir şey olmaya başlamıştır. İkili bir süreç, yani suçun toplumsal zarar terimleriyle düşünölmeye başlanması bir yanda, buna eklenen yeni rasyonel/hedonist cezalandırma ekonomisi diğer yanda, bunda etkili olmuş ve ceza yasasının meşruiyetine dair şüpheyi canlı tutmayı başarmıştır.”*⁸⁸

Bunun bize anlattığı ise yasalarla normatif olarak ceza hukukunun suç tavsifine sokulmasa da toplumsal zarar, kamu düzeni, toplumsal ihtiyaç gibi

87 Ben Schokman, Daniel Creasey, Patrick Mohen, Strategic Litigation and its Role in Promoting and Protecting Human Rights, Legal Guide, Advocates for International Development, July 2012.

88 Agtaş, age, s.36.

muğlak ifadelerle yeni bir cezalandırma ekonomisi, cinsel grupları göz ardı ederek dolaşıma sokulmaktadır. Buraya kadar incelediğimiz kararlarda ısrarla çekingene ve ayrımcılık yasağı eksenini dışında yorumlarını gördüğümüz yargı organı da cinsel kimliği bu şekilde göz ardı etmektedir. Ancak burada değinilmesi gereken bir diğer husus ilgili yargı organının yani Anayasa Mahkemesi'nin yapısı ve oluşumuyla da yakından ilgilidir. Mahkeme'nin halihazırdaki 15 üyesinin tamamı erkektir. 1961 Anayasası'nın 145 ile 152. maddelerinde düzenlenmiş olan Mahkeme'nin bugüne kadarki toplam 130 üyesinden ise sadece 5'i kadındır.⁸⁹ Bugüne kadar sadece 1 kadın hâkim, Tülay Tuğcu, Mahkeme'ye başkanlık etmiştir. Cinsiyet eşitliğinden söz edilmesinin mümkün olmadığı Mahkeme tarihine ve bugününe bakıldığında, cinsel kimlik ile ilgili kararların nasıl bu denli heteronormatif ve eril bakış açısını yansıttığını görmek mümkün olabilir. Mahkeme'nin bu dili yeniden üreten yargı kararları, hukuk ve yasanın her zaman aynı iki şeyi imlemediğini göstermesi açısından da önemlidir. Gerçekte "yasa"nın sahip olduğundan çok daha farklı bir müdahale tarzına işaret eden yeni bir düzenleme ilkesinin hızla yükseldiğinden bahsediyordu Agtaş: "norm".⁹⁰ *"Yasanın aksine norm, neyin yapıldığı neyin yapılmaması gerektiğini vazedenden dışsal bir yasaklama oyununa göre değil, neyin normal olup neyin olmadığını tayin eden içkin bir düzenleme oyununa göre iş görüyordu"*. Bu açıdan bakıldığında normal ve makbul olanın ekseninde ve zaviyesinde verdiği kararla AYM, çok belirgin toplumsal eril dilin yasa diliyle konuşmasını sağlayan bir aracı olarak işlev görmektedir. Halbuki eşit yurttaşlık ve ayrımcılık yasağı ilkeleri nazarında konuşan bir Anayasa Mahkemesi'nin gerek Anayasa'nın kendisine gerek pratik uyum ilkesi gereği temel hak ve özgürlüklerin bütününe gerekse devletin uluslararası normlardan kaynaklı pozitif yükümlülüklerine çok daha uygun olacağını görmek mümkündür.

Anayasa Mahkemesi'nin bugüne dek LGBTİ+ hakları açısından verdiği önemli kararlardan sonra, Mahkemenin tutumunun ve hukuki gerekçelendirmelerinin sıklıkla *"genel ahlak, toplum düzeni, kamu düzeni, askeri disiplin"* ve benzeri genel geçer, normatif dayanağı tartışmalı öncüllerle kesildiğini söylemek mümkündür. Her ne kadar ilerici birtakım adımlar atılsa da genel ahlak duvarının genişliği karşısında kıyısından ya da köşesinden bu duvara çarpıldığında, Mahkeme'nin geri adım attığı sıklıkla görülmektedir. Bu anlamda içtihadın dinamik ve geliştirici yorumla ileriye gidebilmesi özelinde, LGBTİ+ davalarında stratejik yaklaşımın nasıl güdüleceği kısaca açıklanacaktır.

89 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/baskanvekilleri-ve-uyeler/emekli-uyeler/> (Son erişim tarihi: 02.05.2020)

90 Agtaş, age, s.36.

11. Turgay Karaca Başvurusu (Başvuru Numarası: 2018/34343) Karar Tarihi: 27/1/2021

Bu başvuru, Anayasa Mahkemesi'nin ayrımcılık yasağı ile ilgili içtihadının boşluklarını görmek bakımından oldukça önemlidir. Kimi durumlarda, AYM gerekçelerinin satır aralarında söylenmeyen ve/ veya reddedilen iddiaların da temel hak ve özgürlükler kataloğuna dair Mahkeme'nin bakış açısını izlemek bakımından hayati önemi haiz olduğu görülebilir. Bu başvurunun konusu şudur: Nüfus sicilinde erkek olarak kayıtlı olan başvuru cinsiyet kimliği olarak kendisini kadın hissettiğini, fiziksel dış görüntüsünün de öyle olduğunu belirterek Turgay Karaca olan ismini Sanem Özel olarak değiştirmek istemektedir. İlk derece Mahkemesi, başvuru talebini öncelikle açılması gereken bir *cinsiyet değişikliği davasının* olması gerektiği gerekçesiyle reddetmiştir. Bölge Adliye Mahkemesi de erkek olan başvuru talebini kadın kimliğini benimsemesinin ve çevresinde Sanem Özel olarak tanınmasının haklı bir neden teşkil etmediğini belirterek istinaf talebini kesin olarak reddetmiştir. Ancak 22/11/2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun "Adın değiştirilmesi" kenar başlıklı 27. maddesi şöyledir:

"Adın değiştirilmesi, ancak haklı sebeplere dayanılarak hâkimden istenebilir.

Adın değiştirildiği nüfus siciline kayıt ve ilân olunur.

Ad değişmekle kişisel durum değişmez.

Adın değiştirilmesinden zarar gören kimse, bunu öğrendiği günden başlayarak bir yıl içinde değiştirme kararının kaldırılmasını dava edebilir."

Ayrımcı gibi görünmeyen bu kanun hükmüne bakıldığında, eşit vatandaşlığın bir gereği olarak isim değişikliği talebinin her bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı için haklı sebebin varlığı halinde tanınan bir hak olduğunu söylemek mümkündür. Ancak derece mahkemeleri, talebi keyfi gerekçelerle reddetmelerinin yanında, Sanem Özel'e bir de cinsiyet değişikliği ameliyatı külfeti yükleyerek ancak o hal ve şartta, isim değişikliği talebinin kabul edileceğini söylemektedir. Yargıtay içtihadında da isim değişikliği taleplerinin hangi koşullar altında olumlu karşılanacağı, bu tür taleplerin hangi usul ve esaslar çerçevesinde yerine getirileceği hususunda idari ve yargısal makamlara belli ölçüde takdir yetkisi tanınabileceği kabul edilmekte idiye de bu takdir yetkisi, kanunlarla tanınmış ve anayasal bağlamda da korunan bir hakkın kullanılmasını tamamen kapatacak şekilde yorumlanamaz. Bugün derece mahkemeleri içtihadında, LGBTİ+ hakları bağlamında gördüğümüz yorum, söz konusu LGBTİ+'lar olduğunda, herkese tanınan hakların, kulla-

nılmasını imkânsız derecede zorlaştıracak kararların verilmesidir. İlk Derece Mahkemesi, başvurunun isim değişikliği talebinde bulunabilmesi için cinsiyet değişikliği davası açmasının zorunlu olduğunu kabul etmiştir. Ancak isim değişikliğine ilişkin 4271 sayılı Kanun'un 27. maddesinin cinsiyet değişikliği davasının açılmış olmasını bir şart olarak koşmadığının altı çizilmelidir. Nitekim Yargıtay kararlarında da haklı nedenin ön plana çıkarıldığı ve cinsiyet değişikliği yapılması gerektiğine ilişkin ek bir koşulun aranmadığı Anayasa Mahkemesi kararında belirtilmiştir. Ancak Anayasa Mahkemesi kararında eksik olan husus şudur: Mahkeme, esasa hiç girmeden sanki bu şekilde bir külfet yani kişinin nüfus sicilindeki ismini değiştirebilmesi için cinsiyet uyum ameliyatı olması gerektiğine ilişkin bir önkoşul pozitif olarak translara yüklenseydi ne olacaktı? Yani isim hakkına ilişkin müdahale kanunilik şartını sağlasaydı, sanki bu hukuka uygun bir müdahale olarak görülebilecek miydi sorusunu yanıtsız bırakmıştır. Zira tek mesele hiçbir zaman müdahalenin kanunla öngörülüp öngörülmediği değil, aynı zamanda demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığıdır. AYM, Nüfus sicilinde erkek olarak kayıtlı bir kimsenin kadın ismi almasının kamu düzeni açısından sorunlar yaratabileceğinin göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemiştir. AYM, derece mahkemelerinin kamu yararı ile bireysel menfaatler arasında denge kurmasına izin vermektedir. Ancak buradaki yorum Anayasa Mahkemesi'nin yaptığı, başvurucuya yüklenen cinsiyet değiştirme ameliyatı olma külfetinin ağırlığı karşısında, kamunun bundan elde edeceği yararın önem derecesinin oldukça düşük olduğu tespitidir. Anayasa Mahkemesi, esasa ilişkin eksik değerlendirmelere rağmen, Sanem Özel'in na-trans ya da cis gender kişilere tanınan isim değişikliği hakkının, kanuni temelden yoksun olarak inkâr edilmesine ilişkin olarak oybirliğiyle özel hayata saygı hakkının ihlaline karar vermiştir. Ayrımcılık yasağı, kararın hüküm kısmında değerlendirilmemiş ancak Mahkeme üyesi Engin Yıldırım, yazdığı "ek gerekçede" ayrımcılık yasağı hususunda ihlal kararı verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Yıldırıma'a göre, *"Başvurucunun isim değiştirme talebinin ilgili ve yeterli bir gerekçe sunulmadan reddedilmesi yasalarca tanınan bu hakka yönelik bir müdahale oluşturmaktadır. Derece mahkemelerinin başvurunun isim değişikliği talebini cinsiyet değiştirme şartına bağlamaları Anayasa'nın 10. maddesinde güvence altına alınan ayrımcılık yasağı bakımından da ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin artık iyice yerleşmiş olan 10. madde içtihadına göre aynı durumda bulunan kişilerden bir kısmına haklı bir neden olmaksızın farklı kurallar uygulanması, farklı muamelede bulunulması eşitliğe aykırı olacaktır."*

Gerçekten de bu davanın sağladığı imkânlarla ayrımcılık yasağının tartışılmaması oldukça önemli bir fırsatın kaçırılması demektir. Anayasa 10. Madde-

de, ayrımcılık temellerini sıralarken, ayrımcılık oluşturabilecek hususları açık uçlu bırakmış ve ayrımcılığa yol açabilecek yeni toplumsal koşulların ortaya çıkması halinde, maddenin yaşayan ve dinamik bir şekilde yorumlanmasının önünü açmıştır. Anayasa Mahkemesi de 10. Maddede “benzeri sebepler” ibaresinin geniş yoruma açık olduğunu bir kararında “...eşitlik açısından ayırım yapılmayacak hususlar madde metninde sayılanlarla sınırlı değildir. ‘Benzeri sebeplerle’ de ayırım yapılamayacağı esası getirilmek suretiyle ayırım yapılmayacak konular genişletilmiş...” ifadelerine yer verilmiştir.

Sanem Özel’e benzer durumdaki kişilerden farklı muamelede bulunulmuş olduğu açıktır. Başvuru dilekçesine göre başvuru, cinsiyet kimliğinin trans olduğunu ifade etmiştir. Ancak derece mahkemesi, herkesin kullanabileceği bir hak olarak isim değişikliği talebini, bu başvuru için, diğer başvurulardan farklı olarak cinsiyet uyum ameliyatına bağlı tutmuştur. Thoreson’un sınırlandırıcı sebepler açıklamasına benzer şekilde bu ayrımcı ön koşulun istenmesi başvurunun cinsiyet kimliğinden kaynaklanmaktadır. Engin Yıldırım’ın da ek gerekçesinde belirttiği gibi, cinsiyet kimliği transseksüel olan, yani biyolojik cinsiyeti ile hissedilen ve deneyimlenen cinsiyetin aynı olmadığı kişilerle, biyolojik cinsiyet ile hissedilen ve yaşanan cinsiyetin aynı olduğu kişiler arasında isim değişikliğine ilişkin olarak, ilk gruba yönelik olarak cinsiyet kimliklerinden kaynaklı ayrımcı bir muamele yapılmıştır. Kısaca söylemek gerekirse hukuksal durumu aynı olan kişiler cinsiyet kimlikleri nedeniyle haklı bir nedene dayanmaksızın farklı bir muameleyle karşılaşmaktadır. Anayasa Mahkemesi ise hüküm gerekçesinde bu ayrımcı yaklaşımdan ötürü ayrıca bir ihlal kararı vermemiştir.

Anayasa Mahkemesi’nin LGBTİ+’lara yönelik içtihadında, olumlu adımlar söz konusu olsa da meselenin esasına ilişkin olarak değerlendirmelerden kaçınıldığı ve ihlal kararlarının genellikle kanunilik şartına bağlı olarak verildiği gözlemlenmektedir. Bu sebeple açılacak stratejik davalarda, ayrımcılık yasağı iddialarının temellendirilmesi, AYM içtihadının gelişmesi bakımından oldukça önemlidir.

Sonuç

Tüm bu içtihadi çerçeve göstermektedir ki iç hukukun genişletici hükümleriyle, AİHM’nin getirdiği sınırlamalar birbiriyle uyumlu şekilde ele alınmalıdır. Mevcut durumda kamu tüzel kişilerinin, kamu tüzel kişiliğinden ve demokratik temsil kabiliyetlerinden kaynaklanan hakları ihlal edilmiş olabilir, seçilmiş olmak sıfatları yargısal güvenceler hilafına ellerinden alınmış olabilir. Bunun

sebebi, merkezi idare ile yerel idare arasındaki yaklaşım farkı olabilir çünkü merkezi idarenin, bağlı olduğu insan hakları sözleşmelerini ihlal ederek ayrımcılık yapması mümkündür. Bu hem Devletin, bağlı olduğu insan hakları hukuku yükümlülükleri hem de Anayasa'yı ihlal etmesi anlamına gelir. Bu yüzden belediyeler de cinsel kimliğe ilişkin hakları tanıdıkları için hukuka aykırı olarak yaptırımla karşılaşabilir ancak uluslararası hukuk ve Türk hukukunda Anayasa Mahkemesi içtihadı da göstermektedir ki bu yaptırımlar hukuka uygun görülmemektedir. Bu yüzden cezalandırılan şey, belediyelerin LGBTİ haklarına yönelik hak temelli politikaları değil, ayrımcılık yapmaları ihtimalinde kamu hizmetinin eşitlik ilkesine uygun yerine getirilmesini ihlal etmeleridir. Yerel yönetimler, merkezi hükümetten bağımsızdır. Bu kamu tüzel kişileri hem hükümetten bağımsızlık şartını bu koşullar altında sağlamaları hem de belediye meclislerinin serbest seçim hakkı bağlamında karar alma süreçleri bakımından özerklikleri gereği yasama-fonksiyonuna benzer birtakım yetkilere sahiptir. Bu onları bu hakkın kişi ve konu bakımından öznesi kılar. Bu sebeple genişletici ve özgürlükçü bir yorumla, lafzı yorumun dar pozitivist anlayışı yerine pratik uyuşum ilkesinin tüm normları birlikte değerlendiren yaklaşım esas alınarak, yerel yönetimlerin mahkeme önünde gasp edilmiş haklarını arayabilmelerinin önü açılmalı, kendi kaderine terk edilmiş haklar kümesi olarak işlevsizleştirilen ve güvencelerden azade kılınarak sadece teknik metinler haline dönüştürülen yerel yönetimlerin hakları, yargı organları tarafından korunabilmelidir. Bunun yolu ise normatif alanı genişleten bir hukuk kırımını, pozitif normları eğip büken, çözen diken bir hukuk terziliği ile değil, normların bütün iç tutarlılıkları birlikte değerlendirilerek hâlihazırda bu sonuca ulaşabilmeyi sağlayan imkânların varlığının keşfiyle mümkündür. Belediyelerin başvuru ehliyetleri tanınmasa bile yerel düzeyde kent hakkını kullanmak imkânlarından yoksun bırakılan LGBTİ+'lar, özel yaşamın ihlali ile maddi ve manevi bütün hakları başta olmak üzere bireysel haklarının ihlal edildiği çerçevesiyle başvuru yollarını zorlayabilirler.

* *Bu yazı, Avrupa Birliği'nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB'nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.*

YEREL SİYASET, BELEDİYE HİZMETLERİ VE LGBTİ+ 'LARIN KENT HAKKI

Özgün Akduran

Yerel siyaset denince akla gelen çoğunlukla beş yıl ara ile hatırlanan yerel seçimler ve adayların seçim yarışı oluyor. Oysa yerel siyaset seçimlerin çok ötesinde, sorumluluk ve yetki alanına giren konular ve sunduğu hizmetlerle o yerelde yaşayan herkesin hayat kalitesini, refahını ve iyi olma halini belirleyen bir anlam taşıyor.

Belediyeler kullandıkları bütçelerle, hepimize ait olan toplumsal kaynakların dağılımı sorumluluğunu da üstlenmiş durumdalar. O yerelde yaşayan herkes, vatandaş olup olmamalarından bağımsız olarak sadece o yerleşim yerinde ikamet ediyor olmalarından kaynaklan “hemşeri hukuku”na dayalı hakları ile bu bütçelerin kullanımından eşit faydalanma hakkına sahiptirler. Ne yazık ki kamunun hizmet anlayışının katılımcı, kapsayıcı ve çeşitliliğe duyarlı olmaması, içinde bulunulan kısıtlar, örgütlü ve güçlü bir ses ile taleplerini belediyelere iletmenin önündeki engeller,farklı toplum kesimlerini yerel hizmetlerden yararlanmada geride bırakmaktadır. LGBTİ+lar da bu ayrımcılıktan etkilenmede en ön sıralarda gelmektedir.

Farklı coğrafyalarda LGBTİ+ların yaşam koşullarının nasıl şekillendiğini görmeyi sağlayan uluslararası endeksler hesaplanmaktadır. Bunlardan biri de 1996 yılında kurulan ve şu an 54 ülkeden 600’ün üzerinde sivil toplum örgütünü bir araya getirmiş olan ILGA-Europe’tur. ILGA-Europe özellikle Avrupa ve Orta Asya’da cinsel yönelimi, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsiyet özelliklerine bakılmaksızın herkesin siyasi, yasal ve sosyal yaşamda insan haklarından tam olarak yararlanmasını sağlama amacıyla çalışan uluslararası bir çatı sivil toplum kuruluşu olarak, 2009 yılından bu yana Gökkuşáğı Avrupa Endeksi (Rainbow Europe Index) ve haritası paylaşmaktadır. Uzun adı, Avrupa ve Orta Asya’da Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Kişilerin İnsan Hakları Durumunun Yıllık İncelemesi raporu¹ olan belgeye ve 2021

1 ILGA EUROPE. 2021. Annual Review Of The Human Rights Situation Of Lesbian, Gay,

Gökkuşağı Avrupa Endeks (Rainbow Europe Index)² değerine göre Türkiye’de yaşayan LGBTİ+ların yaşam koşulları şaşırtıcı olmayacak şekilde kötüdür. Endekste dikkate alınan temalar; eşitlik ve ayrımcılık yapmama, aile, nefret suçu ve nefret söylemi, toplumsal cinsiyetin yasal olarak tanınması ve beden bütünlüğü, sivil toplum ve mekân ve sığınma’dır. Temalara dair değerlendirilen konu başlıkları aşağıdaki tablodan da izlenebilir.

Gökkuşağı Avrupa Endeksi tema ve alt konu başlıkları

Tema	Alt Konu
Eşitlik ve Ayrımcılık Yapmama	Anayasa (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) İstihdam (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Mal ve Hizmetler (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Eğitim (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Sağlık (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Dönüşüm Terapi Yasağı (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Yetkilendirilmiş Eşitlik Kurumu (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Eşitlik Eylem Planı (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, Cinsiyet Özellikleri) Hukuk (Cinsiyet Beyanı, Cinsiyet Özellikleri) Kan Bağı
Aile	Evlilik Eşitliği Kayıtlı Ortaklık (Evliliğe Benzer Haklar) Kayıtlı Ortaklık (Sınırlı Haklar) Birlikte Yaşama Evlilikte Anayasal Sınırlama Olmaması Ortak Evlat Edinme İkinci Ebeveyn Evlat Edinmesi Otomatik Eş-Ebeveyn Tanıma Tıbbi Yardımlı Döllenme (Çiftler) Tıbbi Yardımlı Döllenme (Bekarlar) Trans Ebeveynin Tanınması

Bisexual, Trans And Intersex People In Europe And Central Asia. Çevrimiçi: <https://rainbow-europe.org/sites/default/files/annual-report/Annual-Review-Full-2021.pdf>

2 ILGA EUROPE. 2021. Rainbow Europe Map, Çevrimiçi: <https://www.rainbow-europe.org/>

Tema	Alt Konu
Nefret Suçu ve Nefret Söylemi	Nefret Suçu Kanunu (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, İnterseks) Nefret Söylemi Kanunu (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, İnterseks)) Nefretle Mücadele Politikası (Cinsel Yönelim, Cinsiyet Kimliği, İnterseks))
Toplumsal Cinsiyetin Yasal Olarak Tanınması ve Beden Bütünlüğü	Yasal Tedbirlerin Varlığı İdari Prosedürlerin Varlığı İsim Değişikliği Hakkı (İsim Değişiminde Yaş Kısıtlaması Olmaması) Kendini Tayin Hakkı (Cinsiyet Kimliği) Non-Binary (Cinsiyetsizliğin) Tanınması Cinsiyet Kimlik Bozukluğu Tanısı Olmaması/Psikolojik Görüş Gerekliliği Olmaması Zorunlu Tıbbi Müdahale Gerekliliği Olmaması Zorunlu Cerrahi Müdahale Gerekliliği Olmaması Zorunlu Kısırlaştırma Olmaması Zorunlu Boşanma Olmaması Yaş Kısıtlaması Olmaması Küçükler İçin Yasal Cinsiyet Tanıma Prosedürlerinin Varlığı Bilgilendirmeye Dayalı Rıza Olmadan Tıbbi Müdahale Yasağı (Intersex) Hastalık Olarak Görülmemesi-Depatolojizasyon
Sivil Toplum ve Mekân	Kamusal Etkinlik Düzenlenmesinde Kısıtlama olmaması- Toplanma Özgürlüğü (Son 3 Yıl) Kamusal Etkinlik Düzenlenmesinde Kısıtlama olmaması – Yeterli Korunma Önlemlerinin Alınmış Olması (Son 3 Yıl) Örgütlenme Özgürlüğünün Varlığı - Dernekler Özgürce Çalışıyor, Devlet Engeli Yok (Son 3 Yıl) LGBTİ İnsan Hakları Savunucuları Risk Altında Değil Dış Finansman Desteği Kabul Etmede Sınırlayıcı Yasa Yok İfade Özgürlüğünü Sınırlayıcı Yasa Yok (Ulusal/Yerel)
Sığınma	Sığınma hakkı (Cinsel Yönelimi de Kapsıyor) Sığınma Hakkında Cinsel Yönelimi İçeren Politika ve diğer Olumlu Önlemlerin Varlığı Sığınma Hakkında Cinsiyet Kimliğini İçeren Politika ve diğer Olumlu Önlemlerin Varlığı Sığınma hakkı (Intersex'i Kapsıyor) Sığınma Hakkında Intersex'i İçeren Politika ve diğer Olumlu Önlemlerin Varlığı

Endekse göre yukarıdaki tablodaki konuların her birine karşılık 100 üzerinden değerlendirilen bir endeks değeri açıklanmıştır. Buna göre en iyi durumdaki ilk beş ülke olan Malta 94, Belçika 74, Lüksemburg 72, Portekiz 68, Norveç 67 endeks puanı almışken, Türkiye 4 puan ile 54 ülke arasında sondan ikinci olmuştur.³

Merkezi yönetimlerin ulusal düzeyde LGBTİ+lara yönelik ayrımcılıkla mücadele ve her alanda eşit olanaklar yaratılması ile ilgili siyasal, hukuki, ekonomik hakları için yasal düzenleme ve uygulamaya dair adım atmadığı durumlarda yerel yönetimlerin gerek hizmet sunumlarında LGBTİ+ların erişebilirliğini artırıcı, gerekse toplumda LGBTİ+lara yönelik ayrımcı algı ve davranış kalıplarının değiştirilmesi noktasında yapabilecekleri çok daha değerli ve yaşamsal önemdedir. Türkiye’de bir ilk olarak SPOD- Sosyal Politika Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği tarafından yürütülen bir proje kapsamında LGBTİ+ hakları açısından bir Belediye Eşitlik Endeksi⁴ geliştirilmiştir. Bu endeks, belediye profili⁵, belediye faaliyetleri ve uygulamaları⁶, LGBTİ+ topluluğu ile iletişim ve etki⁷, belediyenin sunduğu hizmetlerde LGBTİ+ farkındalığı⁸ ve LGBTİ+ haklarının belediyeler nezdinde kamusal görünürlüğünü sağlamak⁹ şeklinde ifade edilen beş tema altındaki yirmi yedi göstergeden oluşmaktadır. Bu metin ile, daha önce yapılmış bu ve benzeri çalışmalardan yararlanarak LGBTİ+ların yerel siyasete eşit katılımı, sağlıklı olma, barınma (konut ve sığınak), insana yaraşır istihdam olanaklarına ulaşım, yerelde sunulan hizmetlerin ayrımcılık yapılmadan sunulması ve LGBTİ+lar tarafından erişilebilir olması, kamusal alanların özgür ve güvenli bir şekilde kullanımı, görünürlük, saygı ve itibar görme haklarının sağlanması için belediyelerin yapabilecekleri ve bunların kurumsallaşması için öneriler paylaşmayı hedefliyoruz.¹⁰

3 54 ülke arasında 2 puan alarak sonuncu sıraya yerleşen Azerbaycan’dır.

4 Zerey, Neyir (Editör). 2019. Belediye Eşitlik Endeksi Raporu-2018, İstanbul: SPoD

5 Belediyenin yapısal iskeletine dair farklı açılardan LGBTİ+ meselesinin incelenmesini hedeflemektedir.

6 Belediyenin kurum içi uygulamalarının ve gerçekleştirdiği faaliyetlerinin LGBTİ+ odağının olması.

7 Katılımcı Belediyecilikte LGBTİ+ Varlığı. Belediyenin LGBTİ+ topluluğu ile iletişim kurması ve kurduğu bu iletişimin somut çıktılarının olması.

8 Belediyenin halihazırda sunduğu hizmetlere LGBTİ+ların erişiminin kolaylaştırılması, mümkün olan ve gereken durumlarda yeni hizmetler yaratılması ve cinsel yönelim, cinsiyet kimliği temelli şiddetle mücadelede belediyenin önemli bir rol üstlenmesi.

9 Belediyelerin sınırları içinde yaşayan kişilere ulaşmak için kullandığı araçları LGBTİ+lar üzerine halkta bilinirlik yaratmak için kullanması.

10 Bu öneriler büyük ölçüde İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yerel Eşitlik Eylem Planı hazırlıkları kapsamında LGBTİ+ örgütü temsilcileri ve aktivistleri ile gerçekleştirilen odak grup görüşme notlarına dayanmaktadır. Değerli fikirleri için Anıl Kocaoğulları (Lambda),

1- Yerel Siyasete Eşit Katılım Hakkı

Belediyelerin LGBTİ+ örgütleri ile diyalog içinde olması, ortak proje ve etkinlikler gerçekleştirmesi, onların belediye meclisi, meclis çalışma komisyonları, kent konseyi ve çalışma gruplarında yer alabilmelerini teşvik etmesi ¹¹ kimseyi dışarda bırakmayan katılımcı bir politik iklim yaratma açısından elzemdir. Böyle bir katılım aynı zamanda yerel hizmetlerin ayrımcılıktan uzak ve LGBTİ+ların da herkesle birlikte eşit erişimini sağlayacak kapsayıcı içerik ve biçimde sunulmasını getirecektir.¹²

Bunlarla birlikte belediye meclis üyelerinin LGBTİ+ farkındalığına sahip olması doğrudan hizmet sunumunun da ayrımcılıktan uzak şekillenmesine katkı sağlayacağı için özel olarak meclis üyelerini hedef alan çalışmalar yürütülebilir. Bu çalışmaların bir ayağı eğitim ve atelye çalışmaları olabilir. Öte yandan LGBTİ+lar ve aileleri ile “karşılaşma” anları yaratacak etkinlikler de düzenlenebilir. Örneğin belediye meclis üyelerinin yer aldığı kadın, engelli, göçmen, yaşlı, yoksullukla mücadele vb. temalı kampanyalar ya da kermes, açılış gibi etkinliklerde LGBTİ+ların ve örgütlerinin gönüllü katılımına olanak yaratarak, buralarda deneyimlenecek birlikte çalışma, karşılaşma zemini sayesinde farkındalık sağlayıcı ve dönüştürücü adımlar atılabilir. Yine belediye meclislerinde LGBTİ+ komisyonlarının kurulması, belediye politika ve hizmetlerinin LGBTİ+ haklarını da gözetecek eşitlikçi bir şekilde biçimlenmesine destek olacaktır.

Bunların yanı sıra belediyelerin halkın istek talep ve şikayetlerini derlemek için kullandığı telefon hatlarında çalışan personelinin LGBTİ+lara yönelik ayrımcılığın önlenmesine yönelik farkındalığının geliştirilmesi de önemlidir. Bunun için bu konuda eğitimlerin verilmesi, LGBTİ+ başvurularının neticelendirilme oranını olumlu yönde etkileyecektir.

Cem Öztürk (SPOD- Kadıköy LGBTİ+ Meclisi), Oğuzhan Uzun (Şişli LGBTİ+ Meclisi), Halim Kır (SPOD - Şişli Belediyesi), Zariye Akbulut'a teşekkür ederiz.

11 KaosGL Bilgi Notu. 2018. Yerel Yönetimler Ayrımcılıkla Mücadele için Ne Yapmalı? KaosGL Dergisi, 2018, Sayı :162 s.24-26.

12 Türkiye’de LGBTİ+ların uğradıkları ayrımcılıkla mücadelede yerel yönetimlerin rolü ve olası politika stratejilerine dair çalışmalar için bakınız; KaosGL Dergisi. 2011. Kent Mekân, Sayı: 120; KaosGL Dergisi. 2014. Kent ve Yerel Seçimler, Sayı: 134; KaosGL Dergisi. 2018. Yerel Yönetimler, Sayı: 162 ; Yalçın, Sezen vd. (haz). 2014. Yerel Siyasette LGBTİ Hakları, İstanbul: SPoD; Zengin, Aslı. 2014. Trans-Beyoğlu: Kentsel Dönüşüm, Şehir Hakkı ve Trans Kadınlar, Yeni İstanbul Çalışmaları: Sınırlar, Mücadeleler, Açılımlar, der. Ayfer Bartu Candan ve Cenk Özbay, İstanbul: Metis, s. 360 75.

2- Hizmetlerin Ayrımcılık Yapılmadan Sunulması ve LGBTİ+lar Tarafından Erişilebilirliği

Belediye hizmetlerinin erişilebilirliği dediğimizde belediyelerin sorumluluk alanına giren ve o yerelde yaşayan herkesin kullanımına ve faydalanmasına açık hizmetleri (sağlık, sosyal destek, danışmanlık, şiddetten korunma, mesleki eğitim, bakım, park bahçe yeşil alan olanakları, spor, kültür, altyapı, ulaşım gibi) kastediyoruz. Bu hizmetler zaten belediyelerin sorumluluk alanında olmakla birlikte merkezi idare tarafından artık sürekli hale gelen LGBTİ+lara yönelik ayrımcılık ve dışlanmanın yarattığı aciliyetle birlikte düşündüğümüzde, daha da kritik hale gelmişlerdir. LGBTİ+ların yaşadığı ayrımcılıkların ortadan kaldırılmasında ve özel ihtiyaçlarının karşılanmasında öncelikli alanlar olarak sağlık, sosyal destek, şiddetten korunma, barınma, istihdama katılımın desteklenmesi, spor, kültür ve sanat olanaklarına erişimi sayabiliriz.

Örneğin; transların belediyenin spor tesislerini sahip oldukları kimlikten bağımsız olarak istedikleri şekilde kullanabilmelerini sağlayacak eşitlikçi bakış açısı ve farkındalık bu merkezlerde görevli güvenlik personeli ve yöneticiler tarafından içselleştirilmediği zaman cinsiyet kimliği ile nüfus cüzdanında yazan bilgi eşleşmediği bahanesi ile translar bu tesislere kabul edilmeyebiliyorlar. Bu ise herkesin vergileri ile oluşmuş ortak kaynakları, vergileri ödeyenlerin bir grubunun kullanımına yani transların kullanımına kapatmak anlamına gelir. Bu ve benzeri ayrımcılık deneyimlerine son verebilmek için izlenebilecek yollardan biri belediye birim ve iştiraklerinde çalışan yöneticilerin ve -doktor, özel güvenlik, zabıta, sığınmaevi çalışanları, şoför, psikolog, sosyal incelemeci, çağrı merkezi çalışanı, kayıt memuru vb.- hizmet sunumu ile görevlendirilmiş personelin LGBTİ+ hakları ile ilgili eğitim almaları olabilir. Bu eğitimlerin içerikleri LGBTİ+ örgütleri ile ortaklaşa oluşturulabilir ve eğitimler de LGBTİ+ aktivistleri tarafından verilebilir. LGBTİ+ların belediye hizmetlerine erişimde yaşadıkları ayrımcı deneyimleri ortadan kaldırmak için bir diğer strateji de LGBTİ+lara ne istediklerini sormak veya belediyenin düzenli topladığı veri sisteminde cinsel yönelim, cinsiyet kimliğini ya da ikili cinsiyetin dışına çıkan bir sekmeyi de ekleyerek ihtiyaç, sorun ve taleplerin çeşitliliğinin belediye hizmet planlamasına yansımalarını sağlamak olabilir.

Yine mevcut olumsuz sosyal algı ve farkındalık eksiklikleri nedeniyle LGBTİ+ların erişimine kapalı olduğu görülen bazı özel hizmet alanlarında o alanda çalışan LGBTİ+ örgütleri ile birlikte hizmet sunumu planlanabilir. Örneğin

sosyal yardım hizmetleri, sosyal politika alanında çalışan bir LGBTİ+ örgütü ile birlikte planlanarak, mevcut kısıtlar nedeniyle belediyenin bilgisine erişemediği örneğin yaşlı, engelli veya göçmen bir LGBTİ+'nın sosyal yardım talebi bu sivil toplum örgütü aracılığı ile derlenip, yine belediye tarafından ortak kamu kaynakları ile karşılanabilir. Ya da LGBTİ+lara yönelik şiddetin önlenmesi, fiziksel, psikolojik veya cinsel şiddete maruz kalan LGBTİ+ların tespit edilmesi, korumaya alınması, izlenmesi güvenli bir alanda yaşamlarını yeniden kurmaları için desteklenmeleri konularında LGBTİ+ örgütleri ile eş-güdüm içinde çalışılabilir.

Bunlarla birlikte LGBTİ+lara yönelik hizmetlerle ilgili belediyeler arasında bir bilgi paylaşım ve koordinasyon mekanizması oluşturulabilir. Böylece kimi yerelerde eksikliği duyulan hizmet alanları için LGBTİ+lar bu hizmetin sunulduğu bir başka belediyeye yönlendirilebilir ve hizmete erişilemediği için yaşanacak olası bir olumsuzluğun önüne geçilebilir.

3- Sağlık Hakkı

Bu alanda belediyeler LGBTİ+ların sağlık hakkına ayrımcılık olmadan erişmesini sağlayacak önlemleri almanın yanı sıra LGBTİ+lara özel cinsel sağlık, psikolojik destek hizmetleri de sunabilir. Örneğin anonim test merkezleri oluşturulabilir. Translar için hormon kullanımı ile ilgili danışmanlık hizmeti verilebilir. Düzenli kan testi ile hormon değerlerinin ölçümü sağlanabilir. Yine trans erkek ve kadınların ayrımcılığa uğramadan düzenli cinsel muayene hizmetine erişebilmeleri için bu alanda farkındalığı olan doktorlar istihdam edilebilir. Ayrıca premenopoz ve menopoz süreçlerinin izlenmesi, cinsiyet geçiş sürecindeki translar için psikoterapi desteği gibi hizmetler verilebilir. Tüm bu hizmetlerin hakkıyla verilebilmesi için LGBTİ+larla çalışma deneyimi ve uzmanlığı olan doktorların istihdam edilmesi veya halihazırda belediye bünyesinde görev yapan doktor ve psikologların bu alanda çalışan bir LGBTİ+ örgütü tarafından eğitim ve seminerler yoluyla desteklenmesi sağlanabilir.

Yine belediyede çocuklara yönelik psikolojik danışmanlık veren psikologların LGBTİ+ duyarlılığı ve onlarla çalışma deneyimi olmasına önem verilebilir. Veya böyle bir kapasite yoksa, bu konuda çalışan bir uzmana yönlendirme yapılması noktasında bir standart protokol oluşturulması cinsiyet kimliğini sorgulama sürecindeki çocukların ve ailelerinin iz bırakan olumsuz deneyimler yaşamalarına engel olabilir.

4- Barınma (Konut ve Sığınak)

Amerika’da yapılan bir araştırmaya göre Lezbiyen, gey, biseksüel ve transgender (LGBT) gençlerin, heteroseksüel ve cisgender olarak tanımlanan gençlere kıyasla evsizlik yaşama riskinin %120 daha fazla olduğu görülmüştür. Raporda, LGBTİ gençlerin hem evde hem de ev dışında kabul görmemesinin bu sonucu yarattığı öne sürülmüştür.¹³ Ayrıca yine evsiz LGBTİ gençlerle yapılan bir araştırmaya göre, bu gençlerin büyük bir kısmı (LGBQ¹⁴ için %70; Transgender için %90) cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerinden dolayı evden ayrılmaya zorlandıkları için veya süreklilik taşıyan taciz/zorbalık (bullying), aile tarafından reddedilme, fiziksel ve cinsel istismar deneyimleri nedeniyle evden kaçmak zorunda kaldıkları için evsiz kaldıklarını belirtmişlerdir.¹⁵ Bunun yanı sıra nüfus cüzdanları ile uyumsuzluğu gerekçe gösterilerek translarla kira sözleşmeleri yapılmaması onları ev sahiplerine karşı korumasız kılmakta her an evsiz kalabilme tehdidi altında yaşamalarına sebep olmaktadır. Yine pandemi sürecinde keskinleşen yoksulluk sebebi ile evsiz kalma sorunu gibi durumlar da açığa çıkabilmektedir. Bu gibi durumlarda Türkiye’de merkezi idare tarafından hem yasal hem de hizmet sunma düzeyinde LGBTİ’lerin yararlanabileceği barınma ve sığınma olanaklarının olmaması yerel yönetimlere daha fazla sorumluluk yüklemektedir.

LGBTİ+ların varolan sığınma evlerinden ayrımcılığa uğramadan yararlanabilmeleri için gereken mekanizmalar üzerine LGBTİ+ örgütleri ile çalışılması önemlidir. Bunun dışında LGBTİ+lar için ayrı konukevi, barınmaevi, sığınmaevi uygulamaları gibi talepleri dillendiren LGBTİ+ örgütlerin sesine kulak verilebilir, bu uygulamalar hayata geçirilebilir. Bu hizmetler için belediyeler sadece alt yapı (bina, teçhizat, gıda, personel vb.) desteği vererek mekânı bu alanda çalışan bir LGBTİ+ örgütünün yürütmesine bırakabilir. Bu tarz işletecek olan konukevi, barınmaevi ve sığınmaevlerinin faaliyetlerinin izleme ve değerlendirmesi de yine belediye sosyal hizmetler birimi ve ilgili LGBTİ+ örgütü ile birlikte yapılabilir.

13 Voices of Youth Count. 2017. Missed Opportunities: Youth Homelessness in America. University of Chicago. Çevrimiçi: <https://voicesofyouthcount.org/wp-content/uploads/2017/11/VoYC-National-Estimates-Brief-Chapin-Hall-2017.pdf>

14 LGBTQ: Lezbiyen, Gay, Biseksüel ve Cinselliğini Sorgulayan (Questioning their sexuality)

15 Choi, Soon Kyu, Bianca D.M. Wilson, Jama Shelton, Gary Gates. 2015. Serving Our Youth 2015: The Needs and Experiences of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, and Questioning Youth Experiencing Homelessness. True Color Fund. 2015. Çevrimiçi: <https://truecolorsunited.org/wp-content/uploads/2015/05/Serving-Our-Youth-June-2015.pdf>

5- İstihdam Hakkı

İstihdam alanında belediyelerin LGBTİ+ların deneyimlediği ayrımcılığın ortadan kaldırılması için yapabileceklerini iki aşamada ele alabiliriz. Biri bir işveren olarak belediyenin yapabilecekleri, diğeri ise LGBTİ+ların genel olarak çalışma yaşamına katılımını kolaylaştırıcı, destekleyici olarak yapabilecekleri.

İşveren olarak belediyeler hem kendi yapılarında hem de iştiraklerinin istihdam süreçlerinde temel aldıkları insan kaynakları etik davranış ilkeleri vb. politika belgeleri ve yönetmeliklerine cinsel yönelim, cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılığın kabul edilemez olduğunu da ekleyerek işe başlayabilirler. İnsan kaynaklarından sorumlu birimlerde çalışan personelin LGBTİ+ hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele konularında eğitim almaları sağlanabilir. Yine LGBTİ+ örgütleri ile işbirliği ve iletişim içinde çalışarak LGBTİ+ların istihdam edilebileceği bazı hizmet alanları öncelikli olarak belirlenip buralarda işe alımlar yapılabilir. Örneğin İsrail’de göçmen trans kadınların evde yaşlı bakım hizmetlerinde istihdam edildikleri ve başarılı bulundukları bilinmektedir.¹⁶

Belediyelerin LGBTİ+ların genel olarak istihdama katılımlarına destek olacak çalışmalarına gelince, bu alanda halihazırda yürüyen meslek edindirme kursları, iş bulma destek ve danışmanlık, yönlendirme hizmetlerinin LGBTİ+ duyarlılığını arttırarak işe başlanabilir. Öncelikle buralarda çalışan personelin (eğitmen, güvenlik görevlisi, meslek elemanı, kayıt memuru vb.) LGBTİ+ hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele eğitimi alması sağlanabilir. Daha sonra LGBTİ+ların iş bulma sürecinde yaşadıkları ayrımcılık alanlarının neler olduğu ile ilgili LGBTİ+ örgütleri ile ortak bir çalışma yürütülüp, her bir ayrımcılığın ortadan kaldırılması için adım adım neler yapılabileceği üzerine kapsamlı bir iş haritası çıkarılabilir. Örneğin, LGBTİ+ların yetenekli ve ilgili oldukları veya çalışmayı daha güvenli-konforlu buldukları çevirmenlik, satış-pazarlama, reklamcılık, dijital araçları kullanma, photoshop, AUTOCAD gibi programların uzmanlığına dayalı iş alanlarına yönlendirilmeleri için bu konuda kurslar açılması veya LGBTİ+ları ve örgütlerinin öncelikli olarak bu kurslardan haberdar edilmesi gibi çözümler ortaya konabilir.

¹⁶ Brown, Rachel. 2017. Four Years, Three Months: Migrant Caregivers In Israel/Palestine. City University of NewYork (CUNY) Doktora Tezi. Çevrimiçi: https://academicworks.cuny.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2966&context=gc_etds

6- Kamusal Alanların Kullanımı, Görünürlük, Saygınlık ve İtibar Görme

Türkiye’de 20 yılı aşkın süredir iktidarda olan zihniyetin LGBTİ+lara yönelik ayrımcı, dışlayıcı, yok sayan, eşcinsel ve trans varoluşları hastalık, suç ya da günah ilan eden söylemi LGBTİ+ların gündelik hayatında ne anlama geldiğini tahmin etmek güç değil. Merkezi siyasetin ürettiği bu ayrımcılık, homofobi ve transfobi yerelde de LGBTİ+ların yaşadığı sokak, mahalle, apartman hatta ev içindeki yaşam deneyimlerini etkiliyor ve yerelin de bir mücadele alanı olduğunu gösteriyor.¹⁷ Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi Türkiye’de de özellikle büyükşehirlerde LGBTİ+ların kendilerini güvende hissetme, birbirlerine yakın olma ihtiyacının bir sonucu olarak gettolaşma pratiklerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Her ne kadar gerçek ihtiyaçlardan doğmuş ve LGBTİ+ hareketten bazıları tarafından getto değil “özgürleşmiş bölgeler” olarak nitelenmiş olsalar da, LGBTİ+ hareketi bu tip gettolaşmalardan ziyade kentin tamamını talep etmekten geri durmamıştır.¹⁸

Yerel yönetimler LGBTİ+ların yoğun olarak ikamet ettiği semtlere yönelik özel çalışmalar, kampanyalar, araştırmalar ve/veya spor ve kültür etkinlikleri ile LGBTİ+ların görünürlüğüne, saygı ve itibarlarının teslim edilmesine destek olabilirler.

Bunların yanı sıra LGBTİ+ların ve örgütlerinin toplantı ve etkinliklerinde belediyelerin açık ve kapalı mekanlarını kullanabilmeleri, LGBTİ+ sanatçıların eser ve performanslarını belediyenin salonlarında sergileyebilmeleri, belediyelerin sokak, mahalle, park bahçe ve ulaşım ağında yer alan görsel medya araçlarında onur haftası etkinlik haberleri ve duyurularına yer verilmesi, park, sokak ve trafik işaretlemeleri, video, reklam, duyuru, haber vb. araçlarda LGBTİ+ları görünür kılacak biçimde yer verilmesi toplumsal algıda dönüşümü sağlayacak adımlardan bazılarıdır.

Ayrıca güvenlik görevlisi, belediye otobüs şoförü, zabıta, sosyal yardım görevlisi, sosyal inceleme uzmanı, meslek elemanlığı gibi bazı görünür belediye hizmetlerinde transların istihdam edilmesi de bu görünürlüğe hizmet edebilir.

* *Bu yazı, Avrupa Birliği’nin desteklediği Eşit Haklar için Savunuculuğu Güçlendirme Projesi kapsamında hazırlanmıştır. Bu durum, yazının içeriğinin AB’nin resmi görüşünü yansıttığı anlamına gelmemektedir.*

17 Yalçın, Sezen. 2014. LGBTİ Hakları Mücadelesinde Yerel Siyaset Nereye Düşer?, KaosGL Sayı: 134, Kent ve Yerel Seçimler, s. 38-41.

18 Kaos GL Dergisi. 1996. “Eşcinsel Gettolar Değil, ‘Kent’in Tamamını İstiyoruz!” Sayı: 22.

CİNSEL YÖNELİM VE CİNSİYET KİMLİĞİ TEMELİNDE AYRIMCILIKLA MÜCADELEDE YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLERİN İYİ UYGULAMALARI DERLEMESİ

Giriş

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks (LGBTİ) bireylere karşı ayrımcılık, çoğunlukla yakın çevreden kaynaklandığından, yerel ve bölgesel yönetimlerin diğer hükümet kademeleriyle eşgüdüm içinde bu ayrımcılıkla mücadelede önemli ve kendine özgü bir rolü vardır. Avrupa Konseyi, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusunda ayrımcılıkla mücadelede üye devletlere Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararı'nda, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine bağlı insan hakları sorunlarıyla ilgili yükümlülüğünü yeniden ele almıştır. Bu çerçevede, Avrupa Konseyi yerel düzeyde etkili eylem ihtiyacını açıkça dile getirmiştir.

Ancak yerel ve bölgesel yönetimler çoğunlukla ayrımcılığın nasıl üstesinden gelineceği ve LGBTİ haklarının nasıl güvence altına alınacağı konusunda bilgisizdir. Avrupa Konseyi'nin Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, bu açıdan onlara yol göstermek adına bir rapor hazırlamış¹ ve LGBTİ kişilerin haklarının güvence altına alınması ve Avrupa şehirleri ile bölgelerinin bu konuda nasıl sorumluluk alabilecekleri üzerine bir tavsiye kararı almıştır.² Kongre raporunda varılan sonuçları politika belirleyicilerin kullanabileceği pratik bilgilere dönüştürmek amacıyla, Avrupa Konseyi bünyesindeki Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Kimliği Birimi yerel ve bölgesel düzeyde doğru uygulamalarla ilgili bu derlemenin hazırlanması girişiminde bulunmuştur.³ Bu derlemenin hede-

1 Report on guaranteeing lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people's rights: a responsibility for Europe's towns and regions (Lezbiyen, gey, biseksüel ve trans kişilerin (LGBT) haklarını güvence altına almak üzerine: Avrupa şehirleri ve bölgelerinin üstüne düşen sorumluluk hakkında rapor), CG/2015(28)9FINAL, hazırlayan Yoomi Renström; ve 370 (2015) sayılı Kongre Tavsiye Kararı, 24-26 Mart 2015.

2 380 (2015) sayılı Kongre Kararı'nın tam metni Ek-1'de bulunabilir.

3 İyi uygulamalar hakkındaki bu derleme için Avrupa Konseyi danışmanı Juul van Hoof

fi, yerel ve bölgesel yönetimlerde fırsat eşitliği ile ilgili sorunları çözmekle yükümlü politika belirleyiciler için iyi uygulamaların altını çizmektedir.

Yerel ve Bölgesel Mevzuat

İnsanlar şehir ve bölge sınırları içinde yaşar, okula gider, işe gider ve belediye hizmetlerinden yararlanırlar. İtalya, Almanya ve Avusturya gibi bazı ülkelerde, belli başlı LGBTİ sorunları hakkında merkezi hükümet parlamentosundaki yasama eksikliği, bölgesel ve/veya yerel yönetimleri müdahale ederek bu boşluğu yerel sakinlerin yararını hedefleyen politika ve eylemlerle doldurmaya teşvik etmiştir. Ancak bu politikalar, yalnızca söz konusu yerel yönetimleri ve bölgelerde yaşayanları etkiledikleri için, ulusal politikaların yerini tutamaz.

İtalya'nın Torino şehrinde, birlikte yaşayan çiftler bu konuda ulusal hüküm bulunmamasına karşın şehir yönetimi tarafından resmi olarak kabul görmektedir. Torino Şehir Meclisi, belediye yönetmeliğinde değişikliğe giderken 223/1989 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 4. maddesine gönderme yapmıştır. Sözü geçen madde, nüfus kaydı açısından aileyi, "aynı şehirde ve aynı konutta birlikte yaşayan, birbirlerine evlilik, akrabalık, evlat edinme, vesayet bağlarıyla veya duygusal bağlarla bağlı kişiler topluluğu" olarak tanımlar. Bu maddeye dayanarak birlikte yaşayan çiftleri tanıyan yeni bir belediye yönetmelik tasarısı hazırlanmış ve 2010 yılında Torino Şehir Meclisi tarafından onaylanmıştır.⁴ Sonuç olarak, birlikte yaşayan heteroseksüel veya eşcinsel çiftler birlikte yaşama sertifikasını Nüfus Dairesine başvurarak elde edebilirler.

Bu sertifika, Torino şehrinin sunduğu belediye ve sağlık hizmetlerinden yararlanmak açısından birlikte yaşayan çiftlerin evli çiftlerle aynı haklara sahip olmasını sağlar.⁵ Ancak, yalnızca yerel düzeyde resmi geçerliliği olan birlikte yaşama sertifikası ulusal düzeyde verilen hizmetlere erişimi sağlamaz. Bunun ötesinde, birlikte yaşayan heteroseksüel veya eşcinsel çiftlerin ulusal mevzu- atın yalnızca evli çiftlere tanıdığı hak ve imtiyazlardan (örneğin ebeveynlik hakları veya mali yardımlardan) faydalanmasına da olanak vermez.

(Stich- ting Movisie) tarafından hazırlanan belge temel alınmıştır. Kendisi aynı zamanda CG/2015(28)- 9FINAL sayılı Kongre Raporu'nun açıklayıcı bilgi notuna da katkıda bulunmuştur.

4 www.comune.torino.it/regolamenti/337/337.htm.

5 www.comune.torino.it/anagrafe/unionicivili.htm.

Kasım 2011’de, Avusturya’nın Viyana şehri, ulusal mevzuatın eksik olması ve trans kişilerin yeni cinsiyetlerinin resmi olarak kabul görmesi konusunda karşılaştığı sorunlar üzerine, kişinin yeni cinsiyetiyle uyumlu, kapsayıcı ve cinsiyet gözetmeyen evlilik cüzdanları verme kararı aldı.⁶

Ulusal bir eylem planının veya belirli politik önlemlerin olmayışı, Almanya’nın Berlin Şehir Eyaleti (Land of Berlin) bölgesel yönetimini, “Berlin kendi kaderini tayin etme ve cinsel çeşitliliği benimseme taraftarıdır!”⁷ başlığıyla LGBTİ kişilerin durumunu iyileştirme amacını taşıyan kapsamlı ve detaylı bir eylem planı tasarlamaya yöneltti. Bu girişim çerçevesindeki önlemlerin büyük kısmı şimdiden hayata geçirilmiştir. Berlin kamu idaresi ve kolluk kuvvetlerinde duyarlılığı artırma ve eğitim gibi alanlardaki diğer önlemler ise uygulamaya konulmuştur veya sürdürülmektedir. LGBTİ yurttaşların çeşitli kentsel komitelere ve danışma kurullarına katılımı da teşvik edilmektedir. Berlin Senatosu eylem planına sadık kalarak LGBTİ meselelerinin de yer bulduğu “2011- 2016 Hükümet Politikaları Kılavuzu”nu hazırlamıştır. Eylem planının daha ileri götürülmesi açısından Berlin Parlamentosu’nun desteklediği dört nokta öne çıkmaktadır:

- Şiddeti engellemenin yanında, özellikle daha savunmasız LGBTİ gruplarının güvenliğini artırmak;
- Berlin’deki LGBTİ tarihinin belgelenmesini sağlamak;
- Trans ve interseks kişilerin konumunu güçlendirmek;
- Uluslararası taahhütleri güçlendirmek.

Yerel seçimler, il ve sınırlarındaki ilçelerde değişim için fırsat yaratırlar. 2013 yılında, SPoD (İstanbul merkezli “Sosyal Politikalar, Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği”), Türkiye’nin 10 farklı ilinden LGBTİ aktivistlerinin katılımıyla, Yerel Yönetimler Siyaset Okulu’nu düzenledi. Okulun sonuçları arasında Türkiye’den 14 LGBTİ örgütünün imzasını taşıyan “LGBTİ’lerin Yerel Yönetimlerden Talepleri” bildirisi hazırlandı. Bildiri “LGBTİ dostu Belediyecilik Protokolü”ne dönüşüp belediye başkan adaylarının imzasına sunuldu. Protokolü adaylardan 40 tanesi imzalayarak seçilmeleri durumunda LGBTİ dostu politikalar izleyeceklerini taahhüt etmiş oldular. Sonuç olarak, protokole atı-

6 Human Rights and Gender Identity: Best Practice Catalogue (2011), S. Agius, R. Köhler, S. Aujean, J. Ehrt. ILGA Europe ve Transgender Europe.

7 <http://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f8125>

lan imzalar Şişli Belediyesi tarafından LGBTİ kişileri de içeren sağlık hizmetleri merkezi ile eşitlik biriminin kurulmasına ve Kadıköy ilçe- sinde ise ilçenin kent konseyi bünyesinde LGBTİ Meclisi'nin oluşturulmasına önyak oldu.⁸

Özet olarak, ulusal mevzuat çerçevesinde, yerel ve bölgesel yönetimler çoğunlukla yerel hükümler düzenleme olanağına sahiptir. Bu hükümler ulusal yasalara ek olabilir veya ulusal mevzuatın yetersiz olduğu noktalarda yol gösterici konumu alabilirler.

Politika geliştirme ve uygulama alanlarında LGBTİ meselelerinin anaakım haline getirilmesi

LGBTİ kişiler yalnızca cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri üzerinden tanımlanamazlar. LGBTİ kişiler, hükümetlerinin haklarını teminat altına alıncasını umarak şehirlerde ve daha küçük yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar. Her ne kadar çoğu zaman bölgesel ya da yerel politikalarda açıkça temsil edilmeseler de LGBTİ kişiler nüfusun geneli için geliştirilen politikaların ayrılmaz ve göz ardı edilemez bir parçasıdır. Yalnızca politikalarda bazı azınlıkların özel gereksinimlerine daha fazla odaklanılması gerektiği durumlarda, özellikle kendilerinden bahsedilir ya da bahsedilmelidir.

Özellikle savunmasız durumda bulunan grupların ve kimliklerin kesitli noktaları dikkat çekmek için politika ve yaklaşımların pratik örnekleri geliştirilmiştir. Bazı şehirler LGBTİ kişilerin insan haklarını yerel ya da bölgesel bir uygulamaya dönüştürmek için Yogyakarta İlkeleri'nden⁹ yararlanmaktadır. Bazı şehirler ise LGBTİ ile ilgili özel politika belgeleri hazırlamıştır. Başka bir yaklaşım ise LGBTİ meselelerinin mevcut politika tedbirleri içinde anaakımlaştırılmasıdır. Bu politikalar genellikle yerel, bölgesel ya da ulusal LGBTİ savunuculuk örgütleri ya da insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütleri (STÖ) ile işbirliği içinde geliştirilmektedir.

Yerel ve bölgesel yönetimler ile LGBTİ örgütleri arasındaki işbirliği, LGBTİ meselelerinin yerel politikalarda başarılı şekilde ele alınmasını sağlayabilir. LGBTİ topluluğuna özel meseleler ve deneyimler hakkında STÖ'lerin yerel yönetimlere danışmanlık yapması sayesinde topluluğun politika yapım sürecinde dikkate alınması sağlanmaktadır.

8 Turgay Bayındır'ın LGBTİ Örgütleri için Yerel ve Bölgesel Yetkililerle İlişilenmede İyi Örnekler Çalıştayı'ndaki konuşması, ILGA Avrupa Yıllık Toplantısı, Atina, 28-31 Ekim 2015.

9 Yogyakarta İlkeleri (2007) geniş bir yelpazedeki insan hakları standartlarını ve bunların cinsel yönelim ve cinsiyet kimlikleri ile ilgili meselelere uygulanmasını ele almaktadır: www.yogya-kartaprinciples.org/principles_en.pdf.

Örneğin, İskoçya'daki South Lanarkshire Belediye Meclisi çeşitlilik konusunda daha açık bir tutum benimsemeye karar verdikten sonra eşitliklerin anaakımlaştırılması¹⁰ hakkında bir rapor ve belediye planı yayımladı. Planda, önemli bir işveren olarak belediye meclisi; ayrımcılık, taciz ve mağdurlaştırmanın tüm biçimlerini ortadan kaldırmak, herkes için fırsat eşitliğini artırmak ve toplum genelinde iyi ilişkiler kurulmasını desteklemek için iyi uygulamalar geliştirmeyi amaçlamaktadır. 2013'ten 2017'ye kadar olan dönemi kapsayan plan, tüm ayrımcılık temellerini kapsamaktadır. Planda, belediye meclisinin eşitlik konusunda yasal yükümlülükleri ile birlikte belediye hizmetlerini kullanan tüm yurttaşların ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ortaklarıyla nasıl çalışacağı ortaya konulmaktadır. Rapor boyunca açık bir biçimde cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinden bahsedilmektedir.

Amsterdam şehrinde, 1980'den bu yana LGBTİ kişilerin özgürleşmesi için özel bir politika uygulanmaktadır ve belediye 2010'da şehirle ilgili tüm politikalarda LGBTİ meselelerinin ele alınması için bir çalışma başlatmıştır. Bu strateji üç temel politika değişikliğine dayanmaktadır:

- Belediye başkanının ve tüm Wethouderlerin,* LGBTİ meselelerinin yalnızca bir politika bölümünün sorumluluğu değil, ortak bir sorumluluk olduğuna dair taahhütte bulunması;
- Sübvansiyonlar için yeni kurallar: 2012 yılından itibaren şehirle iş ilişkisi ya da parasal bir ilişkisi bulunan tüm ortaklar cinsel çeşitlilik meselesini açıkça dikkate almak zorundadır;
- İşveren olarak sorumluluk: İşyerinde Onur çalışma grubuna katılarak LGBTİ devlet memurlarının ve idari çalışanların çalışma koşullarının iyileştirilmesi.

Söz konusu değişiklikler, kamu düzeni/güvenlik, sağlık ve refah, spor, eğitim, gençlik, çalışma ve gelirler, istihdam, ekonomiyle ilgili meseleler ve şehir tanıtım ve pazarlama gibi tüm düzenli politika bölümlerinin sürece dahil olması ile sonuçlanmıştır. Sorumluluk sahibi politika belirleyiciler ve idari per-

10 www.southlanarkshire.gov.uk/info/200200/equality_in_employment/592/equal_opportunities_and_diversity.

* Ç.n. 'Wethouder' (İngilizcesi alderman) terimi, tam Türkçe karşılığı olmadığı için orijinal dilinde kullanılmıştır. Belediye Meclisi tarafından daha önce meclis üyeliği deneyimi bulunan kişiler arasından seçilirler ve her birinin farklı çalışma alanları bulunur. Wethouderler ve belediye başkanı, kararların çoğunun oybirliğiyle alındığı belediye yürütme konseyini oluşturur ve politikaları uygular. Bir Wethouder, belediye meclisinin güvenoyunu geri çekmesi halinde görevini kaybeder.

sonel LGBTİ meseleleri üzerine aralarındaki işbirliğini yapılandırmak için belediye çapında bir yuvarlak masa toplantısına katılmıştır. Bunun sonucunda, diğer politika bölümleri ile LGBTİ politika planının yürütülmesi konusunda, bunları destekleyen yurttaşlık ve çeşitlilik politikaları bölümü arasında bir dizi somut ve resmi anlaşma yapılmıştır. Artık tüm bölümler, politika belirleyiciler için, LGBTİ örgütleri ve bireysel uzmanlarla işbirliği içinde, LGBTİ konularında ağ oturumları ve bilgilendirme seminerleri düzenlemektedir. Eşgüdümünden sorumlu politika bölümü, bu yapılırken, her bir bölüm bünyesinde politika tedbirlerinin sahiplenilmesinin ve sorumluluğunun üstlenilmesinin gereğinin altını çizmektedir.

Yurttaşlık ve çeşitlilik politikalarından sorumlu Wethouder, LGBTİ meseleleri ile ilgili genel durumun ve LGBTİ politikasının genel kamu politikalarına dahil edilmesi sürecinin eşgüdümünü sağlar ve bunları izler. Her yıl gelişmelerle ilgili bir rapor Amsterdam Şehir Meclisi'ne sunulur ve burada tartışılır.¹¹

Bulgaristan'da, Sofya'da bulunan GLAS Foundation nefret suçları ve diğer olaylarla ilgili veri toplamaktadır. Sonuçlar, bazen acil bir durumun yerel yönetimlerle değerlendirilmesi için kullanılmaktadır. Bu sayede artan farkındalık, Bulgar polis memurlarının Hollandalı LGBTİ polis ağı olan "Pink in Blue" tarafından düzenlenen eğitime katılmasını sağlamıştır. Nefret suçları üzerine çalışan bölgesel polis kuvvetleri böylelikle homofobik ve transfobik olaylar hakkında deneyim kazanmıştır.¹²

Birleşik Krallık'ta, Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (EHRC), İngiltere'deki kamu kurumları (ve İskoçya ve Galler'de görevlerini devretmemiş organlar)¹³ için cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konularını açıkça ele alan kılavuzlar yayımlamaktadır. Bu kılavuzlarda, eşitliğin sağlanması görevine genel bir bakış ve yasal olarak gerekli adımlarla birlikte tavsiye niteliğinde yapılabilecekler yer almaktadır. 2015'te EHRC, Leicester ve Leicestershire bölgelerinde LGBTİ kişilerin nefret suçu bildirimlerine dair beklentileri ve deneyimleri konusunda kapsamlı bir rapor hazırlamıştır. Rapor kendilerini LGBTİ olarak tanımlayan 50 kişi ile yapılan görüşmelere dayandırılmıştır ve yerelde uygulamacılara iyi örnekler konusunda kılavuzluk yapmaktadır.¹⁴

11 www.amsterdam.nl/gemeente/organisatie/sociaal/onderwijs-jeugd-zorg/diversiteit/roze-agenda-2015/?reload=true&authenticate_token=7b0126a3-dd98-4dd0-9de0-1844a-e3187f7.

12 28-31 Ekim 2015 tarihlerinde Atina'da gerçekleştirilen ILGA-Europe Yıllık Konferansı'n-da LGBTİ aktivistler için Yerel ve Bölgesel Yönetimler ile Çalışma konusunda İyi Uygulamalar Çalıştayı'nda Simeon Vasilev tarafından yapılan katkı.

13 www.equalityhumanrights.com/en/advice-and-guidance

14 www.equalityhumanrights.com/publication/lgbt-hate-crime-reporting-identifying-barriers-and-solutions.

Trans kişiler

Çok sayıda araştırma, trans kişilerin lezbiyen kadınlar, gey erkekler ve biseksüellere kıyasla daha fazla ayrımcılık ve şiddet mağduru olma riski ile karşı karşıya bulunduğunu göstermektedir.¹⁵ Trans kişilerin gey, lezbiyen ve biseksüellere göre daha fazla ayrımcılık ve önyargı ile karşılaştığının farkında olan Barselona Şehir Meclisi, trans kişiler hakkında kılavuzlar ve ölçütler ve konuya özel tavsiyeler içeren ve tüm belediye hizmetlerini kapsayan bir protokol hazırlamaya karar vermiştir.¹⁶

Birleşik Krallık'taki EHRC, yerel yönetimlerin trans kişilerin özel durumu ve ihtiyaçları hakkında deneyim kazanması gerektiğini tespit etmiştir. Bunun sonucunda, trans kişiler açısından eşitlikle ilgili çeşitli iyi uygulama örneklerini ön plana çıkaran ve "trans kişilere sunulan mal, hizmet ve imkânlarla" ilgili bir kitapçık yayımlamıştır.¹⁷

Yukarıda bahsedilen çabaların şehir meclisi ya da uzmanlaşmış merkezler veya araştırma enstitüleri tarafından izlenmesinin elzem olduğu görülmektedir. Sivil toplum örgütleri, gerek ele alınması gereken meselelerin tanımlanması gerekse konuyla ilgili politikaların etkileri açısından toplumun vermek istediği mesajları yerel yönetime iletmeleri nedeniyle, bu süreçte önemli paydaşlardır.

Yönetimler Arasında Bölgesel İşbirliği

Yönetimler arasında işbirliği, bir bölgede LGBTİ kişilerin haklarının ve refahlarının iyileşmesini sağlayabilir. İyi uygulamaların paylaşılması, politik girişimler konusunda bilgi alışverişi, bölgesel hizmet sunucularıyla yapılan anlaşmalarda çeşitliliği kapsayıcı, detaylı düzeltmelere gitme ve bölgesel mevzuat geliştirme konularında sıkı işbirliği içinde çalışan şehirlere ve bölgelere çok sayıda örnek vardır. Bu, çoğunlukla var olan ortaklıklar bünyesinde ve başka konulardaki anlaşmaların yanı sıra gerçekleşir. Özellikle daha

15 Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri raporu (2011); European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Results at a glance (2013), Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA); Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi Raporu (2013).

16 <http://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/les/arxiu-documents/guia-recursos-trans-castella.pdf>

17 *Provision of goods, facilities and services to trans people. Guidance for public authorities: meeting your equality duties and human rights obligations* (2010), Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (Equality and Human Rights Commission), Birleşik Krallık. Erişim için: www.ilga-europe.org/sites/default/les/provision_of_goods_facilities_and_services_to_trans_people_-_equality_and_human_rights_commission.pdf

küçük şehirler ve kasabalar için, bölgedeki büyük şehirlerle dayanışma içinde olmak, LGBTİ'ler ile ilgili sorunlarla ilgili uzmanlıklarını artırma ve önceki girişimlerde uygulanmayan yöntem ve kazanılan deneyimlerden yararlanma olanağı sağlar. Böylece, bir bölgenin bütünü, bütçeye aşırı yük yaratmadan LGBTİ kişilerin haklarının teminat altına alınmasında rol oynayabilir.

Şehir sınırlarını aşan bu tip bir işbirliğine iyi bir örnek Hollanda'da görülebilir. 2007 yılından beri, Hollanda Eğitim, Kültür ve Bilim Bakanlığı yerel düzeyde LGBTİ politikaları geliştirip uygulamaya koymak için belediyelerle birlikte çalışmaktadır. Bu şehirlerdeki deneyimler, yerel politikalarda bu hedef grup üzerine odaklanmanın olumlu sonuçlar verdiğini göstermiştir. Ulusal politikadaki gelişmelerle uyum içinde, yerel idareler şimdi dikkatlerini açık bir biçimde LGBTİ topluluğunun ihtiyaç ve şartları üzerinde toplamaktadır. Hollanda'da bir sosyal kalkınma merkezi olan Movisie, ilgili belediyelere destek ve danışma vermek konusunda görevlendirilmiştir.¹⁸ En sonunda ulaşmak istenen hedef, LGBTİ konusunu bu şehirlerin yerel politikalarında ve bölgesel hizmetlerinde sabit bir unsur haline getirmektir. Katılımcı Hollanda belediyelerinin siyasi temsilcileri ve wethouder görevlileri bir Mutabakat Bildirisi'nde bunun üzerinde anlaşmaya varmıştır. Sosyal kabul ve içermeyi ilerletmenin yanı sıra, bu bildiri aynı zamanda güvenliği yerel LGBTİ politikaları açısından kilit nokta olarak belirlemektedir.¹⁹

Yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki bölgesel dayanışmaya başka iyi bir örnek de İtalya'nın RE.A.DY ağıdır. 2006 yılında Roma ve Torino şehir meclisleri, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili ayrımcılık karşıtı meseleleri ele alan bir kamu idaresi ağı olan RE.A.DY'i başlattılar.²⁰ Başlangıcından itibaren büyümekte olan bu girişim 2016'da İtalya çapında 9 bölgesel yönetim, 11 il, 72 şehir meclisi, 6 belediye, 3 il çaplı eşitlik örgütü ve 1 yerel yönetim birliğiyle 102 katılımcıya ulaşmıştır.²¹ RE.A.DY'e dahil olan yönetimler, LGBTİ kişilerin topluma katılımını teşvik edici politikalara önyak olup, aynı zamanda en iyi uygulamaları geliştirip paylaşmakta ve ayrımcılığa karşı koruma amaçlı idari yasa ve yönetmelikleri teşvik etmektedirler.

Karadağ'da ulusal hükümet LGBTİ kişilerin yaşam kalitesini geliştirmeye yönelik ulusal bir strateji hazırladı. Bu strateji 2013-2018 arasında geçerli olup,

18 www.movisie.com/key-issues/lgbt-local-policies.

19 www.movisie.com/sites/www.movisie.com/files/files/keyissues/Memorandum%20of%20Understanding%20Local%20LGBT%20policies.pdf.

20 www.comune.torino.it/politichedigenere/lgbt/lgbt_reti/lgbt_ready/.

21 Eufemio Gianluca Truppa ile e-mail bağlantısı, Servizio LGBT, Torino, 1 Şubat 2016.

strateji belgesi, toplumsal kabulün artırılmasında, ayrımcılık karşıtı önlemlerin hayata geçirilmesinde ve LGBTİ STÖ'lerin desteklenmesi ve süreçlere dahil edilmelerinde yerel ve bölgesel yönetimleri özellikle ortak olarak adlandırmaktadır. Hedef, diğerlerinin yanı sıra yerel yönetim temsilcileri için de eğitim programları hazırlayıp uygulamaya koymaktır.²²

Uluslararası düzeyde de 21 şehir** LGBTİ kişiler yararına politikalar ve stratejiler geliştirmek için işbirliği içinde çalışmaktadır. Bunlar Gökkuşluğu Şehirler Ağı ile temsil edilmektedir.²³ Bu resmi olmayan ağ altında toplanan Gökkuşluğu Şehirleri, iyi uygulamalar konusunda değiş tokuş yapar, projelerine işbirliği ortağı arar ve kampanya malzemelerini paylaşır. Bu ağ, AHEAD (Homofobiye Karşı – Avrupa Yerel Yönetim Aygıtları) projesinin²⁴ bir sonucu olarak ve 2011 ile 2012'de yapılan gayriresmi toplantıların ardından 2013 Mayıs'ında resmen yürürlüğe girmiştir. 2015'de Meksiko'nun katılımına dek Gökkuşluğu Şehirleri Avrupa ile sınırlıydı. O zamandan beri Avrupa dışından başka şehirler de üye olmak konusunda ilgilerini belirtmişlerdir.

LGBTİ meseleleriyle ilgili çalışan Gökkuşluğu Şehirleri'nden politika belirleyiciler yılda bir toplanır ve yılın geri kalanında ise dışarı kapalı bir mesajlaşma listesi aracılığıyla iletişimde kalırlar. Bunun dışında, her yıl politika ve yaklaşımlarını tek sayfalık belgelerde özetleyip internet üzerinden yayımlarlar.²⁵ Aktif bir LGBTİ politikası izleyen veya böyle bir politika geliştirmeye niyetli herhangi bir şehir veya bölge bu gayriresmi ağa üye olabilir. Mevcut üyeler, güncel politikaları ve üyelik işlemleriyle ilgili daha fazla bilgiye www.rainbow-cities.com internet sitesinden ulaşılabilir.

Şehirler ve kasabalar arasında bölgesel ve ulusal işbirliği, LGBTİ sorunları açısından pratik örnekler ve malzemenin yanı sıra, uzmanlık ve politik girişimler konusunda uygun maliyetli değiş tokuş sağlayabilir. Daha büyük şehirler için uluslararası bağlantılar yararlı olabilir. LGBTİ kişilerin yaşam alanları sadece kentsel kesimle sınırlı olmasa da kırsal kesimdeki küçük şehirlerin LGBTİ'leri etkileyen meseleler üzerine çalışması ve ileriye dönük etkin bir biçimde haklarını koruması üzerine de az sayıda örnek vardır.

22 *Strategy for Improving Quality of Life of LGBT Persons 2013-2018(2013)*, Montenegro Hükümeti, Azınlık ve İnsan Hakları Bakanlığı.

** Ç.n. Gökkuşluğu Şehirler Ağı'na üye şehirlerin sayısı Aralık 2017 itibarıyla 32'dir. Türkiye'den Beşiktaş (İstanbul), Şişli (İstanbul) ve Nilüfer (Bursa) Belediyeleri ayrı ayrı temsil edilmektedir. 23 www.movisie.com/news/international-cities-form-rainbow-cities-network.

23 www.movisie.com/news/international-cities-form-rainbow-cities-network.

24 <http://ahead-bcn.org/img/langform/EN.doc>.

25 www.movisie.com/sites/www.movisie.com/files/One-pagers-Rainbow-Cities-Network.pdf.

Güvenlik

Avrupa Konseyi üye devletlerindeki bazı şehirlerde toplum destekli polis memurları, tematik yardım hatları ve eşitlik birimleri; şiddet, taciz ve ayrımcılık vakalarında LGBTİ topluluğuna destek sunmaktadır. Bu türden desteklerin bir örneği, Madrid Belediye Sarayı'nın yerel bir STÖ ile birlikte "STOP Homo-Transfobia" (Homofobi ve Transfobiyi DURDUR) adı verilen bir programı yürüttüğü Madrid şehrinde. "SOS Homophobia" adı verilen yardım hattı ise cinsel yönelimleri ya da cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, takip, fiziksel ya da sözlü şiddet ya da herhangi bir ayrımcılığa uğrayan LGBTİ kişilere yöneliktir.²⁶ Hem Madrid hem de Barselona'da nefret suçları ile mağdur cinsiyet kimliği ya da cinsel yönelimini hedef alan her türlü suç konusunda uzmanlaşmış özel bir savcılık bürosu bulunmaktadır.²⁷

Birleşik Krallık ve Hollanda'da, yerel polis kuvvetlerinin kendi LGBTİ ağırları hem LGBTİ polis memurlarına hem de LGBTİ kişilerle temas halindeki polis memurlarına destek vermektedir. Londra'da, tüm idari yerleşim birimlerinde her rütbeden toplamda 75'ten fazla LGBTİ polis irtibat görevlisi bulunmaktadır. Londra Büyükşehir Polisi'nin internet sitesinde bu kişilerin isimleri ve iletişim bilgileri verilmektedir; bu sayede LGBTİ kişilerin polise güveni sağlanmakta ya da yeniden kazanılmakta ve aynı zamanda nefret suçlarının bildirilmesi için gözetilen eşik düşürülmektedir.²⁸ Hollanda'da, "Pink in Blue" adlı ağ, polisin LGBTİ topluluğuna karşı yüklendiği sorumluluğa dikkat çekmektedir. Amsterdam'da elde edilen başarıyı takiben, diğer birçok Hollanda yerel polis kuvveti de bu yöntemi benimsemiştir ve ağ şu anda ulusal bir ağ haline gelmiştir.²⁹

Torino'da, belediyenin denetimi altındaki polis kuvveti için özel eğitim modülleri tasarlanmıştır. Katılımcılar, semt düzeyinde çalışan polis ve soruşturma birimlerinden gelmiş ve eğitim homofobi ve transfobinin yanı sıra bu tutumların şehrin genel güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerine odaklanmıştır. Katılımcılar; cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, kalıp yargılar, nefret suçu ve nefret söylemi ile mücadele, önyargı ve ayrımcılık mekanizmaları konularında eğitim almıştır. Eğitim programları ayrıca LGBTİ polis memurlarının işe-

26 www.cogam.es/en/sections/stop-homo-transphobia.

27 Madrid Şehri, LGBTİ kişiler için Özel Bilgilendirme Programı Koordinatörü Manuel Ródenas ile e-posta yazışması, 6 Mart 2014.

28 <http://content.met.police.uk/Article/Lesbian-Gay-Bisexual-and-Transgender-Borough-Liaison/1400018932800/1400018932800>.

29 www.politie.nl/themas/roze-in-blauw.html.

rinde kabul görmesini ve süreçlere dahil edilmesini desteklemek için tasarlanmıştır ve belediye polis kuvvetinde çeşitlilik yönetiminin ne kadar değerli olduğunu göstermektedir. Eğitim modülleri, homofobi ve transfobiye dayalı somut şiddet ve suç vakalarında işbirliğini sağlamak üzere yerel LGBTİ derneklerinin polise aşına hale gelmesini sağlamak için de bir fırsat sunmuştur.

Torino şehri LGBTİ Bürosu ve yerel polis, Zorbalığa karşı Bölgesel Gözlemevi'nin düzenli toplantılarına ulusal polis kuvveti, okul müdürleri ve İtalyan Eğitim Bakanlığı bölge ofisi ile birlikte katılmaktadır.³⁰

İngiltere'nin (neresi olduğu belirtilmeyen) bir kırsal kesiminde, bir toplum güvenliği ortaklığı grubu ve bir toplu konut derneği, LGBTİ topluluğunun güvenliğini artırmak ve nefret suçlarının bildirilmesini teşvik etmek için bir projede birlikte çalışmıştır. Bu iyi uygulama, EHRC tarafından hazırlanan yönlendirici bir broşürde yer almış ancak yerin adı verilmemiştir. "Nefret Suçu Projesi" üç yıl yürütülmüştür. Bu çerçevede yapılan çalışmalar arasında, çeşitli üçüncü taraf raporlama kurumlarının bir koordinatör liderliğinde mağdurlara hem bildirimde bulunabilecekleri hem de polis müdahalesini reddetme seçeneklerinin olacağı ayrı bir alan açması da yer almaktaydı. Ayrıca belediye meclisinin internet sitesinde çevrimiçi bir ihbar olanağı sağlanmış ve halkla temasta bulunan bilgilendirme masalarında çalışanlar da dahil belediye personeline nefret suçu hakkında farkındalık artırma eğitimi verilmiştir. Bu sayede, trans kişiler dahil, yerel nüfus başka bir işleri için belediyeye gittiklerinde sorunlarını nefret suçu koordinatörü ile özel olarak görüşme imkanı elde etmiştir. Bu girişimler sonucu, transfobi ve homofobi ihbarları %39 ve ırk temelineki nefret suçu ihbarları %49 oranında artmıştır. Projenin elde ettiği başarı üzerine, nefret suçu koordinatörüne belediyede daimi kadro sağlanmıştır.³¹

Yerel Görünürlük ve Farkındalık Artırma

Yerel ve bölgesel politikacıların LGBTİ topluluğundaki varlığı veya doğrudan ilgisi, bir sorumluluk üstlenme belirtisidir ve manevi liderliğe işaret eder. Belli LGBTİ kutlamalarında etkinlik düzenleyen kamu yetkilileri, LGBTİ kişilerin şehir veya kasabanın bir parçası olduğuna dair etkin bir mesaj yolla-

30 Torino şehri yetkililerince verilen bilgi ve: www.comune.torino.it/politichedigenere/bm--doc/spazio_pubblico_2011-04.pdf.

31 *Provision of goods, facilities and services to trans people. Guidance for public authorities: meeting your equality duties and human rights obligations* (2010), Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu (EHRC), s. 36.

miş olurlar. Uluslararası Homofobi ve Transfobi Karşıtı Gün (International Day Against Homophobia and Transphobia, IDAHOT), Transları Anma Günü (Transgender Day of Remembrance, TDoR), Uluslararası Açılma Günü (International Coming Out Day) ve Uluslararası Aile Eşitliği Günü (International Family Equality Day) gibi LGBTİ topluluğuna hitap eden ve yerel düzeyde de kutlanabilecek birçok uluslararası gün vardır.

17 Mayıs'ta, yıllık IDAHOT³² kutlamaları çerçevesinde, kalabalığın orta- sında aniden yapılan gösteriler (flash mob), oyunlar, bisikletle yapılan onur gezileri ve belediye binalarında gökkuşağı bayrak törenleri gibi birçok halka açık etkinlik organize edilir. 2014 ve 2015 yıllarında, bu tip etkinlikler, örneğin, Berlin'de, Belgrad'da (Sırbistan), Budva'da (Karadağ), Birleşik Krallık'ta çok sayıda şehirde, çeşitli İtalyan şehirlerinde, Madrid ve Malaga'da (İspanya), Cenevre'de (İsviçre) ve Hollanda'nın elliden fazla şehrinde yapılmıştır.³³ Manchester'da, bir tiyatro gösterisinde tanınmış drag queen ve aktivistlerin yanı sıra kamu görevlileri de yer alırken,³⁴ İzlanda'da birçok yerel yönetim görevlisi bir dayanışma sembolü olarak gökkuşağı bayrağını göndere çekmiştir.³⁵

20 Kasım'da kutlanan Transları Anma Günü (TDoR)³⁶ etkinliklerine zaman zaman kamu görevlileri de katılır. Berlin'de yerel yönetimin de desteğiyle, 13 ülkeden trans aktivistler ve sanatçılar Berlin'de trans kişiler için sembolik değeri olan bazı mekânları görünür kılmak için yaratıcı bir kampanya başlatmışlardır. Berlin'in 'trans haritası' çıkarılmış; halka açık, yaşayan bir kütüphane ve stantlar kurulmuş ve şehir meclisi üyelerinin de katılımıyla Brandenburg Kapısı'nda bir anma etkinliği düzenlenmiştir. Kopenhag'da, Helsinki'de, Birleşik Krallık'ın, Almanya'nın ve İtalya'nın çeşitli şehirlerinde, yerel yönetim yetkilileri Transları Anma Günü etkinliklerinde bizzat veya vekâlet vererek yer almıştır.³⁷

LGBTİ topluluğuna adanmış bir başka gün ise, 2011'den beri yılda bir kez Mayıs'ın ilk Pazar günü kutlanan, Uluslararası Aile Eşitliği Günü'dür.³⁸ 2015

32 http://en.wikipedia.org/wiki/International_Day_Against_Homophobia,_Biphobia_and_Transphobia.

33 Annual Report International Day Against Homophobia and Transphobia (2014), IDAHO Komitesi.

34 A.g.e. s. 29.

35 A.g.e. s. 19.

36 <http://tgeu.org/tag/transgender-day-of-remembrance/>.

37 <http://tdor.info/2015/10/06/tdor-events-and-locations-2015/>.

38 www.internationalfamilyequalityday.org/.

yılında, 32 ülkeden 67 şehirde; piknikler, spor ve açık hava etkinlikleri gibi kutlamalar yapılmıştır.³⁹ 2014'te, üçüncü (bienal) Uluslararası Gökkuşağı Aileleri Konferansı; yerel, bölgesel ve federal yönetimlerin desteğiyle 1-4 Mayıs tarihlerinde Köln'de gerçekleştirilmiştir.⁴⁰

Fırsat eşitliğini artırmada başka bir yol ise LGBTİ topluluğunu ilgilendiren tüm hizmetlerin bu konuda görevlendirilmiş bir belediye ofisinde toplanmasıdır. Almanya'nın Köln şehrinde; lezbiyen, gey ve trans yurttaşlara özel politika geliştirmekle yükümlü, uyarı görevi olan, LGBTİ ve LGBTİ dostu örgütlere bilgi sağlayan ve randevuyla kişisel destek veren bir belediye dairesi bulunmaktadır.⁴¹ Bu daire aynı zamanda, tüm belediye bölümlerinde (çerçemesi) LGBTİ politikalarının eşgüdümünü sağlamaktan sorumludur. Örneğin; Zürih, Madrid ve Berlin şehirleri de benzeri hizmetler vermektedir.

Şehir meclisleri ve şehir planlama daireleri, sokak ve meydanlara LGBTİ hakları konusunda öncülük etmiş kişilerin adlarını vererek LGBTİ topluluğuna kelimenin tam anlamıyla görünürlük kazandırma olanağına sahiptir. Yerel LGBTİ topluluğundan belli komisyonlara gösterilen adayların yanı sıra imza kampanyaları, LGBTİ hakları savunucuları arasından uygun isimlerin belirlenmesinde yararlı olabilir. Bu, örneğin, Amsterdam'da uygulanmış ve "Homo Anıtı"nın (Homomonument) yanında bulunan köprüye İkinci Dünya Savaşı'nda Hollanda direniş hareketinin bir parçası ve aynı zamanda eşcinsel hakları savunucusu olan Niek Engelschman'ın adı verilmiştir.⁴²

2015 yılında, Zürih Belediye Başkanı şehrin tarihi merkezinde Zürih'te LGBTİ tarihçesi üzerine üç tane bilgi panosunun açılışını yapmıştır. Bu üç pano, Zürih'teki LGBTİ hareketinin temellerinin atıldığı ve yaşanan baskının damga vurduğu zamanları akla getirmektedir.⁴³

Uluslararası bir LGBTİ etkinliğine ev sahipliği yapmak, yerel ve bölgesel yönetimler açısından LGBTİ topluluğuna desteklerini göstermenin ayrı bir yoludur. EuroPride, Eurogames ve bienal Outgames, Riga⁴⁴ ve Antwerp⁴⁵

39 <http://internationalfamilyequalityday.org/wordpress/annual-report-2015/>.

40 http://nelfa.org/wp-content/uploads/2015/12/140430_NELFA_PRESS_RELEASE_COLOGNE.pdf

41 www.stadt-koeln.de/buergerservice/adressen/00869/.

42 www.openstreetmap.org/way/38300088.

43 www.stadtzuerich.ch/prd/de/index/gleichstellung/themen/sexuelle_orientierung_geschlechtsidentitaet/infotafel_brunngasse.html.

44 <http://europride2015.tumblr.com/>

45 www.worldoutgames2013.be/

gibi şehirlerde uluslararası LGBTİ davasına verilen yerel desteğe örnektir. Yerel yönetimler, örneğin, etkinlik düzenleme komitesine arka çıkarak, uluslararası etkinlik önerilerine katkı yaparak, karşılama toplantılarında ev sahibi rolünü üstlenerek veya etkinlik sırasında açılış konuşmasını yaparak olumlu bir örnek oluşturabilirler.

Özet olarak, yerel ve bölgesel yönetimlerin, LGBTİ topluluğuna görünürlük kazandırmak ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusunda farkındalığı artırmak için ellerinde birçok imkân bulunur. LGBTİ topluluğuna adanan belirli günler, LGBTİ savunucusu örgütlerle işbirliği açısından fırsat yaratır. Ulusal veya uluslararası LGBTİ konferans ve etkinliklerine ev sahipliği yapmak ve geçmişteki önemli LGBTİ aktivistlerinin isimlerini sokaklara, köprülere veya meydanlara vermek de aynı amaca hizmet edebilir.

Sosyal Haklara, Mal ve Hizmetlere Erişim

AB Temel Haklar Ajansı'nın yaptığı 2013 yılı LGBT araştırmasında (FRA EU LGBT), ankete katılanların üçte biri anket öncesindeki 12 ayda sağlık hizmeti, barınma, eğitim, sosyal hizmetler ile mal ve hizmetlere erişim alanlarından en az birinde kişisel olarak ayrımcılığa uğradıklarını hissettiklerini bildirmiştir.⁴⁶ Bu bağlamda, LGBTİ STÖ'leri çeşitli bölge ve şehirlerde hizmet sunuculara eğitim vermektedir. Örneğin, İtalya'nın Perugia şehrinde, yerel bir örgüt olan Omphalos Arcigay Arcilesbica, eğitim ve sağlık sektörü çalışanları için eğitimler düzenlemektedir ve bu eğitimler sadece uzmanlıkları ile katılımcı kurumları ve kişileri desteklemekle kalmayarak aynı zamanda STÖ'ler ile yerel ya da bölgesel hizmet sunucular arasındaki ilişkileri güçlendirmektedir.⁴⁷

Sağlık hizmetlerine erişim

Sağlık hakkı, uluslararası düzeyde ve Avrupa düzeyinde temel bir insan hakkıdır. Ancak çoğu LGBTİ kişi, kendilerini etkileyen özel durumlar ve ihtiyaçları hakkındaki bilgi yetersizliğinden dolayı sağlık hizmetlerine erişim konusunda güçlük yaşamaktadır. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelinde damgalanma ve ayrımcılık çok yaygındır ve bu trans kişilerin zihinsel ve fiziksel sağlığını olumsuz etkilemektedir.

46 *European Union lesbian, gay, bisexual and transgender survey. Results at a glance* (2013), Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA), s.12.

47 28-31 Ekim 2015 tarihlerinde Atina'da gerçekleştirilen ILGA-Europe Yıllık Konferansı'nda LGBTİ Aktivistler için Yerel ve Bölgesel Yönetimler ile Çalışma konusunda İyi Uygulamalar Çalıştayı'nda Lorenzo Benedetti tarafından yapılan katkı.

Yerel ve bölgesel yönetimlerin elinde, LGBTİ kişilerin ihtiyaçlarını sağlık hizmetleri politikalarına dahil etmek için pek çok olanak bulunmaktadır. İşe alım ve ihale kurallarına özel koşul olarak ekleme, profesyonellere eğitim düzenleme ve LGBTİ kişilerin özel gereksinimleri hakkında bilgilendirme yoluyla, sağlık kurumu çalışanlarının LGBTİ kişilere saygı göstermesini sağlayabilirler.

2008’de, Hollanda’daki Nijmegen Şehir Konseyi, bakım evleri ve kurumlarını yaşlı LGBTİ’ler için içermeci hale getirmeyi amaçlayan bir proje hazırlamıştır. Resmi olarak tescil edilmiş bir pembe ticari marka (“Pink Passkey”), bu bakım kurumlarının cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği açısından içermeci olduğunu göstermektedir ve bu durum duvara yerleştirilen bir plaket ile ifade edilmektedir. Plaketin alınabilmesi için gerek kurumun LGBTİ sakinleri ve aileleri gerekse kurum sakinlerinin LGBTİ akrabaları açısından içermeciliği ile ilgili bir denetim yapılmaktadır. Uygulamanın başlatıldığı 2008’den bu yana projenin çok başarılı olduğu ispat edilmiş; yıllar içinde kapsamı yaşlı bakımevlerinden engelli, kronik hastalığı olan veya zihinsel sağlık sorunları yaşayan LGBTİ kişiler için bakım hizmetleri sunan diğer kurumlara kadar genişletilmiştir. Ocak 2016’da, “Pink Passkey” verilmiş bakımevlerinin sayısı Hollanda çapında 110’a ulaşmıştır;⁴⁸ bunların tamamı yerel yönetimlerce desteklenmektedir ve bir kısmı ise yerel yönetimlerce açılmıştır.

Norveç Sağlık Müdürlüğü ve Norveç’te bir LGBTİ örgütü olan LLH arasındaki ulusal işbirliği sonucu geliştirilen Norveç Pembe Yeterlilik projesi, sağlık çalışanlarına LGBTİ’leri içermeci bir çalışma biçimine uyum sağlamak için gereken yeterlilik ve araçları sunmaktadır. Eğitimler yerel düzeyde, örneğin yerel yönetimler ve Norveç Sağlık Müdürlüğü tarafından; doktor, hemşire, psikolog ve ebeler verilmektedir.⁴⁹ Oslo’daki gençlik sağlığı merkezinde, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği ile ilgili konularda uzman personel eğitilmektedir.

Trans kişiler ve sağlık

Trans kişiler sağlık sistemine erişim konusunda özel sorunlar yaşamaktadır. Avrupa çapında 2008 yılında yapılan, trans kişilerle ilgili yapılan bir çalışma olan Transgender EuroStudy’de, trans kişilerin sağlık hizmetlerine dair yaşadıkları sorunlar vurgulanmıştır; bunların arasında uzman bakımına yerelde erişilebilirlik ile ilgili sorunlar ve trans kişilere verilen sağlık hizmetlerinin genelde çok düşük kalitede olması yer almaktadır.⁵⁰

48 www.rozezorg.nl/organisaties.

49 <http://cdn.f1000.com/posters/docs/1691>.

50 *Transgender EuroStudy: Legal Survey and Focus on the Transgender Experience of Health Care* (2008), Whittle, S., Turner, L., Combs, R. ve Rhodes C., ILGA Europe ve TGEU.

2013'te Zürih ve Lozan'da, erkeklerle cinsel ilişkiye giren erkekler için açılış olan sağlık merkezlerinden ("Checkpoints") ikisinde, iki yeni danış- manlık kadrosu a ılıştır. Çalışanlar, trans kişilere de özel hizmet sunmaktadır.  nemli sayıda trans kişiden ve akrabalarından gelen taleplere yanıt ver- menin yanı sıra birçok kuruma da talep üzerine bilgi ve eğitim vermişlerdir.⁵¹

Lancashire Şehir Konseyi (Birleşik Krallık) bünyesindeki Yetişkin ve Toplum Hizmetleri Müdürlüğü, bir araştırma sonucunda, bölgenin İngiltere ve Galler'de LGBT  kişilerin oluşturduğu dördüncü büyük nüfusa sahip olduğunu öğrenmiştir. Buna ek olarak, çok sayıda yaşı ileri trans kişinin de emekliliklerini bölgede geçirmeye karar verdikleri tespit edilmiştir. Bu bilgilere dayanarak, Müdürlük, bölgede önemli sayıda trans kişinin hâlihazırda yaşlanmayla ilgili hastalık ve engellilik yaşadığı ya da bu risk ile karşı karşıya bulunduğu tahminini yürütmüştür.  nceki çalışmaların sonucu dikkate alınarak, yaşı ilerlemiş trans kişilerin ihtiyaç duydukları sağlık hizmetlerine önyargı ve ayrımcılık korkusuyla erişemediklerinden şüphelenilmiştir. Bir trans  rg t  tarafından, Lancashire çapında fiziksel engellilik ve duysal bozukluk konusunda çalışan bakım personeli, yardımcı personel ve idari personel için eğitim programı düzenlenmiştir. Proje sonucunda, engelli ve/veya yaşlı trans kişiler ile çalışmak üzere görevlendirilmiş personel; başta hakların korunması, rehabilitasyon, kişiye özel destek, kişiselleştirilmiş b t  , bakım planlarının hazırlanması ile kişisel ve mahrem bakım sağlanması olmak üzere, bu kişilerin desteklenme- sinde kendilerine daha çok güvenir hale gelmiştir. Engelli ve/veya yaşlı trans kişiler için sunulan hizmetlerin kullanıcıları, artık kendilerini ifade imkânını buldukları için, personelin cinsiyet kimliklerine saygı göstermesi nedeniyle onurlarının korunduğunu daha çok hissettiklerini belirtmiştir.⁵²

Barınma

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin CM/Rec(2010)5 sayılı Tavsiye Kararında odaklanılan konulardan biri de,  oğu LGBT 'nin ayrımcılığa uğradığı bir alan olması nedeniyle, barınmadır. Tavsiye bu konuda şunları belirtmektedir:

51 *Annual Review of the Human Rights Situation of Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex People in Europe* (2013), ILGA-Europe, s. 216.

52 *Provision of goods, facilities and services to trans people. Guidance for public authorities: meeting your equality duties and human rights obligations* (2010), Eşitlik ve İnsan Hakları Komisyonu, Birleşik Krallık, s. 25-26. Erişim için: www.ilga-europe.org/sites/default/files/provision_of_goods_facilities_and_services_to_trans_people_-_equality_and_human_rights_commission.pdf

Cinsel yönelim ya da cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılık yapılmaksızın, herkesin etkili ve eşit biçimde yeterli konuta erişimini sağlamak için tedbirler alınmalıdır. Bu tedbirler, özellikle, ayrımcı konut boşaltmalara karşı koruma sağlamayı ve arazi ve diğer taşınmazların edinilmesi ve mülkiyetlerinin devam ettirilmesi konusunda eşit hakları teminat altına almayı sağlamalıdır.

2015'te, Brighton ve Hove (Birleşik Krallık) şehirleri; komisyon üyeleri, hizmet sunucuları, toplumsal gruplar ve şehir sakinleri ile yoğun istişare sonucu, tüm şehri kapsayan yeni bir konut stratejisi geliştirmiştir. Strateji, şehirde aşağıdaki konuları ele alarak LGBTİ kişileri açıkça içermektedir:

- LGBTİ kişilerin ihtiyaçlarına uygun, sağlık ve esenliklerini sağlayan destek hizmetleri ile erişilebilir, rahat edebilecekleri ve barınma olanaklarının sağlanması;
- LGBTİ topluluğunun güvenliğine katkıda bulunan ve taciz, ayrımcılık ve nefret suçunu engellemeye çalışan barınma ve destek hizmetlerinin sunulması;
- LGBTİ topluluğuna danışarak planlanan ve gözden geçirilen barınma ve destek hizmetlerinin sunulması.⁵³

İstihdam

İstihdam söz konusu olduğunda, çoğu LGBTİ kişi işyerinde, iş ararken ve hatta iş bulma ya da işsizlik yardımı alma konusunda destek için yerel yönetimlere başvurduklarında ayrımcılığa uğramaktadır. Ayrıca, bölgesel ve yerel yönetimler kendi bünyelerinde de pek çok kişiyi istihdam etmektedir ve kendi LGBTİ çalışanlarının esenliğini artırmak için alabilecekleri tedbirler de bulunmaktadır.

Ayrımcılığın olmadığı bir emek piyasasını hedefleyen tedbirlerin çoğu ulusal hükümetlerin sorumluluğundadır; özel şirketler ise insan kaynakları yönetimi konusundaki politikalarını kendileri şekillendirmektedir. Yine de, yerel ve bölgesel yönetimler LGBTİ çalışanların yanı sıra işsiz LGBTİ kişilerin de haklarını koruyabilirler. Emek piyasasındaki bilindik çoğu LGBTİ-içermeci girişim, trans kişileri hedef almaktadır.

2008'den bu yana, Madrid şehri, İspanyol ulusal trans örgütü olan Asociación Española de personas Transexuales ile emek piyasasında trans kişi-

⁵³ www.brighton-hove.gov.uk/content/housing/general-housing/housing-strategy-2015.

lerin içerilmesini destekleyen bir anlaşma yürütmektedir. Bu program, emek piyasalarındaki trans işçilerin haklarının yanı sıra psikolojik rehberlik ve danışmanlık konularına özel önem vererek, işçi hakları ve diğer hukuki konularda bilgilendirmeyi kapsamaktadır. Ayrıca, Madrid şehri yönetiminde programa yapılan tüm başvuruların izlenmesi için bir devlet memuru görevlendirilmiştir. Buna ek olarak, ulusal trans örgütü, Madrid İstihdam Departmanı ile birlikte emek piyasasında trans kişilerin hakları ve deneyimleri ile ilgili bir kitap basmıştır.⁵⁴

İtalya'da 2013'te Piedmont Bölgesel Yönetimi ile Torino şehri, dezavantajlı toplumsal grupların eğitilmesi/yeniden eğitilmesi ve çalışma yaşamına yeniden entegrasyonları için hazırlanmış projelerle 44 trans kişinin içerilmesini sağlamıştır. Piedmont Bölgesel Yönetimi, istihdam ile ilgili eylemler için il çapında operasyonel bir programı onaylayarak, Torino şehri LGBTİ Ofisi'nin iki eylem planında trans faydalancıları dahil ederek işbirliği yapmasını talep etmiştir. Her iki eylem planı da, trans kişilerin yerel şirketlerde yeniden eğitilmesi ve iş yaşamına yeniden entegre olması için kullanılacak bir hibenin sağlanması için tasarlanmıştır. İlk eylem planı, becerileri şirketlerin beklentilerine uyan tüm trans kişilerin bir an önce yeniden entegre edilmesi için tasarlanmıştır. İkinci eylem planı ise, yerel şirketlerdeki cıracılık süreçleri hibe ile finanse edilen transların çalışma yaşamına yeniden entegrasyonunu sağlamayı amaçlamaktadır. Torino LGBTİ Ofisi, iki eylem planı için de Torino şehri yönetiminde transların işe alınmasını desteklemiştir.⁵⁵

Berlin'de; şehir meclisi, yerel şirketler, kamu idaresi, sendikalar ve trans örgütleri Haziran 2013'ten bu yana çalışma ve meslek yaşamında trans kişilerin durumunu iyileştirecek somut tedbirler geliştirmek için birlikte çalışmaktadır. Projenin ana hedef grupları bu alandaki önemli paydaşlardır. Bunlar arasında, örneğin, şirketlerin yöneticileri ve insan kaynakları sorumluları, iş ve çalışan konseylerinin üyeleri, istihdam kurumları/iş bulma merkezlerinin temsilcileri ve toplumsal ortakları, Avrupa çapında ve ulusal ve bölgesel düzeylerde kamu idaresi temsilcileri ve trans ve interseks kişiler ile örgütleri yer almaktadır.⁵⁶

54 *La inserción sociolaboral en las personas transexuales* (2012), Asociación Española de Transexuales AET-Transexualia, Madrid.

55 www.provincia.torino.gov.it/servizi/appalti/gare.htm.

56 www.berlin.de/imperia/md/content/lb_ads/gglw/tia/140213wegewerk_sias016_projektflyer_dinlang_en_web.pdf?start&ts=1392309992&file=140213wegewerk_sias016_projektflyer_dinlang_en_web.pdf.

Turizm

Mal ve hizmetlere erişimde ayrımcılık yasağı, belli bir şehir ya da bölgenin sakinleri ile sınırlı değildir; yerel ve bölgesel yönetimler ayrıca ziyaretçilerin ve turistlerin ayrımcılık mağduru olmamalarını sağlayacak tedbirler alabilir. Aslında, bu söylenen, aralarında Berlin⁵⁷, Antwerp⁵⁸, Rotterdam⁵⁹, Cenevre, Amsterdam⁶⁰, Zürih⁶¹ ve Madrid'in⁶² de bulunduğu bazı şehirler için şehir tanıtım ve pazarlama stratejisinin ayrılmaz bir parçasıdır. Her ne kadar bu stratejiler LGBTİ turistlerin ortalama ziyaretçiye kıyasla harcayacak daha fazla parasının bulunduğu varsayımına dayanarak mali gerekçelerle geliştirilmiş olsa da, bir şehrin bu şekilde tanıtılması beraberinde sorumluluk da getirmektedir. Yukarıda bahsedilen şehirler, belediyeye ait internet sitelerinde, LGBTİ etkinliklerini ve LGBTİ-dostu otelleri belirten ve genellikle aynı zamanda güvenlik hakkında bilgi de veren özel internet sayfaları ayırmıştır. Bu konuda yerel yönetimin açık şekilde beyanda bulunması, potansiyel ziyaretçilere olumlu bir mesaj vermenin yanı sıra yetkililerin şehir sakinlerine yönelik tutumunu da ortaya koymaktadır.

Mal ve hizmetlere erişim söz konusu olduğunda, LGBTİ kişilerin ayrımcılık ve dezavantajlarla karşılaştığı pek çok alandan bahsedilebilir. Ancak bazı yerel ve bölgesel yönetimler, hizmet sunuculara ve diğer paydaşlara bilgi vererek ve eğitim programları sunarak LGBTİ yurttaşlarının onurlarının korunmasını ve saygı görmelerini sağlamaktadır.

Sonuç ve öneriler

Bu derleme, yerel ve bölgesel yönetimlerin uygun önlemlerle LGBTİ yurttaşların haklarını güvence altına alabileceğini göstermektedir.

Yerel ve bölgesel yönetimlerin büyük bölümü, LGBTİ kişilere karşı ayrımcılıkla mücadele konusunu ender olarak açıkça ele alır. Ancak, ulusal mevzuat çerçevesinde, yerel ve bölgesel yönetimler çoğunlukla yerel çözümler üretme imkânına sahiptir. Bu çözümler ulusal yasalara ek olabilir veya ulusal mevzuatın eksik kaldığı yerlerde öncü rolü oynayabilir. Bu rapordaki

57 www.berlin.de/kultur-und-tickets/gay/.

58 www.gva.be/antwerpen/stad-antwerpen-mikt-op-gays-en-jongeren-in-citymarketing.aspx.

59 http://docs.tappan.nl/mailings/gemeente_rotterdam/verslag_03-03-2014.html.

60 www.iamsterdam.com/en-GB/experience/for-you/gayamsterdam.

61 www.zuerich.com/en/visit/lgbt-zurich.

62 www.esmadrid.com/en/portal.do?IDM=956&NM=3.

örnekler, LGBTİ toplulukları yararına olumlu yerel uygulama örneklerini içermektedir. LGBTİ meselelerini yerel veya bölgesel politikalar aracılığıyla anaakımlaştırmak, halka hizmet konusunda cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin öneminin altını çizmenin bir yoludur.

LGBTİ yurttaşların durumu hakkında bilgilendirme, Onur yürüyüşlerinde işbirliği, gösteri izinlerinin alınması, şiddete karşı gerekli önlemlerin alınması veya hizmetlere erişimde eşitlik sağlanması gibi konularda LGBTİ hakları savunucusu örgütlerle olan ortak çalışmalar, LGBTİ kişilerin insan hakları açısından büyük öneme sahiptir. Politik önlemlerin takip edilmesi son derece önemli olup bizzat şehir meclisi tarafından veya uzmanlık merkezleri veya araştırma enstitülerince yapılmalıdır.

Araştırmalar, LGBTİ kişilerin ve özellikle trans kişilerin şiddete uğrama olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Bu rapordaki örneklerde bu şiddetin yerel boyutu açıkça ortaya konmuştur. Kolluk kuvvetleri, yerel ve bölgesel yönetimlerle işbirliği içerisinde, LGBTİ kişiler de dahil olmak üzere tüm yurttaşların güvenliğini sağlamakla yükümlüdür. Bu açıdan, LGBTİ polis memurlarının oluşturduğu ağlar, polis kuvvetleri için eğitim programları ve toplum destekli kolluk hizmetleri olumlu örnekler olarak tanımlanabilir.

LGBTİ topluluklarının görünürlüğünü artırmak ve cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği konusunda farkındalık yaratmak amacıyla yerel ve bölgesel yönetimlerin yapabileceği çeşitli katkılar bulunmaktadır. Yerel ortaklarla bildiriler hazırlamak ve LGBTİ topluluğunun düzenlediği etkinliklerde yer almak da bu katkılar arasında.

Bu derlemede verilen birçok örneğin benzerlerine ilham vereceği umulmaktadır. Birçok konuda tekerleği yeniden icat etmek anlamsız olduğundan, yerel ve bölgesel yönetimler başkalarının eylem ve deneyimlerinden faydalanabilirler. Bu şekilde, LGBTİ yurttaşlar yerel ve bölgesel yönetimlerinin kendilerine karşı eşit, saygılı ve onurlu davranacağına güven duyabilirler.

Yerel ve bölgesel yönetimlere öneriler:

- LGBTİ meselelerini ilgili politika alanlarında ele alın;
- şehirdeki refah ve güvenlik koşulları açısından LGBTİ kişilerin deneyimlerini izleyin ve mevcut kamuoyu araştırmaları ile izleme mekanizmalarına cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğinin kabulü konusunda sorular ekleyin;

- yerel STÖ'lerle LGBTİ meseleleri, insan hakları ve ayrımcılık karşıtlığı konularında ortaklık kurun ya da geliştirin;
- yerel yönetim çalışanlarını ve hizmet sunucuları LGBTİ meseleleri konusunda eğitin;
- hizmet sunucularına, işe alım ve ihalelerde LGBTİ kişilere eşit davranma şartını getirin;
- LGBTİ kişilerin özel ihtiyaçları konusunda bilgilendirme hizmeti sunun;
- iyi uygulamalar ve deneyimler konusunda fikir alışverişi için bölgesel, ulusal ve uluslararası ağlara katılın.

Ek 1

380/201563 Sayılı Kongre Kararı⁶³

LEZBİYEN, GAY, BİSEKSÜEL VE TRANS (LGBT) KİŞİLERİN HAKLARINI GÜVENCE ALTINA ALMAK ÜZERİNE: AVRUPA ŞEHİRLERİ VE BÖLGELERİNİN ÜSTÜNE DÜŞEN SORUMLULUK

1. Tüm insanlar özgür doğar; eşit haklara ve onura sahiptir. Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği, ayrımcılığın yasaklandığı temeller olarak kabul edilmiştir. Öte yandan, insan hakları standartlarını konu alan sayısız uluslararası yazılı metnin varlığına rağmen; lezbiyen, gay, biseksüel ve trans (LGBT) kişiler Avrupa çapında kökü derinlere inen önyargılarla, düşmanlıkla ve yaygın bir ayrımcı- lıkla karşı karşıyadır.⁶⁴
2. Ne (kültürel, geleneksel veya dini) değerler ne de 'baskın kültürün' kuralları, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelindeki veya herhangi başka bir temeldeki nefret söylemi veya ayrımcılığı haklı çıkarmak üzere kullanılamaz. LGBT kişilerin kriminalize edilmesi, toplum dışına itilmesi, şiddete ve marjinalleştirmeye maruz kalması yaygın olarak görülmektedir ve bunların kesin olarak önüne geçilmelidir.⁶⁵

⁶³ Kongre tarafından 25 Mart 2015 tarihinde tartışmaya açılmış ve kabul edilmiştir, 2. oturum (bkz. Belge no. CG/2015(28)9FINAL, açıklayıcı bilgi notu), Raportör: Yoomi RENSTRÖM, İsveç (R, SOC).

⁶⁴ Cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılık üzerine Parlamento Grubu'nun 1728(2010) sayılı kararı.

⁶⁵ Cinsel yönelim veya cinsiyet kimliği temelinde ayrımcılıkla mücadele için alınacak tedbirler hakkında Bakanlar Komitesi tavsiye kararı CM/Rec(2010)5

3. İnsan haklarının korunması ve teşvik edilmesi, her düzeyden yönetimin or- tak sorumluluğudur. Ancak, yurttaşlar ve onların seçtikleri yerel ve bölgesel temsilcileri arasındaki yakın ilişki dolayısıyla, insan hakları du- rumunun değerlendirilmesi, ortaya çıkan sorunların teşhis edilmesi ve çözüm için adımlar atılması için bu düzeydeki yetkili organlar en uygun konumdadır.⁶⁶ Ayrımcılıkla mücadelede ve eşitliğin daha ileriye taşınma- sında yerel ve bölgesel düzeylerin belirleyici bir rolü vardır ve tüm yurt- taşların haklarının korunması, ilgili yönetimlerin başlıca görevidir.
4. İnsanlar ile yetkililerin aynı ortamı paylaşması ile ayrımcılık ve eşitsiz-likle mücadelede yerel ve bölgesel politikaların etkililiği arasındaki ilişki ortada olmasına karşın, yerel düzeydeki yönetimler her zaman bu me- selelerin nasıl üstesinden gelineceğini ve LGBT kişilerin haklarının nasıl güvence altına alına- çağını bilmeyebilir. LGBT kişilere karşı ayrımcılıkla mücadelenin yerel ve böl- gesel idareler tarafından ender olarak açıkça ele alındığına dönük bir izlenim edinilmektedir. Konu hakkında az bilgi olmasına rağmen, mevcut çalışmalar, görece az sayıda yönetimin LGBT meselelerini politik gündemlerine aldığını göstermektedir. LGBT politi- kaları, kırsal kesim politikalarının gözle görünür biçimde dışında kalmak- tadır.
5. Bu eksiklikler, yerel ve bölgesel yönetimler arasında işbirliği ve iyi uygula- malar konusunda fikir alışverişinin yanı sıra yerel ve bölgesel yönetimler, uzmanlaşmış kuruluşlar, hak savunucusu gruplar ve gönüllü derneklerle merkezi hükümet organları arasında çeşitli düzeylerde işbirliği sonucu çözüme kavuşabilir. Bu işbirliği sayesinde insan haklarının korunması daha etkin olarak sağlanabilir. Özellikle, içinde bulunduğumuz ekonomik ve parasal krizler ve kemer sıkma politikaları çağında; iyi uygulamalar, düşünceler ve politikalar konusunda fikir alışverişi yararlı olmanın ötesin- de, kısıtlı imkânların bir araya getirilmesi açısından da gereklidir.
6. LGBT savunucusu gruplarla işbirliği içinde olmak, bilgiye dayalı ve şart- larla uyumlu politikaların uygulamaya konmasına da sebep olacaktır. Bu şekilde LGBT meseleleri anaakımlaştırılacak ve böylece politik çözümler- in tüm yurttaşların gereksinimlerini karşılaması sağlanacaktır. LGBT kişi- ler yalnızca cin- sel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri ile tanımlanamaz- lar. Bu insanlar, aynı zamanda, tüm yurttaşlarla aynı politika tedbirlerine tabidirler ve bu çeşitlilik yansıtılmalıdır.

66 İnsan haklarının uygulanmasında yerel ve bölgesel yönetimlerin rolü hakkında gözden ge- çirilmiş Kongre Kararı 296(2010).

7. Bilgiye dayalı ve şartlarla uyumlu politikalar, LGBT kişilerin eğitim, istihdam, sağlık hizmetleri, barınma ve diğer hizmetler ve olanaklar gibi sosyal haklara ulaşımını kolaylaştıracaktır. Bu haklar, Avrupa Sosyal Şartı (ESC) ve diğer uluslararası insan hakları belgeleriyle güvence altına alınan temel sosyal insan haklarıdır. Ancak, LGBT kişiler bu haklara erişmeye çalışırken çoğunlukla şiddetli ayrımcılıkla karşılaşmaktadır.
8. Aynı biçimde, Avrupa yurttaşları, olabildiğince suç, ihmal ve şiddetten arınmış ve güvenli bir şehirde yaşama hakkına sahiptir. İşlenen suçların sonuçları ve güvensizlik hissi en çok yerel düzeyde öne çıkar. Gerek evlerinde gerek farklı mekânlarda, LGBT kişilerin şiddete maruz kaldığı sıklıkla görülür ve güvenliklerini artırmak için eyleme geçilmesi gerekmektedir. Yerel yönetimler suçu önlemek ve güvenli bir ortam sağlamak yönünde politikalar ve yaklaşımlar geliştirmek açısından en uygun konumdadır.⁶⁷
9. LGBT meseleleri konusunda yurttaşların farkındalığını artırarak ve karşılıklı saygı ile anlayışı güçlendirmek üzerine kampanyalar yaparak, LGBT kişilerin insan haklarına saygı oluşturmak yönünde önemli aşamalar sağlanabilir. Olumsuz tutumlarla mücadele edilmeli, homofobi ve trans-fobinin üstesinden gelinmeli ve tüm yurttaşlar arasında destek bağları yaratılmalıdır. Her düzeyden okulda ve okul dışı eğitim ortamında insan hakları konusu müfredata alınarak, insan hakları ve ilgili meseleler üzerine kapsamlı bir bilgi temelinin yanı sıra eşitlik ve onura, saygıya dayalı tutumlar yaratılabilir. Bu şekilde, küçük yaşlardan başlayarak çocuklara insan hakları kültürü verilebilir. İnsanlık onuruna ve çeşitliliğe saygı duyulmasının tek yolu, toplumun tüm bireylerine kucak açmak ve içermektir. Bu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, ek protokolleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadı uyarınca çocukların eleştirel ve çoğulcu bir biçimde eğitim alma temel hakkını güvence altına alır ve hiçbir şekilde ebeveynlerin çocuklarına kendi dini ve felsefi bakış açılarına uygun bir eğitim vermeleriyle çelişmez.
10. Politikacılar, toplumda değişimi sağlamak açısından itici güç rolü oynarlar. İnsan haklarına saygının yalnızca yasal bir zorunluluk değil, toplumun ortak bir değeri haline gelmesinin sorumluluğu da onların omuzlarındadır. Birçok kişi medya aracılığıyla bilgilenip fikir edindiğinden, medyanın ilgisi üstle- rinde olan politikacılar kamuoyu oluşturmak için uygun bir konumdadır. Bu nedenle; politikacılar, kamuoyuna mal olmuş kişiler

67 Kongre'nin hazırladığı Avrupa Kent Şartı.

ve yetkililer, homofobik ve transfobik söylemlerden kaçınmalı ve bu tür söylemleri kamuoyu önünde kınamalıdır. Bu şekilde, LGBTİ topluluğuyla diyalog ve güven temelli bir ilişki kurulmasına yardımcı olunabilir.

11. Yukarda yazılanlar ışığında, Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, yerel ve bölgesel yönetimleri aşağıdakileri uygulamaya davet eder:

a. İnsan haklarının geliştirildiği bir kültürün oluşturulması konusunda:

- i. Bakanlar Kurulu'nun cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı ayrımcılıkla mücadele konulu, CM/Rec(2010)5 sayılı üye Devletlere yönelik kararının ekindeki politika ve uygulamaları izleyerek, şehir ve bölgelerinde çeşitliliğe bağlı, saygıya kucak açan ve ayrımcılığı dışla- yan açık, net ve bütünsel bir eylem planı yapmaları;
- ii. seçilen temsilcilerin ve yetkili konumdaki diğer kişilerin; nefret, tahammülsüzlük ve ayrımcılığa verilen her türlü destek ve kışkırtmayı kamuoyu önünde kınamalarını sağlamaları;
- iii. çocukların ve gençlerin insan haklarını öğrenip eşitlik ve insan onuruna saygının önemini anlaması için, insan hakları eğitimini sorumlu oldukları okulların ve diğer eğitim kurumlarının müfredatına almaları;
- iv. LGBT kişilere yönelik saygı ve anlayışı yerleştirmek için her yaş grubuna ve toplumun her kesimine yönelik farkındalık artırma kampanyaları ve eğitsel etkinlikler yapmaları;
- v. belirli LGBT günlerinde, çeşitlilik konulu toplantılar ve etkinlikler organize etmeleri;

b. Etkili bir insan hakları koruması sağlama konusunda:

- i. yasal mevzuatın LGBT kişilerin insan haklarına tam saygı göstermesi ve her düzeyde yasal olanakların tamamlayıcı ve kapsamlı olmasını sağlamak için merkezi hükümet organları, yerel ve bölgesel yönetim- ler, uzmanlaşmış kuruluşlar, LGBT savunuculuk grupları ve gönüllü örgütlerle işbirliği yapmaları;
- ii. ulusal mevzuatın eksik kaldığı yerlerde, oluşan yasal boşluğu doldurmak için yerel çözümler üretmeleri;

- iii. çeşitliliği yansıtan, bilgiye dayalı ve şartlarla uyumlu politikalar yapmak amacıyla, LGBT meselelerini yeni veya var olan politikalarda ana-akımlaştırmak için LGBT savunucusu örgütler ve insan hakları STÖ'leri ile beraber çalışmaları;
 - iv. örneğin Gökkuşluğu Şehirleri benzeri ağlar aracılığıyla, iyi uygulama örneklerini diğer yerel ve bölgesel yönetimlerle paylaşmaları;
- c. Ayrımcılıktan arındırılmış politikalar ve hizmetler sağlamak konusunda:
- i. kamu idaresi personeli ve birimlerinin yanı sıra ihale ile sözleşme yapılmış hizmet sunucuları için de geçerli olacak, açıkça anlaşılır ve geniş kapsamlı ayrımcılık ve taciz karşıtı politikalar yürürlüğe koymaları;
 - ii. tüm yerel ve bölgesel yönetim çalışanlarının yanı sıra özel sektörden sözleşmeli elemanların, kabul ve hoşgörüyü artırmak ve tüm yurttaşlara saygıyla ve eşit yaklaşmak yönünde uygun bir eğitim almalarını sağlamaları;
 - iii. tüm belediye birimlerindeki LGBT politikalarının eşgüdümünü sağlamak, belirli ihtiyaçların karşılanması için LGBT politikaları hazırlamak, LGBT meseleleri ve örgütleri hakkında bilgi ve destek vermek amacıyla belediyede LGBT eşgüdüm ofisleri oluşturmaları;
 - iv. insan hakları konusundaki yükümlölüklerin yerine getirilmesi üzerine kılavuzlar hazırlamaları;
 - v. yerel LGBT gruplarıyla işbirliği içerisinde, hizmet temini ve bu hizmetlere erişim konusunu denetimden geçirip göze çarpan boşlukları yeni politikalar ortaya atarak doldurmaları; devamlı denetim altında tutarak bu politikaların güncel ve etkin kalmasını sağlamaları.
12. Kongre, bünyesinde yer alan Güncel İşler Komitesini, yerel ve bölgesel düzeyde LGBT haklarını korumak ve teşvik etmek amacıyla; Uluslararası Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Trans ve İnterseks Derneği (ILGA Europe), Transgender Europe, ve Gökkuşluğu Şehirleri Ağı gibi LGBT haklarının savunucusu olan gruplarla işbirliğine devam etmeye davet etmektedir.

